

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
ПОЗНАНСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)
ТБІЛІСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНЕ ДЖАВАХІШВІЛІ (ГРУЗІЯ)
КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Б.П. ХАЗДЕУ
(РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА)
КОМРАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА)
ЯНІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ГРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА)
ГОСПОДАРСЬКА АКАДЕМІЯ ІМЕНІ Д.А. ЦЕНОВА, м. СВІШТОФ (БОЛГАРІЯ)
ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ МАРІУПОЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ВІДДІЛЕННЯ У м. МАРІУПОЛЬ ДОНЕЦЬКОЇ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ПАЛАТИ

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН У СВІТОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ПРОСТІР

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції

*присвяченої 20-річчю кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету*

08 грудня 2017 р.

Рекомендовано до друку
Вченою радою економіко-
правового факультету
Маріупольського державного
університету
(протокол № 3 від 20.11.2017 р.)

Маріуполь, 2017

УДК 339.922 (063)

ББК 65.54я431

Особливості інтеграції країн в світовий економічний та політико-правовий простір: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 08 грудня 2017 р.– Укл.: Марена Т.В., Беззубченко О.А., Мітюшкіна Х.С., Захарова О.В., Ніколенко Т.І., Балабанова Н.В., Омельченко Г.П.; За заг. редакцією д.е.н., проф. Булатової О.В., д.е.н., проф. Чентукова Ю.І. — Маріуполь: МДУ, 2017. — 188 с.

Конференція присвячена проблемам активізації процесу інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір. В роботі конференції приймають участь відомі вчені, викладачі, фахівці-практики, аспіранти, магістранти та студенти.

Основні напрями роботи конференції:

- Розвиток інтеграційних процесів в умовах глобального середовища: політико-правовий аспект;
- Розвиток міжрегіональної взаємодії та транскордонного співробітництва в умовах інтеграційних пріоритетів;
- Особливості розвитку зовнішньоекономічних та політичних відносин країн в умовах глобалізації;
- Розвиток міжнародних фінансово-кредитних та валютних відносин в умовах глобалізації та участь країн на світовому фінансовому ринку;
- Інноваційно-інвестиційна діяльність країн у світових координатах розвитку;
- Проблеми міжгалузевої співпраці в умовах глобалізації;
- Забезпечення конкурентоспроможності галузей та регіонів національної економіки;
- Проблеми забезпечення сталого розвитку країн в контексті сучасних світових процесів.

Організаційний комітет конференції ставить перед собою такі задачі:

1. обмін практичними і теоретичними напрацюваннями учасників конференції у сфері вивчення особливостей інтеграції країн у систему світогосподарських зв'язків;
2. розробка напрямів розвитку міжнародних економічних відносин країн світу.

©Автори текстів, 2017 р.
© МДУ, 2017 р.

**Учасникам IV Міжнародної науково-практичної конференції
«Особливості інтеграції країн у світовий економічний
та політико-правовий простір»,**

*присвяченої 20-річчю кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету*

Шановні колеги, дорогі друзі і партнери!

Сердечно вітаю усіх вас із початком роботи IV Міжнародної науково-практичної конференції «Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір», яку у цьому році присвячено 20-річчю кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Маріупольського державного університету! Саме кафедра економіки та міжнародних економічних відносин МДУ ініціювала у 2003 році проведення щорічної регіональної науково-практичної конференції, присвяченої проблемним питанням інтеграційного розвитку країн світу. У 2005 році конференція вийшла на всеукраїнський рівень, а у 2014 році отримала статус міжнародної.

Висловлюю цілковиту підтримку учасників конференції у їх прагненні досліджувати економічні та політичні аспекти розвитку інтеграційних процесів у світовому господарстві, зовнішньоекономічні відносини країн в умовах глобального середовища, напрями міжнародної інноваційно-інвестиційної діяльності та валютно-фінансових відносин країн, можливості підвищення міжнародної конкурентоспроможності галузей та регіонів національної економіки, інтенсифікації міжрегіонального співробітництва, проблем забезпечення сталого розвитку країн. Зазначені проблемні питання вже довгий час не втрачають своєї актуальності і викликають значний інтерес не тільки серед вітчизняних вчених, що представляють провідні заклади вищої освіти України, та фахівців-практиків, але й у зарубіжних науковців. Підтвердженням цього є постійне розширення кола зарубіжних учасників науково-практичної конференції – науковців з Італії, Болгарії, Молдови, Грузії, Румунії та Білорусі.

Щиро сподіваюся, що обмін результатами наукових досліджень та обговорення доповідей на засіданнях секцій сприятимуть пошуку оптимальних шляхів розвитку національних економік в умовах глобалізації, вирішенню найважливіших проблем економічного і політичного співробітництва країн та їх інтеграційної взаємодії. Цілком впевнений, що наукові напрацювання учасників конференції отримають практичне використання, що сприятиме забезпеченню гідного місця України у сучасній світогосподарській системі та її участі у міжнародних інтеграційних процесах у якості рівноправного партнера.

Бажаю всім учасникам міжнародної конференції цікавих, натхнених та плідних дискусій, налагодження корисних контактів, успіхів у науково-дослідній діяльності. Міцного здоров'я, миру, злагоди і добробуту вам і вашим близьким!

З повагою,

ректор МДУ,
член-кореспондент НАПН України,
Почесний Генеральний консул
Республіки Кіпр в Маріуполі

проф. К.В.Балабанов

СЕКЦІЯ
РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

КОРГАНАШВИЛИ Л. Д.,
д.э.н., профессор,
кафедра международного бизнеса
Тбилисского государственного университета
имени И. Джавахишвили
(Грузия)

ИНТЕГРАЦИОННАЯ СТРАТЕГИЯ ГРУЗИИ

В настоящее время мировая экономическая система развивается под воздействием процессов глобализации и усиления взаимозависимости стран. В свою очередь для глобализации характерно сочетание процессов регионализации и интеграции. Интеграция является одним из способов трансформации сложных политических и социально-экономических систем. Она создает благоприятные условия для формирования новых взаимоотношений ее участников. Интеграция особенно важна для экономического развития малых и при этом слаборазвитых стран, так как согласно теории больших пространств [1, 2] в этом случае субъектами международных отношений становятся новые более совершенные и крупномасштабные структуры, которые способствуют получению экономического эффекта от масштаба и синергии, а также обеспечивают выживание в условиях жесткой конкуренции.

Основными характеристиками территории интеграционного пространства являются площадь и расстояние. Через преодоление расстояния происходит реализация географических связей экономического сотрудничества интегрированных стран, а применительно к интеграционному процессу – рост таких связей. Доказано, что чем сильнее развиты отдельные показатели географического и экономического пространства, тем выше будет их совокупный потенциал. В результате интеграции отдельные группы стран создают для себя более благоприятные условия торговли и передвижения факторов производства, чем для всех других стран.

Постсоветская трансформация существенно изменила политическое и экономическое положение Грузии и ее взаимоотношения с внешним миром. Как малая страна она играет незначительную роль в мировой экономике, но занимает важное геополитическое и геостратегическое положение. Здесь пересекаются интересы США, Евросоюза, России и других региональных и не региональных государств. Расположенные на стыке двух материков – Европы и Азии Грузия всегда стояла и сейчас стоит перед необходимостью выбора вектора развития. В связи с этим более чем за 25 лет независимости Грузия не смогла создать экономическую систему, которая стала бы основой ее устойчивого экономического развития.

Региональная экономическая интеграция является одной из основных тенденций развития современной мировой экономики, поэтому Грузия активизирует свое участие в этих процессах. В настоящее время она входит в состав таких региональных группировок, какими являются Организация Черноморского Экономического Сотрудничества (ОЧЭС) и Организация за демократию и экономическое развитие, называемая ГУАМ (Грузия, Украина, Азербайджан, Молдова). Грузия также входила в СНГ, но после войны с Россией она вышла из его состава.

Созданная в 1992 году ОЧЭС в настоящее время объединяет 12 стран и находится на качественно новом этапе своего развития. Она активно формирует климат стабильности и доверия, без которого немислимо решение крупномасштабных экономических задач. Государства - члены ОЧЭС сотрудничают в следующих областях: торговля и экономическое развитие; банковское дело и финансы; связь; энергетика; транспорт; сельское хозяйство и АПК; здравоохранение и фармацевтика; охрана окружающей среды; туризм; наука и техника; обмен статистическими данными и экономической информацией; сотрудничество между таможенными и другими пограничными органами; контакты между людьми; борьба с организованной преступностью, незаконным оборотом наркотиков, оружия и радиоактивных материалов, всеми актами терроризма и незаконной миграцией или в любых других смежных областях[3].

Грузия имеет устойчивые экономические связи со странами ГУАМ, которые обладают удобным местоположением (в основном с хорошим выходом к морским портам), благоприятным климатом, условиями для развития сельского хозяйства и транспорта (транзита), определенным уровнем физической инфраструктуры, промышленности, образовательных и научных учреждений, довольно высоким уровнем человеческого капитала[4]. Эффективное использование этих ресурсов неперемное условие для экономического развития ГУАМ. Однако все эти страны входят в состав ОЧЭС и поэтому, по нашему мнению, было бы целесообразно сконцентрироваться и развиваться в рамках одного, более крупного объединения. В этом случае можно избежать дублирования деятельности, распыления ресурсов и усилий.

Грузия с первых лет своей независимости стремится к интеграции в европейское пространство и предпринимая конкретные шаги в этом направлении, 27 июня 2014 года она подписала Соглашение об

асоціації з Європейським союзом[5], а з 28 марта 2017 года получила безвизовый режим со странами ЕС/Шенгенской зоны[6]. И это является серьезным шагом на пути интеграции в ЕС.

Для Грузии членство в ЕС означает формальное подтверждение того, что она признает либеральные ценности и участвует в решении глобальных вопросов, имеет высокий уровень политической и экономической зрелости и т. д. Естественно, что развитый и хорошо структурированный ЕС даст Грузии многие преимущества, однако как показывает современная ситуация, путь вхождения в ЕС может быть долгим и тернистым. В течение многих лет Грузия беспрекословно следовала рекомендациям Евросоюза, провела политические, экономические и другие реформы, улучшила бизнес-среду, достигла серьезных успехов в борьбе с коррупцией и т. д., но ей еще предстоит выполнить целый ряд требований, чтобы соответствовать евростандартам. При этом следует учесть, что при ориентации на ЕС, в 2016 году его доля в экспорте Грузии составила 27.1%, в импорте – 30.3%, а доля СНГ – соответственно 34.9% и 27.1%. При этом несмотря на отсутствие дипломатических отношений с Российской Федерацией, эта страна занимает первое место в экспорте Грузии (на нее приходится 9.8% всего экспорта страны) и второе – в импорте (9.4%). Российская Федерация второй торговый партнер Грузии после Турции[7]. Исходя из отмеченного в экономическом развитии Грузии все еще существенное значение имеют бывшие союзные республики, среди которых находятся страны Евразийского Экономического Союза (ЕАЭС). Основной формой их экономического сотрудничества является внешняя торговля. В 2016 году доля стран ЕАЭС в экспорте Грузии составила 20.0%, в импорте – 13.4%[8]. Соответственно, несмотря на объявленный Грузией курс на интеграцию с Евросоюзом, ее устойчивое экономическое развитие требует многовекторности, в котором достойное место должны занимать страны ЕАЭС.

Литература:

1. Концепция большого пространства К. Шмитта <https://lektii.org/6-58954.html>(дата обращения 10.09.2017)
2. Лебедева Т.П.Геополитика. Учебники он-лайн http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_200.html (дата обращения 10.09.2017)
3. Организация Черноморского Экономического Сотрудничества<http://www.bsec-organization.org/Pages/homepage.aspx>(дата обращения 15.10.2017)
4. Организация за демократию и экономическое развитие – ГУАМ <https://guam-organization.org/oguam-organizatsii-za-demokratiyu-i-ekonomicheskoe-razvitie/>(дата обращения 15.10.2017)
5. Association Agreement <http://infocenter.gov.ge/eng-euinfo-the-association-agreement/#1>(дата обращения 28.08.2017)
6. Visa free guide <http://mfa.gov.ge/visa-free-guide.aspx>(дата обращения 05.11.2017)
7. External Trade of Georgia 2016. Statistical Publication. Tbilisi, 2017 http://geostat.ge/index.php?action=page&p_id=134&lang=eng(дата обращения 30.10.2017)
8. External Trade http://geostat.ge/index.php?action=page&p_id=134&lang=eng(дата обращения 30.10.2017)

МЕЛЕНЮК А.С.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН

До інтеграції відносять об'єктивний процес розвитку економічних зв'язків та поділу праці національних господарств, які близькі за економічним рівнем. Вона охоплює зовнішньоекономічний обмін і сферу виробництва, що веде до тісного переплетіння та створення регіональних господарських комплексів. Конкретні форми економічної взаємодії залежать від господарського розвитку країн-учасниць. Їх особливості відповідно впливають на характер і рушійні сили інтеграції. [4]

На сучасному етапі глобалізації процеси регіональної інтеграції все активніше охоплюють країни, що розвиваються, а також транзитивні країни, і створення ЄС і ОЧЕС стало шляхом до реалізації цієї тенденції. При цьому, регіональні об'єднання таких країн мають характерні цілі і конкретні відмінності.

Так, зокрема, первинними мотивами формування ОЧЕС була необхідність усунення перешкод у використанні транспортних артерій та вирішення екологічних проблем, а основною ознакою функціонування організації – превалювання двосторонніх зв'язків над багатосторонніми. Феномен ОЧЕС полягає в тому, що це перше велике інтеграційне угруповання країн постконфронтаційного етапу розвитку, яке поєднало держави, що до останнього часу розвивались, орієнтуючись на принципово різні економічні й політичні моделі.[4]

Що стосується ЄС, то слід зазначити, що це чітко організована форма європейської інтеграції, метою якої є створення спільної зовнішньоекономічної політики, розвиток спільного ринку послуг, матеріальних благ, капіталу і праці, а також впровадження спільної валюти.

Традиційно вважається, що економічна інтеграція – найважливіший інструмент взаємодії країн, які мають територіальну наближеність та спільні інтереси. Вона сприяє створенню тісних соціально-економічних і політичних відносин. Економічна інтеграція не тільки створює умови для більш вільної торговельної діяльності за рахунок ефективного використання ресурсів, але й сприяє підвищенню добробуту громадян у регіоні [4]

Так, одним з пріоритетних напрямків зовнішньоекономічної діяльності України є подальший розвиток торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва з країнами ЄС. Головними торговими партнерами України на 2016 рік в Євросоюзі є: Нідерланди, Іспанія, Італія, Польща, Франція і Німеччина.

У 2016 році Європейський Союз продовжував зміцнювати свої позиції ключового торговельного партнера України про що свідчить зростання двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС. Так експорт товарів до країн ЄС за 2016 рік становить 13496,3 млн. дол. США, або 37,1% від загального обсягу експорту України. *Основні товарні групи українського експорту до ЄС це:* недорогі метали продукти рослинного походження машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання, мінеральні продукти, жири та олії тваринного або рослинного походження та ін. В свою чергу, обсяг імпорту товарів з країн ЄС за згаданий період - 17140,8 млн. дол. США, або 43,7% від загального обсягу імпорту України. [3]

Обсяг експорту торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2016 році був 3004,9 млн. дол. США, що складає 30,5% від загального обсягу експорту України. Найбільші обсяги **експорту послуг** припали на транспортні послуги (54,7%), телекомунікаційні та комп'ютерні послуги (16,3%), послуги з переробки матеріальних ресурсів (11,6%), а також ділові послуги. Обсяг імпорту торгівлі послугами між Україною та ЄС - 2421,6 млн. дол. США, що становить 45,5% від загального імпорту України. [3]

Національні інтереси України у складі ОЧЕС охоплюють наступні аспекти: збільшення обсягів експортування товарів і послуг за рахунок динамічного торговельного співробітництва; активізація процесу залучення іноземних інвестицій з країн ОЧЕС і Чорноморського Банку торгівлі та розвитку; диверсифікація поставок газу та нафтопродуктів; ефективна реалізація туристично-рекреаційного потенціалу та транзитного потенціалу держави; диверсифікація ринків збуту агропромислової продукції. [2]

На 2016 рік експорт товарів склав 8,33 млн. дол. США, імпорт товарів – 7,31 млн. дол. США. Сумарний експорт послуг України до країн ОЧЕС у 2016 року становив 3,54 млн. дол. США, а імпорт – 0,9 млн. дол. США. [3]

Країни Євросоюзу в 2016 році забезпечили 73% іноземних інвестицій в економіку України, або 35 014,3 млн. дол. США. Основними країнами-інвесторами є Кіпр, Нідерланди Велика Британія, Німеччина, Франція, Австрія, Люксембург, Угорщина, Польща та Швеція, на які припадає 93,7% усіх прямих інвестицій. Велику частку прямих іноземних інвестицій було зосереджено на підприємствах промисловості (31,7%), в установах фінансової та страхової діяльності (26,9%), у підприємствах з оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (12,1%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном (7,6%). [3]

Країни ОЧЕС вклали 42,6 млн. дол. США у 2016 році, що складає 0,9% від загального показника. Основними країнами-інвесторами стали Росія та Туреччина.

Для переходу економіки України на інноваційно-інвестиційну модель розвитку в умовах світової фінансової кризи і подорожчання енергоресурсів розвиток торговельних відносин з країнами ЄС і ЄС набуває рівнозначної ваги. Відносини України з країнами ЄС однаково важливі для гармонійного багатосекторального розвитку економіки. Однак у цьому контексті країні необхідно розглядати альтернативні варіанти інтеграційної спрямованості. [1]

Участь України в ОЧЕС передбачає розширення міжнародних зв'язків між суб'єктами ЗЕД та разом з країнами ЄС і Російською Федерацією створює можливості не тільки безконфліктного, але й економічно інтегруючого розв'язання проблеми гарантованого постачання до Європи як енергоресурсів так і інших та спрямування у зворотному напрямку високотехнологічної продукції західноєвропейських підприємств і її продукції на нові ринки. Йдеться про транспортування її територією у середньоазійської та каспійської нафти, що може змінити ролі в ОЧЕС Росії і Туреччини, посиливши значення останньої. Розвиток інтеграційних процесів стримується через відсутність договору дванадцяти держав, який би визначав засади функціонування ОЧЕС як інтеграційного об'єднання.

Література:

1. Андрюшкіна Е. А. Перспективи вступлення України в Європейський Союз / Е. А. Андрюшкіна // Економічна теорія в умовах глобалізації економіки. Тези доповідей і виступів ІV Всеукр. наук. - практ. конф. студентів і молодих вчених / заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Дмитриченко Л. І. - Донецьк: Юго-Восток, 2012. - С. 126-128.
2. Білоцерківець В. В. Міжнародна економіка. Підручник. / В. В. Білоцерківець, О.О. Завгородня, В.К. Лебедева та ін. За ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича // - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 416 с
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Хоманець В.А. 25 років ОЧЕС: підсумки заради майбутнього // Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. – Вип.24. – С.74-84

ПУТЯТИН Е.І.,
аспірант кафедри економіки
та міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету
(Україна)

РЕГІОНАЛІЗМ ТА МУЛЬТИЛАТЕРАЛІЗМ ЯК ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ

Узгодженість напрямів стратегій інтеграційного розвитку на національному, регіональному та глобальному рівнях виступає важливою умовою забезпечення збалансованого розвитку світового господарства та його економічного піднесення. Напрацювання конкретного плану дій матиме важливі наслідки для світової торгівлі, розвитку країн світу, особливо тих, що розвиваються. Відсутність узгодженого механізму регулювання торговельно-економічного розвитку буде суттєвим фактором ризику, що максимізує потенційні несприятливі наслідки і не надає можливості оптимального використання потенційних можливостей для розвитку національних економік, інтеграційних об'єднань, світової економіки.

У свою чергу, стратегій регіоналізму спрямована на поглиблення інтернаціоналізації у межах певного регіону, який утворюють країни, що охоплені інтеграційними процесами, тоді як мультілатералізм (багатосторонність) визначає реалізацію ідеології лібералізації ринку в межах

Дискусійні питання пов'язані із дослідженням впливу лібералізації торгівлі в межах регіональних торговельних угод (РТУ) на загальний добробут країн, що не входять до РТУ, та світової економіки в цілому. Крім того, важливим аспектом досліджень є визначення системних наслідків дії РТУ на багатосторонню торговельну систему: РТУ – це будівельні блоки або камінь спотикання, що підривають розвиток ліберальної багатосторонньої торговельної системи [3].

В економічних дослідженнях доведено, що регіональні економічна інтеграція сприятиме збільшенню рівня торгівлі міжкраїнами-інтегрантами за рахунок менш ефективних внутрішніх виробників (ефект «створення торгівлі») або більш ефективних третіх країн (ефект «диверсифікації торгівлі») з урахуванням рівня взаємодоповнюваності ринків країн-партнерів, первинного рівня торговельних обмежень та бар'єрів між ними, структури виробництва тощо. Динамічні ефекти від регіональної інтеграції пов'язані із ефектами конкуренції та масштабу, які виникають у наслідок формування більш передбачуваного торговельного режиму, збільшення інвестиційних потоків, посилення захисту прав інтелектуальної власності тощо. Найбільш яскравими динамічними ефектами мають прояв в таких інтеграційних об'єднаннях, як ЕС та НАФТА, які не тільки збільшили обсяги свого внутрішньорегіонального експорту, але й збільшили обсяги торгівлі з рештою світу.

Підтримка та розвитку процесів регіоналізації стає важливим аспектом національних стратегій розвитку. Це активно демонструють країни, що розвиваються, оскільки саме підтримка розвитку регіональної інтеграції з боку цих країн сприятиме не тільки формуванню розширеного регіонального ринкового простору, а стає важливим важелем впливу на збільшення їхньої частки у світовій торгівлі товарами та послугами, сприятиме стійкому економічному зростанню, оптимізації інтеграції цих країн до світового господарства в цілому. Для країн, що вже мають високий рівень розвитку, підтримка стратегій регіоналізації зорієнтована на вирішення питань торговельно-економічного співробітництва більш широкого формату: врегулювання та збалансування інвестиційної, конкурентної політики, державних субсидій, розвитку малого та середнього бізнесу тощо.

Оскільки й стратегія регіоналізму, й мультілатералізму сприятимуть лібералізації ринкових відносин, то можна визначити взаємодоповнюючий характер цих стратегій, а сам процес регіональної інтеграції не може стати альтернативою багатостороннього механізму регулювання торгівлі [1, с.299].

Цілком логічним стане не тільки поєднання, а й поглинання цих напрямів стратегічного розвитку [4, с.22-24], відповідно, регіональні торговельні угоди мають стати важливим інструментом гармонізації багатостороннього та регіонального механізмів регулювання торговельно-економічних відносин. У першу чергу це стосується тих РТУ, які містять відповідні положення (захист прав інтелектуальної власності, технічні бар'єри, торгівля послугами тощо), які визначено відповідними нормами Світової організації торгівлі та забезпечують їх подальший розвиток (положення СОТ+). Більш складними будуть питання врегулювання конкурентної політики, трудових та міграційних відносин, екологічних норм тощо, які містяться у третині існуючих РТУ [2, с.3]. Ця складність пов'язана із тим, що ці положення знаходяться поза нормами СОТ (положення СОТ-X).

Таким чином, сприяння поглибленню та розвитку багатостороннього механізму регулювання світового порядку є важливим завданням стратегії інтеграційного розвитку будь-якої країни. Оскільки основні напрями інтеграційної стратегії – регіоналізм та мультілатералізм – є взаємопов'язаними та значною мірою

взаємозалежними, то саме їх оптимальне поєднання сприятиме подальшому поглибленню лібералізації у світовій економіці.

Література:

1. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: [Монографія]/ О.В.Булатова. – Донецьк:ДонНУ,2012. – 386с.
2. Baldwin R. Twenty-First Century Regionalism, Doha, and the Future of the WTO by Richard E. Baldwin// Economic Policy Program April 7, 2011//http://graduateinstitute.ch/ctei/ctei_people/baldwin/publications_regionalis.html
3. Bhagwati J. Termites in the Trading System How Preferential Agreements Undermine Free Trade / J. Bhagwati. – Oxford University Press, 2008. – 160 p.
4. Taifeng C. Regional Trade Agreements vs. Multilateral Trading System: A Study of Chinese Interests and Policy Options/ Chen Taifeng. – Oslo Norwegian Institute of International Affairs, 2009. -46p.

РЕЗНІКОВА Н.В.,

д.е.н., доцент, професор
кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Україна)

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В НОВИХ ВИМІРАХ ЗАЛЕЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Обумовленість отримання технічної, фінансової, консультативної допомоги підтримкою комерційних інтересів країни-донора на тлі залежності національної банківської системи від потоків капіталів ззовні загострює прояви фінансової залежності України, яка зачіпає боргову безпеку країни. Докорінна причина нинішньої кризи, з якої випливають і всі інші – втрата довіри між агентами ринку, що призвело до падіння інвестиційного, а пізніше й платоспроможного попиту; невідповідність системи регулювання ринків, заснованої на класичній економічній теорії, новим умовам їхнього функціонування; перевищення рівня споживання в розвинених країнах над їх реальним виробництвом. Окреслене формує нові виміри залежності національної економіки в процесі інтеграції в глобальну економіку на тлі відсутності глобальних і слабкості національних механізмів регулювання.

На сьогодні дедалі більш очевидно, що реалізація та формування ефективної антикризової програми залежить від вирішення трьох принципових питань: на якій теоретичній базі буде заснована сама антикризова програма; кому потрібно надавати допомогу – населенню (споживачам), фінансовим інститутам, компаніям реального сектору або муніципалітетам, розвиваючи їхню інфраструктуру; якими каналами має надходити допомога (кредити та інші грошові вливання, зниження податків, базової процентної ставки, державні гарантії, девальвація валюти, зміна митних тарифів, державні замовлення на товари, роботи і послуги). У свою чергу, державне втручання в кризу гальмує відсіювання неефективних інвестиційних проектів і відкладає банкрутство безвідповідальних бізнес-проектів, глибинну кризу. Про масштаби фінансової залежності української економіки, зокрема, свідчать показники її доларизації, суть якої полягає у використанні іноземної валюти у якості грошового засобу та зберіганні резидентами країни своїх активів у готівковій іноземній валюті і у вигляді валютних внесків у вітчизняних банках.

Тоді як в розвинутих країнах валютна нестабільність рідко переноситься на стан платіжного балансу та національного кредитного ринку та ринку капіталів, в Україні національні цикли ділової активності, а також фінансові цикли часто асоціюються із різкими коливаннями зовнішніх потоків капіталу та валютних курсів. Борг перетворився на набагато більш важливий канал передачі змін валютних курсів на економічну активність, аніж торгівля, яка проголошується основним каналом передачі в традиційній теорії несумісної трійці. Валютні кризи за такої ситуації надзвичайно рідко проходять без здійснення суттєвого впливу на національні фінансові умови, платіжний баланс та економічну активність. Щодо валютної й боргової залежності української економіки, то тут слід виокремити негативний вплив від руху та обсягів капіталу на чисту вартість та чистий прибуток, який виникає внаслідок змін валютних курсів (неспівпадіння валют) та відсоткових ставок (неспівпадіння строків погашення) відповідно. Негативний (позитивний) ефект неспівпадіння валют виникає, коли зростання (падіння) номінального валютного курсу призводить до зростання (падіння) курсу боргових цінних паперів та обслуговування боргу, який вимірюється в національній валюті.

Для ведення ефективної боргової політики необхідною умовою є стабільність фінансової системи держави. Водночас цьому перешкоджають недосконалість законодавчої бази, значний обсяг державного боргу та його постійне збільшення, механізм реструктуризації боргу і його обслуговування. За такої ситуації для

ефективного управління зовнішнім державним боргом України необхідно: налагодження повного обліку умовних боргових зобов'язань та запровадження системи управління, спрямованої на попередження ризиків та створення державних фінансових резервів необхідних у критичних умовах; зменшення частки заборгованості, яку необхідно погасити в короткостроковому періоді, для чого пропонується здійснити рефінансування державного боргу за рахунок нових запозичень на більш прийнятних відсоткових умовах; встановлення твердого контролю над часткою кредитів із плаваючою відсотковою ставкою; диверсифікацію джерел залучення коштів в економіку; збереження економічної безпеки держави, посилення ролі внутрішніх ринкових позик у процесі фінансування дефіциту бюджету, запровадити облігації зовнішньої державної позики з плаваючою відсотковою ставкою, прив'язаною до темпів інфляції, перехід до випуску ощадних облігацій, які буде розповсюджено серед фізичних осіб; відмову від практики емісійного фінансування дефіциту бюджету та дотримання курсу поміркованої грошово-кредитної політики; встановлення граничного розміру дефіциту Державного бюджету України на рівні, що не перевищує 3 % ВВП; проведення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, використання потенціалу зовнішнього фінансування дефіциту бюджету за рахунок кредитних ресурсів МБРР і відмова від спрямування до державного бюджету позик МВФ, які створюють інфляційне «нависання», внаслідок конвертації отриманих валютних коштів у гривню.

Водночас здійснення ефективного управління зовнішнім державним боргом України передбачає розробку концепції такої стратегії, з точки зору якої державний борг слід визначати не як борговий тягар на національну економіку, а як інструмент механізму забезпечення економічного зростання країни. Водночас, руйнівні наслідки боргової залежності України були б мінімізовані виключно за умови здійснення нових зовнішніх запозичень у безпечних розмірах і тільки на інвестиційні цілі або у випадку повної відмови від нових зовнішніх державних запозичень. Фінансова залежність української економіки втілюється, серед іншого, у високій частці іноземного капіталу в структурі банківського капіталу країни (частка іноземного капіталу в Україні щорічно зростає, все більше інститутів стають об'єктами угод купівлі з боку іноземних фінансових установ та переходять під контроль іноземних інвесторів).

На сьогодні внутрішня інвестиційна позиція України не виглядає привабливою, а виробнича структура радше вказує на додаткові ризики посилення (вже найближчим часом) виробничої репресивності. Зокрема, до ознак останньої зараховуємо:

- загальна стагнація економіки та дорогі грошові ресурси не дають підстав очікувати на зростання кредитного портфеля банківської системи. Відсутність платоспроможних позичальників і збереження жорстких умов отримання кредитів призведуть до подовження тенденції обмеження інвестиційної активності підприємств;

- зношеність основних фондів (до 70%) та обмеженість у використанні сучасних технологій не дозволяють прогнозувати різких змін у структурі вітчизняного експорту та значного покращання конкурентних позицій вітчизняних виробників на зовнішньому та внутрішньому ринку в короткостроковій перспективі;

- накопичення як зовнішніх, так і внутрішніх боргових зобов'язань разом з неможливістю розрахуватися за ними без нових запозичень створюють загрозову ситуацію у короткостроковій та середньостроковій перспективі;

- слабка виробнича готовність до зміни технологічної структури в напрямі збільшення частки продукції вітчизняного виробництва у структурі проміжного та кінцевого споживання на внутрішньому ринку, а з тим і освоєння нових конкурентних ніш.

Окреслене красномовно засвідчує про інвестиційну залежність України. Прямі іноземні інвестиції в українську економіку мають свою специфіку, а також пов'язані з нею ризики. Отже, передусім одним з основних джерел ПІІ є ресурси контрольованих іноземних компаній резидентів України, тобто, українські капітали, раніше виведені з країни, як правило, до офшорних територій. Повернення їх могло б відіграти надзвичайно позитивну роль навіть незважаючи на те, що значна частка цих коштів повернулася б у формі короткострокових боргових зобов'язань та вимагала б витрат на обслуговування. Та все ж в умовах загального охолодження світових фінансових ринків і низької схильності інвесторів до ризиків залучення зазначених ресурсів є одним із засобів зменшення уразливості національної фінансової системи до зовнішніх шоків. Проте, треба мати на увазі, що у зв'язку з обмеженістю таких ресурсів інвестиційний потенціал їх може бути вичерпаний вже у короткостроковій перспективі.

По-друге, є інша група капіталів, які належать іноземним резидентам. Активно залучити їх в українську економіку можна тільки за умов забезпечення захищеності прав власності інвесторів. Це, у свою чергу, могло б стимулювати забезпечення зовнішньої стійкості на середньострокову перспективу. Але Україна за міжнародними рейтинговими індексами посідає найгірші місця за категоріями захищеності прав власності та інвесторів, тому сподіватися на це джерело з метою зниження ризиків для стійкості економічного середовища не доводиться. Отже, висновок очевидний: не слід розраховувати на залучення значних обсягів приватних капіталів, які не пов'язані з резидентами країни.

РУБЦОВА М.Ю.,
к.е.н., доцент, доцент
кафедри міжнародного бізнесу
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Україна)

ПРОБЛЕМА ВИМІРЮВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ І РЕГІОНАЛЬНОЇ ТОРГОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Глобальна і регіональна інтеграція - взаємопов'язані процеси, однак характер зв'язку (доповнюють або, навпаки, суперечать і виключають один одного) неоднозначний і викликає дискусії серед вчених і політиків. Обговорення цих актуальних проблем виявляє помітний стимулюючий вплив на дослідження в галузі економічної інтеграції. Одним із напрямків наукових досліджень є розробка показників для вимірювання інтеграції на глобальному і регіональному рівні. Кількісні індикатори необхідні для оцінки розвитку цього процесу, порівняльного аналізу регіонів і країн, для обґрунтування політичних рішень і оцінки впливу інтеграції на добробут. Значний внесок у розвиток цього напрямку в сучасній економічній науці вносять міжнародні організації глобального і регіонального рівня:

- Всесвітній банк (ВБ) в рамках Доповіді про світовий розвиток, статистичного щорічника «Індикатори світового розвитку», проекту «Індикатори світової торгівлі»;
- Світова організація торгівлі (СОТ) в статистичних і аналітичних публікаціях (Статистика міжнародної торгівлі, Доповідь про світову торгівлю і ін.);
- Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) в рамках проекту «Вимірювання глобалізації»; Організація Об'єднаних Націй (ООН) в рамках спеціальної програми Університету ООН «Порівняльні дослідження регіональної інтеграції»;

Найбільш зрілою є торгова інтеграція, яка охоплює сферу міжнародної торгівлі товарами і послугами. У сучасній літературі торгівлю інтеграцію визначають як «процес скорочення бар'єрів в торгівлі та зростання участі в міжнародній економіці за допомогою торгівлі» (World Bank, 2002:603). Вона є відправним пунктом і в глобальній, і в регіональній економічній інтеграції. Особливу увагу привертає зростання регіональних торгових угод (РТУ), що формуються як на двосторонній, так і на багатосторонній основі. Число новостворених РТУ, які направили повідомлення в СОТ, зросла з 20 в 1990 році до 86 в 2000 році і до 159 в 2007-му (UNCTAD, 2007:55). Серед новітніх інтеграційних ініціатив слід виділити підписання угоди про Митний союз між Республікою Білорусь, Казахстаном і Росією і рішення про вступ цих країн до СОТ в складі інтеграційного блоку.

Торгова інтеграція знаходиться в центрі уваги багатьох міжнародних організацій. Вони здійснюють моніторинг цього процесу, використовуючи цілий ряд показників. У щорічне статистичне видання Світового банку «Індикатори світового розвитку», що забезпечує статистичну базу для Доповіді про світовий розвиток (World Development Report), включено розділ «Глобальні зв'язки» (Global Links), який містить показники глобальної і регіональної торгової інтеграції. У 2008 році Всесвітній банк почав спеціальний проект, присвячений міжнародній торгівлі, «Індикатори світової торгівлі» (World Trade Indicators). Це база даних, заснована на системі показників, що характеризують зміни в міжнародній торгівлі в результаті дії наступних сил: торгова політика, зовнішнє середовище, інституційне середовище, транзакційні і транспортні бар'єри. Вона містить показники сукупної торгової інтеграції, інтеграції експорту та імпорту.

ОЕСР здійснює проект «Вимірювання глобалізації», в рамках якого видано «Довідник за індикаторами економічної глобалізації». У зв'язку зі зростанням важливості внутрішньої регіональної торгівлі поряд з індикаторами глобальної інтеграції він включає ряд показників для вимірювання регіональної торгової інтеграції. Базовими індикаторами тут виступають внутрішня і зовнішня регіональна торгівля. В системі показників ОЕСР внутрішня регіональна торгівля - це внутрішній експорт регіону, вимірюваний сумою експорту країн в торгівлі всередині регіону. Зовнішня регіональна торгівля - це зовнішній експорт регіону, який розраховується як різниця між сукупним експортом держав-учасників і внутрішнім експортом регіону. Крім абсолютних показників, що характеризують масштаб внутрішньої і зовнішньої торгівлі регіону, довідник ОЕСР включає відносні показники: частку регіональної торгівлі в світовій торгівлі і експортну ринкову частку регіону. Частка регіональної торгівлі в світовій торгівлі визначається як відношення внутрішнього експорту регіону до світового експорту. Вона зростає в період формування інтеграційного блоку і стабілізується, якщо експорт блоку зростає тими ж темпами, що і світовий експорт. При розрахунку експортної ринкової частки інтеграційний блок розглядається як єдиний господарюючий суб'єкт світового господарства. Його ринкова частка - це відношення зовнішнього регіонального експорту до світового експорту. Згідно з методологією ОЕСР, ці показники можуть розраховуватися як для економіки в цілому, так і для окремих галузей, що виробляють товари і послуги. Для вимірювання внутрішньої регіональної торгівлі пропонується також використовувати структурні показники, що характеризують два аспекти: по-перше, структуру і тенденції внутрішньої регіональної торгівлі; по-друге, рід продуктів (товарів і послуг), якими торгують країни.

COT, також як і ОЕСР, проблеми регіональної торгової інтеграції розглядає в контексті глобалізації світової економіки та глобальної інтеграції. Зокрема, в Доповіді про світову торгівлю за 2013 рік піднімається питання про те, чи дають регіональні торгові угоди більше можливостей, ніж система багатостороннього регулювання торгівлі в рамках COT, для більш глибокої інтеграції. Ця міжнародна організація приймає повідомлення про РТУ і регулярно публікує огляди тенденцій в цій галузі. COT критикує розростання двосторонніх і регіональних торговельних угод, так як це веде до скорочення сфери застосування ключових принципів COT: найбільшого сприяння (НС) і недискримінації. У щорічнику COT «Статистика міжнародної торгівлі» (International Trade Statistics) регулярно публікуються абсолютні та відносні показники експорту і імпорту найбільш значущих регіональних торгових угод (NAFTA, ACEAN, АНКОН, MERCOSUR).

Спеціальні дослідження регіональної інтеграції здійснюються в рамках програми Університету ООН «Порівняльні дослідження регіональної інтеграції» (Comparative Regional Integration Studies (UNUCRIS)). Показниками, що характеризують масштаб економіки регіональної групи, виступає регіональний ВВП, що становить суму ВВП країн, і частка регіону в валовому світовому продукті (ВСП). Відносний показник економічного масштабу регіону являє собою відсоткову частку ВСП. На відміну від проектів, які розглядають регіональну торгівлю інтеграцію в контексті глобалізації, спеціальна програма Університету ООН для вимірювання регіональної торгівлі використовує не експорт, а зовнішньоторговельний оборот регіональної групи, котрий включає експорт та імпорт. Абсолютний і відносний показники внутрішньої торгівлі регіону характеризують масштаб торгівлі між партнерами і є вимірювачами взаємозалежності країн регіону в міжнародній торгівлі. Абсолютний показник є сумою зовнішньоторговельного обороту країн в межах регіону.

В інформаційній системі використовуються показники, що характеризують інтенсивність взаємодії: індекс інтенсивності внутрішньої торгівлі регіону і індекс симетричної торгової інтроверсії. Інтенсивність внутрішньої торгівлі регіону - відношення частки внутрішнього зовнішньоторговельного обороту регіону до його частки в світовому товарообігу, що включає світовий експорт і імпорт. За економічним змістом цей показник аналогічний показнику UNCTAD: порівнюється фактична величина регіональної торгівлі з очікуваною величиною, заснованою на спостережуваній участі регіону в світовій торгівлі. Значення показника, рівне нулю, вказує на відсутність внутрішньої регіональної торгівлі; рівне 1 - на географічну нейтральність; більше 1 - на відносно більшу важливість внутрішньої регіональної торгівлі, ніж торгівлі з рештою світу. Максимальне значення показника - величина зворотна частці регіону в світовій торгівлі - означає, що вся торгівля має внутрішній регіональний характер; вона тим вища, чим менше сукупний зовнішньоторговельний оборот інтеграційного блоку. Індекс симетричної торгової інтроверсії - показник відносної інтенсивності регіонального зовнішньоторговельного обороту, за допомогою якого порівнюється інтенсивність внутрішньої і зовнішньої торгівлі регіону і виявляється, в якому випадку інтенсивність торгівлі зростає швидше. Для його розрахунку використовуються гомогенні показники інтенсивності внутрішнього і зовнішнього зовнішньоторговельного обороту регіону з метою виключити вплив масштабу його торгівлі. Індекс торгової інтроверсії може приймати значення від -1 до 1. Значення -1 вказує на відсутність торгівлі всередині регіону, 0 означає «географічну нейтральність», вказуючи на однакову значимість торгівлі всередині регіону та торгівлі з рештою світу. Якщо показник дорівнює 1, це вказує на відсутність торгівлі за межами регіону.

В аналітичних і статистичних публікаціях застосовується широкий спектр показників, що характеризують регіональну торгівлю. Однак залишається відкритим питання про те, в якій мірі вони відображають вплив інтеграції на торгівлю, її ефекти: створення торгівлі та відхилення торгівлі. Найбільш поширеним показником регіональної торгової інтеграції є частка внутрішньої торгівлі регіону в його сукупній торгівлі, яка розраховується або стосовно експорту, або стосовно торгового обороту в цілому. Однак цей показник піддається критиці. На його несприятливі властивості, зокрема, вказується в доповіді про світову торгівлю за 2013 рік. Значення показника залежить від розміру РТУ: числа його членів і обсягу їх торгівлі. Він може збільшитися в результаті приєднання нових учасників або збільшення темпів економічного зростання одного з діючих учасників, при цьому реального зростання регіональної взаємодії та створення торгівлі не відбудеться.

Більш адекватними визнані показники, що характеризують інтенсивність торгівлі, котрі використовуються UNCTAD та Університетом ООН, які розраховуються як показники концентрації: відношення частки внутрішньо-регіональної торгівлі в сукупній регіональній торгівлі до частки регіону в світовій торгівлі. Якщо партнери вважають за краще торгувати в рамках регіону, то показник буде вище 1, якщо не мають регіональних переваг, то їх торгівля розподіляється рівномірно і показник буде близький до 1. Однак і ці показники мають недолік: інтенсивність регіональної торгівлі може бути високою не тільки через інтеграційну угоду, а й з-за географічної близькості і транспортних витрат, а також подібності культур і мови. Проте, їх динаміка в часі при інших рівних умовах може вказувати на ефект створення торгівлі, отриманий в результаті інтеграційних зусиль. Вимірювання регіональної торгової інтеграції не може обмежитися окремими індикаторами, для всебічного та комплексного дослідження потрібна система показників. При цьому слід враховувати, що посилення регіональної взаємодії не є самоціллю держав-учасників. Інтеграційні заходи вживаються з метою соціально-економічного розвитку, прогресивних структурних змін в економіці, створення передумов для ефективного господарювання та зростання добробуту.

**СЕКЦІЯ
РОЗВИТОК МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В
УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ**

БЕЗЗУБЧЕНКО О.А.,
к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки та
міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету
(Україна)

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

Дослідженню питань міжрегіонального співробітництва та взаємовідносин прикордонних територій присвячено праці наступних провідних вчених: В. Андрійчука, П. Беленького, О. Гонти, М. Долішнього, Є. Кітовського, П. Луцишина, Н. Мікули, А. Мокія, О. Оксанича, С. Писаренко, В. Поповкіна, С. Романова, О. Шаблія, М. Янків та інших. Складнощі у розвитку інституту міжрегіональної співпраці регіонів різних країн пов'язані з функціонуванням різних моделей взаємодії органів влади країни з регіональними та одночасним недоліком у вивченні інститутів і механізмів міжрегіональної співпраці. Регіони будь якої країни, мають певний соціально- економічний потенціал, що пояснює їх активну участь у міжрегіональному співробітництві, яке реалізується в умовах зростаючої глобалізації та світової взаємозалежності, а також в умовах міжнародного поділу праці. Розвитку організаційно-економічного моделювання присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених Р.Е. Беллман., Д. Форрестер, Л.С. Понтрягін, А.І. Орлов, С.С. Резніченко, ФМ. Русінов та ін., проте їх роботи в основному спрямовано на розробку шляхів вирішення завдань щодо організації виробничих процесів на підприємстві.

В галузі досліджень міжрегіонального співробітництва вчені акцентують увагу на підвищенні ефективності організаційно-економічних механізмів активізації співробітництва. Все вищевикладене зумовлює необхідність розробки теоретичних основ організаційно-економічних моделей саме, міжрегіонального співробітництва. Головною метою, що стоїть сьогодні перед державним регулюванням розвитку регіонів, залишається прискорення і підвищення ефективності соціально-економічного розвитку за рахунок комплексу фінансово-економічних, організаційних та інших заходів, в тому числі організації системи міжрегіональних зв'язків у галузі економіки, соціальної сфери, спільного вирішення екологічних та інших загальних і гострих для регіонів проблем. Для досягнення визначеної мети необхідно удосконалення системи взаємодії суб'єктів міжрегіонального співробітництва, до яких можна віднести державні і громадські структури, приватні підприємства (середній та малий бізнес), домогосподарства. Потрібна поступова скоординована діяльність регіональних виконавчих органів влади в процесі пошуку та впровадження відповідних форм міжрегіонального співробітництва.

Для вивчення складних явищ застосовують метод моделювання, при якому будують зменшені предмети або умові подоби (образи), які замінюють у нашій уяві дійсні предмети або явища. За допомогою моделей досліджують сутність предметів і явищ найбільш простим, а подекуди і дешевим способом. Моделі дають змогу зосередити увагу дослідників на найбільш суттєвих характеристиках предметів або явищ, сприяють швидкому накопиченню необхідних знань у різних умовах роботи. Моделювання добре поєднується з іншими методами і технічними прийомами. Моделювання набуло поширення при здійсненні факторного аналізу. У фінансовому аналізі, як і в економічному, розрізняють детерміновані (функціональні) та стохастичні (кореляційні) моделі [1].

Моделі можна ділити на наступні види:

- 1) функціональні моделі, що виражають прямі залежності між ендогенними і екзогенними змінними;
- 2) моделі, виражені за допомогою систем рівнянь відносно ендогенних величин і, в свою чергу, виражають балансові співвідношення між різними економічними показниками (наприклад, модель міжгалузевого балансу);
- 3) моделі оптимізаційного типу, основна частина яких - система рівнянь щодо ендогенних змінних. Мета даних моделей - знаходження оптимального рішення для деякого економічного показника (наприклад, таких величин ставок податків, щоб забезпечити максимальний приплив коштів до бюджету за заданий проміжок часу);
- 4) імітаційні моделі - досить точне відображення економічного явища. Математичні рівняння при цьому можуть містити складні, нелінійні, стохастичні залежності.

Щодо моделювання процесів управління, то воно передбачає послідовне здійснення трьох етапів дослідження:

- 1) від вихідної практичної проблеми до теоретичної суто математичної задачі;
- 2) внутрішньо математичне вивчення і вирішення цього завдання;
- 3) перехід від математичних висновків назад до практичної проблеми[2] .

З огляду на те, що співробітництво в будь якій формі – це складна система, що функціонує в притаманному їй економічному середовищі, має свій внутрішній економічний механізм функціонування та фінансово-економічні характеристики, що формують економічні результати від співробітництва доцільно використовувати прийоми моделювання для з'ясування двох основних питань – вибору конкретних форм за видами діяльності міжрегіонального співробітництва та організаційно-економічної структури[3].

Загальна модель міжрегіонального співробітництва віддзеркалює послідовність дій спрямованих на вибір конкретного виду співробітництва для якого буде побудована конкретна організаційно-економічна модель, що буде реалізована суб'єктом господарювання.

Одним із важливих етапів в процесі реалізації міжрегіонального співробітництва, яке здійснюється на рівні конкретного суб'єкта господарювання за вже обраним видом є прогнозування отриманого ефекту та визначення чинників, що можуть посилити чи зменшити його. Так як наслідок, пошук інструментів, що можуть максимізувати позитивний вплив, чи мінімізувати негативний вплив на бажаний результат[3].

З огляду на це, організаційно-економічне моделювання набуває ознак системності, та його об'єктом виступає міжрегіональне співробітництво, як сукупність організаційних та економічних важелів, що діють на організаційні та економічні параметри системи управління та сприяють отриманню конкурентних переваг, формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу та ефективності діяльності регіонів загалом. Тому структурними елементами організаційно-економічної моделі міжрегіонального співробітництва виступатимуть показники соціально-економічного розвитку регіонів, модель організаційної структури процесу залежатиме від форми міжрегіонального співробітництва за характером діяльності взаємозв'язків (господарські (виробничі, невиробничі); торгово-економічні; науково-дослідні; культурні; політичні; туристичні; соціальні; технічні; співпраця по боротьбі зі злочинністю; організаційні).

Організаційно-економічна модель дозволяє чітко уявляти порядок виконання процесу співробітництва завдяки опису його структури у графічному вигляді (організаційних схем, сітьових графіків, тощо). Такі схеми дозволяють проводити дослідження можливих варіацій при перебудові схеми виконання чи змінах обраних елементів (параметрів), аналізувати і синтезувати структуру процесу, прогнозувати економічні результати, що можуть бути отримані в результаті змін, що відбулися.

Література:

1. Моделювання, види моделей, що застосовуються в економічному аналізі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ahd.vlynko.com/modeli.htm>
2. Орлов А.И. Организационно-экономическое моделирование: теория принятия решений / А.И. Орлов. – М., 2010. – 568 с. – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/Orlov2010.pdf>
3. Беззубченко О.А. Організаційно-економічна модель міжрегіонального співробітництва/ О.А. Беззубченко// Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка. – 2017. №13.- С.139-149 – Режим доступу: <http://ahd.vlynko.com/modeli.htm><http://visnyk-ekonomics.mdu.in.ua/uk/visnik-13.pdf>
4. Беззубченко О.А. Міжрегіональне співробітництво: сутність, форми та процес реалізації/ О.А. Беззубченко //Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка. – 2015. – Вип. 9.- С. 96-102. – Режим доступу: <http://visnyk-ekonomics.mdu.in.ua/uk/visnik-9.pdf>

БУЛАТОВА О.В.,

д.е.н., професор,

перший проректор

Маріупольського державного університету

(Україна)

«ЄВРОПА РЕГІОНІВ» ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА

Розширення ЕУ, яке відбулося протягом 2000-х років, накопичення внутрішніх проблем розвитку зорієнтували подальший розвиток економічних досліджень європейської інтеграції на пошук шляхів досягнення європейської єдності, в першу чергу із використанням механізмів регіональної політики.

Відповідно до концепції «Європа регіонів» (У. Ванноп) сучасний розвиток Європейського Союзу спрямований на досягнення конвергенції внутрішніх регіонів, які у перспективі нададуть соціально – економічної стійкості всьому Євросоюзу.

Регіональний розвиток відбувається на основі врахування інтересів регіонів та покладання відповідальності за цей розвиток на місцеві органи влади. При цьому, регіон розглядається як найважливіший резерв внутрішньої єдності європейської інтеграції.

Сучасна регіональна політика, яку реалізує ЕУ спрямована на забезпечення економічної, соціальної та територіальної єдності європейських регіонів. Досягнення зазначеної єдності та згуртованості посилять їх конкурентоспроможність, забезпечить стимулювання зростання зеленої економіки, створення нових робочих місць та розвиток зайнятості, а від так – покращить якість життя пересічних мешканців, посилять територіальну єдність європейських країн в цілому. Відповідно до класифікації NUTS, яка набула чинності з 1

січня 2017 р. Нинішні 28 держав-членів ЄС поділяються на рівні NUTS 1 (основні соціально-економічні райони) на 104 одиниці, на рівні NUTS 2 (основні території застосування регіональної політики) до 281 одиниці, а на рівні NUTS 3 (маленькі регіони, які визначаються відповідно до конкретних критеріїв (аналітичні або функціональні регіони)) – до 1348 одиниць.

У своєму розвитку регіональна політика ЕУ пройшла ряд програмних етапів, для кожного з яких була вироблена своя система пріоритетів, визначено обсяги фінансування (таблиця 1).

Таблиця 1

Етапи регіональної політики ЕУ

Період	Кількість пріоритетів	Кількість структурних фондів	Обсяг фінансування, млрд.євро *	Питома вага у бюджеті ЕУ, %
1994-1999	6+1	3	177,0	33,0
2000-2006	3+1	5	234,7	33,0
2007-2013	3	2	347,0	35,7
2014-2020	3	3	351,9	32,5

*до 2000р. –млрд.ЕКЮ

Прим.: складено на основі джерела [6].

Важливою особливістю реалізації регіональної політики у поточному 2014-2020 роках програмному періоді є те, що політика згуртованості тісно інтегрована із стратегією «Європа 2020», а від так, регіональна політика спрямована на стимулювання економічного зростання та покращення якості життя шляхом реалізації стратегічних інвестицій, які зосереджено на чотирьох пріоритетах:

- (1) дослідження та інновації,
- (2) інформаційно-комунікаційні технології,
- (3) конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу,
- (4) низьковуглецева економіка.

Практичну реалізацію зазначених пріоритетів забезпечить виконання одинадцяти тематичних завдань, на які зорієнтовано політику згуртованості у 2014-2020 роках:

- посилення досліджень, технологічного розвитку та інновації;
- покращення доступу, використання та якості інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ);
- підвищення конкурентоспроможності малих та середніх підприємств;
- підтримка переходу до економіки з низьким вмістом вуглецю в усіх секторах;
- сприяння адаптації до кліматичних змін, профілактика ризиків та управління;
- збереження і захист навколишнього середовища та сприяння ресурсозбереженню;
- сприяння сталому розвитку транспорту, усунення вузьких місць в ключових мережових інфраструктурах;

- сприяння стабільній та якісній зайнятості, підтримка мобільності робочої сили;
- сприяння соціальній інтеграції, боротьба з бідністю та будь-якою дискримінацією;
- інвестування в освіту, навчання та професійну підготовку, навчання протягом усього життя;
- підвищення інституційної спроможності державних органів та ефективне державне управління.

Таким чином, регіональна політика не тільки охоплює багато сфер, вона стає важливою складовою інших напрямів регулювання, яке сьогодні реалізовується Європейському союзу і стосується інноваційного розвитку, екологічних питань, сфери зайнятості, освіти тощо. У загальноєвропейському бюджеті на програмний період 2014-2020 рр. питома вага видатків, пов'язаних із реалізацією регіональної політики, становить майже третину (351,9 млрд. євро з 1 082 млрд.євро). Оскільки фінансування проектів з реалізації регіональної політики передбачає співфінансування з боку національних урядів європейських країн, то прогнозні оцінки фінансування регіонального розвитку становлять більш, ніж 500 млрд.євро.

Фінансування заходів з реалізації регіональної політики передбачає розвиток екологічно чистого транспорту, комунікаційної інфраструктури, стимулювання інноваційної активності та підвищення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу. Реалізація проектів з регіонального розвитку дозволяє створити додаткові робочі місця, активізувати діяльність малого та середнього бізнесу, стимулювати інноваційну активність, забезпечити спільний розвиток інфраструктуру європейських регіонів.

Європейський фонд регіонального розвитку (European Regional Development Fund, ERDF) та Європейський соціальний фонд (European Social Fund, ESF) забезпечують інвестування економічної та соціальної реструктуризації, спрямованої на зменшення дисбалансу між європейськими регіонами в ЄС, тим самим зменшуючи прогалини у розвитку між європейськими регіонами, наприклад, з точки зору інфраструктури та зайнятості. За експертними оцінками [7,с.5], інвестиції в регіональну політику дозволять країнам, що приєдналися до ЕУ з 2004 року (Болгарія, Чеська Республіка, Естонія, Хорватія, Кіпр, Латвія, Литва, Угорщина, Мальта, Польща, Румунія, Словенія та Словаччина), забезпечити до 2025 року щорічне зростання ВВП на рівні 2,4%.

Регіональна політика ЕУ ґрунтується на чіткій визначеній нормативно-правовій базі, що забезпечує послідовність і прозорість її реалізації; характеризується просторовою спрямованістю та комплексністю;

основною метою регіональної політики є вирішення довгострокових структурних завдань розвитку об'єднання через створення таких умов, за яких ринкові стосунки могли б розвиватися найбільш ефективно. Одним з фундаментальних принципів є доцільність надання допомоги регіонам, в яких відбуваються структурні зміни, ніж субсидування відстаючих галузей економіки. Проекти регіональної політики спрямовуються на вдосконалення структури ринкових відносин, а відтак – не вступають у протиріччя з ними. Програми, які розраховані на декілька років, забезпечують стабільність, прозорість, мають гнучкість у використанні, достатній вплив ресурси для учасників на всіх рівнях регіонального розвитку.

ВІДЯКІНА М.М.,
к.е.н., доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
КНУ імені Тараса Шевченка
(Україна)

ІНТЕРРЕГІОНАЛІЗМ В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Нові форми багаторівневих міжрегіональних відносин є проявом нового регіоналізму. Сучасній системі міжрегіональних відносин притаманна багатогранність та різноманітність форм прояву, серед яких можна виокремити наступні:

- відносини між регіональними угрупованнями (інтеррегіоналізм у чистому вигляді. Наприклад, НАФТА-ЄС);
- бірегіональні та трансрегіональні відносини, участь у яких не завжди прив'язана до конкретних регіональних угруповань та може включати країни з більш ніж двох регіонів. Дана форма співпраці охоплює не лише окремі держави, а й передбачає відповідний ступінь регіональної координації (наприклад, берегіональні відносини – ЄС-АСЕАН, ЄС-МЕРКОСУР, ЄС-ОЧЕС, МЕРКОСУР-АСЕАН; трансрегіональні – Саміт Азія-Європа (АСЕМ), Форум співробітництва Східна Азія-Латинська Америка (FEALAC));
- гібридні інтеррегіональні відносини, до яких відносяться (1) відносини між регіональними об'єднаннями й окремими державами (ЄС-КНР, АСЕАН-КНР, АСЕАН-Австралія); (2) між формалізованим регіональним об'єднанням та регіональною групою, яка формує власну структуру з низьким рівнем інституціоналізації (співпраця ЄС з країнами АКТ в рамках Котонуської угоди та Євро-Середземноморського Партнерства, з країнами Східного партнерства, Чорноморської синергії); (3) відносини між великими/середніми державами з двох і/або більше регіонів на основі багатосторонніх угод (тристоронній форум ІБСА. Як і БРІКС, країни ІБСА співпрацюють з питань пов'язаних із торговельними заходами світових фінансових інституцій, з проблемами країн, що розвиваються, у галузі безпекової, енергетичної, кліматичної політики тощо) [1].

Ефективність міжрегіональної взаємодії визначається такими основними критеріями, як динаміка розвитку інтеррегіоналізму; структурні трансформації в системі міжнародних відносин, що впливають на інституціоналізацію об'єднання; вигоди держав від участі в міжрегіональних блоках.

Динаміка розвитку міжрегіональних процесів визначається рушійними силами міжпросторового розвитку. Такими чинниками є (1) держави, зацікавлені у використанні інтеррегіональних механізмів для реалізації власних національних інтересів; (2) узгодженість інтересів представників політичних і бізнес-еліт, інститутів громадянського суспільства; (3) рівень побудови інституцій.

Другий критерій ефективності пов'язаний з впливом структурних трансформацій в системі міжнародних відносин на інституціоналізацію міжрегіональних об'єднань. Поява нових й інституціоналізація існуючих форм міжрегіонального співробітництва є своєрідною відповіддю на посилення транснаціональних загроз унаслідок поглиблення глобалізації. Потреба у формалізації інтеррегіональних відносин, з одного боку, обумовлена намаганням регіонів захистити власну культуру й економіку від глобалізаційних процесів, і їх прагненням скористатися перевагами цих процесів з іншого.

Останній критерій оцінює вигоди держав від участі в міжрегіональних блоках з огляду на сприяння цих об'єднань забезпеченню миру та стабільності в окремих країнах і регіонах, у світі в цілому [2].

Таким чином, інтеррегіональні відносини передбачають формалізований діалог просторових еліт з метою досягнення рівня інституціоналізації, який дозволив би підвищити ефективність реалізації спільних проектів в економічній, енергетичній, транспортній галузях. Інтеррегіоналізм, як форма прояву нового регіоналізму, охоплює взаємодію двох або більше регіонів з різним рівнем інституціоналізації, яка є свого роду реакцією на глобальні виклики і здатна суттєво трансформувати систему міжнародних економічних відносин.

Література:

1. Відякіна М. М. Інтеррегіоналізм як форма глобальної економічної взаємодії / М. Відякіна // *Rozwój społeczności międzynarodowej: przeszłość oraz nowe wyzwania*, Tom 2, R. Kordonski, O. Struk, J. Ruciński (red.), Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki, Lwów-Olsztyn 2016. – s. 35-42.

2. Hänggi H. Interregionalism as a Multifaceted Phenomenon: In Search of a Typology / H. Hänggi // Interregionalism and International Relations. Edited by Heiner Hänggi, Ralf Roloff, and Jürgen Rüländ. – Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge. – 2006. – P. 31-62.

ЗАХАРОВА О.В.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки
та міжнародних економічних відносин
Маріупольський державний університет
(Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Транспортна система відіграє визначальну роль у розвитку та активізації інтеграційних процесів. Україна, враховуючи вигідне гео економічне розташування, спрямовує активні дії на підвищення рівня використання власного транзитного потенціалу. Сьогодні для транспортної галузі країни актуальним є розробка системи заходів, спрямованих на об'єднання всіх зацікавлених країн у напрямках Північ-Південь/Захід-Схід. Вдалим варіантом одночасного розвитку є не тільки традиційний напрямок Схід-Захід, але і Північ-Південь, з'єднання портів Чорного та Балтійського морів з виходом на Фінляндію, Данію, Норвегію та Швецію. В даний час зусилля спрямовані на нарощування обсягів перевезень та вивчення можливостей розширення їх географії як у бік країн Північної Європи, так і в бік Кавказу, Близького Сходу, Середньої Азії та Туреччини.

Економічна Комісія ООН для Європи та Організація Чорноморського Економічного Співробітництва активно розроблюють систему інтермодальних перевезень «seamotorways», в якій найбільше значення надається перспективній мережі трансчорноморських морських автомагістралей, опорними пунктами яких виступають морські порти, що з'єднують судноплавні лінії з сухопутними транспортними коридорами [2].

Українські порти входять до транспортної системи Азово-Чорноморського басейну, в якому конкурують за основні вантажопотоки морські торговельні порти Росії, Туреччина, Болгарії, Румунії та Грузії. Даний регіон розташований в геополітичному центрі Євразії на перетині та в оточенні більшості міжнародних транспортних коридорів, що поєднують Азію з Європою, країнами Північної Африки та виводять до основних торговельних шляхів між країнами Північної та Південної Америки та потужними азіатськими економіками. Тут проходять геополітичні і соціокультурні рубежі євразійських держав. Найбільш відособлені у Світовому океані і такі, що глибоко вдаються до суші, Чорне і Азовське моря мають виняткове значення для міжнародних економічних зв'язків. Сучасна обстановка в Чорномор'ї обумовлена перебудовою генеральних напрямів транспортних комунікацій і посиленням енергетичного чинника в геополітиці. Найбільша концентрація торгових портів в Східній Європі, відносно розвинена інфраструктура, близькість європейського і близькосхідного ринків створюють передумови для світогосподарської інтеграції. Основою економічного співробітництва в області морського господарства є розвиток портово-промислових комплексів (ППК), міжнародний туризм і курортно-рекреаційне господарство, раціональне використання біологічних, мінеральних і хімічних ресурсів, еколого-економічні проблеми берегової зони, екологічні проблеми моря і соціально-економічний розвиток приморських міст.

Щодо розвитку співробітництва між портами регіону, то можна зазначити, що на чорноморському узбережжі **Туреччини** немає великих портових центрів, орієнтованих на забезпечення зовнішньоторговельних зв'язків країни. Ереґлі-Зонгулдакський ППК виділяється розвиненою металургією, здобиччю і транспортуванням вугілля і марганцевих руд. Зросла роль портів Самсун і Трабзон в прибережній торгівлі з Росією і Україною. Однак ці порти не є конкурентами для українських, а скоріше партнерами, оскільки вантажі, що спрямовуються в чорноморські порти Туреччини не може бути переорієнтовано на українські порти. У **Російській Федерації** успішно розвивається Новоросійський і Азоводонський ППК. Новоросійський ППК (Новоросійськ, Туапсе) спеціалізується на забезпеченні експорту нафти і нафтопродуктів. Азово-донський ППК (Таганрог, Ростов-на-Дону, Азов, Ейск, Темрюк) в основному обслуговує судна типу річка - море, розвинене прибережне рибальство і рибопереробку, є невеликі суднобудівельні виробництва. У **Грузії** ППК Батумі-Поті формується на забезпеченні зовнішньоторговельних зв'язків, океанічному і прибережному рибальстві. Перспективи його розвитку пов'язані з експортом каспійської нафти і розвитком морських поромних переправ. У **Болгарії** центрами морського господарства є Варна і Бургас. У **Румунії** виділяються два великі ППК, а саме Чорноморський ППК (Констанца), що є головними морськими воротами країни та Дунайський ППК (Галац, Бреїла, Тулча, Суліна), що обслуговує річкове і морське судноплавство [3].

Щодо вантажопереробки українських морських торговельних портів, то динаміка її обсягів та структури наведена в таблиці. В цілому як свідчать наведені дані, останніми роками спостерігається тенденція щодо втрати вантажної бази, зокрема зростання вантажопереробки у 2001-2008 рр. змінилося зворотною тенденцією скорочення, максимальний темп падіння припадає на 2016 р., в якому вантажообіг скоротився на 8,9% порівняно з попереднім роком. Таке падіння пов'язано зі скороченням обсягів експортних вантажопотоків, які займають найбільшу питому вагу в структурі переробки. Зростання частки експортних вантажів з 50,5% у 2001 р. до 76% у 2016 р. корелює зі зменшенням переробки транзитних вантажів з 36,7% у 2001 р. до 7,8% у 2016 р.

Негативні тренди також обумовлені скороченням числа портів (з 18 до 13), скороченням обсягів переробки портів на Азовському морі внаслідок воєнних дій на сході, скороченням контейнерного вантажообігу, зменшенням кількості суден торгового флоту України, втратою транзитних вантажів.

Таблиця 1

Вантажопереробка морських портів України

Роки	Вантажообіг		Експортні вантажопотоки		Імпортні вантажопотоки		Транзитні вантажопотоки		Каботаж	
	млн. т	Темп приросту, %	млн. т	% до загальної переробки	млн. т	% до загальної переробки	млн. т	% до загальної переробки	млн. т	% до загальної переробки
2001	101,5		51,3	50,5	8,2	8,1	37,2	36,7	4,80	4,7
2005	141,7	4,9	72,8	51,4	13,9	9,8	50,6	35,7	4,4	3,1
2006	144	1,6	70,7	49,1	16,1	11,2	53,3	37,0	3,9	2,7
2007	161,7	12,3	66,5	41,1	19,3	11,9	69,8	43,2	6,1	3,8
2008	172,9	6,9	78,4	45,3	22,1	12,8	66,5	38,5	5,9	3,4
2009	158,9	-8,1	89,5	56,3	13	8,2	52,3	32,9	4,1	2,6
2010	149,8	-5,7	85,4	57,0	17,7	11,8	44,2	29,5	2,5	1,7
2011	161	7,5	87,9	54,6	19	11,8	50,4	31,3	3,7	2,3
2012	150,9	-6,3	97,2	64,4	16,1	10,7	35,3	23,4	2,3	1,5
2013	148,2	-1,8	100,1	67,5	18	12,1	27,2	18,4	2,9	2,0
2014	142,8	-3,6	103,1	72,2	15,9	11,1	20,3	14,2	3,5	2,5
2015	144,7	1,3	103,9	71,8	18	12,4	15,9	11,0	6,8	4,7
2016	131,8	-8,9	100,2	76,0	16	12,1	10,3	7,8	5,2	3,9

Одним з напрямів подальшого розвитку морських портів України є активізація співпраці з країнами ЄС, що вимагає імплементацію досвіду країн Європи, цінностей, принципів розвитку та ведення торгівлі та врахування вимог до портової інфраструктури. Для Європи морські порти є життєво важливими воротами, що зв'язують її з іншими країнами світу. Так, 74% експортних і імпортних вантажів від загального обсягу заходять у Європу через морські порти. Також вагоме значення морські порти відіграють у внутрішньому вантажообігу: 22 держави – члени ЄС вважаються морськими, загалом у обслуговуванні портової інфраструктури зайнято 1,5 млн осіб [6]. На мапі Європи Україна має дуже вигідне географічне положення, що повинно сприяти залученню транзитних вантажних потоків, у випадку включення нашої країни у TEN-T. Це дозволило б залучати кошти на модернізацію транспортної інфраструктури з фондів ЄС та дало би поштовх розвитку економіки окремих регіонів. Така ситуація пов'язана з тим, що ЄС стикається з певними викликами, що, в свою чергу, відкриває можливості для українських портів, а саме: адаптація портів ЄС до збільшення запланованого до 2030 р. трафіку; серйозну конкуренцію морським портам у перевозці контейнерів становлять контейнеровози (залізничний транспорт); простежуються значні диспропорції у переробці вантажів портами Європи, серед яких найефективнішими на цей момент є порти Антверпен, Роттердам і Гамбург, що переробляють 1/5 всіх вантажів, що прибувають в Європу морем. Це спричинює розрив у продуктивності, а саме подовжені маршрути, об'їзд інших портів, збільшення витрат і, нарешті, збільшення викидів транспортом унаслідок заторів, що негативно впливає на здоров'я населення ЄС.

Таким чином, на збільшення кількості та якості інфраструктурних послуг, що надаються підприємствами сервісного сектора в морських портах, безпосередньо вплине на розвиток портів і на посилення їхньої ролі як на локальному, так і на національному рівні. Водночас якість інфраструктурних послуг вплине і на їхню вартість та, відповідно, на доходи порту. В першу чергу в рамках імплементації директив ЄС у вітчизняне законодавство вимоги ставляться саме до розширення мережі послуг, які надає держава – створення відповідних контролюючих органів, використання навігаційних та інформаційних систем підвищення безпеки мореплавства, безпеки життя, екологічної безпеки, а також підвищення ефективності навігації та вантажообігу.

Отже, перспективи розвитку морських портів України в контексті розвитку співробітництва пов'язані з реалізацією спільних заходів, спрямованих на модернізацію портової інфраструктури за рахунок залучення інвестиційних ресурсів, у том числі з фондів ЄС (прикладом є досвід портів Польщі та Румунії). Для українських портів така модернізація має бути спрямована на реалізацію інфраструктурних проектів зі збільшення глибин біля причалів морських портів, що дозволить приймати судна більшої ємності; розвиток автоматизованих навігаційних систем; реконструкцію та будівництво нових складських терміналів; модернізацію інфраструктури у портовій зоні – автомобільних і залізничних шляхів, згідно з планом розвитку портів.

Іншим напрямком є створення логістичних платформ (хабів) на базі морських портів. В ЄС успішно функціонують уже декілька логістичних платформ, наприклад Ліонська та Мадридська платформи, а також

логістичні платформи портів Амстер-дам та Гамбург. В рамках розвитку співробітництва ЄС і з метою забезпечення економічного зростання південних регіонів Туреччини найближчим часом почне свою роботу логістична платформа в порту Мерсін на Середземноморському побережжі [1]. В Україні найбільш перспективним для формування логістичної платформи є розташовані неподалік один від одного Одеський, Южний та Іллічівський порти. Також великі перспективи розвитку має Маріупольський торговий порт – морські ворота Донбасу.

З метою посилення ефективності функціонування та залучення інвестиційних ресурсів необхідно морські порти України об'єднати у регіональні групи за територіальним принципом, на основі яких доцільно розвивати транспортно-логістичні центри, підв'язуючи необхідну наземну транспортну інфраструктуру. Такими групами можуть бути порти Великої Одеси (Одеса, Южний, Іллічівськ), порти азовського регіону (Маріуполь, Бердянськ), порти Дніпро-Бузького регіону (Миколаїв, Херсон, Октябрськ, Скадовськ), порти Придунав'я (Рені, Ізмаїл, Білгород- Дністровський, Усть-Дунайськ). Групова співпраця адміністрації морських портів дозволить скоротити витрати на модернізацію припортової транспортної інфраструктури (залізничних колій, під'їзних шляхів тощо) та сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату через зміцнення зовнішніх і внутрішніх зв'язків.

Література:

1. Демьянченко А.Г. Роль и структура морских портов Украины // Проблемы экономики. – 2013. – № 2. – С. 53–59.
2. Ковбатук М. В. Обгрунтування ролі портів в реалізації європейської політики розвитку інтермодальних перевезень / М. В. Ковбатук // Водний транспорт. - 2012. - Вип. 3. - С. 81-85.
3. Наконечний Ю.В. Стратегічний план розвитку державного підприємства «Іллічівського морського торговельного порту» на 2015-2020 роки: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/files/Nakonechnyi.pdf>
4. Пріоритети державної морської політики у сфері функціонування та розвитку морегосподарського комплексу України: аналітична доповідь / О. В. Собкевич, К. М. Михайличенко, А. В. Шевченко та ін. – К. : Фенікс, 2016. – 68 с.
5. Про затвердження Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-%D1%80>
6. Федяй Н. О. Портове господарство України: стратегічні пріоритети розвитку / Н. О. Федяй // Вісник Інституту економіки та прогнозування. - 2016. - 2016. - С. 32-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vier_2016_2016_6

КОРНЯ В.,

департамент административных наук и
региональных исследований
Университет «Нижний Дунай»
(г. Галац, Румыния)

КОРНЯ С.,

доктор философии, проректор по научной работе
Кагульского государственного университета им.Б.П. Хасдеу
(Республика Молдова)

ЕВРОРЕГИОНЫ - ФОРМА ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕСТНЫХ СООБЩЕСТВ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

В Республике Молдова трансграничное сотрудничество поддерживается рядом трехсторонних и двусторонних соглашений и договоров заключенных между Республикой Молдова, Румынией и Украиной, а также двусторонних соглашений, заключенных между местными органами власти Республики Молдова, Украины и Румынии.

До сих пор не существует национального нормативного акта, который бы прямо регулировал трансграничное сотрудничество местных органов власти. Закон о местном публичном управлении №. 436-XVI от 28.12.2006 дает право местным советам принимать решения, в соответствии с законом: а) объединение с другими органами местной публичной администрации, в том числе из-за границы, для реализации работ и услуг, представляющих общественный интерес, для продвижения и защиты интересов органов местного публичного управления, а также для сотрудничества с экономическими агентами и НПО в стране и за рубежом, в целях обеспечения действий или мероприятий, представляющих общий интерес, и б) установление новых связей сотрудничества, в том числе приграничного, и связей побратимства с городами за рубежом (статья 14, раздел 2, буквы j, k).

И районные советы, согласно статье 43, пункт 1, б. т, указанного закона, могут, в соответствии с законом, принимать решения об объединении с другими органами местного публичного управления, в том числе о приграничном сотрудничестве, для осуществления работ и услуг, представляющих общественный

интерес, для продвижения и защиты интересов органов местного публичного управления, а также сотрудничества с экономическими агентами и НПО в стране и за рубежом, в целях обеспечения действий или мероприятий, представляющих общий интерес.

Эффективным механизмом внешнего сотрудничества местных сообществ являются Еврорегионы, которые являются территориальными структурами, созданными для укрепления межрегионального и трансграничного сотрудничества, для достижения согласованного пространства экономического, научного, социального и культурного развития. Их появление связано с интенсивным трансграничным сотрудничеством в западноевропейском пространстве.

Сотрудничество в рамках еврорегионов заключается в создании прямых связей между регионами и общинами по обе стороны государственных границ, в силу компетенций местных органов власти, определенных в национальном законодательстве.

После провозглашения независимости, Республика Молдова предприняла значительные усилия для установления международных отношений, путем присоединения к важнейшим международным политическим и экономическим органам и организациям, а также путем подписания двусторонних соглашений с различными странами. Интеграционные усилия в международном сообществе поощрялись как на центральном, так и на местном уровне, путем расширения сотрудничества между местными органами власти и аналогичными организациями в соседних странах, Румынии и Украине.

Стабильные отношения сотрудничества между приграничными регионами Республики Молдова, Румынии и Украины были установлены в середине 1980-х годов, но они носили формальный характер. После 1989 года, с учетом новых реалий в Европе, эти отношения усилились, но они были затруднены из-за отсутствия ясности во внешних отношениях между государствами. Подписанный 2 июня 1997 года румыно-украинский договор, положил начало более тесному сотрудничеству между Румынией и Украиной в разных областях, в том числе в области трансграничного сотрудничества. В соответствии со ст. 8 этого договора, стороны обязались поддерживать сотрудничество между административно-территориальными единицами приграничных регионов. Более того, в той же статье предусматривалось создание Еврорегионов «Верхний Прут» и «Нижний Дунай», в которых местные органы власти Республики Молдова также могли участвовать.

Благодаря экономической выгоде приграничного сотрудничества, участие Молдовы в Еврорегионе должно представлять интерес для местных сообществ. Местные сообщества Румынии и Украины имеют гораздо больший экономический потенциал, по сравнению с районами Молдовы. В то же время, очевидный интерес Республики Молдова к углублению отношений приграничного сотрудничества всегда был затруднен выраженной пассивностью, как на центральном, так и на местном уровне.

Пассивность молдавской стороны при запуске и осуществлении совместных действий, обусловлена несколькими факторами. В Республике Молдова отсутствует государственная структура, которая бы продвигала политику приграничного сотрудничества и поддерживала бы интересы Еврорегионов в центральных государственных структурах. Система молдавских местных органов власти, созданная после контрреформы 2003 года, значительно сократила, уже имеющийся на тот момент, низкий потенциал продвижения политики сотрудничества. Участие молдавской стороны в Еврорегионах носит скорее инерционный характер и в основном обусловлено румыно-украинскими отношениями. Как на центральном, так и на местном уровнях не существует региональных стратегий интеграции или конкретных планов действий, дабы извлечь выгоду из преимуществ трансграничного сотрудничества для местных органов власти Молдовы. Еще одна причина - отсутствие финансовых ресурсов также низкий доступ к возможным источникам финансирования из вне страны.

Несмотря на то, что около 70% территории и 80% населения Республики Молдова участвуют в трансграничной деятельности в рамках Еврорегионов, возвращение к районам после контрреформы 2003 года, отрицательно повлияло на трансграничное сотрудничество. Соглашения, заключенные между властями уездов приграничных партнеров, стали неактуальными, поскольку каждый уезд был разделен на 2-5 районов. Из-за неоднородности и множественности субъектов диалога, приграничное сотрудничество стало трудным в рамках Еврорегионов, «Нижний Дунай», «Сирет-Прут-Днестр» и «Верхний Прут», участником которого является Республика Молдова. Если до мая 2003 года, территория Республики Молдова, участвующая в Еврорегионе «Сирет-Прут-Днестр» составляла 5 уездов-членов (Кишинев, Лапушна, Оргеев, Сорока и Унгены), то после 2003 года, количество партнеров увеличилось до 18 районов, что означает 18 приграничных партнеров с различными взглядами на варианты и формы сотрудничества. Территория Румынии, составляющая часть того же Еврорегиона, сопоставима со всей территорией Республики Молдова, но включает только три уезда (Яссы, Нямц и Васлуй).

Местные органы власти Республики Молдова не используют в полной мере возможности, предоставляемые трансграничным сотрудничеством в Еврорегионах. Консолидация местных территориальных коллективов могло бы стать необходимым условием для расширения их потенциала и могло бы способствовать их участию в приграничных проектах с аналогичными территориальными сообществами в Румынии и Украине.

Литература:

1. European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities (Madrid, 21.V.1980).

2. Protocolul adițional al Convenției-cadru europene privind cooperarea transfrontaliera a colectivităților sau autorităților teritoriale // *Tratate internaționale*, Vol. 28, 2001, p. 88.
3. Săgeată R. Cross-Border Co-Operation Euro-Regions at the European Union Eastern Frontier within the Context of Romania's Accession to the Schengen Area. In: *Geographica Pannonica*, Volume 15, Issue 4, 2011, p. 127-135.
4. Tudor Fl. Projects, Policies and Networks for the Danube Region. Case Study: Romania - Moldova-Ukraine (Lower Danube Euroregion). In: *Public Administration & Regional Studies*, No.2 (14), 2014, p.15-24.
5. Блажко В. Трансграничное сотрудничество как механизм евроинтеграции стран (на примере еврорегионов „Верхний Прут” и „Нижний Дунай” Республики Молдова) // *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 2 (173), 2017, p. 46-56

МАРЕНА Т.В.,
к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки
та міжнародних економічних відносин
Мариупольського державного університету
(Україна)

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Зростаючі потреби у ефективному використанні економічного потенціалу регіонів, прагнення досягти високого рівня їх економічної незалежності та стабільності актуалізують питання розвитку міжрегіонального співробітництва – як внутрішньодержавного, так і міжнародного. Встановлення та поглиблення міжрегіональних економічних зв'язків має спиратися на створені у країнах та їх інтеграційних об'єднаннях фінансові умови та механізми, що забезпечуватимуть потреби розвитку регіонів відповідного рівня.

Беручи до уваги багатогранність фінансових аспектів міжрегіонального співробітництва, необхідно розрізняти:

- співробітництво у фінансовій сфері (зокрема, у валютній, грошово-кредитній, банківській, страховій та інших сферах);

- фінансові умови та систему фінансового забезпечення розвитку міжрегіонального співробітництва.

У свою чергу, враховуючи те, що суб'єкти міжрегіонального співробітництва можуть належати до різних таксономічних регіональних рівнів (внутрішньодержавного, державного та наднаціонального) [1, с.66], фінансова складова розвитку міжрегіонального співробітництва може охоплювати:

- співробітництво у фінансовій сфері на внутрішньодержавному рівні (між мікро- та мезорегіонами);

- співробітництво у фінансовій сфері на державному та наднаціональному рівнях (між макро- та мегарегіонами).

На внутрішньодержавному рівні міжрегіональне співробітництво переважно розвивається у напрямі співпраці у виробничій, торговельній, інфраструктурній, інноваційній, освітньо-науковій, туристичній сферах. Відтак, фінансові аспекти такої міжрегіональної співпраці на внутрішньодержавному рівні зводяться, передусім, до формування системи фінансового забезпечення реалізації міжрегіональних проектів.

Фінансове забезпечення міжрегіонального співробітництва включає різноманітні форми та джерела фінансування міжрегіональних проектів. Зокрема, Копилук О. зазначає, що «основою фінансового забезпечення транскордонного співробітництва є наявні та потенційні фінансові ресурси, які є достатньо диверсифікованими, залучаються із різних джерел фінансування, характеризуються різноманітними формами та принципами акумуляції» [2]. Софішенко І. трактує систему фінансового забезпечення більш широко, зокрема, розглядаючи її (в контексті функціонування євро регіонів) як «сукупність методів та форм фінансування, фінансових важелів впливу на учасників євро регіонів, джерел надходження коштів для забезпечення життєдіяльності євро регіону як економічного простору» [3]. При цьому з точки зору специфіки фінансування серед джерел формування фінансових ресурсів, призначених для фінансування міжрегіональних проектів, виокремлено офіційні (кошти державних та місцевих бюджетів, кошти Європейського Союзу тощо) та приватні джерела (кошти суб'єктів господарювання, неурядових організацій), а серед механізмів фінансового забезпечення виділено бюджетне фінансування, проектне фінансування, позики, гранти [3]. Інші автори розширюють перелік джерел фінансування міжрегіональних проектів, розподіляючи їх на наступні: кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, міжнародна допомога, кредитні ресурси міжнародних організацій, цільові банківські кредити, ресурси суб'єктів економіки [2, 4].

На нашу думку, фінансові аспекти міжрегіонального співробітництва на внутрішньодержавному рівні мають розглядатися через призму створення у державі відповідних фінансових умов реалізації міжрегіональних, у тому числі, транскордонних проектів. Такі умови, крім системи фінансового забезпечення реалізації міжрегіональних проектів, включають також загальне макроекономічне фінансове середовище, у якому функціонують мікро- та мезорегіони. Зазначені фінансові умови формують стабільне або нестабільне фінансово-економічне середовище (рівень інфляції у країні, рівень процентної ставки, стабільність валютних курсів тощо), можуть виступати як стимулюючі (зниження рівня оподаткування, «податкові канікули», пільгове

фінансування тощо) або дестимулюючі (велике податкове навантаження, ускладнена бюрократична система отримання фінансування і т.і.) чинники розвитку міжрегіонального співробітництва.

На державному та наднаціональному рівнях фінансові аспекти співробітництва між макро- та мегарегіонами, крім безпосередньо створених на відповідних рівнях умов фінансового середовища, також охоплюють співпрацю з широкого переліку фінансових питань. У цьому контексті в залежності від глибини інтеграційної взаємодії між регіонами відповідного рівня міжрегіональне співробітництво у фінансовій сфері може приймати наступні форми:

- двосторонніх угод з окремих питань фінансової співпраці;
- регіональної валютно-фінансової інтеграції, результатом якої стає створення регіональних валютних зон;
- створення регіональних фінансових механізмів (ініціатив);
- співробітництва на рівні міжнародних фінансово-кредитних установ;
- глобальних механізмів забезпечення фінансової стабільності.

Базовою та найпростішою формою фінансового співробітництва між макрорегіонами є співпраця з окремих питань проведення монетарної, валютної, кредитної, інвестиційної політики, функціонування банківської системи, фондового, страхового ринків тощо. Таке співробітництво, як правило, оформлюється двосторонніми міждержавними угодами, які можуть передбачати: надання фінансування у формі фінансової допомоги, грантів, пільгових кредитів; узгодження конкретного напрямку фінансової політики; координацію окремих її інструментів, зокрема, узгодженого регулювання процентних ставок, спільної девальвації або ревальвації національних валют, встановлення єдиних обмежень на фінансові операції тощо.

Традиційною багатосторонньою формою міжрегіональної фінансової співпраці є співробітництво на рівні міжнародних фінансово-кредитних установ, які особливо важливу роль відіграють при вирішенні фінансових проблем країн, що розвиваються. Сьогодні у світі сформувалася розгалужена система таких інституцій, яка включає: міжнародні фінансово-кредитні організації широкого профілю, які розробляють рекомендації щодо удосконалення фінансової, монетарної, кредитної та валютної політики країн-членів (Міжнародний валютний фонд, група Світового банку); міжнародні організації, які розробляють стандарти банківської діяльності та нагляду, встановлюють вимоги щодо прозорості фінансових операцій (Банк міжнародних розрахунків, Базельський комітет з питань банківського нагляду, Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням «брудних» грошей); міжнародні установи, які розробляють стандарти бухгалтерського обліку та аудиту у сфері фінансової діяльності (Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, Міжнародна федерація бухгалтерів); міжнародні інституції, сфера діяльності яких має галузеву спрямованість (Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю, Міжнародна організація комісій з цінних паперів, Базельський комітет з платіжних систем і розрахунків, Постійний комітет із євровалют тощо).

Необхідність розвитку міжрегіонального співробітництва у формі створення глобальних механізмів забезпечення фінансової стабільності актуалізувалася у зв'язку із загостренням проблеми фінансової стабільності, зростанням частоти, ймовірності настання та масштабів прояву фінансових криз на національному, регіональному та глобальному рівнях. У результаті створено глобальні ініціативи, діяльність яких спрямована на укріплення світової фінансової архітектури та досягнення глобальної фінансової стабільності. Так, з кінця 90-х рр. функціонує Велика двадцятка (G-20), а з 2008 р. – Рада з фінансової стабільності.

Останнім часом в умовах інтенсифікації процесів регіональної інтеграції швидкими темпами розвивається міжрегіональне інтеграційне співробітництво у валютно-фінансовій сфері, у результаті чого у світі формуються регіональні валютні зони. Крім того, на рівні регіонів світового господарства глобальна криза активізувала створення регіональних фінансових ініціатив – міждержавних механізмів з фінансової стабілізації. Зазначені валютно-фінансові утворення є відносно новими формами прояву процесів регіоналізації. З урахуванням поглиблення та поширення процесів регіональної інтеграції, з одного боку, та підвищення ступеня нестабільності світового фінансового середовища, з іншого боку, роль та значення вказаних напрямів міжрегіонального співробітництва макро- та мегарегіонів у фінансовій сфері з часом зростатиме.

Таким чином, фінансові аспекти міжрегіонального співробітництва можна розглядати як систему, яка включає, з одного боку, фінансові умови та фінансове забезпечення реалізації міжрегіональних проектів, а з іншого – конкретні напрямки співробітництва у фінансовій сфері (з питань функціонування валютної, грошової, банківської системи, розвитку фондового, страхового, кредитного та інших сегментів фінансового ринку). Специфіка зазначених фінансових складових міжрегіональної співпраці у кожному конкретному випадку визначається приналежністю регіонів – суб'єктів співробітництва до різних таксономічних регіональних рівнів.

Література:

1. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: [монографія] / О.В. Булатова. – Донецьк: Дон НУ, 2012. – 368 с.

2. Копилук О. Застосування комплексного підходу до формування системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва / О. Копилук, П. Куцаб // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. - № 4. – С. 77-81.
3. Софіщенко І.Я. Проблеми фінансового забезпечення транскордонного співробітництва в євро регіоні / І.Я. Софіщенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://euroregion2013.blogspot.com/2013/04/blog-post_807.html
4. Тропіна В.Б. Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва в Україні / В.Б. Тропіна // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. – 2014. - № 2 (22). – С. 75-80.

НИКОЛЕНКО Т.І.,
к.е.н., доцент кафедри економіки
та міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету
(Україна)

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В останні десятиріччя у світі відбувся перехід від статичних і динамічних конкурентних переваг до інноваційних, досягнення яких перш за все пов'язане з переходом країн на інноваційний шлях з метою досягнення якісно нового рівня соціально-економічного розвитку. Місце країни в міжнародному співтоваристві все більш визначається станом освіти, обсягами використання досягнень науки й техніки, ефективністю інтеграції факторів виробництва, капіталу, інформаційних та інтелектуальних ресурсів. [2]

Враховуючи той факт, що інновації та інноваційні процеси перетворилися на стратегічний фактор економічного розвитку, можна зазначити, що саме ці процеси і стали каталізатором у формуванні національних інноваційних систем розвинених країн, а згодом і у формуванні національних моделей інноваційних систем інших держав, залежно від їх національних особливостей соціально-економічного розвитку і наявного економічного потенціалу

Слід відмітити, що в Україні тільки розпочався процес формування національної інноваційної системи і поки що функціонують лише окремі її елементи, зв'язки між якими слабкі. Тому для зростання національної конкурентоспроможності України необхідна постійна спрямованість її економіки на пошук, здійснення і впровадження нововведень, тобто, на інноваційний шлях розвитку, адже існує пряма залежність між конкурентними перевагами національної економіки та її спроможністю впроваджувати інновації.

В умовах активного впливу міжрегіонального співробітництва та євроінтеграційної спрямованості економічного розвитку, Україна за рівнем конкурентоспроможності перебуває на середніх позиціях у розвитку інновацій. [6] та володіє достатньо високим інноваційним потенціалом.

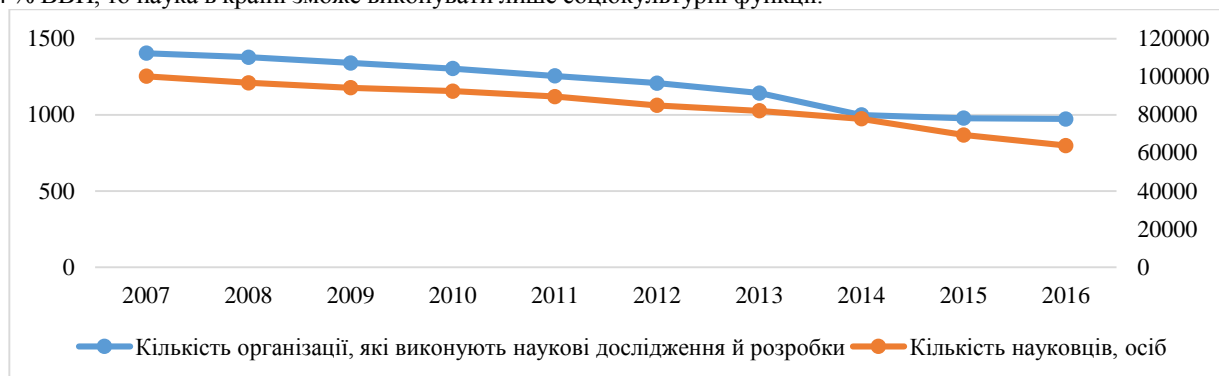
Варто констатувати, що інноваційний розвиток національної економіки за своєю суттю передбачає функціонування економіки країни в режимі національної інноваційної системи. У свою чергу, підвищення конкурентоспроможності залежить від стану розвитку національної інноваційної системи, а саме від технологічної модернізації національної економіки, підвищення рівня інноваційної активності товаровиробників, виробництва інноваційної продукції, застосування передових технологій і методів управління господарською діяльністю для покращання добробуту людини та забезпечення стабільного економічного розвитку.

Одним з найважливіших складників науково-технічного потенціалу є наукові кадри. За даними досліджень проведених ООН на початку XXI століття, Україна посідала одне з перших місць у світі за кількістю наукових співробітників. Але, незважаючи на те, що у міжнародних рейтингах Україна лідирує за рівнем освіти, а Глобальний індекс інновацій позитивно оцінює потенціал України щодо інноваційного розвитку, чисельність фахівців, що виконують науково-технічні роботи в країні мають тенденцію стабільного зниження, що підтверджують дані Державної служби статистики України (рис.1), згідно з якими з початку незалежності кількість організацій, які виконують наукові дослідження скоротилась майже на 30% та на кінець 2016р. становила 972 організації. Чисельність науковців за той самий період скоротилась на 78,4%, половина цього падіння (36,2%) приходить на останні 10 років (з 100245 у 2007 році до 63864 осіб у 2016 році).

Вимір продуктивності інноваційної діяльності в Україні, який можна оцінити за допомогою показників виконаних наукових та науково-технічних робіт та реалізованої інноваційної продукції, також демонструє негативну тенденцію. Аналіз показників виконаних наукових та науково-технічних робіт, а також їх питомої ваги у ВВП засвідчує, що навіть при зростаючих обсягах виконаних наукових та науково-технічних робіт (за останні 10 років обсяг зріс на 7256,4 млн. грн.), їх питома вага у ВВП постійно знижується (з 0,98% у 2007 р. до 0,64% у 2016 р.). Це дає підстави стверджувати, що обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт не є впливовим фактором збільшення ВВП України. [1]

За розрахунками, питома вага загального обсягу витрат у ВВП становила 0,48%, у тому числі за

рахунок коштів державного бюджету – 0,16%. За даними Євростату, у 2015р. середній рівень обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС-28 у ВВП становив 2,03%. Більшою частка витрат на дослідження та розробки була у Швеції – 3,26%, Австрії – 3,07%, Данії – 3,03%, Фінляндії – 2,9%, Німеччині – 2,87%, Бельгії – 2,45%, Франції – 2,43%. [3] З урахуванням викладеного, варто зазначити, що в Україні спостерігається зменшення фінансування науки. При цьому жодного разу за останні 10 років (2007-2016 рр.) не спостерігалось досягнення граничного значення (1,7% ВВП) при якому можна стверджувати про істотний вплив науки на розвиток економіки. Світовий досвід підтверджує, що тільки коли витрати на науку складатимуть більше ніж 0,9% ВВП, тільки тоді наука стане спроможна виконувати економічну функцію, але якщо зазначений показник дорівнюватиме менше ніж 0,4 % ВВП, то наука в країні зможе виконувати лише соціокультурні функції.

Рис. 1. Організації, які виконували наукові дослідження та розробки та кількість дослідників в Україні (2007-2016 рр.) [3]

Рівень розвитку конкурентоспроможності національної інноваційної системи України визначається темпами впровадження новітніх науково-технічних розробок на підприємствах, рівнем розвитку наукоємного виробництва, ефективністю та динамічністю інноваційних процесів у промисловості. Зазначимо, що повільний розвиток інноваційних процесів у промисловості України сьогодні не відповідає завданням стратегічного розвитку України.

Статистичний аналіз стану активності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у 2007-2016 роках показав доволі низьку сприйнятливості вітчизняного бізнесу до інновацій технологічного характеру. Про це свідчить той факт, що упродовж останніх 10 років частка промислових підприємств, що займались інноваційною діяльністю у загальній кількості промислових підприємств України у 2016 році дорівнювала 18,9%, що на 1,5% більше ніж у 2015 році, тоді як у країнах Євросоюзу середнє значення інноваційної активності підприємств сягає 40 - 45% від їх загальної кількості. Розробка і впровадження інновацій у 2016 році здійснювали лише 16,6% підприємств вітчизняної промисловості.

Слід також зазначити, що ситуація, яка склалася, ускладнюється ще тим, що переважна кількість підприємств проводить фінансування інноваційної діяльності завдяки використанню власних коштів (у 2016 – на 96,4%), що й досі залишається чи не найголовнішим джерелом інвестування, саме ці витрати складають найбільшу частку у витратах в промисловості. Так, протягом 2016 року на інновації підприємства витратили 23229,5 млн. грн., що на 9415,8 млн. грн. більше ніж у 2015 році. На придбання машин, обладнання та програмного забезпечення витрачено 19,8 млрд.грн. (2015р. – 11141,3 млн. грн.), на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2458 млн.грн (2015р. – 2039,5 млн. грн.). [3]

Отже, зміни у структурі інноваційних витрат у промисловості України свідчать про тенденцію до автономії підприємств утворенні та реалізації інновацій, що супроводжується послабленням зв'язків між підсистемами генерації і реалізації знань та зменшенням ринкових стимулів розвитку інноваційної інфраструктури. [5]

Таким чином, з проведеного дослідження можна зробити висновок, що сьогодні показники стану розвитку національної інноваційної системи в Україні продовжують бути винятково на низькому рівні, а це є наслідком того, що організаційне забезпечення розвитку НІС ще перебуває на стадії реформування [5]. Тому для України, в умовах постійно зростаючого впливу інновацій на сучасний стан світової економічної системи та інтенсифікації процесів міжрегіонального інноваційного співробітництва, українським необхідним, якомога швидше, запровадити ефективну стратегію розвитку НІС, що дозволить забезпечити досягнення високого міжнародного конкурентного статусу країни на світовому ринку в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Артеменко Л.В. Особливості національної інноваційної системи України в контексті економічної безпеки [Електронний ресурс] / Л.В. Артеменко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_11_13
2. Богма О.С, Болдуева О.В. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – №3 (7). – 2010. – С. 166-170
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Ніколенко Т.І. Інвестиційно-інноваційна діяльність України як умова забезпечення конкурентоспроможності економіки / Т.І. Ніколенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. – 2013. – Вип. 5. – С. 35-43.

5. Харченко О.С. Організаційно-економічний механізм розвитку національної інноваційної системи: дис. ... канд. економ. наук: 08.00.03 / Харченко Олександра Сергіївна. – Маріуполь, 2015. – 221с.

6. Юринець З.В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України: дис. ... канд. економ. наук: 08.00.03 / Юринець Зорина Володимирівна. – Львів, 2016. – 519 с.

RADULOVA A.K.,

Assos. Prof, PhD

Department «Finance and credit»

D. A. Tsenov Academy of Economics

(Svishtov, Bulgaria)

EXAMINING THE CONVERGENCE PROCESSES IN BULGARIAN DANUBE REGION

The ongoing processes of equalisation of the level of socio-economic development of member states and regions within the European Union are among the most important aspects of the Community policy.

Despite the created preconditions for improving the economic efficiency of all member states and the European community in general, this study seeks the answer two questions. Firstly, how effective is the implemented of the EU policy for overcoming the differences in the socio-economic development of regions. Furthermore, it will examine if there is a place in the EU for the convergence of regions at all levels or it is selective in its nature and has specific features of the different levels.

The interest in the theory of convergence is provoked by the realized necessity of the establishment of the real socio-economic characteristics of the Danube riparian area and the seeking of an answer to the question how "the poor" have the potential to "catch up" in their development with the highly developed economic regions.

The purpose of this study is to analyse and model the degree of regional disparities in the socio-economic development of the regions of the Danube riparian region of Bulgaria. The examination of the trends of convergence is on NUTS 3 level and covers the districts of Vidin, Vratsa Montana, Lovech, Pleven, Rousse, Razgrad, Targovishte and Silistra.

Based on the theories concerning the nature of the processes of convergence and the application of models for evaluation the economic growth are pointed out the following key factors impacting on the process of a leveling the socio-economic development of the analyzed group areas and outlined the possibilities of applying different econometric approaches for modeling the convergence.

For quantifying and evaluating the stage of convergence, we apply basic approaches for assessment: β -convergence, which reflects negatively according to the speed of economic growth from baseline and σ - convergence, reflecting the reduced level of "distraction" (deviation) baseline. With the understanding that the two approaches are interdependent, but not equivalent – i.e. from the absolute β -convergence does not follow a σ -convergence, concluding that the results from the study are based on the interpretation of both counts.

The results obtained from the modeling of the interregional convergence in the Danube riparian region in Bulgaria brings an opportunity for measurement "the rate" of economic development and pointing out the main influential factors. The study of the dynamics of regional disparities allows assessing the efficiency of the regional policy in Bulgaria and outlining concrete measures for overcoming the existing imbalances.

References:

1. Balassone F., Franco D. Assessing fiscal sustainability: a review of methods with a view to EMU / Banca d'Italia. 2000.

https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/altri-atti-convegna/2000-fiscal-sustainability/021-060_balassone_and_franco.pdf?language_id=1

2. De Paoli, B., G. Hoggarth, and V. Saporta. 2009. "Output Costs of Sovereign Crises: Some Empirical Estimates." Bank of England Working Paper 362, Bank of England, London. <https://pdfs.semanticscholar.org/e235/7dddab2607e86ac40713cc4bc4bfe387ac4.pdf>

3. Keynes M., The General Theory of Employment, Interest and Money (New York and London: Harcourt, Brace and Co., 1936), pp. 96, 97.

<https://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/>

4. Savage James D., Budgetary Collective Action Problems: Convergence and Compliance under the Maastricht Treaty on European Union, University of Virginia, Public Administration Review, Vol. 61, No. 1 (Jan. - Feb., 2001), pp. 43-53, Published by: Wiley on behalf of the American Society for Public Administration.

<http://www.jstor.org/stable/977535>

СТАКАНОВ Р.Д.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На сьогодні процес глобалізації супроводжується активною регіоналізацією, коли певний регіон отримує все більший вплив на міжнародні економічні відносини, відбувається трансформація співвідношення між глобальним та регіональним рівнем світової політики, посилюється також вплив регіональних інтеграційних об'єднань на внутрішню економічну політику держав. За даними Світового Банку внутрішньо регіональна міграція складає понад 60% глобальних міграційних потоків [1].

Глобалізація неможлива без регіональних систем, на відміну від глобалізації, регіоналізація - є внутрішньою інтеграцією для збереження самостійності національних ринків, етнокультурної своєрідності тощо [2]. Інтернаціоналізація і регіональна економічна інтеграція відіграє ключову роль в розвитку регіональних ринків праці [3]. Регіональна інтеграція ринків праці відбувається більш повільними темпами ніж інтеграція інших форм МЄВ в силу більш низької мобільності трудових ресурсів (в тому числі в силу біхевіористичних чинників), а регіональні ринки праці швидше формуються на основі територіально наближених країн, близьких по соціально-економічним, історичним, ментальним, а також релігійним параметрам.

Регіональні ринки праці не можуть ототожнюватись з географічними частинами світу, тому, на нашу думку, говорити про існування європейського, американського чи іншого ринку праці на сьогодні не видається можливим. Формування таких пан-регіональних ринків знаходиться в стадії формування, в окремих частинах світу та материках (Європа, Південна Америка) цей процес відбувається більш успішно і вільний рух значної кількості трудових ресурсів в регіоні є забезпеченим уже на поточному етапі. Водночас, говорити про азійський чи навіть євразійський ринок видається неможливим, фактично, до завершення формування єдиного глобального ринку праці. Ключовим мірилом регіональних та субрегіональних ринків праці є існування регіональних інтеграційних об'єднань в різних організаційних формах, в яких саме і формуються реально функціонуючі регіональні ринки праці. Взаємозв'язку регіональної економічної інтеграції та розвитку регіональних ринків праці присвячені численні наукові дослідження.

Міжнародна міграція робочої сили є визначальним індикатором міжнародної інтеграції ринків праці (поряд з рухом капіталу та торгівлею) [4]. Економічна література активно досліджує потенційні наслідки глобальної та регіональної економічної інтеграції починаючи з II пол. XX ст. Економічна інтеграція розглядається в якості вагомого фактору зростання, що підтверджується численними працями, зокрема, Б. Баласса, Р. Балдіна, А. Генкерсона, Д. Ландау, У. Вальца, Г. Бадінгера] та Т. Гао. В тій чи іншій мірі ці вчені наголошують на існуванні різних каналів через які економічна інтеграція здійснює свій вплив на економічне зростання. Найбільш вагомими інструментами такого впливу є: внутрішня та зовнішня економіка масштабу, більш швидкий технологічний прогрес, зростання конкурентоспроможності, нижча вартість капіталу, більш сприятливе середовище для економічної активності та менший рівень невизначеності.

Дослідження, що визначають вплив інтеграції на ринок праці можна розподілити на декілька груп. Так, низка вчених визначила наявність взаємозв'язку між економічною інтеграцією та динамікою регіонального ринку праці. До них відносяться роботи О. Бланчарда, Дж. Декрессіна, А. Фаташа, Б. Алеке. Найбільш релевантними дослідженнями економічної інтеграції, та ринку праці, на думку М. Мартіної, є ті, що стосуються аспектів трудової міграції та конкуренції на товарних ринках. В силу обмеженості трудової міграції, інтеграція ринків праці досягається через інтеграцію товарних ринків. Роль глобальних та регіональних торгових угод у сприянні трудовій мобільності і інтеграції ринків праці буде досліджено в наступних розділах даного дослідження. Перелік регіональних торгових угод, які включають положення щодо питань працевлаштування наведено в Додатку А16. Економічна література з даного напрямку дослідження може бути згрупована за двома напрямками: перший досліджує вплив трудових стандартів на торгові потоки, в той час як інший вивчає вплив торгової політики на стандарти праці. Зокрема, в рамках другого напрямку були дослідження І. Камати та К. Габерлі.

К. Вігелан у своєму дослідженні [6] порівняв вплив на торгівлю для країн, які включили положення про трудову міграцію в свої торговельні угоди з тими, які таких положень не мали. Використовуючи стандартну гравітаційну модель торгівлі, що пояснює двосторонній експорт між 170 країнами з 1995 по 2014 рік. Модель включала 258 торговельних угод, 71 з яких включають аспекти трудової міграції. Результати дослідження

показали, що торговельні угоди, що включають положення про трудові відносини збільшили торгові потоки на 28%, а угоди без таких умов – на 26%. Це дослідження також знайшло підтвердження того, що торгові угоди, що включають положення про трудові відносини, мають значно більше позитивний вплив експорт між країнами, що розвиваються, а також від розвинених країн до країн, що розвиваються.

Література:

1. Regional Migration Governance in the African Continent. Current state of affairs and the way forward // Stiftung Entwicklung und Frieden. 2016. URL: http://www.sef-bonn.org/fileadmin/Die_SEF/Publikationen/SB/sb_studie-2016_en.pdf (дата звернення: 02.11.2017)
2. Байдаров Е. У. Центральная Азия: проблемы и противоречия интеграции // Научный журнал "РЕГИОНОЛОГИЯ REGIONOLOGY". №3 2017. URL: <http://regionsar.ru/ru/node/682> (дата звернення: 02.11.2017)
3. Рязанцев С. В. Ткаченко М. Ф. Мировой рынок труда и международная миграция // VIPBOOK.PRO. ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА. 2010. URL: <http://www.vipbook.pro/nauka-i-ucbeba/ekonomika/78957-ryazancev-sv-tkachenko-mf-mirovoy-rynok-truda-i-mezhdunarodnaya-migraciya.html> (дата звернення: 02.11.2017)
4. Duncan C., Lateef A., Parisotto A., Verma A. Regionalization and Labour Market Interdependence in East and Southeast Asia // Macmillan Press Ltd. 1997. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=-xRaCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA15&dq=labour+market+regional+integration&ots=acXFapDxM-&sig=hq30Gx9bOOXbOmndZRqpF6Rxcgk&redir_esc=y#v=onepage&q=labour%20market%20regional%20integration&f=false (дата звернення: 02.11.2017)
5. Martinoi M. European integration, labour market dynamics and migration flows // Working paper n. 155. October 2009. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.472.4439&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення: 02.11.2017)
6. Viegelahn, C. "Do Labour Provisions in Trade Agreement Harm Trade? Evidence from a Gravity Model". Geneva: International Labour Organization, 2016.

**СЕКЦІЯ
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН КРАЇН В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

АФАНАСЬЕВА Н.С.,
ученица 11 класу
УВК «Коллегиум-школа» №28 г. Мариуполь
(Україна)

**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ САНКЦИИ, ИХ ЭФФЕКТИВНОСТЬ И РОЛЬ ВО ВНЕШНЕЙ
ПОЛИТИКЕ СТРАН МИРА**

Понятие «экономических санкций» не новое, но именно на сегодняшний день оно достаточно остро стоит для нашего государства, что влечёт за собой требование к более широкому пониманию и рассмотрению данной темы.

Санкции являются односторонними или коллективными действиями против страны, которую считают нарушителем международного права, направленными на то, чтобы заставить это государство соблюдать закон.

Экономические санкции (включают торговые санкции и финансовые санкции) — экономические мероприятия запретительного характера, которые используются одним участником международной торговли (страной или группой стран) по отношению к другому участнику («объекту санкций») с целью принудить последнего к изменению политического курса.

Неформальные ограничения состоят только в том, что, с точки зрения мирового общественного мнения, объем, интенсивность и эффект экономических санкций должны быть в целом пропорциональны цели, ради которой они вводятся.

Первый известный пример использования экономических санкций был зафиксирован в Древней Греции ещё в 423г. до н.э., но до сих пор они представляются достаточно привлекательным инструментом внешней политики, так как, в отличие от войны, они призваны решать международные конфликты и разногласия с меньшими затратами, человеческими жертвами и не имеют определённых правил.

Экономические санкции занимают ведущее место в арсенале средств внешней политики ведущих государств мира, поэтому данная работа построена путём ответа на главные поставленные вопросы:

- Насколько экономические санкции эффективны как политический инструмент?
- Как дорого они обходятся для страны-инициатора?
- Какой экономический и политический эффект санкции оказывают на страну-объект и заставляют ли санкции вообще менять политику?

«Себестоимость санкций» для страны-инициатора складывается из трех видов потерь:

- ❖ Прямые потери (снижение продаж и доходов, удешевление активов, потери от снижения занятости);
- ❖ Непрямые убытки (рост себестоимости производства, связанный с уменьшением объема производства);
- ❖ Вакуум на рынке страны-объекта, который заполняется иностранным конкурентом, либо местной компанией, удовлетворяющей спрос, что ведёт к полной потере рынка.

Потери страны инициатора начинают носить долговременный характер, так как ее компании теряют рынок и все доходы, которые могли быть получены с него в будущем. В свою очередь рынок страны-объекта находят альтернативу и получают значительно меньшие потери.

Критики экономических санкций как внешнеполитического инструмента указывают на падающую эффективность санкций в принципе. Лишь в немногих случаях санкции сумели нанести странам-объектам санкций болезненный экономический ущерб, и еще в меньшем количестве случаев санкции заставили страну-объект санкций поменять свою политику.

Исследование практики применения и политических результатов экономических санкций показывают, что санкции имеют больший шанс на успех только тогда, когда они обходятся относительно недорого стране-инициатору, и когда потенциальный экономический ущерб от санкций для страны-объекта существенно выше, чем потери от требуемых изменений своей политики.

Коллективный формат санкций является более эффективным в глобализированной экономике, так как позволяет лучше контролировать потоки экспорта и импорта.

Следующий аспект, который необходимо учитывать в определении эффективности санкций следует учитывать то, что они направлены против врагов, а не союзников, но бывают более эффективными в случае, если бывают направлены против союзников, а не врагов. Это наблюдение получило название «парадокса санкций» и было описано Дрезнером. Страна-противник как правило поддерживает с оппонентом низкий уровень торгово-экономических связей, поэтому ограничивать бывает особенно нечего, не находится

достойного об'єкта для торговельних санкцій. Страна-союзник, навпроти, підтримує широкі торговельно-економічні зв'язки, і їх обмеження стануть для неї дуже болючими.

Ідея санкції більш за все уразлива для критики з тієї точки зору, що вони в якійсь ступені відтворюють систему взяття заручників, так як впливають не на політиків, які приймають рішення і несуть за них відповідальність, а на громадянське населення, не маюче стосунку до прийняття рішень.

Причину поступово зменшуваної ефективності економічних санкцій слід шукати в характері сучасної глобальної економіки. Світ уже в багатьох відношеннях став єдиним ринком, і відносительне домінування американської економіки і економік її політичних союзників у світі ослабевало.

США і Захід в цілому втратили суттєву частину контролю і впливу на світову економіку і торговельні товари і послугами, а так як історично більшість економічних санкцій реалізовували саме вони, ефективність застосування санкцій в цілому знизилася.

Література:

1. Лукаш С.И. Банковская энциклопедия / С.И. Лукаш, Л.А. Малютин – Днепропетровск: 1994. – 314с.
2. Гольдштейн И. М. Экономическая политика / И.М. Гольдштейн – М:1912. – 264с.
3. Штейн Б.Е. Внешняя политика СССР. Сборник документов. / Б. Е. Штейн. Сост. А. С. Тисминев. М.: [б/и] – 1947.- 237с.
4. Коньшев В. Н. Разновидности американского неореализма / В.Н.Коньшев, журнал Космополис. М: 2004 - №3.

БАЛАБАНИЦЬ А.І.,

студент III курсу

спеціальності «Політологія та міжнародні відносини»

Павійського університету

(Італія)

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ІТАЛІЄЮ

Розвиток торговельно-економічних відносин є пріоритетним питанням країн усього світу. Важливим напрямком зовнішньоторговельної політики України на сучасному етапі є розвиток торговельно-економічних відносин з Італійською Республікою, зважаючи на її вагоме місце в Європейському Союзі.

Торговельно-економічні відносини — це система економічних зв'язків між країнами з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів (послуг), що вийшли за межі відповідних національних господарств у зв'язку з безмежністю людських потреб та обмеженістю ресурсів. До основних форм МЕН належать: міжнародна торгівля товарами і послугами; міжнародний рух капіталів і закордонних інвестицій; міжнародна міграція робочої сили; міжнародна кооперація виробництва та обмін у галузі науки і техніки; валютно-кредитні відносини [1, с.258].

Активізації торговельно-економічних відносин України з Італією, відкриттю ринків обох країн для взаємного обміну товарами та послугами сприяє створення Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом та відміна тарифів на імпорту з 1 січня 2016 року. Відповідальність України, як торговельного партнера Італії, підтримання серед італійської ділової спільноти позитивного іміджу держави із стабільними умовами господарювання, що, відповідно, забезпечує стабільність та розширення двосторонніх економічних зв'язків у перспективі, обумовлюється в першу чергу поступовим щорічним збільшенням обсягів двосторонньої торгівлі та зростанням припливу італійських інвестицій в економіку України.

За обсягом товарообігу України з країнами Європи, Італія посідає третє місце, поступаючись Німеччині та Польщі. За даними Держстату України у 2016 році загальний обсяг взаємної торгівлі товарами та послугами між Україною та Італією становив 3,3 млрд. дол. США (табл.1). Обсяг українського експорту в Італію перевищує сукупний експорт у Німеччину та Францію. При цьому, у порівнянні з показниками за аналогічний період попереднього року експорт зменшився на 9,5% та склав 1,9 млрд. дол. США. Попри великі обсяги українського експорту до Італії, проблемою є те, що він орієнтований на сировинну складову. Так, основними товарами українського експорту в Італію є чорні метали (49,4%), зернові культури (кукурудза, пшениця) (16%), олія рослинна (7,6%). Основними статтями українського експорту послуг у 2016 р. до Італії були: послуги в сфері комунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги – 47,2%; транспортні – 26,7%; послуги з переробки матеріальних ресурсів – 16%.

Таблиця 1

**Динаміка товарообігу між Україною та Італією у 2010-2016 рр.,
за даними Держстату України, млн. дол. США**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	+/- , %
Товарообіг	3802,6	5045,3	4714,57	4444,29	3976,85	2956,0	3287,7	-14
Експорт	2412,3	3039,5	2480,02	2357,63	2468,29	1979,8	929,5	-20
Імпорт	1390,3	2005,8	2234,55	2086,66	1508,56	976,1	358,2	-2
Сальдо	+1022,0	+1033,7	+245,47	+270,98	+959,73	+1003,7	+571,3	

Слід відзначити, що імпорт у 2016 році порівняно з 2015 роком збільшився на 39,1% і склав 1,4 млрд. дол. Основними товарами імпорту в Україну є котли машини, механізми (23,5%), пластмаси (7,1%), лікарські засоби (6,9%), електричні машини (5,7%), вироби з чорних металів (3,7%), шкури і шкіра (3,0%), фарби, лаки (2,6%), парфуми, косметика (2,5%), вина, вермути (2,5%). У загальному обсязі імпорту послуг з Італії до України у поточному році найбільшу питому вагу мають наступні: послуги, пов'язані з подорожами – 24%; ділові послуги – 19%; транспортні послуги – 15,4 %.

За показником позитивного для України сальдо у двосторонній торгівлі (0,6 млрд. дол. США) Італія посідає перше місце у Європі.

Для Італії Україна — стратегічно важливий ринок, передусім, для інвестиційної діяльності. За офіційними даними, зі 123 інвесторів, присутніх в Україні, Італія посідає 10 місце. У цілому в Україні працюють близько 300 італійських компаній. Станом на 1.07.2017 р. обсяг прямих інвестицій з Італії в економіку України становив 333,7 млн. дол. США, що становить 0,9% від загального обсягу іноземних інвестицій в Україну. З початку року загальний обсяг інвестицій збільшився на 123,8 млн. дол. США.

Основними італійськими інвесторами в українську економіку є металургійні компанії Dufenco (модернізація Алчевського металургійного комбінату спільно з корпорацією «ІСД»), Danieli (реконструкція об'єктів ПАТ «МК «Азовсталь»; будівництво металургійного електросталеплавильного заводу «Дніпросталь»), IntesaSanpaolo («Правексбанк»), а також підприємства у сфері енергетики (ENI) та харчової промисловості (Ferrero і Campari) . Окрім того, важливими італійськими інвесторами в Україні є компанії Marei (виробник будівельної хімії), ZeusCeramica (керамічної плитки), Ferplast (виробництво пластмасових виробів), Camozzi (пневмоустаткування).

Найбільшу взаємну зацікавленість в українських та італійських підприємців викликає співпраця в таких галузях як: металургія та машинобудування, суднобудування, цивільне та промислове будівництво, банківська сфера, телекомунікації, агропромисловий комплекс, деревообробка та виробництво меблів, легка промисловість, виробництво будівельних матеріалів, природні ресурси, транспортування енергоносіїв тощо. Однак, італійські підприємці досить повільно приймають рішення щодо інвестування в економіку України, тому наявний потенціал двох країн не відповідає обсягам українсько-італійського інвестиційного співробітництва. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що подальше розширення та удосконалення двосторонніх торговельно-економічних відносин між Україною та Італією неможливе без включення до їх структури великих інвестиційних та коопераційних проектів співробітництва, які дозволять розвивати стратегічні галузі промисловості України, закріпити співпрацю двох країн на довгостроковий період, залучити італійські новітні технології до процесів модернізації українських підприємств.

Таким чином, можна зробити наступні висновки. Італія на протязі останніх років залишається одним з провідних партнерів України в сфері торговельно-економічного співробітництва серед країн Західної Європи та світу. З метою подальшого розширення торговельно-економічного співробітництва між Україною та Італією, збільшення експорту товарів та послуг, а також для закріплення позитивних тенденцій у двосторонній торгівлі також, на сьогодні важливим є життя широкого комплексу заходів, спрямованих на збільшення обсягів товарообігу, зокрема – її експортної складової, розвитку регіонального та галузевого співробітництва. Існуючі перспективи для України у відносинах з Італією полягають не лише у стабільному збуті продукції вітчизняних підприємств, а насамперед - у залученні італійських інвестицій. Шлях до збільшення припливу італійських інвестицій в українську економіку має полягати, передусім, у перенесенні італійськими компаніями виробничої діяльності в Україну, особливо – за рахунок реалізації масштабних інвестиційних та індустріальних проектів, які могли б стати важливими інструментами нового рівня співробітництва.

Література:

1. Беляев О.О. Політичнаекономія: Навч. посібник/ О.О. Беляев, А.С. Бебело— К.: КНЕУ, 2001. — 328 с.
2. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна-Італія. Дискусійна записка/Катерина Зарембо. - Київ. 2016. – Режим доступу: https://glavcom.ua/pub/pdf/10/1037/Aud_Ukr_Ital_ukr_net.pdf
4. Макаренко М. Ю. Комплексна оцінка торговельно-економічних відносин України та республіки італії у контексті сталого розвитку / М. Ю. Макаренко. // Ефективна економіка. - 2013. - № 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_72

5. Офіційний сайт статистики Італії. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: <http://www.istat.it/it/prodotti/banche-dati>
6. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Італією [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/trade>
7. Україна та Італія: Посольство України в Італійській Республіці. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: <http://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/trade>
8. Organization for Economic Co-operation and Development, OECD [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html
9. World Intellectual Property Indicators - 2011 Edition/ World intellectual property organization – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.wipo.int/export/sites/www/ipstats/en/wipi/pdf/941_2011_section_a.pdf

БАЛАБАНИЦЬ А.В.,

д.е.н., професор кафедри менеджменту
Маріупольського державного університету
(Україна)

ДОРОШЕВ Д.В.,

ст. викл. кафедри бухгалтерського обліку,
аналізу і комерційної діяльності Гомельського
державного університету імені Ф.Скорини
(Республіка Білорусь)

УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКІ ВІДНОСИНИ У КООРДИНАТАХ «СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА»

Ініціатива «Східне партнерство», що стартувала у травні 2009 р., стала східноєвропейським виміром політики сусідства Європейського Союзу (ЄС). Цей новий інструмент політики ЄС має на меті зміцнення та поглиблення інтеграції між ЄС та країнами Східної Європи та Південного Кавказу (Україна, Молдова, Азербайджан, Вірменія, Грузія, Білорусь), що передбачає двосторонню та багатовимірну співпрацю між країнами.

Розвиток сучасних міжнародних відносин між Україною та Республікою Білорусь здійснюється у площині інтересів цієї європейської ініціативи. Слід підкреслити, що серед зовнішньоекономічних пріоритетів Білорусі особливе місце займає економічне партнерство з Україною, яка в загальній структурі зовнішнього товарообігу Республіки Білорусь посідає третє місце. Республіка Білорусь для України завжди виступала дуже важливим політичним, економічним і соціальним партнером. Це обумовлено не тільки наявністю спільного кордону (1071 км), а в більшій мірі розвиненими двосторонніми зв'язками, що склалися історично між двома народами, близькими за ментальністю, історією та певними цінностями. У двосторонніх українсько-білоруських взаєминах домінує конструктивний підхід, спрямований на розвиток добросусідських, взаємовигідних відносин, яким притаманні стабільність, взаємна зацікавленість у нарощуванні співробітництва. Основними домінантами економічних зв'язків України і Республіки Білорусь є: торгівля товарами та послугами; співробітництво в сфері використання розгалуженої транспортної інфраструктури (автомобільні та залізничні шляхи, торговельний флот і порти України); співпраця у військово-технічній сфері; здійснення науково – практичних заходів щодо подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; транскордонне співробітництво; промислова кооперація; створення спільних українсько-білоруських підприємств [1].

Сьогодні в межах нового багатостороннього формату партнерства з ЄС – «Східне партнерство» українсько-білоруські відносини здійснюються в наступних головних сферах інтересів: демократія, належне врядування та стабільність; енергетична безпека; економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС; міжлюдські контакти.

Слід відзначити, що співпрацю між Україною та республікою Білорусь за тематичною платформою «Демократія, належне управління і стабільність» не можна назвати простою й однозначною внаслідок обрання країнами власного шляху розвитку для своїх політичних систем. Водночас для кожної країни притаманна власна тактика входження до світових інтеграційних процесів, що орієнтована на поступове входження національних економік до системи світогосподарських зв'язків.

Тематична платформа «Східного партнерства» – «Енергетична безпека» – передбачає поглиблене енергетичне співробітництво країн-партнерів, що спрямовано на вирішення питань щодо розвитку інфраструктури енергетичного сектору, диверсифікації постачань та гармонізації взаємозв'язків у сфері енергетики. Оскільки Україна і Білорусь залишаються ключовими транзитерами російських енергоносіїв до країн ЄС, важливим для обох країн є налагодження спільних дій у цій сфері, які б гарантували їх енергетичну безпеку та посилення транзитних можливостей. Відповідно до існуючої ресурсної та матеріально-технічної бази доцільно активізувати міждержавний діалог для створення ефективної співпраці України з Республікою Білорусь задля створення газотранспортного консорціуму і побудови потужної моделі енергозабезпечення в Східній Європі. Така кооперація дозволить залучити до активної економічної співпраці країни Балтії,

Словаччину та Республіку Польща. Надзвичайно сприятливим регіональним проектом є співпраця в рамках Балто-Чорноморсько-Каспійського регіону з залученням Грузії та Республіки Азербайджан для реалізації торгово-економічної дорожньої карти між Європою та Близьким Сходом. Реалізація подібного проекту дозволить створити «економічний коридор» для транспортування великих обсягів нафтопродуктів з Республіки Азербайджан та Ірану в Європу через українську нафтотранспортну систему. Реалізація цієї стратегії в максимально ефективному об'ємі можлива з використанням нафтопереробних потужностей Республіки Білорусь.

Основним напрямом розбудови українсько-білоруських відносин у рамках «Східного партнерства» є співпраця за тематичною платформою «Економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС». Економічне співробітництво країн завжди знаходилося вгорі рейтингу двосторонніх пріоритетів, будучи менш контрверсійною темою в порівнянні з енергетичною або політичною. За даними Державної служби статистики України, серед торговельних партнерів України Республіка Білорусь за підсумками I півріччя 2017 року посіла 2-ге місце серед країн СНД (після Російської Федерації) і 6 місце серед країн світу (після РФ, Німеччини, КНР, Польщі, США).

За I півріччя 2017 р. загальний товарообіг з Республікою Білорусь склав 2072,9 млн. дол. США і збільшився у порівнянні з I півріччям 2016 р. на 365,3 млн. дол. США, або на 21,4%.

Експорт товарів і послуг склав 580,9 млн. дол. США і збільшився по відношенню до I півріччя 2016 р. на 167,8 млн. дол. США, або на 40,6%. Україна постачає до Білорусі, головним чином, обладнання та транспортні засоби, продукцію хімічної промисловості, мінеральні продукти, продукти харчування.

Імпорт товарів і послуг склав 1492,0 млн. дол. США і збільшився по відношенню до I півріччя 2016 р. на 197,5 млн. дол. США, або на 15,3%. Республіка Білорусь постачає в Україну продовольчі товари, чорні і кольорові метали, мінеральні продукти, машини, обладнання і транспортні засоби.

Станом на 1 липня 2017 р. обсяг українських інвестицій в економіку Республіки Білорусь склав 4 485,9 тис.дол. США, зменшившись з початком року на 0,3%. Основний обсяг цих інвестицій було спрямовано до підприємств переробної промисловості – 54,1% та оптової і роздрібною торгівлі – 40,3%.

Республіка Білорусь за цей період інвестувала в економіку України 31 705,2 тис.дол. США, що в порівнянні з початком року збільшилося на 2,9%. Найбільший обсяг інвестицій спрямовано до підприємств у сфері операцій з нерухомим майном – 38,5%, оптової та роздрібною торгівлі – 28,5%, промисловості – 17,1%, фінансової та страхової діяльності – 11,5%. В Україні працює 40 білоруських підприємств, серед яких дочірні компанії лідерів білоруської економіки: «Белнефтехім», «М'ясо- молпром», «МАЗ», «Белкомунмаш».

Розвиток торговельно-економічних відносин між двома країнами безумовно є перспективним, що зумовлене географічною близькістю, високим рівнем науково-технічних зв'язків майже в усіх галузях народного господарства. Для України економічна взаємодія з Республікою Білорусь відкриває широкі можливості щодо експорту *продукції власного виробництва* як до Білорусі, безпосередньо, так і до країн Балтії та Європи завдяки розвиненій транспортній інфраструктурі Білорусі.

Українсько-білоруське партнерство у межах тематичної платформи «Східного партнерства» «Міжлюдські контакти» включає низку напрямів співпраці у галузі культури, освіти, туризму. Гарною практикою у культурній сфері стало проведення спільних виставкових заходів культурно-просвітницького спрямування, презентацій наукових праць та творів українських і білоруських митців, святкування пам'ятних дат в історії обох народів. Показовими спільними проектами є Міжнародний фестиваль мистецтв «Слов'янський базар у Вітебську», Міжрегіональний фестиваль мистецтв «Зорі над Дніпром», Мінський міжнародний кінофестиваль «Листопад», Міжнародний фестиваль хореографічного мистецтва «Сожський хоровод» та ін. Важливе місце у цьому напрямі співробітництва посідають акції вшанування на білоруській землі пам'яті відомих українських діячів (Тараса Шевченка, Лесі Українки, Пилипа Орлика та ін.).

У галузі освіти близько 70 вищих навчальних закладів України співпрацюють з 159 відповідними закладами Республіки Білорусь. У рамках співробітництва до Білорусі відряджалися близько 500 фахівців і студентів для наукової роботи та стажування, читання лекцій, участі у конференціях, довготермінової педагогічної роботи, а також було прийнято понад 200 фахівців і студентів із Республіки Білорусь. За період з 2010 року по 2015 рік 45 громадян Республіки Білорусь українського походження виявили бажання навчатися в Україні в рамках державної «квоти».

Зміцненню культурно-гуманітарного співробітництва між Україною та Республікою Білорусь сприятиме прийнята у цьому році Програма культурного співробітництва на 2017-2021, заходи якої спрямовані на посилення ролі культури як рушійного фактора реформ, на розвиток міжнаціональної толерантності та міжкультурного діалогу.

Таким чином, можна зробити висновок, що для України налагодження двосторонніх відносин із сусідніми країнами, зокрема Білоруссю, в межах нового багатостороннього формату партнерства з ЄС – «Східне партнерство» є пріоритетним напрямком міжнародної політики. Існуюча модель взаємодії між Україною і Республікою Білорусь, в основі якої лежать добросусідські взаємини і співпраця на прагматичних засадах, є продуктивною і перспективною.

Формування українсько-білоруських відносин у площині тематичних платформ «Східного партнерства» забезпечить нову багатосторонню основу для партнерства між країнами з метою сприяння

стабільності та процвітання у їхніх спільних інтересах, зміцнення співпраці для посилення енергетичної безпеки, підтримки соціально-економічної політики, об'єднання ринків і суспільств.

Література:

1. Слишова С.А. Основні доміанти та особливості поглиблення економічних зв'язків між Україною та Республікою Білорусь: Автореферат к. е. н. / 08.10.01. – Київ, 2002. – 22 с.
2. Бенько Н. Перспективы развития белорусско-украинских отношений на межрегиональном, межгосударственном и международном уровнях [Електронний ресурс] / Н. Бенько – Режим доступу: www.belinstitute.eu/images/doc-pdf/bppf022010ru.pdf
3. Крет Р. Білорусь-Україна оцінка відносин в контексті російського впливу. [Електронний ресурс]. / Р. Крет // – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/slv/2012_14/st44.pdf
4. Плаксенко М. Л. Актуальні питання Українсько-Білоруських відносин у контексті ініціативи ЄС «Східне партнерство» / М. Л. Плаксенко // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 1. – С. 153-158.
5. Торгово-экономическое сотрудничество Украины и Беларуси [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Посольства України у Республіці Білорусь. – Режим доступу: <http://www.belarus.mfa.gov.ua/belarus/ua/1243.htm>
6. Мартинюк, В. Українсько-білоруські відносини: перспективи в енергетичному вимірі [Електронний ресурс] / В. Мартинюк. – Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.phpop=modload&name=News&file=article&sid=6032626>
12. Украина и Беларусь могут принять участие в европейском транспортном коридоре [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.government.by/ru/rus_news02062009.h

БРУХ О.О.,

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,

ФЕДАК Н.Є.,

студентка групи МЕВ-71

Львівського національного аграрного університету (Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ПОГЛИБЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

Сьогодні в умовах глобалізації світової економіки Україна з великим економічним потенціалом не залишається осторонь від світових процесів. Головною метою розвитку України – це бути кращою у сфері зовнішньої торгівлі. Зовнішньоторговельна діяльність є важливою складовою товарного обігу, зовнішньоекономічної діяльності, економічної та зовнішньої безпеки держав. Процес європейської інтеграції України, у тому числі її торговельно- економічні аспекти спричиняють великий інтерес для українського суспільства, держави і науки, та є об'єктом наукових і публіцистичних дискусій. Оскільки проблема має комплексний характер і стратегічне значення для майбутнього української держави, до її вирішення залучена велика кількість вітчизняних вчених, що здійснюють поглиблені дослідження в рамках роботи національних науково-дослідних організацій. У таблиці 2.1 досліджено показники зовнішньої торгівлі України.

Таблиця 1

Показники зовнішньої торгівлі України, 2008–2015 роки

Період	Експорт, млрд. дол.	Імпорт, млрд. дол.	Сальдо, млрд. дол.	ЗТ оборот, млрд. дол.	Індекс покриття імпорту експортом	Експортна квота	Імпортна квота	Імпортна квота
2008	78,8	92,0	-13,2	170,8	0,857	0,438	0,511	0,949
2009	49,3	50,6	-1,3	99,9	0,974	0,421	0,432	0,852
2010	62,1	65,8	-3,7	127,9	0,944	0,455	0,482	0,938
2011	80,9	87,2	-6,3	168,1	0,928	0,496	0,534	1,030
2012	80,9	89,8	-8,9	170,7	0,901	0,460	0,511	0,971
2013	74,8	83,3	-8,5	158,1	0,898	0,408	0,454	0,863
2014	64,1	60,8	3,3	124,9	1,054	0,486	0,461	0,948
2015	46,8	43,0	3,8	89,8	1,088	0,517	0,475	0,991
2015 р. до 2008 р., %	59,4	46,7	-28,7	52,6	126,9	118	92,9	104,4

Аналіз вартісного обсягу операцій зовнішньої торгівлі (табл.2.1) дає змогу виявити тенденції щодо поступового скорочення обсягів загального експорту та імпорту з 2013 року до стрімкого зростання темпів падіння у 2015 році.

Позитивне сальдо та значення індексу покриття імпорту експортом більше одиниці протягом 2014–2015 років, на відміну від попередніх періодів, що свідчать про переважання обсягів продажу товарів та послуг на зовнішні ринки над купівлею іноземних, обумовлені більш швидкими темпами падіння імпорту, ніж експорту загального експорту та імпорту з 2013 року до стрімкого зростання темпів падіння у 2015 році. Позитивне сальдо та значення індексу покриття імпорту експортом більше одиниці протягом 2014–2015 років, на відміну від попередніх періодів, що свідчать про переважання обсягів продажу товарів та послуг на зовнішні ринки над купівлею іноземних, обумовлені більш швидкими темпами падіння імпорту, ніж експорту. Причинами суттєвого зменшення імпорту є зниження купівельної спроможності населення України, скорочення потреби у високотехнологічному імпорті, викликані девальваційними процесами, посиленням протекціоніських заходів, загостренням військових конфліктів на територіях промислового виробництва.

Серед причин скорочення експорту слід назвати зниження світових цін на сировинні товари, несприятливу кон'юнктуру світового ринку, зміну пріоритетів щодо партнерства у зовнішній торгівлі, скорочення обсягів співпраці з історично пріоритетними імпортерами, посилення вимог зовнішніх ринків щодо якості вітчизняної продукції, посилення валютного контролю за імпортними операціями.

Враховуючи особливості сучасного стану економіки України, можна навести цілу низку аргументів на користь розвитку співпраці з ЄС.

Зокрема те, що економічний потенціал ЄС та динаміка його розвитку дають можливість дійти висновку про те, що Європейський Союз являє собою великий ринок збуту виробів та джерело задоволення потреб України в найрізноманітніших споживчих та інвестиційних товарах. До того ж торгівля з ЄС є важливим джерелом надходження вільно конвертованої валюти, дозволяє обмежувати бартер, масштаби якого сьогодні загрожують економічній безпеці країни.

Співробітництво України з Європейським Союзом необхідне для технологічного оновлення українського виробництва. Виробничі технології українських підприємств відстають від тих, що їх використовують передові європейські країни, Україна не має капіталу, необхідного для модернізації наявних та створення нових сучасних підприємств. А без модернізації успадкованих від СРСР виробничих структур Україна навряд чи може сподіватися вийти на траєкторію стійкого економічного розвитку та подолати зростаюче відставання від економічно розвинутих країн, які визначають напрями та масштаби динаміки світової економіки.

Протягом десятиліть українські підприємства були фактично відрізані від світового ринку. Тому їх вихід на європейський ринок має велике значення як джерело досвіду та практичних вмінь конкурувати з виробниками інших країн, розробляти та реалізовувати стратегію виробничо-комерційної діяльності, зорієнтованої на світову кон'юнктуру відповідних ринків. При цьому слід окремо зазначити, що вміння успішно діяти на міжнародних ринках веде до підвищення рівня та якості задоволення потреб національних споживачів.

Розвиток співробітництва з ЄС сприятиме повнішому використанню потенціалу України як транзитної держави, що означає збільшення надходжень від експорту транспортних послуг та розвиток відповідних галузей промисловості.

Однією з тенденцій сучасного промислового розвитку є формування виробничо-комерційних ланцюгів, учасниками яких є фірми та підприємства різних країн. Інтеграція українських виробників у такі ланцюги дасть змогу виходити на нові перспективні ринки збуту, раціоналізувати власне виробництво, гнучкіше реагувати на зміни міжнародної економічної кон'юнктури, забезпечувати стабільний розвиток відповідних виробництв.

Розвиток співробітництва з ЄС неминує означати необхідність запроваджувати відповідні правила та стандарти вироблення та реалізації економічної політики, поведінки первинних економічних агентів. А це, в свою чергу, сприятиме формуванню прозорого середовища виробничо-комерційної діяльності на національному ринку, що має надзвичайно велике значення для України.

Розвиток міжнародного співробітництва в цілому та економічних зв'язків з ЄС зокрема безпосередньо впливає на більш раціональний розподіл ресурсів, підвищення ефективності економічних процесів, тобто має позитивні наслідки в довготерміновому плані.

Саме на європейському фінансовому ринку, який сьогодні є найбільшим у світі, Україна може мобілізувати кошти, необхідні для забезпечення макроекономічної стабільності, диверсифікуючи тим самим джерела зовнішніх запозичень.

І наостанок можна сказати те, що Європейський Союз – це невичерпне джерело досвіду функціонування ринкової соціально зорієнтованої економіки та державного регулювання економічних процесів. Очевидно, саме тут Україна може отримати знання щодо розробки та реалізації антимонопольної політики та здійснення контролю за концентрацією економічної діяльності, регулюванням фондового ринку та політики в галузі зайнятості.

ГОДОВАНИК Є.В.,
к. ю.н., доцент, доцент кафедри права
та публічного адміністрування
Маріупольського державного університету
(Україна)

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В епоху інтенсивного розвитку науки та технологій, побудови якісно нового інформаційного суспільства, основним ресурсом, що забезпечує прогрес виявляється освітня політика держави. Стратегії формування освітніх парадигм у сучасному світовому співтоваристві є основним компонентом, що закладає напрями суспільного розвитку. Освіта належить до тих складових життя, які визначають рівень розвитку, політичний, соціальний, економічний та культурний імідж будь-якої країни. Враховуючи, що інтернаціоналізація світового простору, політичне й культурне зближення країн виявляються однією з провідних тенденцій сучасного суспільного поступу, виявляються актуальними питання впливу сучасних інтеграційних процесів на європейському континенті на якість надання освітніх послуг у нашій державі та імплементацію європейських правових стандартів реалізації права людини на отримання якісної освіти, що є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності сучасного університету.

У цьому контексті слід зазначити, що у сучасних умовах в силу глобалізаційних процесів і ролі освіти у становленні інформаційного суспільства (суспільства знання) взаємозв'язок національного законодавства стосовно права на освіту та міжнародних, зокрема – європейських, стандартів у цій сфері стає все тіснішим. Міжнародні документи, що встановлюють стандарти права на освіту, та створений ними цивілізаційний освітній простір виступають важливою частиною національного законодавства у досліджуваній сфері. У резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1966 року зазначено, що права, зафіксовані в міжнародних документах, рівноцінні і володіють всіма притаманними їм якостями [1]. Це є важливим для характеристики міжнародно-правового визначення права на освіту у сучасному світі.

Для України та вітчизняних університетів врахування міжнародного контексту змісту та способів забезпечення права на освіту актуалізується передусім у зв'язку з євроінтеграційними орієнтирами розвитку країни. Між тим, національне законодавство членів європейської спільноти вже всебічно підпорядковане загальним європейським стандартам. У багатьох сферах, наприклад на рівні вищої освіти, вже започатковані процеси узгодження національних законодавств (у тому числі, Болонський процес) з метою формування загальноєвропейського освітнього простору з спільним для європейців розумінням права на освіту. Тому визначення міжнародних та європейських детермінант формування національного законодавства у галузі освіти для України є вирішальним у процесі формування національних стандартів права на освіту.

Вважається, що першим документом, який започаткував нормативно-правову регламентацію права на освіту у загальноцивілізаційному сенсі, була Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Хоча вона прямо не закріплювала право на освіту, але по суті визнавала його одним з джерел соціального блага [1]. У системному плані право на освіту стає складовою міжнародних правових норм з другої половини ХХ ст., коли стала очевидною значущість освіти і як компонента прав людини і громадянина, і як сфери соціальної життєдіяльності. Протягом останніх 50 років було прийнято низку фундаментальних міжнародних документів, які на сьогодні визначають загальноцивілізаційний контекст розвитку та гарантій права на освіту в Україні.

Сучасні міжнародні стандарти права на освіту сформульовані передусім у найбільш важливих з погляду утвердження прав людини та громадянина документах. Право кожного на освіту проголошено у Загальній декларації прав людини (ст. 26). У Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права визначено механізм реалізації цього права (ст.13). У Протоколі до Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. зроблено застереження, що жодна людина не може бути позбавлена права на освіту, а держава має поважати право батьків відповідно до їх релігійних і філософських переконань забезпечувати освіту і навчання своїх дітей. Ці положення відображено у Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (для України набула чинності у 1963 р.), розвинуто і закріплено в Конвенції про права дитини 1989 р.

Загалом міжнародний стандарт права на освіту ґрунтується на наступних принципах. Початкове навчання повинно бути обов'язковим і безкоштовним. Технічна, фахова і вища освіта повинна бути доступною усім без будь-якої дискримінації. Поступово вводиться безкоштовне навчання. Батьки мають право обирати будь-який вид освіти для своїх дітей, якщо він відповідає мінімальним вимогам до освіти. Кожний має право утворювати або очолювати засновані організації, підпорядковані загальним принципам освіти і відповідати мінімальним вимогам, запропонованим державою. Нікому не може бути відмовлено в праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до своїх релігійних і світоглядних переконань.

Розглянемо змістовні аспекти основних міжнародних документів стосовно права на освіту та їх вплив на формування вітчизняного законодавства у досліджуваній сфері. Хронологічно першим був Міжнародний білль про права людини. Він складається з Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Досліджуваного права передусім стосується ст. 26 Загальної декларації прав людини, у якій формулюються основні підходи до забезпечення права на освіту у сучасному суспільстві. Право на освіту визнається складовою прав кожної людини, при цьому початкова освіта має бути обов'язковою та безкоштовною, загальна середня освіта – безкоштовною; технічна і професійна освіта – загальнодоступною, а вища освіта має бути рівною за доступом для всіх на основі здібностей людей. Основною метою освіти визнано саме особистісний вимір, що має відношення до гарантій особистісних прав. Освіта, згідно Декларації, має бути спрямована на повний розвиток людської особистості, на збільшення поваги до прав людини та основних свобод, сприяти взаєморозумінню в суспільстві [2, с. 11]. На сьогодні положення Декларації, що конституують міжнародні норми у галузі забезпечення права на освіту, вважаються юридично обов'язковими, хоча за характером документа вони спочатку просто відображали соціальні вимоги до розвитку освіти. Конституція України значною мірою базується на цих положеннях.

Право на освіту було дещо розширено у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, зокрема, у статтях 13 та 14. Розширення стосується тенденції до поступової безоплатності професійно-технічної та вищої освіти, необхідності масового розвитку початкових шкіл у регіонах значної неписьменності з формуванням у всіх державах мережі безоплатної обов'язкової початкової освіти, ініціюванні поліпшення матеріальних умов учасників освітнього процесу. Важливим є також встановлення рівних можливостей державних та недержавних освітніх закладів у сфері освітньої діяльності [3].

На нашу думку, у змістовному плані найбільше значення має Конвенція про захист прав і основних свобод людини. У 1997 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», що забезпечило системостворюючий вплив даного документа на розвиток вітчизняного законодавства. Найбільше значення для забезпечення права на освіту в Україні у контексті міжнародних правових норм має протокол № 1, який гарантує право на освіту кожній людині та регламентує взаємовідносини між державою та батьками у галузі забезпечення права на освіту дітей [1].

Певну роль у формуванні сучасних міжнародних стандартів права на освіту мають ще два документи. У Конвенції про права дитини, зокрема, дістали нормативного закріплення партнерські взаємовідносини між учасниками навчального процесу [1]. Ще раз було підкреслено значення дошкільної освіти для забезпечення прав дитини. У межах Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти було дано визначення поняття «освіта» та дискримінації у освітній сфері. Вказаний документ сформулював нормативні основи боротьби з дискримінацією у галузі освіти. Важливо, що у документі чи не вперше у правових термінах визнається роль освіти як важливого чинника забезпечення громадянських прав і свобод і необхідність співробітництва на міжнародному рівні для забезпечення реалізації права на освіту усіх людей [1]. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок не лише нормативно закріпила рівні права жінок та чоловіків на освіту, а й визначила конкретний перелік об'єктів правового регулювання для забезпечення означеної рівності [1].

При цьому аналізуючи юридичну природу світових глобалізаційних процесів, не можна не помітити, що на сьогоднішній день норми міжнародного права мають обов'язкову юридичну силу для держав тільки при наявності згоди самих держав, незважаючи на те, що формально і існують прецеденти коли норми міжнародного права поширювалися на інші держави без їх формальної згоди. З іншого боку, така «згода» неможлива без певної корекції національного права. Однак не викликає сумніву, що процеси правової глобалізації це не тільки взаємини права міжнародного та національного, це ще і взаємини різних національних правових систем. Це повинно враховуватися при розгляді процесів правової глобалізації з позиції їх впливу на норми міжнародного і національного права. При цьому, під міжнародним правом слід розуміти відображення міжнародних відносин в особливій, специфічній формі правових актів – договорів і угод, кодексів і статутів, резолюцій та рішень міжнародних організацій.

Розглядаючи проблему систематизації різних складових світових глобалізаційних процесів, можна вказати на те, що, на наш погляд, правова глобалізація в сфері надання освітніх послуг методологічно та концептуально включає в себе правову інтеграцію, правову інтернаціоналізацію і правову імплементацію, причому усі вказані процеси безпосередньо впливають на процес забезпечення надання якісних освітніх послуг.

Література:

1. Международные акты о правах человека : Сборник документов. – М. : Издательство НОРМА – ИНФРА М, 1998. – 784 с.
2. Дзвінчук Д. І. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство / Д. І. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «Нічлава», 2003. – 240 с.
3. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах // Международные документы по правам человека / Сост. В. М. Тертышник. – Харьков : РИФ «Арсис, ЛТД», 2000. – 288 с.

ГОРОДОВЕНКО А. В.,
аспірант, асистент кафедри права
та публічного адміністрування
Маріупольського державного університету
(Україна)

МОДЕЛІ СУДОУСТРОЮ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Актуальність обраної теми дослідження обумовлюється тим, що у нинішній час, на рубежі реформування судової системи, важливо враховувати досвід інших країн у сфері судоустрою для його імплементації в Україні для адаптування та побудови оптимальної української моделі судоустрою.

Вказані фундаментальні процеси у суспільстві та держави виникають потребу у ретельному науковому аналізі фактичних можливостей сучасного українського суспільства та національної системи права адаптуватися до принципово нових умов функціонування усіх важливих елементів правової системи.

Слід зазначити, що відомими є дві основні моделі судоустрою: моноцентрична – на чолі з єдиним найвищим органом судової влади – та диференційована, тобто розгалужена на декілька незалежних спеціалізованих ланок на чолі із незалежними вищими судовими інстанціями.

Наприклад, Республіка Білорусь зберегла диференційовані моделі судоустрою: там автономно діють суди загальної юрисдикції на чолі із Верховним судом та господарські суди на чолі із Вищим господарським судом.

Натомість, моноцентричний судоустрій обрав Казахстан. Там спеціалізованими є тільки суди першої інстанції (районні загальні та прирівняні до них спеціалізовані – адміністративні та міжрайонні економічні). Усі рішення всіх судів першої інстанції переглядаються колегіями з кримінальних або цивільних справ обласних та прирівняних до них судів, а також відповідними колегіями Верховного суду республіки. При цьому розгляд усіх справ, за винятком кримінальних, відбувається за нормами ЦПК. У такий простий спосіб Казахстан забезпечив єдність засад організації та діяльності судів, а також зекономив чималі кошти платників податків на створення та діяльність численних спеціалізованих апеляційних та касаційних судових інстанцій.

В Україні, із набранням чинності Конституцією 1996 року, розпочалася реформа існуючого на той час судоустрою. Сьогодні, із прийняттям нового Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII буде створена справді моноцентрична модель на чолі із Верховним Судом.

Доцільним є також запровадження єдиного ЗбекстологічнЗбо закону, який би визначав порядок розгляду всіх категорій справ, крім кримінальних [1].

Також, якщо йде мова про моделі судоустрою, то необхідно проаналізувати зміст понять «судова система» та «судоустрій», а також їх розмежування [2, с. 15].

Визначення понять «судова система» та «судоустрій» на законодавчому рівні відсутні, поряд із ними вживається ряд інших термінів без розкриття їхнього змісту, що беззаперечно викликає плутанину, Збекстологічн обурення та конструктивну критику.

У доктрині поняття «судова система», «судоустрій» в деяких випадках ототожнюються як між собою, так і з іншими термінами, а в деяких випадках – протиставляються. Термін «судова система» використовується в доктрині для відображення змісту поняття «система судів» і навпаки. Такий підхід вважаємо хибним, так як недопустимо ототожнювати якусь систему із системою чогось. На теперішній час вважаємо таким, що втратив свою актуальність та еволюціонував у більш широке поняття – «судоустрій».

Утакому аспекті «судоустрій» становить собою сукупність норм, які визначають основоположні засади організації та діяльності, завдання, внутрішню будову та компетенцію судів, а також безпосередньо систему судів держави та систему органів, створених для обслуговування цієї системи.

Термін же «система судів» пропонуємо визначати як єдину, взаємозалежну, ієрархічно побудовану сукупність судів у державі.

Вважаємо також за доцільне звести до мінімуму використання у науковому обігу таких необачно впроваджених термінів як «судівництво», «система правосуддя», «система судів та судових інстанцій», а також «структура судів», уникаючи їх ототожнення із вищезазначеними поняттями [3, с. 67-68].

Зважаючи на проведення в Україні судової реформи, спрямованої на удосконалення судової системи, питання удосконалення судової системи належить до пріоритетних завдань у становленні реальної демократії в суспільстві.

В Україні також вже почали вивчати та впроваджувати ті сучасні методи, практики та процеси, які для судів у країнах із розвинутою демократією вже є повсякденними та звичайними.

Проблемою буксування протягом великого часу реформи є те, що в нашій державі фактично застосовуються лише ті підходи, що були визначені ще за радянських часів: оцінка роботи суддів та судів за кількістю скасованих чи змінених рішень, скарг чи дисциплінарних проваджень тощо.

Тому необхідно модель побудови судової системи оцінювати за чотирма критеріями: інституційна, фінансова, процесуальна і суб'єктивна доступність суду, економічна і суб'єктивна незалежність суду, зовнішня і внутрішня судова спеціалізація та стабільність судової системи, що може бути оцінена за трьома індикаторами: а) стійкість судової системи; б) стабільність судової практики; в) стабільність судового рішення.

Наприклад у Грузії з 2005 р. проводиться реформа всієї правоохоронної і правозастосовної системи. У результаті з'явилася строго вертикальна судова система з чітким розмежуванням компетенції між судами різних інстанцій, з одним входом в особі районних (міських) судів, що розглядають справи по першій інстанції. Виникли інститути, що дозволяють судової владі самостійно управляти системою без участі виконавчої та законодавчої влади, 37екст створена досить прозора і дебіюкратизована система відбору та підготовки кандидатів у судді, підвищення кваліфікації суддів, покращилося матеріально-фінансове забезпечення суддів, поліпшено умови їх роботи, все судове провадження було інформатизовано; покращилися взаємини судів, засобів масової інформації та громадськості в цілому. Також 37екст створена служба судових приставів. Крім журі присяжних, нововведенням можна вважати і введення інституту медіації, що покликане збалансувати навантаження судів, а заодно пом'якшити протистояння людей в делікатних сімейних спорах і майнових конфліктах. За деякими видами спорів проходження медіативних процедур стає обов'язковим, але при цьому безкоштовним. Якщо ж 37екстоло не зможуть дійти згоди за допомогою медіатора, то вони будуть направлені до суду першої інстанції. Одним з найбільших досягнень судової реформи в Грузії став прорив у відносинах з суспільством і громадськими інститутами, зокрема, шляхом введення посади судді-спікера, навчання суддів взаємодії з журналістами, створення умов, за яких громадянин, приходячи в суд, швидко і з комфортом отримує всю потрібну інформацію (дружелюбність системи по відношенню до «користувачеві») [4, с. 32-33].

Слід констатувати, що найважливішою умовою стабілізації соціально-політичної обстановки в країні є формування досконалої і стабільної законодавчої бази, що регламентує у першу чергу діяльність усіх гілок влади та реально забезпечує дотримання прав і законних інтересів людини. Право дійсно відіграє роль у формуванні та стабілізації суспільства, у впорядкуванні та інтегруванні суспільних дій з тим, щоб створювати узагальнені та усталені моделі поведінки. Нормативно визначена і координована поведінка, у свою чергу, забезпечує існування суспільства як соціологічної реальності та стабільної структури.

Лише у суспільстві, в якому держава забезпечує законність та правопорядок, стає можливою реалізація прав і свобод людини і громадянина, здійснюється на практиці ідея правової держави. Досягненню цієї ідеї слугуватиме і судово-правова реформа, одним із принципів якої повинна стати деполітизація судової влади. Побудові правової держави має сприяти, зокрема, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який спрощує систему судоустрою, встановлює прозорі процедури призначення суддів на посади, підвищує відповідальність і незалежність суддів.

Література:

5. Корюков П. Моноцентричний судоустрій України: критичний погляд / П. Корюков // Юридичний журнал : Зб. Наук. 37ек. – Львів, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2147>
2. Андрейцев В. І. Судово-правова система в Україні: 37екстологічні проблеми оптимізації функціонування / В. І. Андрейцев // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 1. – С. 15.
3. Фоміна М. А. До питання розмежування понять «судова система» та «судоустрій» / М. А. Фоміна // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 67-68.
4. Антонюк О. А. Модернізаційний досвід судової політики держав пострадянського простору / О. А. Антонюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://politics.chdu.edu.ua/article/viewFile/76484/72075>

КОВАЛЕНКО К.А.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АПК УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Агропромисловий комплекс (АПК) – це сукупність виробничо взаємопов'язаних підприємств з вирощування, зберігання, заготівлі, транспортування, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, а також обслуговуючих та допоміжних підприємств та організацій. Агропромисловий комплекс розвивається на основі агропромислової інтеграції і відіграє важливу роль у більшості країн світу. Адже саме він виконує важливу суспільну функцію – забезпечує населення продуктами харчування. Більшість з них відносяться до товарів широкого споживання, від забезпечення якими та якості яких залежать фізичне здоров'я населення, що дуже важливо для збереження і покращання його генофонду, забезпечення хоча б простого відтворення

населення в країнах перехідної економіки. Дуже гостро ця проблема постала і в Україні, де в останні роки поглиблюються процеси депопуляції населення[3].

Продукція АПК традиційно займає вагоме місце у формуванні експортного потенціалу України, причому, починаючи з 2006р. (рис.1), намітилася стійка тенденція до зростання агропродовольчого експорту [1].

Рис.1. Питома вага експорту та імпорту продукції АПК у загальних обсягах експорту та імпорту України, 2016 рр.

Слід зазначити, що впродовж останніх років частка продукції АПК досягла 43 % у загальній структурі експорту України, посідаючи друге місце після металургійної продукції. Товарна структура експорту агропродовольчої продукції вказує на значну залежність України від збуту на зовнішніх ринках окремих видів продукції.

Найбільш розповсюдженим для визначення спеціалізації міжнародної торгівлі є індекс виявлених порівняльних переваг RCA (В) (розробник Б. Баласа): рівняльних переваг (розробник Б.Баласа);

Значення цього показника вище 1 свідчить про спеціалізацію країни на експорті певного товару, при зміні від 0 до 1 переваги відсутні. Верхньої межі індексу не має. За величиною цього індексу Нініорента Van Morrewijk запропонували виділяти 4 групи: а: $0 < B < 1$, до якої входять продукти, торгівля якими для країни не дає/

Рис.2. Динаміка показника RCA (продукція АПК), 2005-2015 рр.

На основі розрахованого показника можна зробити висновок, що Україна володіє конкурентними перевагами в торгівлі товарами агропромислового комплексу, так як коефіцієнт RCA більше ніж 1, така тенденція спостерігається з 2005 до сьогодні (рис.2).

В умовах економічної та політичної кризи в державі, слід акцентувати увагу на її конкурентних експортних перевагах. Безперечно таким є національний ринок зерна. Тренди світового ринку спонукають до цього. Цьому сприяють такі головні чинники, як:

- загострення продовольчої проблеми в економічно слабозвинених країнах (насамперед за їх рахунок до 2025 р. населення планети зросте до 8 млрд. осіб, а земельні, гідротехнічні ресурси майже вичерпані);
- негативні зміни в кліматі, що призводить до зменшення обсягів виробництва зернових культур;
- подальше погіршення показників якості ґрунту та екологічного стану території;
- стрімкий розвиток у світі біопаливної промисловості і відповідне зростання попиту на зерно як на внутрішньому, так і світовому ринках[2].

АПК має значний потенціал подальшого зростання, однак не вирішені системні дисбаланси стримують його розвиток. Водночас у результаті бурхливого зростання внутрішнього і зовнішнього попиту на аграрну продукцію в Україні сформувався досить потужний агропромисловий комплекс, завдяки чому країна посідає

чільні місця за частками експорту на світові ринки. Слід зазначити, що українські корпорації також представлені у світових рейтингах виробників та постачальників аграрної продукції.

Література:

1. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Інституційний репозитарій Державного вищого навчального закладу [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/12502/1/176-186.pdf>.
3. Юхименко В. Україна в глобальних інтеграційних процесах / В. Юхименко // Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. – 2016. – № 3.

МОРОЗ Д. Г.,
студентка III курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ

Як соціальне явище Інтернет – глобальний засіб комунікацій, що забезпечує обмін текстовою, графічною, аудіо- і відеоінформацією й доступ до онлайн-сервісів без територіальних і національних кордонів. Це є ефективним інструментом досліджень, розвитку торгівлі й бізнесу, впливу на аудиторію. Технологічні можливості Інтернету сприяють швидкому розвитку світового інформаційного співтовариства. А з його розвитком змінюються й підходи до управління бізнесом і маркетингом як одним з його складових частин.

Інтернет - маркетинг – нова стадія розвитку й удосконалення маркетингу в Україні, яка тільки почала розвиватися. Це оптимальний шлях для розвитку малого і середнього бізнесу, адже потребує мінімальних коштів для просування та реклами товару, завоювання нової цільової аудиторії, сегментування ринку, ведення ефективної війни з конкурентами. Інтернет-маркетинг мусить допомогти підприємству не тільки утриматися "на плаву", але й здобути максимальний прибуток, бути лідером на ринку, отримати імідж престижного підприємства.

Успішне існування в новій реальності визначається значною мірою застосуванням як традиційного маркетингу, так і розробкою специфічних прийомів і засобів роботи в Інтернеті. У цілому йдеться про формування нового напрямку в маркетингу – Інтернет-маркетингу[1].

Аналіз останніх публікацій показує підвищений інтерес з боку науковців в осмисленні специфіки теоретичних основ і практичних аспектів розвитку Інтернет-маркетингу в Україні.

Сьогодні практично неможливо знайти навіть малу організацію у світі, яка не має свого представництва в інтернеті. Розвиваються Інтернет-магазини, Інтернет-консультації, Інтернет-аукціони. Деякі фірми надають можливість замовлення інформаційної продукції або послуги через Інтернет та оплатою кур'єрові по самому факту доставки. Наше інформаційне суспільство вже неможливо представити без таких термінів як «Web Сайт», «Чат», «E-mail».

Інтернет - маркетинг є складовою електронної комерції. Його також називають online - маркетингом. Він може включати такі частини, як інтернет-інтеграція, інформаційний менеджмент, PR, служба роботи з покупцями і продажу. Електронна комерція і Інтернет-маркетинг стали популярними з розширенням доступу до Інтернету і являють собою невід'ємну частину будь-якої нормальної маркетингової кампанії. Сегмент Інтернет - маркетингу і реклами росте як в споживчому секторі, про що свідчить поява з кожним днем усе нових Інтернет-магазинів, так і на ринку. Основними перевагами Інтернет-маркетингу вважаються інтерактивність, можливість максимально точного спрямування на ціль, можливість постклік-аналізу, який веде до максимального підвищення таких показників як конверсія сайту і просування Інтернет-реклами. Інтернет-маркетинг включає такі елементи системи як: контекстна реклама, та просування сайту.

Інтернет - маркетинг з'явився на початку 1990-х років, коли текстові сайти почали розміщувати інформацію про товари. Зараз інтернет - маркетинг - це щось більше, ніж продаж інформаційних продуктів, зараз йде торгівля інформаційним простором, програмними продуктами, бізнес-моделями і багатьма іншими товарами і послугами. Такі компанії, як Google, Yahoo, і MSN підняли на новий рівень і сегментували ринок інтернет-реклами, пропонуючи малому і середньому бізнесу послуги по локальній рекламі. Рентабельність інвестицій зросла, а витрати вдалося понизити. Цей тип маркетингу став основою сучасного капіталізму, яка дозволяє будь-кому, у кого є ідея, товар або послуга досягти максимально широкою аудиторії[2].

Досліджуючи динаміку розвитку Інтернет-маркетингу в Україні варто зосередитися на аналізі структури користувачів мережі Інтернет. Кількість користувачів Інтернет у світі та, зокрема, в Україні щороку збільшується в декілька разів. Так, наприклад, станом на початок 2012 року згідно даних соціологічного дослідження, проведеного дослідницькою компанією «InMind» для Інтернет-Асоціації України, 17,6 млн.

жителів України у віці від 15 років регулярно користувалися Інтернетом (виходили в мережу Інтернет не рідше 1 разу на місяць), що становило 45% дорослого населення[3]. На початок 2017 року проникнення інтернету склало вже 64,7% населення у віці від 15 років, яке проживає на території України, за виключенням Криму та окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. При цьому щодня користувалися Інтернетом у 2012 році - 12,2 млн. українців, не рахуючи дітей, а на початок 2017 року згідно з даними дослідження компанії Фактум-Груп, проведеного для Інтернет Асоціації України, в Україні користуються інтернетом 21,6 млн користувачів. Тобто, за п'ять років рівень проникнення Інтернету в Україні зріс майже у двічі. Найбільш активне зростання спостерігається в Західних регіонах країни, сільській місцевості (частка інтернет-користувачів в селах вже складає понад 53%.) та серед користувачів старшої вікової групи. За результатами I кварталу 2017 року – 97% жителів України у віці 15-29 років користуються інтернетом. В цій категорії ріст вже вичерпаний, і ближчі роки інтернет аудиторія буде зростати в першу чергу завдяки людям у віці від 50 років та жителям сіл.

Ступінь готовності мешканців різних областей України до придбання товарів через систему електронного бізнесу залежить від активності користувачів цих регіонів. Так, у Центральних областях кількість активних користувачів Інтернету складає 31%, дещо більше – у Східних – 34%, у Західних областях – 20%. Найменша кількість користувачів у Північних областях, що становить всього 16% населення віком від 15 років. Причина такого розриву криється не тільки в різному рівні проникнення Інтернету в різні населені пункти України, а й у тому, що багато представників цього бізнесу не розвивають свою діяльність у даному напрямку в регіонах, обмежуючись переважно великими містами.

Стосовно вікової ознаки, найбільша кількість Інтернет-користувачів України – населення у віці від 15 до 29 років, що займає 34,5% усіх користувачів. Дещо більша – у віці від 30 до 44 років – 37,2%. Населення у віці від 45 до 54 років – 15,1%, найменш активними користувачами мережі Інтернет є населення у віці від 55 років – 13,3% [4].

Із прискоренням науково-технічного прогресу Інтернет - маркетинг в Україні також набуває стрімкого розвитку. Підтвердженням цього є той факт, що з кожним роком витрати на рекламу в мережі Інтернет зростають та складають значну частку рекламних бюджетів рекламодавців. Так, усе більша кількість компаній включає Інтернет-маркетинг у перелік використовуваних маркетингових інструментів, причому все більше число фірм використовує Інтернет на всіх етапах своєї діяльності. Внаслідок цього останнім часом відбувається перехід від використання застарілих веб-сайтів з обмеженою функціональністю до концепції створення сайту як повноцінного маркетингового інструменту.

Виокремимо деякі особливості вітчизняного Інтернет-ринку. Незважаючи на демократичність Інтернету як носія, в Україні можна спостерігати монополію великих проектів, тобто тих, що належать до ряду відомих Інтернет-холдингів. Вихід на ринок іноземних гравців радше вплинув на перерозподіл місць на українському ринку, ніж на його збільшення. Згідно з офіційними звітами Інтернет-компаній дві третини рекламних витрат припадають на «Яндекс», «Google», «Yahoo!», «Rambler», та MSN — компанії, що мають великі частки ринку в інших країнах.

Різне зростання числа користувачів Інтернету, у першу чергу за кордоном, відкрило нові можливості щодо взаємодії з потенційними клієнтами й вивело інтерактивний маркетинг на якісно новий рівень. На цьому рівні Україна може досягнути значних результатів, потрібно тільки подолати недоліки і стимулювати розвиток Інтернет - маркетингу.

Відомо, що є три основні види реклами в Інтернеті: контекстна реклама, банерна реклама, пошукова оптимізація сайту. Темпи зростання банерної реклами уповільнились, зараз зростає попит на контекстну рекламу, яка вважається найбільш ефективною і затребуваною Інтернет-рекламою, на даний момент. За статистикою, в минулому році близько 95% Інтернет-користувачів шукали необхідну їм інформацію за допомогою пошукових систем. Близько 65% користувачів роблять це щодня.

Контекстна реклама оплачується по кліках (переходам на сайт), а не по показах. Рекламодавець платить тільки за цільових відвідувачів. Найпопулярніші сьогодні служби контекстної реклами в Україні: Яндекс Директ, Google adwords, МетаКонтекст [5].

Таким чином, Інтернет більш ніж будь-який окремий продукт або технологія схожий на живу систему. Щодня в ньому спостерігаються зростання, зміни, стиск інформаційних продуктів і мережних процесів. Підприємці й розробники перебувають у постійному творчому процесі, намагаючись відшукати нові способи використання старих прийомів або пропонуючи зовсім нові шляхи взаємодії в мережі. Успішні спроби такого роду стимулюють людей усе більше займатися мережною творчістю, що залучає більше інвесторів і споживачів. У такому безупинно мінливому динамічному режимі створюється віртуальний світ споживачів і постачальників, у якому з'являються нові товари, можливості, формується новий економічний та соціальний простір.

Література:

1. Оксанич А. П. Інформаційні системи і технології маркетингу: навч. посібн. / Оксанич А. П., Петренко В. Р., Костенко О. П. – К. : Професіонал, 2008 – С. 320.
2. Окландер М. А. Комплекс Інтернет – комунікацій в маркетингу/ М. А. Окландер, І. Л. Литовченко// Маркетинг в Україні. – 2008. - № 10. – С. 29 – 35.

3. Інтернет-аудиторія України 2012[Електронний ресурс] // InMind – Режим доступу: <http://web-in-learning.blogspot.com/2012/08/inmind.html>

4. Проникновение интернета в Украине[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://provse.te.ua/2017/04/53-zhyteliv-sil-v-ukrajini-korystuyutsya-internetom/>

5. Байдалюк Л.В. Становлення ринку інтернет-реклами у вітчизняному просторі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=136>

ОТЧЕНАШЕНКО І. А.,

студентка ІV курсу

спеціальності «Міжнародна економіка»

Маріупольського державного університету

(Україна)

УКРАЇНА У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ

Загально визначено описувати зовнішню торгівлю України показниками обсягів, динаміки, структури та ефективності. У табл. 1 наведено обсяги українського експорту, імпорту, зовнішньоторговельного обороту та сальдо торговельного балансу за останні роки. Оцінювати масштаби зовнішньоекономічної діяльності лише за обсягами експорту, імпорту чи навіть зовнішньоторговельного обороту буде некоректно. Доцільно зіставляти ці показники з валовим внутрішнім продуктом. Оскільки експорт та імпорт вираховується в доларах США, то й ВВП потрібно виразити в аналогічній валюті [2].

Таблиця 1

Показники обсягів зовнішньої торгівлі України, млрд. дол. США [1]

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо	ЗТО	ВВП
2007	49248,10	60669,90	-11421,80	109918,00	148,73
2008	66967,30	85535,30	-18568,00	152502,60	188,24
2009	39695,70	45433,10	-5737,40	85128,80	121,55
2010	51430,50	60739,90	-9309,40	112170,40	136,01
2011	68394,19	82608,24	-14214,05	151002,43	163,16
2012	68809,81	84658,05	-15848,24	153467,86	175,71
2013	63312,02	76963,96	-13651,94	140275,98	179,57
2014	53901,69	54428,72	-527,03	108330,41	132,34
2015	38127,15	37516,44	610,71	75643,59	90,94
2016	36361,71	39249,80	-2888,09	75611,51	93,26

Зданих, наведених у табл. 1, легко помітити, що спрямованість динаміки зовнішньоторговельного обороту України за 10 років повторювала динаміку ВВП: ці показники зростали до 2013 р. та почали різко зменшуватися в наступні періоди.

Така синхронність змін призвела до відносно стабільної частки зовнішньоторговельного обороту у ВВП: у 2012 р. цей показник склав 87%, у 2013 р. – 78%, у 2014 р. – 82%, у 2015 р. – 83%, у 2016 р. – 81%.

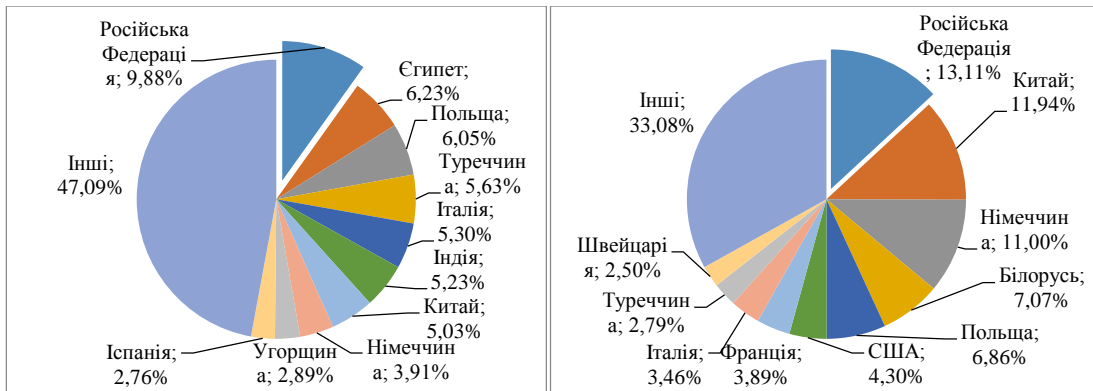
Для української економіки властива тісна взаємозалежність зовнішньоекономічних та внутрішніх процесів. Так, якщо у період кризи 2009 р. причиною економічного спаду було саме погіршення умов зовнішньоекономічної діяльності, то скорочення експорту та імпорту в 2014–2016 рр. викликане, перш за все, спадом українського виробництва.

Спад українського виробництва можна підтвердити тим фактом, що навіть трикратне падіння курсу гривні та значна переоцінка долара не викликали зростання експорту, а, навпаки, супроводжувалися його падінням. Однак навіть така надзвичайна переоцінка не змогла забезпечити достатніх конкурентних переваг для українських експортерів [6].

Українська економіка є досить відкритою: зовнішньоторговельний оборот складає близько 80% ВВП. Тому вона не може бути захищеною від дії так званого закону вирівнювання цін, коли внутрішні ціни у різних країнах зближуються. Таке зближення передбачає й зменшення розриву між ринковим курсом іноземної валюти та паритетом купівельної спроможності. Це можливо або за рахунок зниження ринкового курсу долара, або за рахунок зростання внутрішніх цін. Оскільки важко очікувати значного зростання курсу гривні, то більш ймовірним сценарієм розвитку подій для України будуть суттєві темпи інфляції [3].

Разом з тим скорочення експорту та імпорту в останні два роки супроводжувалося певними зрушеннями як географічній структурі (рис. 1), так і у товарній (рис. 2).

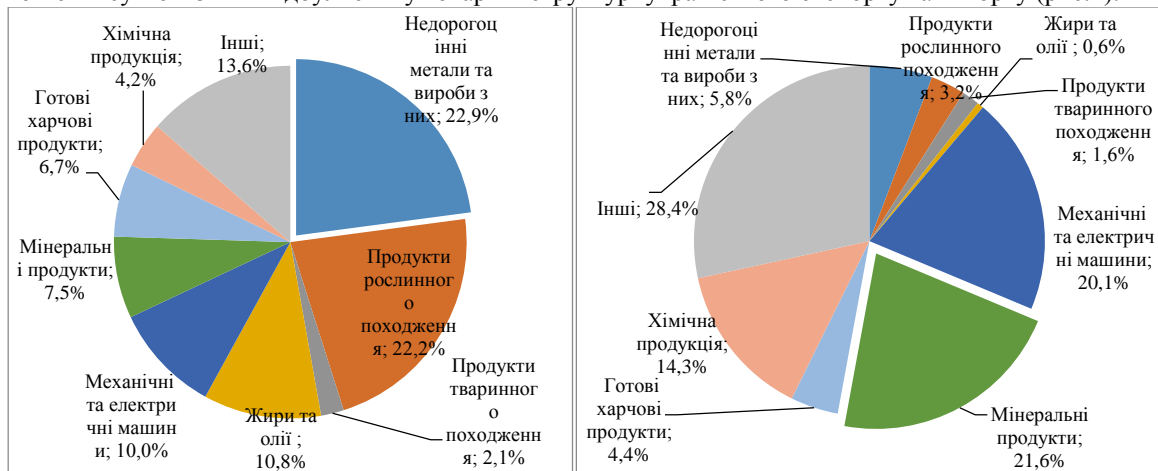
Таким чином, торговельними партнерами з експорту України у 2016 році є: Російська Федерація 9,88%, Єгипет 6,23%, Польща 6,05%, Туреччина 5,36%, Італія 5,30%, Індія 5,23%, Китай 5,03%, Німеччина 3,91%, Угорщина 2,89%, Іспанія 2,76%. Сьогодні Росія залишається найбільшим торговельним партнером України серед усіх країн світу.

Рис. 1. Географічна структура експорту та імпорту України у 2016 р., % [1]

Найбільшими торговельними партнерами України з імпорту у 2016 році є: Російська Федерація 13,11%, Китай 11,94%, Німеччина 11,00%, Білорусь 7,07%, Польща 6,86%, США 4,30%, Франція 3,89%, Італія 3,46%, Туреччина 2,79%, Швейцарія 2,50%. Питома вага Китаю в українському імпорті вже наблизилася до російського показника, і є усі підстави очікувати, що найближчим часом саме ця країна вперше стане найбільшим українським партнером з імпорту.

Не менш суттєві зміни відбулися й у товарній структурі українського експорту та імпорту (рис.2).

Рис. 2. Товарна структура експорту та імпорту України у 2016 р., % [1]

Перш за все, слід зазначити, що в експорті України домінуючою стає продукція пов'язана із сільським господарством. У цілому такі зміни слід оцінити як позитивні, оскільки Україна намагається використовувати свої конкурентні переваги, пов'язані зі сприятливими природними умовами для ведення сільського господарства. Разом з тим ще досить низькою залишається питома вага експорту товарів з високим вмістом доданої вартості (готових харчових продуктів), що може розглядатися як резерв для подальшого підвищення ефективності експорту сільськогосподарської продукції [4].

Спостерігається зменшення питомої ваги виробів з чорних металів, що пов'язано з низькою конкурентоспроможністю української продукції.

У товарній структурі імпорту теж помітні як позитивні тенденції, так і негативні. До перших можна віднести, наприклад, збільшення питомої ваги машин, обладнання та механізмів. Негативним явищем у структурі імпорту можна вважати високу питому вагу готових харчових продуктів [5].

Отже, незважаючи на значне зменшення обсягів експорту та імпорту, за останні роки склалися в цілому позитивні «стартові умови» для формування нової географічної і товарної структури зовнішньої торгівлі України, яка б відповідала стратегічним цілям України та сьогоденним реаліям. Реалізація цих потенційних можливостей буде залежати, перш за все, від внутрішніх процесів, що відбуватимуться в країні.

Література:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Задоя А. О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції / А. О. Задоя // Академічний огляд. – 2016. №1 (44). – С. 110-116.
3. Зовнішня торгівля України скоротилася на третину в 2015 році (інфографіка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://icps.com.ua/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-skorotylasya-na-tretynu-v-2015-rotsi/>

4. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015 – № 23 – С. 49–59. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf>

5. Нова соціальна і економічна політика [Електронний ресурс] / Зовнішня торгівля у лютому 2017р. . – Режим доступу: <http://newser.com.ua/new/979>

6. TheWorldFactbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

PUTKARADZE R.,
 Doctor of Economics, Associate Professor at
 the Department of International Economics
 and the History of Economic Thought,
 Faculty of Economics and Business,
 Tbilisi State University
 (Georgia)

DEVELOPMENT TENDENCIES OF THE TRADE RELATIONS BETWEEN GEORGIA AND CHINA

Currently, trade and economic (and not only) relations between Georgia and China are widely increasing. China was one of the first states that recognized Georgia's independence and established diplomatic relations with the country. This led to further development of historical and cultural, as well as trade and economic relations between the countries.

Nowadays, there are large differences between Georgia and China both in economic and industrial structures and the volume and diversity of goods. The free trade agreement between the two countries will result in further increase in gross domestic product (GDP) of Georgia as well as of China but in our opinion the impact of the agreement on the Chinese economy will be quite insignificant. It will also lead to improving social welfare and the amount of export in both countries. The free trade agreement will bring significant trade and economic benefit to both countries and deepen existing economic and political relations.

Georgia is the first country in the region with whom China has signed a free trade agreement. On the one hand, the agreement is a perspective, but on the other hand it is also related with great challenges.

China is an important trade partner of Georgia. Bilateral trade relations between Georgia and China have had increasing trend in recent years. According to the 2016 data provided by the National Statistics Office of Georgia, China holds the third position (following Turkey and Russia) among the largest trade partners of Georgia by trade turnover (USD 717.7 million) as well as by export (USD 168 million) and by import (USD 547.8 million) (also following Turkey and Russia). Increase in the export of the products such as wine, alcohol drinks, beer, mineral waters and others is especially important. In our opinion, China will become the second largest trade partner of Georgia in near future.

Table 1

Trade Relations between Georgia and China 2005-2016 Thsd. USD [3]

	Georgia, Total Exports	<i>of which: China</i>		Georgia, Total Imports	<i>of which: China</i>	
		Thsd. USD	%		Thsd. USD	%
2005	865 455,6	5 599,1	0,6	2 487 548,3	46 712,8	1,9
2006	936 374,6	10 351,0	1,1	3 674 832,4	103 331,8	2,8
2007	1 232 110,5	8 272,5	0,7	5 212 150,2	206 709,4	4,0
2008	1 495 345,2	8 992,7	0,6	6 301 540,3	298 331,1	4,7
2009	1 133 630,2	5 965,5	0,5	4 475 724,5	174 571,3	3,6
2010	1 677 306,9	27 050,4	1,6	5 235 964,6	335 160,0	6,4
2011	2 186 421,2	28 970,0	1,3	7 072 259,8	527 701,1	7,5
2012	2 376 635,4	25 674,7	1,1	8 056 379,0	614 416,7	7,6
2013	2 910 314,5	33 956,0	1,2	8 022 739,0	612 250,2	7,6
2014	2 861 045,2	90 393,3	3,2	8 601 814,4	733 467,5	8,5
2015	2 204 685,3	125 803,2	5,7	7 300 293,1	587 298,9	8,0
2016	2 113 136,1	167 896,2	7,9	7 294 281,2	547 768,8	7,5

The free trade agreement between Georgia and China will contribute to the strengthening of bilateral trade and creation of the conditions essential for economic growth. Although commodity markets in both countries are characterized by high level of liberalization, the future agreement will further increase efficiency of the markets and provide opportunities for the countries to utilize the advantages that they have in the production of different goods.

It should be also noted that free trade agreement will promote not only improvement of the quantity and quality of the product but it will also increase negative trade balance.

The agreement is also a stimulus for the development of trade with services. The bilateral trade agreement will have significant impact on the further development of the service sector, especially for Georgia and ensure attraction of financial resources which represents one of the prerequisites for future economic development.

Therefore, as both countries will be able to conduct unlimited operation on the markets of goods and services, this will lead to the increase in the volume of investments, which will promote to socio-economic development of our country.

Thus, China is one of the main trade partners for Georgia and the trade relations between the countries have great potential, which, together with other activities, should ensure economic growth of the country and improvement of the overall level of living in future.

Literature:

1. Globalization and Economic Development of Georgia: Challenges and Possibilities, Collection of papers, Universali, 2008.
2. Putkaradze R. Perspectives of Georgia-European Union Trade Relations. Istanbul International Annual Conference on the Economic Cooperation and Development within the Black Sea Basin Countries. Donetsk Nacionaluniversity. Collection of Scientific Works. Part I. Istambul-Donetck. 2010
3. Foreign Trade of Georgia, National Statistics Office of Georgia, 2016
4. Putkaradze R., Directions of International Trade Development under Globalization, Georgian Economy, #5. 2007
5. Putkaradze R., Trade and Economic Relations of Georgia: Problems and Perspectives, Universali, Tbilisi 2010
6. The EU – Georgia Association Agreement, http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/eu_georgia/association_agreement/index_ka.htm
7. The European Union explained. Europe 2020: Europe's growth strategy. Brussels, 2013.
8. Wayne M. Morrison, China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. Congressional Research Service, 2014
9. World Trade Organization, „World Trade Statistical Review”, 2016.

TABAGARI K.,

PhD, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
(Georgia)

THE EVALUATION OF TRADE RELATIONSHIP AMONG GEORGIA-UKRAINE-EU AND ITS IMPACT ON THEIR ECONOMIES IN TERMS OF GLOBALIZATION

European Union was created after finishing the World War II, namely, The Cold War. This consolidation has the global influence on economic and political processes. At first, it had economic significance and then got political importance, as well. EU member countries have preferential duties with each other that boosts their economic to develop, increases their competitiveness, and maintains the stability in globalized world.

It is significant for EU to have the strong neighbourhood around its borders. Georgia, The Ukraine and Moldova are post-Soviet Union countries which try wildly to get closer to this union. In 2014 these countries signed Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), that became valid in 2016. The aim of this agreement is to abolish tariff and non-tariff barriers, implement some standards to encourage countries export and import, and improve economic indicators. On one hand, DCFTA represents a precondition to make closer, integrate these countries to EU, increase export and develop economy, on the other hand this is the guarantee for economic and political stability for EU.

The main aim of this research is to estimate Georgia-Ukraine-EU trade relationship and define the influence on economic indicators in terms of globalization. The aforementioned study shows the preferential duties experience, standards implement and future plans in Georgia that will help the country to become the worthy part of the globalized world.

The study also illustrates how Georgia-EU trade got closer relationship to the legislative level. The export and import custom procedures at the border of Georgia and preparation of goods for EU is especially notable. In the country these practices are administered by The Ministry of Finance of Georgia, namely, The Revenue Service Custom Department.

It is wildly significant to study practical questions. That's why, there I observed the exempting data from the import and export tax between EU member countries and Georgia. In these conditions I drew official statistical data from Revenue Service about exported and imported goods according to their categories for the right issue.

In this research I used comparative and mathematical methods to represent the results properly. Despite the exported and imported goods, the study discusses their cost, the impact on Georgian GDP, inflation, the share of Georgia-EU trade in the total Georgia.

It can be said that Georgia officially began trade relationship with EU in 2016 that deepen gradually as well as in the case of the Ukraine.

References:

1. Kapanadze, S., "EU Policy", 2006, Center for Social Sciences, Tbilisi, 94 pp..
2. Kaiser, W., Leucht, B., Rasmussen, M., "The History of the European Union: Origins of a Trans and Supranational Polity 1950-1972", 2009, Routledge, New York, 241 pp..
3. Staab, A., "The European Union Explained: Institutions, Actors, Global Impact", 2013, Indiana University Press, Bloomington, IN, 260 pp..
4. Warleigh-Lack, A., "European Union: The Basics", Routledge, 2009, London, 190 pp..

ТРОФИМЕНКО М.В.,

к. політ. н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Маріупольського державного університету
(Україна)

КОМЕРЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БРИТАНСЬКОЇ РАДИ ЯК ЗАСІБ ПОКРИТТЯ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Британська публічна дипломатія є однією з найбільш розвинених у ЄС та світі. Сполучене Королівство розробило надзвичайно ефективну структуру публічної дипломатії, яка включає Всесвітню службу ВВС (яка в наслідок своєї популярності покращує репутацію та сприйняття Британії за кордоном), Британську систему стипендій Чівнінг (яка забезпечує перспективних іноземних студентів місцем навчання в Британії і таким чином створює довготривалі зв'язки з тими, хто формує громадську думку та елітою іноземних країн) та Британську Раду (БР) (яка займається міжнародними дипломатичними зв'язками в сфері культури). Британська Рада є унікальною організацією, яка є формально незалежною, але дуже активно та найголовніше ефективно працює над зміцненням Британських інтересів в світі та сприяє розвитку публічної дипломатії Великої Британії [3].

Британська Рада є виконавчим невідомчим державним органом, публічною корпорацією та благодійною організацією офіційно зареєстрованою в Англії та Уельсі та Шотландії. Хоча БР отримує державний грант на допомогу, вона є операційно незалежною від уряду Великої Британії і не виконує функцій від імені Корони [4].

БР має диверсифіковані джерела фінансування. Більше двох третин доходів генеруються за рахунок викладання англійської мови, проведення екзаменів за кордоном, а також від партнерських відносин та контрактів. Решта надходить від уряду як грант на допомогу. За загальну стратегію, керівництво та управління організацією відповідає виконавча рада.

Форін Офіс (ФО) є державною структурою, яка спонсорує Британську Раду, а Міністр закордонних справ та країн Співдружності відповідає перед парламентом за політику, операції та представлення Британської Ради. Британська Рада була заснована в 1934 році як Британський комітет з відносин з іншими країнами, що робить її найдавнішою організацією з культурних відносин у світі. Перші зарубіжні офіси були відкриті в 1938 році [6].

У 2017 році виповнилося 25 років з часу відкриття представництва БР в Україні. З часу відкриття Британська Рада в Україні обіймається зміцненням зв'язків між Україною та Сполученим Королівством у сферах мистецтва, вивчення англійської мови, розбудови вищої освіти та суспільства, надає українцям можливості здобути освіту англійською мовою задля професійного і особистого розвитку, а також проводить іспити та тести для здобуття британських дипломів [2].

У 2016 році понад 110 тисяч людей долучилося до програм та заходів БР, а понад 2,8 млн – скористалося цифровими ресурсами, зокрема для вивчення англійської, та понад 5 мільйонів громадян долучилися до публікацій і теле- та радіопередач БР [2].

У сфері викладання англійської мови БР активно співпрацює із Міністерством освіти і науки України і постійно проводить внутрішнє навчання для викладачів освітніх закладів, щороку проводить тренінгові курси для 37 тисяч викладачів та в цьому році підтримали Рік англійської мови в Україні та залучили до цієї програми більші ніж 2,1 мільйонів українців. Протягом року через Київську школу БР проходить близько 3 тисяч учнів, БР проводить понад 13 тисяч іспитів та тестів.

У сфері вищої освіти БР налагоджує зв'язки між Сполученим Королівством та Україною у таких галузях як зв'язки між університетами і роботодавцями, а також інтернаціоналізації вищої освіти та забезпечення її якості; БР працює над розвитком університетського лідерства та допомагає студентам у їх програмах самоврядування. БР залучила більш ніж 125 університетів України в свої освітні програми протягом тільки 2016 року.

Новітня історія Британської Ради з 2010 року до нашого часу, та її унікальні відносини з Британським урядом слугують прикладом для комплексного аналізу з метою визначення основних принципів співпраці.

Британська Рада описує свою роботу, пов'язану з розвитком довгострокових відносин з іншими спільнотами як «культурні відносини»; але найбільш складними та іноді напруженими були відносини організації з урядом. В останні роки, уряд Британії трансформує свою діяльність через наступні тенденції:

1) Зростаюча актуальність та популярність м'якої сили у міжнародних справах уряду, прогресивний погляд уряду Її Величності на публічну та культурну дипломатію, та розгляд участі Британської Ради у цих заходах.

2) Вимоги уряду до більш всеохоплюючої підзвітності з боку позавідомчих державних органів, таких як Британська Рада, за допомогою посиленних механізмів нагляду.

3) Програми скорочення дефіциту, які зменшили бюджет державного сектору, включаючи щорічні дотації Британської Ради від Міністерства закордонних справ Великої Британії та квоти міжнародної допомоги з метою розвитку [7, с.6].

Ці тенденції скоротили метафоричну відстань між Британською Радою та Британським урядом та

Найкращим прикладом програмного узгодження діяльності Британської Ради з урядом за останні роки є участь Ради у Великій Британській Кампанії.

Британський уряд розробив GREAT Britain Campaign, Велику Британську Кампанію в 2011 році задля підвищення світової уваги до Великої Британії у 2012 році під час святкування Олімпійських ігор в Лондоні і шістдесятирічного діамантового ювілею правління Королеви Єлизавети II [5]. Кампанія продовжила існування і після 2012 року, отримавши 45 мільйонів фунтів урядового фінансування у 2014-15 роках (більше на 15 мільйонів фунтів, ніж у попередні роки) з метою просування Великої Британії як найкращого місця для інвестицій, торгівлі, відвідування та навчання [7, с.7]. Внесок організації в більш широку кампанію, в першу чергу сприяє іміджу Великобританії в якості місця для навчання. Поява символіки Великої Кампанії на корпоративних документах Британської Ради, основною аудиторією якої є британські стейкхолдери, включаючи посадових осіб уряду, може бути витлумачено як узгодження діяльності Британської Ради з ініціативами та пріоритетами уряду.

Доповідь Triennial Review також наполегливо рекомендує вжити заходів щодо узгодження інтересів Британської Ради з більш широкими національними інтересами. Ці конкретні рекомендації, що містяться в доповіді відображають широку тенденцію щодо розуміння культурної дипломатії урядом Великої Британії і місця Британського Ради в арсеналі м'якої сили Великобританії [7, с.20].

Британська Рада є одночасно позавідомчим державним органом, благодійною організацією та державною корпорацією під керуванням головного виконавчого директора із наглядом з боку Ради піклувальників, на чолі з головою. Статус благодійного фонду та державної корпорації вимагає від Британської Ради дотримуватися відповідних правил, зобов'язань і політики, встановленої Благодійною комісією. Основними документами Ради є Королівська Хартія та фінансовий меморандум про взаєморозуміння і управління, що підкреслює зв'язок з МЗС. Ці документи вказують на обов'язок Британської Ради та Ради піклувальників надавати МЗС фінансові показники та робити внесок у довгострокові цілі міжнародного співробітництва Сполученого Королівства, що визначені Форі Офісом.

Однак, Трирічний огляд БР вказав на протиріччя, що існують в управлінні Британською Радою, що є організацією з трьома різними статусами. Статус організації, що регулюється Королівською Хартією, благодійної організації і позавідомчого державного органу ще більше ускладнює визначення чіткої моделі управління БР. Наприклад, Міністр закордонних справ відповідає перед Парламентом за діяльність Британської Ради, але організація керується Радою піклувальників, обов'язки якої охоплюють інтереси благодійності, а не урядові або більш широкі національні інтереси.

Однак, міністр закордонних справ має затвердити призначення керівника Британської ради, голови ради директорів та заступника голови і може призначити свого представника у Раді.

Міністри всіх державних органів проводять консультації по розробці проектів Британської Ради і остаточний проект повинен бути підписаний Міністерством закордонних справ. Ці механізми є серед інструментів, доступних уряду для здійснення контролю над БР, але у Трирічному огляді стверджується, що вони є недостатніми [7, с.23].

Британська Рада використовує власну корпоративну систему показників для запису відповідних даних, кількісних і якісних показників, від усіх своїх програм. БР є настільки складною організацією, що працює в різних країнах і секторах, її взаємовідносини з урядом дуже різняться. Відстань між Урядом і Британською Радою не стає коротшою, але в якихось сферах ця відстань значно зменшилася, а в якихось стала набагато довшою.

Оскільки Британська Рада запровадила модель змішаної економіки з введення платного навчання англійської мови та проведення іспитів, відсоток дотації Уряду Її Величності як частки від річного обороту

Британської Ради постійно знижуються. Тридцять років тому переважна більшість грошей надавалась в якості дотацій. Сьогодні їх частка зменшилась менш ніж на 20%, що можна вважати істотною зміною, зменшення більш ніж на 10% відбулося в останні 4 роки, у той час як рівень прибутку БР достатньо стрімко зріс [7, с.28]. У той час коли бюджет Британської Ради почав зростати та джерела його поповнення були досить диверсифікованими, діюча модель Британської Ради ставала більш складною. Станом на кінець 2012-2013 рр., Рада заснувала близько 12 дочірніх компаній для забезпечення своєї комерційної діяльності відповідно до місцевих податкових та статусних вимог. Ці дочірні підприємства мають вирішальне значення для того, щоб Британська Рада могла отримувати додатковий прибуток для відшкодування витрат організації.

У період між 2010 та 2015 роками, Британська Рада зазначала падіння дотацій на 23% або 47 млн. фунтів, але визнавала, що скорочення дотацій МЗС Великої Британії, позбавлення дотацій (Департамент освіти), ймовірний вплив інфляції, продовження знецінення фунта, а також необхідність пошуку грошей для інвестицій означає те, що БР повинна заощадити близько 70 млн. фунтів дотаційних коштів щорічно протягом 2014-2015 рр. Складність внутрішніх фінансових структур Ради, а також заборона надання дотацій комерційній діяльності, означає, що урізані дотації не можуть бути легко замінені відповідним пропорційним збільшенням комерційної діяльності.

Британська Рада розподіляє надлишки від своїх комерційних операцій на підтримку діяльності інших видів культурних відносин, які, зазвичай, фінансуються за рахунок дотації та поповнюють резерви. Згідно з цим принципом, заміна 70 млн. фунтів дотації прибутком від комерційної діяльності вимагатиме додатково 700 млн. зароблених власних коштів. Організація досягла вагомих результатів у збільшенні отриманого прибутку, але все ж таки довелося і вдатися до серйозних скорочень.

Завдяки добровільній програмі раннього виходу на пенсію та примусовому скороченню штатів, Британська Рада скоротила чисельність персоналу у Великій Британії з 1117 (у 2009-2010 роках) до 710 – скорочення становило 36% [7, с.29]. Британська Рада також провела внутрішню реорганізацію, злиття географічних регіональних управлінь з дванадцяти до восьми, консолідацію діяльності у трьох стратегічних бізнес-одинацях – англійська мова та тестування, мистецтво, освіта та суспільство. Організація також підтвердила участь у програмі уряду «Об'єднаний Уряд Її Величності», мета якої фізично об'єднати британські закордонні представництва, щоб заощадити на вартості нерухомості. З 2013 року Рада розділяла приміщення з МЗС приблизно у 30 країнах, але в багатьох містах це було неможливо зробити через міжнародні заборони на комерційну діяльність, що ведеться у приміщеннях посольств.

Однак, у деяких країнах, діяльність Британської Ради вже набула напівдипломатичного вигляду через спільні приміщення, які вона розділяє із посольством чи консульством, а також через подвійну назву посади начальника управління Британської Ради та радника з питань культури.

В рамках рішення уряду витратити 7% ВВП на допомогу дотація Британської Ради поділяється на діяльність на яку можна витратити гроші, а на яку ні, або на країни, в яких ці кошти можна витратити в якості офіційної допомоги з метою розвитку. До 2016 року 69% всіх заходів Ради, які були профінансовані за рахунок державної дотації, були витрачені з формулюванням офіційної допомоги з метою розвитку.

Здатність БР спрямовувати дотації у розвинені країни світу стає все більш і більш обмеженою. Як наслідок, підтримана дотаціями діяльність у більшій частині Європи, Північній Америці та Австралії була скорочена, тоді як інші регіони отримували більше дотаційних коштів, ніж раніше. Ці зміни виявилися особливо важкими для Європи. По суті, у Західній Європі БР перетворилася на організацію, яка повністю покриває власні витрати за рахунок отриманого прибутку.

Щорічний прибуток від послуг Британської Ради у 2010 році склав 434 млн. фунтів, до кінця 2014-2015 років він зріс до 796 млн. фунтів – темп зростання становив 120 відсотків. У 2012-2013 роках, Британська Рада мала приріст у 56 млн. фунтів з її прибутків від послуг. Незважаючи на комерційний зріст Британської Ради та збільшення її впливу, пов'язаного з цим зростанням, проблеми почали з'являтися у 2012 році через вплив змішаної моделі економіки на відповідність організації інтересам Великої Британії.

Прибуток, який Британська Рада отримує внаслідок комерційної діяльності (переважно у галузі англійської мови та тестувань), дає організації свободу при розподілі будь-якого надлишку на підтримку та розвиток інших видів діяльності у галузі культурних зв'язків. Потенційна вартість цього додаткового прибутку, зазначеного у трирічному огляді, додала негативний відтінок репутації Ради. В огляді зазначалося, що Рада повинна продовжувати отримувати значний дохід за рахунок платних послуг, але вона повинна робити це таким чином, щоб змінити невірні уявлення зацікавлених сторін стосовно того, що Рада в першу чергу мотивована не на отримання прибутку, а на збільшення своєї ролі у культурній дипломатії.

Це твердження в огляді відрізняється від пізнішого, стосовно того, що просування англійської мови залишається наріжним каменем для міжнародного співробітництва Британської Ради та її індивідуальності, враховуючи центральне положення викладання англійської мови для отримання прибутку організації. Узгодження цих двох позицій відображає більш широкі проблеми, з якими стикається Британська Рада, відповідаючи політиці та рекомендаціям уряду зберігати незалежність та бути при цьому органом культурних зв'язків [7, с.32].

Намагаючись витратити менше ніж 15% від загальних коштів на базові витрати такі як, наприклад, нерухомість, а також згідно з політикою Уряду Її Величності, декілька відділень Ради було розміщено у спільних приміщеннях із Міністерством закордонних справ Великої Британії, в тому числі у Генеральному

консульстві у Стамбулі. Подібні заходи порушують питання про те, чи зменшує спільне розміщення Британської Ради її незалежність від уряду серед її зовнішніх зацікавлених сторін та цільових аудиторій.

Британська Рада також активно займається питанням врегулювання занепокоєння уряду щодо репутації організації стосовно отримання прибутку, в той час як вона займається розвитком комерційної діяльності для компенсації втрачених дотацій.

Урізання фінансування діяльності БР в Європі прийшлося на важкий період, коли відносини Великої Британії у рамках Європейського Союзу розвиваються в контексті політики BREXIT та в перспективі, якщо перемовини про вихід Британії з ЄС будуть успішними, Сполучене Королівство може перестати бути членом ЄС.

Зважаючи на все вищевикладене, можна зробити наступні висновки.

По-перше, Британська Рада – є унікальною організацією, створеною у 1934 році, яка одночасно є позавідомчим державним органом, благодійною організацією та державною корпорацією, яка формально є незалежною від уряду.

По-друге, БР за рахунок комерційної діяльності покриває дефіцит державного фінансування викликаний політикою економії уряду, що є дуже корисним досвідом для аналогічних організацій інших країн. При чому приріст прибутку за останні роки збільшується у рази.

По-третє, дискусійним є питання збільшення впливу уряду на діяльність БР. Хоча офіційно міністр закордонних справ відповідає за діяльність організації перед парламентом, затверджує призначення керівників організації, БР зберігає свою незалежність від уряду, що збільшує її популярність за кордоном та позитивно впливає на формування позитивного іміджу Великої Британії у світі.

По-четверте, результативність діяльності Британської Ради по реалізації завдань публічної дипломатії Сполученого Королівства є беззаперечною, як би сама Рада не називала свою діяльність – налагодженням культурних відносин, реалізацією культурної дипломатії.

Література:

1. Балабанов К. В. Дипломатична та консульська служба : підручник для студентів ВНЗ / К. В. Балабанов, М. В. Трофименко. — Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2012. — 432 с.
2. Британська Рада в Україні. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.britishcouncil.org.ua/about/british-council-ukraine>.
3. Трофименко М. В. Традиційна та публічна дипломатія Великої Британії / М. В. Трофименко // Вісник МДУ. Серія: Історія. Політологія. — 2014. — Випуск 10. — С. 123—133.
4. British Council. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.britishcouncil.org>.
5. GREAT Britain Campaign. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.greatbritaincampaign.com/#!/home>.
6. History of British Council. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.britishcouncil.org/organisation/history>.
7. Rivera T. Distinguishing Cultural Relations from Cultural Diplomacy: The British Council's Relationship with Her Majesty's Government / Tim Rivera. — Los Angeles : Figueroa Press, 2015. — 48 p.
8. Triennial Review of the British Council. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/335494/140722_PDF_of_British_Council_Triennial_Review_with_Annexes_FINAL.pdf.
9. United Kingdom Foreign and Commonwealth Office. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-office>.

УЗУН В.В.,

аспірант кафедри економіки
та міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету
(Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА АСЕАН

"Українська криза" як фактор кризи сучасної системи міжнародних відносин не може залишитись поза увагою жодної з країн світу. Глобальні гравці використовують цю ситуацію як аргумент для змін в міжнародній співпраці у сфері політики, безпеки та економіки. У такому випадку більшості державам-суб'єктам головних регіонів світу залишається обирати бік в глобальному протистоянні великих країн-гегемонів і корегувати засади власної зовнішньополітичної діяльності. Для України ситуація є одночасно великою загрозою та можливістю переглянути свою співпрацю з головними державами світу, що в результаті дозволить визначити своє місце на сучасному етапі розвитку світового господарства [1].

Сучасний рівень відносин між Україною та країнами Південно-Східної Азії, а також налагодження партнерства з цими країнами знаходяться в умовах формування нового світового порядку. При цьому

необхідно чітко знати та розуміти сучасні принципи зовнішньої політики, якими керуються країни азійського регіону. Характер міжнародних відносин на сучасному етапі розвитку повинен передбачати високий ступінь взаємної довіри, спрямованість на стратегічну співпрацю та досягнення додаткової надійності шляхом вирішення завдань однієї сфери співробітництва завдяки застосуванню важелів іншої сфери (наприклад, вирішення політичних питань економічними інструментами).

Рівень сучасного економічного розвитку країн АСЕАН дозволяє значно розширити обсяги торгово-економічного співробітництва України з країнами цього угруповання. Таке співробітництво необхідно розвивати на підґрунті традиційних моделей національної спеціалізації та кооперації. Для українських товаровиробників оптимізація умов товарообігу з країнами АТР означає довгострокове закріплення на ринках збуту продукції чорної металургії, хімічної промисловості, металообробки та машинобудування.

Не слід також забувати про сферу послуг. Якщо говорити про співробітництво України з АСЕАН у цьому напрямі, то для України бажаним було б доповнити традиційну взаємодію торговим співробітництвом у сфері інформаційних послуг. Ця сфера є дуже актуальною, оскільки по багатьох напрямках інформатизації та розвитку комп'ютерних технологій країни угруповання посідають одні з провідних позицій у світі.

Для аналізу товарообігу між АСЕАН та США з одного боку, та АСЕАН та Китаю з другого боку побудуємо гравітаційну модель Тінберген (1 – степенева форма, 2 – логарифмічна форма):

$$X_{ij} = a_0 * (Y_i)^{a_1} (Y_j)^{a_2} (D_{ij})^{a_3} + \varepsilon \quad (1)$$

$$\ln X_{ij} = \ln a_0 + a_1 \ln Y_i + a_2 \ln Y_j + a_3 \ln D_{ij} + \ln \varepsilon \quad (2)$$

де X_{ij} – обсяг товарообігу між країнами i та j ;

Y_i та Y_j – показники, що характеризують номінальні ВВП відповідних країн;

D_{ij} – фізична віддаленість економічних центрів країни i та j ;

ε – випадкова помилка.

Скористаємось ступеневою формою даної моделі. Маємо наступні вхідні дані:

Таблиця 1

Обсяги ВВП України, АСЕАН та товарообігу між Україною та АСЕАН протягом 2000-2016 рр., млн. дол.

Рік	ВВП АСЕАН, млн. дол.	ВВП України, млн. дол.	Товарообіг, млн. дол.
2000	614 321	32 375	508,625
2001	593 070	39 309	748,908
2002	664 440	43 956	1159,285
2003	744 009	52 010	1183,609
2004	834 606	67 218	1365,164
2005	934 629	89 239	1580,206
2006	1 118 446	111 885	1126,409
2007	1 335 566	148 734	1815,541
2008	1 550 814	188 110	2732,317
2009	1 544 399	121 552	1929,588
2010	1 913 820	141 209	2126,667
2011	2 218 275	169 334	2658,188
2012	2 350 520	182 592	3195,234
2013	2 418 788	190 499	2598,382
2014	2 522 254	133 504	1758,308
2015	2 437 976	90 615	1617,829
2016	2 555 422	88 940	2159,508

Скориставшись моделлю Тінбергена знайдемо вартість торгового потоку з АСЕАН до США.

В результаті розрахунку одержано рівняння гравітаційної моделі Тінбергена, яке описує динаміку зовнішньоторгівельного обігу між АСЕАН та США:

$$X_{ij} = 0,084314 * (Y_i)^{0,223} * (Y_j)^{0,584}, \quad (*)$$

$$R^2 = 0,836.$$

Економічна інтерпретація даної моделі дозволяє зробити висновок, що при збільшенні на 1% ВВП АСЕАН їх з Україною товарообіг збільшиться на 0,584%, а при збільшенні ВВП України на 1% товарообіг між Україною та АСЕАН збільшиться на 6,429%.

На підставі вхідних даних можна визначити прогностичні значення показників товарообігу, ВВП України та АСЕАН та вартості торгового потоку (дані представлені у таблиці 2):

Таблиця 2

Прогностичні значення показників товарообігу, ВВП АСЕАН, ВВП України та вартості торгового потоку на 2017-2019 рр., млн. дол.

Прогноз	Товарообіг, млн. дол.	ВВП України, млн.	ВВП АСЕАН, млн. дол.	X_{ij} (вартість торговельного потоку,
з				

		дол.		млн.дол.)
2017	2639,4963	90101	2918640,6	1835,7704
2018	2716,7409	69455,5	3082288,7	1596,3054
2019	2792,1109	45921	3247766	1268,419

На підставі отриманих результатів можна зробити висновок, що вартість товарообігу в період 2000-2016 рр. та прогноз на 2017-2019 рр. свідчать про посилення інтенсивності торговельних відносин між АСЕАН та Україною, що є доказом позитивної тенденції. Але незважаючи на це вартість торгового потоку має тенденцію до зменшення, а це в свою чергу свідчить про невизначеність перспектив подальшого торгового партнерства між країнами, тобто в майбутньому ситуація може змінитися як в позитивну, так і в негативну сторону.

Таким чином можна констатувати, що для реалізації Україною гео економічних інтересів в регіоні було б використання більш глибоких механізмів кооперації, які передбачають довгострокову спільну участь у будівництві індустріальних об'єктів за українською участю на територіях країн-членів АСЕАН завдяки використанню такого контрактного інструменту, як укладання та імплементація на компенсаційній основі договорів на великомасштабне співробітництво.

Література:

1. Південно-Східна Азія та «українська криза» 2013-2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [pp.http://iac.org.ua/southeast-asia-and-ukrainian-crisis-2013-2015/](http://iac.org.ua/southeast-asia-and-ukrainian-crisis-2013-2015/)
2. Aseanstatisticalyearbook 2013 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.asean.org/storage/images/resources/Statistics/2014/StatisticalPublications/asean%20statistical%20yearbook%202013%20\(publication\).pdf](http://www.asean.org/storage/images/resources/Statistics/2014/StatisticalPublications/asean%20statistical%20yearbook%202013%20(publication).pdf).
3. Aseanstatisticalyearbook 2016 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.asean.org/storage/images/2016/July/ASEAN Yearbook/July%202016%20-%20ASEAN%20Statistical%20Yearbook%202016pdf](http://www.asean.org/storage/images/2016/July/ASEAN%20Yearbook/July%202016%20-%20ASEAN%20Statistical%20Yearbook%202016.pdf).
4. UNCTAD Handbook of Statistics 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1414>.
5. UNCTADSTATDATACENTER [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/EN/>

ХАЧКО М.Г.,
студент IV курсу
спеціальності «Міжнародна економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

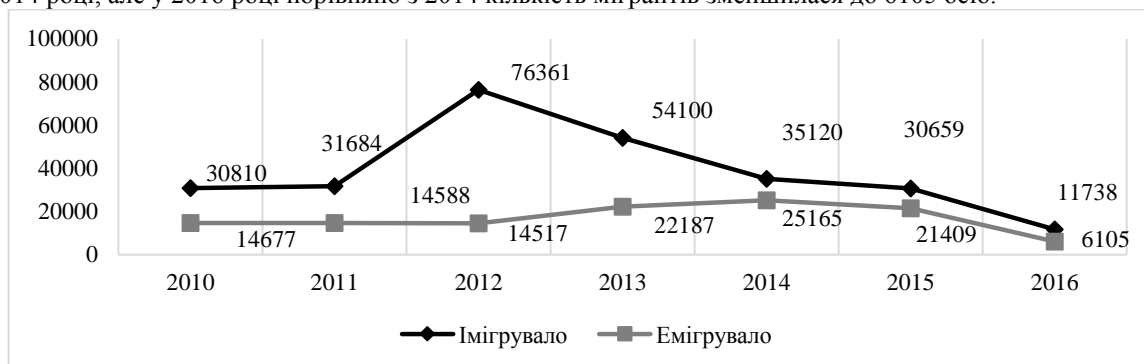
АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Міжнародна трудова міграція - це форма МЕВ, яка полягає у переливі трудових ресурсів з одних країн в інші і виражає процес перерозподілу трудових ресурсів між ланками світового господарства. **Міжнародна трудова міграція** утворюється людьми працездатного віку, що покидають країну перебування звичайно в пошуках більш високого заробітку на певний строк. Вони не втрачають зв'язків із батьківщиною, посилають грошові перекази родичам і друзям і після закінчення терміна контракту повертаються на батьківщину. Тобто трудова міграція, як правило, є поворотною [1].

У функціонуванні сучасного світового господарства усе більш важливу роль грає не переселенська, а трудова міграція. Глобалізація виробництва, посилення взаємозалежності національних економік і, як наслідок, виникнення та постійний розвиток міжнародного ринку праці, що охоплює потоки трудових ресурсів, які перетинають національні кордони, призводять до трудової міграції громадян України. Трудові мігранти, які виїжджають за кордон - це особи, які здійснюють переселення, тобто перетинають державний кордон із метою пошуку роботи, високого рівня оплати праці, кращих умов життя. Слід зазначити, що запрошення робочої сили або навпаки пошук місця роботи, є важливою складовою міграційного процесу, якою обумовлюється рух робітників із країн, що розвиваються у промислово розвинуті держави. Проте вважати це єдиною причиною міграції було б неправильно. Основними факторами впливу на рівень трудової міграції українців за кордон в умовах сучасної політико-економічної ситуації є демографічна ситуація, рівень безробіття, розмір заробітної плати, міграційна політика, а також політична ситуація в Україні та світі [3].

Політична та економічна нестабільність, що характерні для сучасної України, сприятимуть формуванню міграційних потоків в Україні. Бойові дії на сході України, економічна криза і зниження рівня життя населення зменшили привабливість країни для іноземців. У 2016 році відвідували Україну іноземців майже в 7 разів менше, ніж у 2012 р.(рис 1.). За даними Державної служби статистики України кількість

емігрантів на протязі досліджуваного періоду поступово збільшується від 14517 осіб у 2012 році до 21409 особи у 2014 році, але у 2016 році порівняно з 2014 кількість мігрантів зменшилася до 6105 осіб.

Рис. 1 Динаміка міграційного руху в Україні у 2010-2016 рр.(осіб) [2]

За кордоном України перебувають для здійснення трудової діяльності близько 800 тис. громадян України. Серед трудових мігрантів переважають чоловіки, найчисленнішими серед них є особи 30-44 років (понад 40%), більшість мігрантів походить із областей заходу країни, 41% трудових мігрантів мають середню або середню спеціальну освіту, 36% – вищу освіту.

Основні країни призначення працівників-мігрантів – Російська Федерація (43 %), Польща (14 %), Чеська республіка (13 %), та до країн з привабливішими умовами – Італія (13 %), Іспанія (5 %), Португалія (2 %). Насамперед це пов'язано з тим що українці, які виїжджають за кордон у пошуках роботи, найчастіше знаходять її в Росії, Польщі та Італії.

Сфери зайнятості українських працівників за кордоном – це передовсім будівництво (чоловіки) і праця в домашніх господарствах (жінки), а також сфера послуг та сільське господарство.

Отже, на даний момент найбільший вплив на подальшу динаміку міграційних процесів, матиме такий фактор як політична ситуація в країні. Міграційна політика високо розвинених країн Євросоюзу спрямована на залучення іммігрантів, в т.ч. і українців, що сприяє збільшенню міграції. Проте, всі заходи іноземних країн не матимуть значення для українського емігранта, якщо як альтернативу він матиме перспективи на Батьківщині.

Література:

1. Авдеев Е. Н. Теоретические аспекты исследования трудовой миграции [Електронний ресурс] / Е. Н. Авдеев. – Режим доступу : <http://geoeko.mrsu.ru/20082/pdf/6-Avdeev.pdf>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Макуха С. М. Міжнародні господарські зв'язки країн із перехідною економікою в умовах глобалізації / С.М. Макуха – Х.: Право, 2005.

ЦИНЦАДЗЕ Л.В.,
студентка ІV курсу
Тбилиського державного університету
ім. Іване Джавахішвілі
(Грузія)

ГЛОБАЛЬНЫЕ ЦЕПОЧКИ СОЗДАНИЯ ДОБАВЛЕННОЙ СТОИМОСТИ: НОВАЯ РЕАЛЬНОСТЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ

В современных условиях функционирования мировой экономик доля разрабатываемых, производимых товаров и услуг исключительно в рамках одной страны или в рамках одной фирмы быстро сокращается и концепция глобальных цепочек добавленной стоимости становится все более актуальной.

Широкое распространение производственных цепочек привело к своеобразному изменению философии бизнеса и международной торговли. Классическая схема международной торговли в значительной степени была заменена межфирменной и внутрифирменной торговлей в рамках глобальных цепочек создания добавленной стоимости [1]. Под классическим производством понимается ситуация, когда товар, произведенный на национальной территории, является результатом объединения таких факторов производства, как национальный капитал и национальная рабочая сила. В этом случае классическая схема международной торговли включает продажу конечных товаров, произведенных на фабриках одной страны, потребителям других стран. В условиях глобализации продукт является результатом объединения усилий большого количества производителей из разных стран. Международная торговля сопровождается постоянным многосторонним обменом промежуточными продуктами, услугами, идеями, трудовыми ресурсами,

инвестициями и информацией. Подобный обмен все чаще происходит с зарубежными странами, а не внутри одной экономики [2, с. 95].

Глобальные цепочки создания добавленной стоимости включают фрагментацию, рассредоточение, координацию и реинтеграцию деятельности, связанную с производством между географически разбросанными компаниями. Они возникают в качестве организующих рамок для производства, инвестиций и торговли в расширяющемся диапазоне групп продукции, таких как одежда, агропромышленность, автомобили, запчасти, бытовые электронные приборы, телекоммуникации, а также бизнес услуги и медицинские услуги[3].

Глобальные цепочки создания добавленной стоимости состоят из большого числа компаний: от крупных транснациональных до средних и малых. Эксперты различают среди них ведущие компании и компании контрактного производства [4, с. 247]. Ведущие – это компании, владеющие основными брендами и продающие товары конечному потребителю. Они обладают огромной рыночной силой и властью над поставщиками благодаря техническому лидерству и крупным инвестициям в развитие брендов. В некоторых сегментах электронной промышленности такие компании превратились в лидеров в производстве платформ – по мере того как их технологии стали использоваться в товарах, производимых другими компаниями (например, «Intel»). Контрактные производители занимаются сборкой готовых изделий для ведущих компаний отрасли. Несмотря на свои зачастую большие размеры и осуществление производства в различных странах мира, они обладают ограниченной рыночной мощью. Реальная деятельность контрактных производителей зависит от характера и типа компаний. Контрактные производители работают с более мелкими поставщиками, включая средние и малые предприятия.

В экономической литературе проводится четкое разграничение между цепочками, инициируемыми производителями и покупателями. Первые, как правило, сосредоточены в наукоемких отраслях, таких как полупроводниковая промышленность и фармацевтика. Поскольку эти отрасли отличаются использованием новейших технологий и большими объемами затрат на НИОКР, ведущие компании этих отраслей занимают высшие этажи в цепочках и стараются контролировать процесс проектирования и большую часть производственных операций, разбросанных в различных странах мира. В цепочках, инициированных покупателями, производство контролируется ритейлерами и держателями брендов; оно может быть полностью отдано на аутсорсинг, а акцент делается на маркетинге и продажах. Именно так организованы глобальные цепочки добавленной стоимости с низкими потребностями в капитале и квалифицированной рабочей силе [5].

Уровень фрагментации производства зависит от технических характеристик производимого товара а также от издержек. Например, некоторые услуги в меньшей степени подвержены вертикальной специализации в тех случаях, когда требуются непосредственные контакты лицом к лицу между производителем услуг и их потребителем. Степень фрагментации зависит также от сопоставления издержек производства с транзакционными издержками и издержками координации. Размещая стадии производства в странах с более низкими издержками, компании одновременно больше тратят на услуги, необходимые для его поддержания. Таким образом, существует определенный оптимальный уровень фрагментации, зависящий от уровня развития торговли и транзакционных издержек) [6, с 21].

Главным фактором ускорения процесса дробления производства стало существенное снижение торговых издержек. К последним относится весь спектр издержек, возникающих во время движения товара или услуги от места производства до конечного потребителя. В товарном производстве торговые издержки включают в себя транспортные и портовые издержки, фрахт и издержки страхования, тарифы и пошлины, нетарифные издержки, наценки импортеров, оптовой и розничной торговли. В сфере услуг транспортные издержки вытесняются коммуникационными. Другая важная часть издержек связана с тем, что географически разбросанные стадии цепочек добавленной стоимости должны координироваться и управляться в постоянном режиме. Прогресс информационных технологий позволил эффективно координировать и вести мониторинг все стадии, расположенные на большом удалении друг от друга.

Таким образом, глобальные цепочки создания добавленной стоимости участникам предоставляют возможность: снизить издержки и максимизировать прибыль за счет более дешевой рабочей силы и облегчения доступа к дешевому сырью; обеспечить доступ к растущему спросу, наращивать новые конкурентные способности. Сотрудничество в рамках глобальных цепочек создания добавленной стоимости является новой формой организации международной торговли и выгодно для всех участников международного разделения труда.

Литература:

1. Draper P. (2012). The shifting geography of global value chains: Implications for developing countries and trade policy. <http://voxeu.org/article/shifting-geography-global-value-chains-implications-developing-countries-and-trade-policy>.
2. Shaburishvili S, Chania M. (2017). Global Innovation Trends and Georgia. *European Journal of Economics and Business Studies*, 8 Nr. 1, 94-99.
3. Global Value Chains: Development Challenges and Policy Options. (2013). <http://e15initiative.org/wp-content/uploads/2015/09/E15-Global-Value-Chains-Compliance-Report-FINAL.pdf>: Inter-American Development Bank.
4. Cattaneo O., Gereffi G., Statitz C., (2010). *Global Value Chains in a Postcrisis World*. Washington: The World Bank.

5. Кондратьев В. Б. Глобальные цепочки добавленной стоимости в современной экономике. http://www.perspektivy.info/rus/gos/globalnyje_cepochki_dobavlennoj_stoimosti_v_sovremennoj_ekonomike_2014-03-17.htm.
6. Gereffi G., Fernandez-Stark K., (2011). Global Value Chain Analysis: A Primer. North Carolina: Duke University.

UTALISHVILI E.,
student of the faculty of Economic and Business
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
(Georgia)

THE NEW OPPORTUNITIES OF DEEP AND COMPREHENSIVE FREE TRADE AREA ESTABLISHMENT WITH EUROPEAN UNION FOR GEORGIA'S PRIMARY PRODUCTION OF FOOD

Foreign trade has an important part in country's economic growth. It grows the export volume of the country and gives users the opportunity to buy foreign products. Organised trading system, itself, grows trader countries' well-being.

DCFTA about association includes the economic integration mechanism to European Union and opens EU's internal market for Georgia. It means the liberalization of trading with goods and service. DCFTA includes trade-related issues such as food safety, competitive policy, protection of intellectual property. DCFTA means Georgia's legislation to become closer to EU's legislation. DCFTA gives Georgia the opportunity to get three freedoms of EU's internal market:

1. Free movement of goods;
2. Service;
3. Equity.

Except the other agreements which Georgia has signed up DCFTA means the liberalization of trading not only with goods but also service. It will bring Georgia the opportunity to develop the potential of export on Europe's market. This market consists of 28 countries. Georgia must try to find the activities in which it could have the advantage on alternative European market. It should develop the quality of local production and present it on the market which consists of 500 million users.

With the agreement of association Georgia gets the first three freedoms of four:

1. The freedom of goods;
2. Service;
3. Equity;
4. Free person movements.

For now, Georgia has got the fourth freedom, too. In turn of the primary production of food DCFTA can be discussed as:

1. Primary production;
2. Food production.

In turn of primary production business operators should control threads from all possible sources. The business-operators who produce vegetable-origin products, should implement adequate actions: to keep clean all the devices which are used in the process of production. They should also implement risk-control action plans periodically.

In Georgia food safety is controlled with relevant mechanisms such as: inspection, monitoring, supervision, documentary examination, taking the sample of food. National Food Agency which is subordinated by the Ministry of Agriculture controls food safety in Georgia.

The engagement in Deep and Comprehensive Free Trade Area is the right choice for Georgia. It should try to insert all the regulations and standards in the national legislation.

ЯМПОЛЬСЬКИЙ О.Р.,
аспірант кафедри світового господарства
та міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Україна)

МАНПУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРТНИМИ ЦІНАМИ

Податкові адміністрації найбільших економік висловлюють все більшу занепокоєність з перерозподілу доходів транснаціональних підприємств (ТНК) як стратегії зменшення їх оподаткування.

Стратегія полягає у передачі прибутку від високих податків, розташованих у місцях з низьким рівнем оподаткування, щоб надавати більшу частку загального прибутку, щоб знизити ставку на податок. Докази вказують на те, що переміщення доходів є послідовною практикою у багатьох країнах економічні сектори і Маніпулювання цін у внутрішньофірмових операціях - це розповсюджена схема її досягнення (Клаузінг (2003) та Свенсон (2001) надають суттєві докази). У відповідь на це Податкове ухилення від поведінки, податкові органи встановлюють прийняття конкретних законів умови для цін на внутрішні транзакції та запровадити процедури запобігання відтік прибутку або зменшення його впливу на національну податкову базу.

У внутрішньофірмових операціях найвищою вимогою є застосування рук Довжина принципу для визначення трансфертних цін, щоб відобразити ціни оселилися в умовах комерційної та фінансової незалежності. Незважаючи на формальність Нав'язування цієї вимоги, його ефективність значною мірою залежить від жорсткості податку влади, як щодо засобів підтвердження застосування принципу та прийняття доказів, підготовлених ТНК, для підтримки вибору ціноутворення (Lohse et al, 2012). В Особливе становище у розумних межах має значну складність для податкових аудиторів, оскільки це ринковий критерій, тому вони обов'язково покладаються на помітну інформацію про ціноутворення у зовнішніх операціях для оцінки відповідності трансфертного ціноутворення. Другим важливим механізмом переміщення доходів є оподаткування іноземної валюти прибуток країни перебування МНЕ: це включено до контрольної іноземної компанії (CFC) правила. У цій системі домашня країна вимагає оподаткування прибутків, зароблених за кордоном, коли вони переводяться до відділу штаб-квартири, і встановлює тип структура компенсації, щоб уникнути багаторазового оподаткування з тією ж прибуток Зазвичай CFC править нести положення та положення, що регулюють підтримку прибутку у країні перебування, з метою гальмувати зловживання відстрочкою репатріації, і це зазвичай призводить до обов'язкової репатріації частки іноземної прибутку для цілей оподаткування. У цьому випадку навіть якщо оподатковувана прибуток Передана в окремі юрисдикції, країна МНЕ може повернути податкові надходження через репатріацію. Це обов'язковий випадок, якщо батьківщина ТНК має вищу ставку податку і страждає від відтоку прибутку, але це становить неефективну міру, якщо є прибуток перемістилися з приймаючих країн з високими ставками податку . Отже, домашнє оподаткування іноземного прибутку можуть впливати на маніпуляції з трансфертними ціноутвореннями та на вплив чітких правил CFC є особливо важливими для оптимальної передавальної ціни.

Це дослідження продовжується з подальшим аналізом маніпуляцій з трансфертними цінами коли МНЕ піддається податковій покарання, якщо виявлено неправильне ціноутворення. Податковий штраф відноситься з додатковою вартістю, з певною ймовірністю для її виникнення, і це очікування пов'язані з рівнем виконання податкових зобов'язань, здійсненими при оцінці трансфертних цін. Ми пропонуємо сегрегація ендегенних та екзогенних компонентів ймовірність покарання щодо ТНК, щоб розділити вплив країн, накладення податкового нагляду та вибору трансфертного тарифу ТНК щодо очікуваної суми податкових штрафів. Потім ми представляємо специфікацію ендегенної ймовірності, яка спрямована на наближення реалістичне співвідношення між трансфертними цінами та параметром довжини рука в рівнині і зрозуміла конфігурація.

Отримана модель дозволяє продемонструвати, що податок правоохоронна діяльність, що позначає екзогенну ймовірність та податковий штраф, є негативно пов'язаною з оптимальним рівнем маніпулювання трансфертними цінами. Як основний аналіз з модель, застосування принципу довжини рукава говорить про те, що трансфертна ціна, яка стримує Податкова кара не є дискретною цифрою, але це залежить від діапазону прийнятних значень, які розмежовані учасниками ринку. Розмежування прийнятого цінового діапазону може становити бути більш-менш помітними, створюючи критичні труднощі для оцінки внутрішньофірмової діяльності ціни податковими органами. Модель застосовується для вивчення ефекту різних правил оподаткування іноземного прибутку. Загалом, аналіз показує, що стимул для перерозподілу доходів не є повністю нейтралізується, якщо для ТНК є шанс управляти репатріацією іноземної держави прибуток і обмежений податковий кредит, який є найбільш широко прийнятим країнами, здається, не є повною мірою ефективною для перешкодження передачі маніпулювання цін Пропорційне податкове правило може діяти як більш ефективний альтернатива для перешкодження переміщенню доходів та поверненню податкових надходжень для країн.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. "Corporation Tax Rates and Reliefs". <https://www.gov.uk/corporation-tax-rates/rates>
3. "Diverted Profits Tax: Interim Guidance HM Revenue & Customs, March 2015, v. 1.0". https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/422184/Diverted_Profits_Tax.pdf
4. Buettner, T. "At All Taxation and Capital Structure Choice – Evidence from a Panel of German Multinationals". *Economics Letters*, vol. 2 (2015): 3-23
5. Dolan, E. Dzh., and Lindsey, D. *Rynok: mikroekonomicheskaia model [Market: microeconomic model]*. St. Petersburg, 1992
6. Kirchler, E., Alm, J. et al. (2012). *Combining Psychology and Economics in the Analysis of Compliance: From Enforcement to Cooperation*. Available at: <http://econ.tulane.edu/RePEc/pdf/tul1212.pdf>

7. Altman, M. Handbook of Contemporary Behavioral Economics: Foundations and Developments, 2006
8. Braithwaite, V. (2002), "Taxing Democracy", available at: https://www.researchgate.net/publication/242297499_Taxing_Democracy (Accessed 15 Aug 2017)
9. Kirchler, E. and Alm, J. (2012), "Combining Psychology and Economics in the Analysis of Compliance: From Enforcement to Cooperation", available at: <http://econ.tulane.edu/RePEc/pdf/tul1212.pdf> (Accessed 15 Aug 2017)

СЕКЦІЯ
РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ТА ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА УЧАСТЬ КРАЇН НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

АГЕЕВА А.В.,

ученица 10-Б класса специализированной школы
I-III ступеней №5 с углубленным изучением
отдельных предметов г. Мариуполь

КАТРАЧИЛО М.Ф.,

ученик 10-Б класса специализированной школы
I-III ступеней №5 с углубленным изучением
отдельных предметов г. Мариуполь
(Украина)

ФИНАНСОВЫЕ ПИРАМИДЫ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ИХ ДЕЙСТВИЙ

Финансовая пирамида — обеспечения дохода участникам структуры за счёт постоянного способ привлечения денежных средств. Закономерным итогом такой ситуации является банкротство проекта и убытки последних инвесторов.

Во многих случаях финансовые пирамиды предлагают большую сумму выигрыша, и на это много кто ведется. Поэтому некоторые пирамиды существуют более месяца. Но больше чем год пирамиды не выдержат.

Но история знает немало примеров тому, как финансовая пирамида изначально создавалась в мошеннических целях. Признаки недобросовестности, которые должны натолкнуть на тревожные мысли, довольно многочисленны:

- Сильная рекламная и PR-кампания, в результате которой потенциальным вкладчикам обещаются выплаты выше среднего уровня доходов по рынку заимствований.
- Стремление всяческими уловками скрыть какую-либо информацию о компании.
- Небольшой первоначальный взнос для участия в «бизнесе» (до \$500).

По причине невозможности обеспечения на длительный период постоянного притока новых вкладчиков, ресурсы финансовой пирамиды начинают сокращаться, и уже через полгода существования данной структуры способность вкладчиков получить высокие доходы сильно ограничивается. Все это приводит к массовому сбросу ценных бумаг, резкому падению их рыночных курсов, неспособности организаторов пирамиды поддерживать их рыночную стоимость и ликвидность.

Пирамиды неизбежно причиняют финансовый ущерб большинству своих вкладчиков и отвлекают сбережения от продуктивного инвестирования. Крах пирамиды может даже привести к политической и социальной нестабильности. Пирамиды неизбежно причиняют финансовый ущерб большинству своих вкладчиков и отвлекают сбережения от продуктивного инвестирования. Если они являются неподконтрольными, они начинают разрастаться в геометрической прогрессии и приводят к еще большему экономическому и институциональному ущербу, подрывая доверие к финансовым учреждениям и органам регулирования и требуя бюджетных затрат при необходимости оказания экстренной финансовой помощи. Крах пирамиды может даже привести к политической и социальной нестабильности. Финансовые пирамиды вызывают обеспокоенность во всех странах мира, но особенно в тех странах, в которых относительно менее развитые системы регулирования могут быть не в состоянии сдерживать их разрастание в геометрических пропорциях. Главный урок заключается в том, что необходимо принимать меры на раннем этапе, до того как финансовые пирамиды разрастутся и подвергнут опасности вложения ничего не подозревающих инвесторов.

Из выше изложенного можно сделать следующие выводы:

1. Финансовые пирамиды представляют собой одну из наиболее распространенных и опасных моделей криминального поведения в сфере финансовых инвестиций.
2. Их действия потенциально имеют огромную экономическую и социальную опасность.
3. В результате крушения финансовых пирамид, как правило, в наибольшей степени страдают самые социально незащищенные слои населения. Это подрывает доверие рядовых граждан к финансовому сектору в целом.
4. В конечном итоге все это приводит к снижению объема инвестиций, играющих важную роль в экономике любой страны. Населению стоит повышать свою финансовую грамотность и заниматься самообразованием.

ФОНДОВІ РИНКИ УКРАЇНИ

Фондовий ринок України на сучасному етапі являє собою сегмент фінансового ринку, на якому складаються відносини з приводу купівлі-продажу цінних паперів, що мають власну вартість, вільно обертаються і засвідчують відносини співволодіння, позик і похідних від них між тими, хто залучає ресурси випускаючи цінні папери (емітентами), і тими, хто їх купує (інвесторами), опосередкований, як правило, участю особливих суб'єктів підприємницької діяльності – фінансових посередників. На сьогоднішній день, на жаль, фондовий ринок в Україні ще не став інструментом перерозподілу капіталу і поки не сприяє акумуляції коштів, таких необхідних для інвестицій. Розвиток цивілізованого інвестиційного процесу в економіці України та подальше проведення ринкових реформ перш за все неможливо без впровадження ефективно діючого фондового ринку, який у свою чергу має реалізовувати національні інтереси України та сприяти зміцненню її економічної незалежності.

Основними проблемами фондового ринку України на даний момент є низький рівень капіталізації, обмежена кількість фондових інструментів, недостатня кількість інвестиційних ресурсів та нерозвиненість інфраструктури. Важливу роль у створенні сприятливих умов для розвитку української економіки відіграють іноземні інвестиції. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, протягом 2015 р. в економіку України надійшло 3,76 млрд доларів прямих іноземних інвестицій. Третину з цих коштів вклали у виробничі підприємства, трохи менше третини – в установи фінансової та страхової сфери. Незацікавленість потенційних інвесторів придбавати акції вітчизняних публічних (ринкових) компаній пов'язана з низьким рівнем корпоративного управління, недостатнім рівнем розкриття інформації про діяльність таких підприємств, відсутністю прийнятної дивідендної політики, невизначеністю власної бізнес-стратегії тощо. Через відсутність захисту прав інвесторів вітчизняний фондовий ринок не виконує свою головну функцію – забезпечення підприємств дешевими ресурсами для розвитку.

Недостатня розвиненість ринків базових активів, недосконале законодавче регулювання в цій сфері зумовили фактичну відсутність ринку похідних (деривативів). В Україні присутнє домінування неорганізованого ринку. Неорганізований ринок характеризується більш високим фінансовим ризиком, нижчою юридичною захищеністю покупців і продавців, меншою поточною інформованістю про стан справ емітента. Організований ринок торгівлі цінними паперами функціонує за певними правилами, які встановлені кожної фондовою біржою і зареєстровані НКЦПФР (Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку). На такому ринку забезпечується висока концентрація попиту і пропозиції в одному місці. Таке домінування неорганізованого ринку негативно впливає на розвиток фондового ринку в цілому.

Для підвищення ефективності фондового ринку України ринку необхідно здійснити ряд заходів, а саме: підвищити активності іноземних інвесторів на українському фінансовому ринку; підвищити обсягів торгів на біржах до рівня; впровадження нових інструментів на біржових ринках; формувати прогресивну нормативну базу;

Підсумовуючи, можна відзначити, що сучасний стан фондового ринку України визначається не тільки ступенем його інтегрованості в світовий ринок капіталів і характером глобалізаційних процесів, а й внутрішніми факторами (економічного, політичного і соціального характеру). Удосконалення діяльності на фондовому ринку дозволить зробити його більш привабливим як для громадян України, так і для іноземних інвесторів.

Література:

1. Краснова І. В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку / І. В. Краснова // Проблеми економіки. - 2014.- № 1. - С. 129-134.
2. Малишенко К.А. Сучасний стан ринку цінних паперів: проблеми та перспективи / К.А.Малишенко // <http://www.economy.nauka.com.ua/op=1&z=3175>.
3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку –<http://www.nssmc.gov.ua>.
4. Проблеми та шляхи підвищення ефективності державного регулювання фондового ринку України – <http://ndi-fp.asta.edu.ua>.
5. Яцюк Г. В. Модернізація торгівельної інфраструктури ринку цінних паперів / Г. В. Яцюк // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.- практ. конф. – К. : Криниця, 2013 – с. 170 – 172.

PURCHASING-POWER PARITY APPROACH FOREQUILIBRIUM EXCHANGE RATE ASSESSMENT

In order to start currency regulation, which represents the coordination of economic relations' spheres involving the use of currency values to achieve natural ponderation or certain economic goals and interests, it is necessary to perform calculations for determination of the equilibrium exchange rate and to estimate the level and reasons for rejection of the actual value of the existing exchange rate from its calculated value. After that, measures for elimination of this deviation and matching of actually existing indicators to optimum by means of tools of currency regulation have to be proposed.

The equilibrium exchange rate is an exchange rate at which the internal and external equilibrium in the economy is maintained. At the same time, in the case of internal equilibrium, all savings go for implementation of investment activities, and a low rate of inflation and unemployment in the economy is observed. While, in the case of external equilibrium, the current account deficit of the balance of payments is covered by the inflow of capital, on condition of the fact that there is no increase in economy's external debt [2, p. 111]. Among the key approaches by which it is possible to determine the equilibrium level of the exchange rate the following are distinguished: the parity of purchasing power; macroeconomic balance; external sustainability; equilibrium real effective exchange rate [3, p. 3].

The research objective is to identify and systematize the theoretical and practical aspects of using a purchasing power parity approach for assessment of an equilibrium exchange rate on the example of the Ukrainian economy.

The purchasing power parity (PPP) approach is based on the assumption that countries have the identical level of prices and their currencies, respectively, have the same purchasing power. Simultaneously, the law of one price, which presupposes the existence of uniform prices in conditions of free competition has to be carried out, which, within the framework of regional integration, provides the absence of any barriers to the movement of goods between countries (customs, tax, transport etc.), as well as the fact that all goods must be complete substitutes (interchangeable) in relation to each other, i.e., they can equally satisfy a certain need, irrespective of the country of their origin.

The theory of PPP has been proposed by Swedish economist Gustav Kassel at the beginning of the XXth century, since there was a need for exchange rates establishment between countries after the collapse of the gold standard. The exchange rate calculated on the basis of the PPP theory is called the real exchange rate (RER) [2, p. 161]. For RER calculation in this paper, the formula 1 has been used:

$$RER = (NER_{fh} \times CPI_h) / CPI_f \quad (1)$$

where NER_{fh} – nominal exchange rate in the form of indirect quotation (the amount of foreign currency per national unit);

CPI_h – national consumer price index, CPI;

CPI_f – foreign CPI.

To provide the unity of methodological and statistical base, to have an opportunity to compare the countries of the world, the CPI calculated by UNCTAD on the 2005 year basis has been used. The raw Big Mac indexes which since 1986 are published in "The Economist" magazine were used as their reference values to check the correctness of the calculated real exchange rate.

The use of the PPP approach during the exchange rate assessment and forecasting has a number of certain limitations. First, this approach should be used only for those countries where there is a significant difference in the growth rates of the prices, because if the ratio of inflation rates remains unchanged, the RER will be simply equal to its nominal value. Secondly, this approach can't be used to forecast the exchange rate in the short term, because a certain period of time for the establishment of the macroeconomic equilibrium after the changes in the rate of inflation is required. Thirdly, it is equally important to choose the index of price level changes, for these purposes the CPI can be used, it shows the change in prices for finished goods and services whose consumption isn't related to production process. The producer price index (PPI), can be also used as the basis for comparison (it shows price changes only for raw materials and semi-finished products that are needed for production) or GDP deflator can be used – the ratio of nominal and real GDP. In this case, further growth of the PPI provokes an increase in the CPI in the future as a rule, that is, the CPI is the final index, on the basis of which the countries' standards of living can be compared, therefore, in this paper, CPI has been chosen to calculate the RER. However, in any case it is prohibited to use different indices for national and foreign prices. Fourth, according to the Balassa-Samuelson assumption, the RER is influenced by a ratio of the growth rates of prices between tradable and non-tradable goods on the international market: if the prices of the latter grow faster than the prices of tradable goods, the RER will increase and vice versa (Balassa- Samuelson effect) [2, p. 166].

For a rough estimation of the price index for non-tradable goods, price indexes on services are used, with the exception of transport and tourist services.

Fifthly, the base year against which RER was calculated plays very important role in interpretation of subsequent results. Usually such year should be the year when the stable growth of economy was observed and the

exchange rate met the needs of economic agents as much as possible and thus it approached to the equilibrium level. For this reason, the 2005 year before the global financial crisis of 2008 have been chosen in this paper. The results of RER calculation for hryvnia to the leading currencies of the world over the last 10 years are shown in table 1.

Table 1

Real exchange rate of hryvnia in relation to the leading world currencies in 2006-2016

YEAR	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
NER(UAH/USD)	0,20	0,20	0,19	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,08	0,05	0,04
CPI - Ukraine	109	123	154	179	195	211	212	211	237	353	402
CPI - United States	103	106	110	110	112	115	118	119	121	121	123
RER(UAH/USD)	0,21	0,23	0,27	0,21	0,22	0,23	0,23	0,22	0,16	0,13	0,13
Under(-)/over(+) valuation	-5%	-14%	-28%	-38%	-43%	-45%	-45%	-44%	-49%	-66%	-69%
Big Mac index	-46%	-46%	-33%	-49%	-51%	-49%	-57%	-49%	-66%	-68%	-69%
NER(UAH/EUR)	0,16	0,14	0,13	0,09	0,10	0,09	0,10	0,09	0,06	0,04	0,04
CPI - Euro area	102	104	108	108	110	112	115	117	117	117	118
RER(UAH/EUR)	0,17	0,17	0,19	0,15	0,17	0,17	0,18	0,17	0,13	0,12	0,12
Under(-)/over(+) valuation	-6%	-15%	-30%	-40%	-44%	-47%	-46%	-45%	-51%	-67%	-71%
NER(UAH/JPY)	23,03	23,32	19,62	12,01	11,06	10,02	9,99	12,21	8,91	5,54	4,26
CPI - Japan	100	100	102	100	100	99	99	100	102	103	103
RER(UAH/JPY)	25,05	28,61	29,74	21,38	21,70	21,27	21,33	25,92	20,66	18,95	16,60
Under(-)/over(+) valuation	-8%	-18%	-34%	-44%	-49%	-53%	-53%	-53%	-57%	-71%	-74%
NER(UAH/GBP)	0,11	0,10	0,10	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,05	0,03	0,03
CPI - United Kingdom	102	105	108	111	114	120	123	126	128	128	129
RER(UAH/GBP)	0,11	0,12	0,15	0,13	0,14	0,14	0,14	0,13	0,09	0,08	0,09
Under(-)/over(+) valuation	-6%	-15%	-30%	-38%	-41%	-43%	-42%	-40%	-46%	-64%	-68%
NER(UAH/CNY)	1,58	1,51	1,32	0,88	0,85	0,81	0,79	0,78	0,52	0,29	0,26
CPI - China	101	106	113	112	115	122	125	128	131	133	135
RER(UAH/CNY)	1,70	1,74	1,81	1,40	1,44	1,41	1,34	1,28	0,94	0,76	0,77
Under(-)/over(+) valuation	-7%	-14%	-27%	-37%	-41%	-42%	-41%	-39%	-45%	-62%	-66%

Source: calculated by the author on the basis of data [4; 5]

After the estimated equilibrium exchange rate has been defined and compared to its existing nominal exchange rate it is possible to draw a conclusion on undervaluation of national currency of Ukraine to the leading currencies of the world more than for 50%. The deviation from the equilibrium exchange rate has serious consequences for an economy, that is involved in the international economic relations – the use of the undervalued exchange rate can lead to wrong decisions of economic agents on development of their business, and at the state level currency regulation in general can have opposite effects, than those, which are usually expected from the use of its toolkit.

For example, when the low level of an exchange rate of national monetary unit has to stimulate export activity and suppress the import one, but at the same time the growth rates of the internal prices exceed the growth rates of the foreign prices - there is an opposite effect - export is reduced, because it becomes more expensive to the foreign consumers and in domestic market such products are also difficult to be sold, because it becomes more profitable for national consumers to prefer cheaper foreign analogues. Besides, an increase in the volumes of speculative operations on resale of the imported production in the national market can be observed. So, according to formula 1, the high-inflation country may use the tools of currency regulation in order to decrease its exchange rate against the trading partners to reduce the value of its own goods on the world market.

So, the equilibrium exchange rate, calculated by means of PPP approach has indisputable advantage because of its simple calculation, but at the same time it allows to calculate the rate towards which the instruments of currency regulation have to be directed with big degree of conventionality.

References:

1. Рогач О. І. Міжнародні фінанси: [Підручник] / О. І. Рогач, А. С. Філіпенко, Т. С. Шемет. – К.: Либідь, 2003. – 784 с.
2. Шемет Т. С. Теорія і практика валютного курсу: [Навч. посібник] / Т. С. Шемет. – К.: Либідь, 2006. – 360 с.
3. Ostry J. D. Methodology for CGER Exchange Rate Assessments / J. D. Ostry. – Washington, D.C.: IMF, 2006. – 40 с.
4. The Big Mac index [Електронний ресурс] // The Economist – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economist.com/content/big-mac-index>.

ДОБРОВОЛЬСКАЯ С.В.,
старший преподаватель кафедры рационального
природопользования и охраны окружающей среды
Мариупольского государственного университета
(Украина)

БАНКОВСКИЙ КРЕДИТНЫЙ РИСК И МЕТОДЫ ЕГО ЛЕГАЛИЗАЦИИ

По мере развития человечества начинают появляться товарно-денежные отношения, в следствии чего, риск становится экономической категорией, которая представляет собой явление, которое может произойти, а может не произойти.

Банковский риск — это присущая банковской деятельности вероятность несения кредитной организацией потерь или ухудшения ликвидности вследствие наступления неблагоприятных событий, связанных с внутренними или внешними факторами. Риск банковской деятельности означает вероятность того, что фактическая прибыль банка окажется меньше запланированной. Чем выше ожидаемая прибыль, тем выше риск.

В явлении риск, выделяют следующие элементы, взаимосвязь которых составляет его сущность, и так - это: возможность отклонения от предполагаемой цели; вероятность достижения желаемого результата; отсутствие уверенности в достижении поставленной цели; возможность материальных потерь, связанных с осуществлением выбранной в условиях неопределенности альтернативы (т.к. риск в какой-то степени – это неопределенность).

Любой банковский риск имеет определенную степень риска, что является вероятностью наступления потерь. Существует несколько степеней риска – это допустимые, критические, катастрофические. Они отражают степень влияния риска на деятельность банка (то есть они отражают угрозу потери части прибыли, убытки или угрозу дальнейшему существованию банка).

Выделяют 2 основных фактора возникновения банковского риска - политический и экономический. **Политический**, он же внешний — это риск, обусловленный изменением политической обстановки, отрицательно влияющей на результаты деятельности предприятий (военные действия на территории страны, закрытие границ, запрет на вывоз или ввоз товаров и т.д.). **Экономический**, он же внутренний — это риск, обусловленный неблагоприятными изменениями в экономике страны или в экономике самого банка. Наиболее распространенным видом экономического риска является риск несбалансированной ликвидности (невозможности своевременно выполнять платежные обязательства).

Существует так же уровень риска, он может возрастать или убывать. Он будет возрастать, если:

- проблемы возникают внезапно и вопреки ожиданиям;

- поставлены новые задачи, не соответствующие прошлому опыту банка;
- руководство не в состоянии принять необходимые и срочные меры, что может привести к финансовому ущербу (ухудшению возможностей получения необходимой и/или дополнительной прибыли);
- существующий порядок деятельности банка или несовершенство законодательства мешают принятию некоторых оптимальных для конкретной ситуации мер.

И так, кредитный риск, как же им управлять. Для этого банку сперва необходимо произвести оценку степени риска. Для это существует 2 способа - качественный и количественный.

Качественная оценка риска представляет собой словесное описание его уровня путем выявления негативной информации, на основании которой определяется кредитный рейтинг заемщика или консолидированный уровень риска. Опираясь на показатели по каждому ссудополучателю, можно определить средневзвешенный показатель риска по кредитному портфелю в целом.

Количественная оценка риска преследует цель численно определить, т.е. формализовать степень риска.

Так же, хотелось бы заметить, что управление кредитным риском целиком зависит от возможностей банка наиболее полно и верно оценить финансовое положение заемщика и его динамику в будущем. И следует отметить, что при оценке кредитного риска особое внимание уделяется оценке именно желания клиента возвращать долг. При этом сначала принимаются во внимание качественные факторы, а затем количественные.

Эффективные методы, которые используют кредиторы для снижения риска.

Политика ценообразования – ее суть заключается в следующем: для заемщиков с высокой вероятностью дефолта устанавливают повышенные процентные ставки.

Ковенанты – обязательства заемщика что-либо сделать или не сделать в течение срока кредитования.

Лимитирование — это установление лимита. Этот метод используется обычно по тем видам рисков, которые выходят за пределы их допустимого уровня, т.е. по операциям, осуществляемым в зоне критического или катастрофического риска банка.

Подводя черту, можно сказать, что кредитный риск – это условие работы любого банка. Управление кредитным риском целиком зависит от возможностей банка наиболее полно и верно оценить финансовое положение заемщика, и его динамику в будущем.

ДОНІН Є.О.,
аспірант 1 курсу
спеціальності «Економіка»
ДонНУ ім. В.Стуса
(м. Вінниця, Україна)

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток ринкових відносин та інтеграція України у світове економічне співтовариство потребують нових підходів до управління економікою. Оборотні активи та методика їх аналізу є важливими як для забезпечення ефективної діяльності підприємства, так і для конкурентоспроможності економіки на макрорівні.

Ефективне використання оборотних коштів чинить активний вплив на хід виробництва, фінансові результати і фінансовий стан компанії. Матеріальні і грошові ресурси, які вивільняються, є додатковим внутрішнім джерелом подальших інвестицій, сприяють підвищенню фінансової стійкості підприємства та його платоспроможності. У цих умовах підприємство своєчасно і повністю виконує зобов'язання [3, с.206].

Ефективність використання оборотних коштів характеризується наступною системою показників:

Чистий оборотний капітал (робочий капітал -WC) - характеризує ту частину оборотних активів, яка фінансується за рахунок власних коштів або довгострокових зобов'язань.

$$WC = CA - CL,$$

де WC – чистий оборотний капітал (власний оборотний капітал – ВОК, повинен бути > 0);

CA – оборотний капітал; CL – короткострокові пасиви.

Отже, чистий оборотний капітал показує, в якому розмірі поточні активи покриваються довгостроковими джерелами коштів.

Швидкість оборотності оборотних активів [2, с.187]:

1. **Коефіцієнт оборотності** - кількість оборотів, які здійснюються за аналізований період оборотні кошти.

$$Ko = B / P,$$

де Ko - коефіцієнт оборотності оборотних активів; B - виручка від реалізації продукції;

P - середня вартість оборотних активів за аналізований період

Чим більше оборотів здійснюють оборотні кошти, тим краще вони використовуються.

2. **Коефіцієнт завантаження оборотних активів** - показник, зворотний коефіцієнту оборотності. Він показує, скільки оборотних коштів припадає на 1 грош. одиницю виручки від реалізації продукції. Чим менше оборотних коштів припадає на одну гривню реалізованої продукції, тим краще вони використовуються.

$$Kзок = 1 / Ko, \text{ або } Kзок = P/B,$$

де Kзок - коефіцієнт завантаження оборотних активів;

3. **Період оборотності** (тривалість одного обороту оборотних коштів) - середній термін, за який повертаються вкладені у виробничо-господарські операції грошові кошти.

$$Tоб = T / Ko,$$

де Tоб - тривалість одного обороту оборотних активів, в днях;

T - кількість днів в аналізованому періоді (рік - 360 (365) днів, квартал - 90 днів).

Період обороту всіх елементів поточних активів є відображенням тривалості періоду (в днях), протягом якого гроші «пов'язані» в даному виді активів. У процесі обороту грошові кошти проходять такі послідовні етапи, як: аванси постачальникам, які обертаються послідовно в матеріальні запаси (МЗ), етап незавершеного виробництва (НП), етап готової продукції (ГП), дебіторської заборгованості (ДЗ), і потім в нові гроші (деякі етапи можуть бути відсутні для різних підприємств).

Важливий компонент оборотних активів – дебіторська заборгованість. Існують випадки, коли підприємства, продаючи свою продукцію, отримують оплату не відразу. Несплачені рахунки за поставлену продукцію й складають більшу частину дебіторської заборгованості. Завданням фінансового менеджера є визначення ступеня ризику неплатоспроможності покупців, розрахунок прогнозного значення резерву сумнівних боргів, а також надання рекомендацій по роботі з фактично або потенційно неплатоспроможними покупцями.

При описанні процесу управління дебіторською заборгованістю, основна увага більшості авторів приділяється лише факторам мікросередовища: стан підприємства; стан контрагентів. Фактори макросередовища не враховуються. При цьому залишається не досить висвітленим питання взаємодії структурних підрозділів підприємства в процесі управління дебіторською заборгованістю.

Акцент дослідників робиться на стані дебіторської заборгованості підприємства та її аналізі у попередньому періоді. В цьому контексті найбільш поширеними показниками є наступні:

1) Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості:

$$K_{OBD} = B / D_{сер.}$$

де K_{OBD} – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, раз;
 B – виручка від реалізації;

$D_{сер.}$ – середня дебіторська заборгованість за аналізований період.

2) Коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості;

$$K_{ПД} = D_{П} / D$$

де $K_{ПД}$ – коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості;

$D_{П}$ – сума дебіторської заборгованості, неоплаченої в строки;

D – загальна сума дебіторської заборгованості підприємства.

3) Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості:

$$K_{D/K} = D / K$$

де $K_{D/K}$ – коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості

D – залишок дебіторської заборгованості на кінець аналізованого періоду;

K – залишок кредиторської заборгованості на кінець аналізованого періоду.

Для характеристики економічної ефективності використання оборотних коштів може бути використаний показник віддачі (рентабельності) оборотних коштів:

$$R_{OK} = PP / OK,$$

де R_{OK} – рентабельність оборотних коштів, %; PP – прибуток від реалізації продукції, грн.

Оборотність оборотних активів може прискорюватися або сповільнюватися. При уповільненні оборотності в оборот залучаються додаткові кошти. Ефект прискорення оборотності виражається в скороченні потреби в оборотних коштах у зв'язку з поліпшенням їх використання, їх економії, що впливає на приріст обсягів виробництва і, як наслідок, на фінансові результати.

Література:

1. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О. С. Бондаренко // Інвестиції : практика та досвід. – 2008. – №4. – С. 40-44
2. Ковалева А.М. Финансы: учебное пособие / А.М. Ковалева. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 512 с.
3. Поддєрьогін А. М. Финанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2008. – 571 с.

ІВАЩЕНКО О.А.,

к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності

Національної академії статистики, обліку та аудиту
(Україна)

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРНАЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТ НОВИХ ГРАВІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ: ПРИКЛАД ЮАНЯ

Варто відзначити, що нинішній етап функціонування міжнародної валютної системи характеризується істотними трансформаційними процесами. Зростає частота настання валютних, банківських, фінансових криз, які демонструють нестійкість фактично бівалютної системи, де долар США і євро намагаються задовольнити потреби світової економіки в глобальних валютах. Нинішній етап глобалізації - згідно з деякими футуристичними прогнозами - повинен взагалі завершитися формуванням гомогенного валютного простору з уніфікованою грошовою одиницею. І це стане реальною альтернативою долара. Але такі єдині гроші повинні будуть сформуватися на базі так званої мультивалютної міжнародної системи, яка на даному етапі набуває форми три полярності - з полюсами в Америці, Європі та Азії. І ось підвищення статусу юаня пов'язано з процесом інтернаціоналізації.

Інтернаціоналізація валюти - це розширення її міжнародного використання за межами країни емісії, яке залежить від багатьох чинників. Це, в першу чергу, розмір економіки країни-емітента як з точки зору обсягу ВВП, так і обсягів торгівлі. Найважливішим фактором, що впливає на інтернаціоналізацію валюти, є обсяг зовнішньої торгівлі країни. Крім обсягів експорту та імпорту країни, також велике значення має ступінь необхідності у використанні даної валюти в якості валюти ціни.

У листопаді 2015 року МВФ зарахував юань до своєї корзини резервних валют, внаслідок чого багато аналітиків врешті почали називати юань основною світовою валютою поряд із такими валютами, як долар США, євро, британський фунт та японська єна. МВФ аргументує свої дії тим, що Китай є третім за обсягом експортером у світі, а юань «вільно використовується» (хоча повної конвертованості ця валюта не має, оскільки вона не конвертується у всі інші валюти). МВФ визначає валюту як вільно конвертовану як валюту, яка вільно

використовується у світових торговельних розрахунках та на валютних ринках. Проте, виходячи з цих показників, чи можна назвати юань вільно конвертованою валютою?

За даними SWIFT, на сьогоднішній день китайський юань поширений у міжнародних розрахунках приблизно на тому ж рівні, що й норвезька крона. Причому зростання популярності юаня в останні місяці спричинене спекуляціями на ринку через подорожчання цієї валюти відносно долара, а така перспектива скоро закритється. Аргументи на користь юаня полягають у тому, що ця валюта займає 5-е місце у міжнародних розрахунках за SWIFT.

Проте тут також варто зауважити, що лєвова частка, а саме 7/10 всіх міжнародних трансакцій з юанем припадає на Гонконг. Таким чином, Гонконг не може відображати загальний світовий попит на юань. Хоча цей район має окрему юридичну і фінансову систему, Гонконг також виступає основним фінансовим центром, через який континентальний Китай здійснює свої міжнародні трансакції. Без врахування Гонконгу юань займає лише 0,8% міжнародних трансакцій – менше ніж, наприклад, тайський бат. Також проблема визначення інтернаціоналізації валют за даними SWIFT полягає в тому, що вони відображають не лише попит на валюту для зовнішньоторговельних операцій, але й спекуляційний попит, що відображається у зростанні варіацій для ринку юаня на падінні рівня його використання у короткостроковому періоді.

Ще одним аргументом зростання попиту на юань через спекуляції є зниження обсягів депозитів у юані у банках Гонконгу, які значно знизилися у вересні-жовтні 2015 року відразу після того, як у серпні 2015 року Китай змінив свою політику щодо регулювання обмінного курсу, що спричинило девальвацію. Такі дії показали, що юань був переоціненою валютою, а, отже, девальвуватиме і надалі. З того часу китайські банки (зокрема державні банки) у величезних обсягах продають долар для підтримання стабільного курсу юаня.

У міру широкого використання юаня в міжнародній торгівлі і в міжнародних інвестиціях буде все більше проявлятися і резервна функція юаня – все більше країн будуть прагнути зберігати свої заощадження в китайській валюті. Велими знаменною подією цього етапу інтернаціоналізації юаня стало придбання в грудні 2011 р Японією держоблігацій КНР і включення їх до складу своїх валютних резервів поряд з держоблігаціями США. Слідом за Японією центральний банк Австралії також висловив бажання придбати боргові зобов'язання КНР. У листопаді 2011 р/ між Народним банком Китаю і Резервним банком Австралії було підписано угоду про інвестиції австралійського банку на міжбанківській біржі цінних паперів КНР. Це означає, що боргові зобов'язання КНР також посядуть місце у валютних резервах Австралії.

Проте загалом інтернаціоналізація юаня буде мати позитивні наслідки, зокрема для китайської економіки. Так, попит на активи, деноміновані у юані, знизить вартість запозичень для бізнесу, що буде важливою можливістю для країни, сукупна вартість корпоративних боргів якої дорівнює 17 трлн. дол. В той же час МВФ та США сподіваються, що зарахування юаня до корзини резервних валют спонукатиме китайську владу надалі послаблювати контроль за рухом капіталу. На даний час Китай погоджується на такі умови, оскільки юань в якості резервної валюти підвищує рівень престижу і привабливості країни. Проте Китай може не погоджуватися з подальшими кроками, які необхідні для підтримання даного статусу, зокрема, забезпечення великої пропозиції валюти на ринках. Крім того, подальша девальвація валюти послабить експортні позиції Китаю, а повне відкриття внутрішніх фінансових ринків досі вважається Китаєм більш політичним, аніж економічним рішенням. Саме тому перспективи перетворення юаня на повноцінну резервну валюту не можна розглядати як абсолютні.

Література:

1. Guilford G. The Chinese yuan won't become a global reserve currency any time soon [Електронний ресурс] / Gwynn Guilford // Quartz. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://qz.com/561635/the-chinese-yuan-wont-become-a-global-reserve-currency-any-time-soon/>.
2. Lopez L. Everything just changed for China's currency [Електронний ресурс] / Linette Lopez // Business Insider. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.businessinsider.com/chinese-yuan-has-become-a-reserve-currency-2015-11>.

ISMAILOV T. M.,

Assist. Prof., PhD

Department of Finance and Credit,

D. A. Tsenov Academy of Economics

(Svishtov, Bulgaria)

THEORETICAL ASPECTS OF FINANCIAL GLOBALIZATION

Many authors have attempted, with some success or failure, to define the term globalization in a variety of ways. Some authors argue that a clear definition cannot be given. Others argue that this would limit the meaning of the term. Many authors refute these two opinions and create working definitions of globalization. Despite the differing views on the definition, all authors agree that the definition of this term is anything but easy.

There is no generally accepted definition of globalization in economic science. Globalization is treated as a collective term designating a series of economic, social, financial, technological, religious and political processes occurring in the interrelationships between countries, organizations and people. By their nature, the changes are associated with universal dissemination and interpenetration of ideas, capital, financial assets, technologies and cultural peculiarities on a world level. The process is seen as the removal of borders and distances as a factor of global development. Globalization is also defined as “a process of increasing integration into the world civilization. ...In the 1970s, the globalization was perceived in terms of the increasing interdependence among countries. In modern economies, the interdependence among nations is of less central interest, while powerful global factors (for instance multinational corporations and financial institutions) have created a world in which the boundaries are less distant”. Globalization is a manifestation of liberalism, expansion of the limits of human freedom and free use of the achievements of the human spirit.

For instance, according to James Rosenau: “Globalization is not the same as globalism which points to aspirations for an end state of affairs wherein values are shared by or pertinent to all the world’s five billion people, their environment, their roles as citizens, consumers or producers with an interest in collective action designed to solve common problems. Nor is it universalism—values which embrace all humanity, hypothetically or actually.”

Roland Robertson views it as follows: “Globalization as a concept refers both to the compression of the world and intensification of consciousness of the world as a whole...both concrete global interdependence and consciousness of the global whole.”

Examining modernity, Anthony Giddens gives the following definition: “Globalization can thus be defined as the intensification of worldwide social relations which link distant localities in such a way that local happenings are shaped by events occurring many miles away and vice versa.”

On the other hand, sociologist Manuel Castells underlines the information aspects of the global economy, defining it as “economy with capacity to work as a unit in real time on a planetary scale.”

The term globalization was probably first used as the title of a book edited by Albrow and King where globalization is defined as “all those processes by which the peoples of the world are incorporated into a single society, global society.”

According to the International Monetary Fund, financial globalization and financial integration are, in principle, different concepts – financial globalization is an aggregate concept that refers to increasing global linkages created through cross-border financial flows while financial integration refers to an individual country’s linkages to international capital market. It is clear that these concepts are closely related, as financial globalization is necessarily associated with increasing financial integration. Therefore, the two terms are used interchangeably.

F. Mishkin defines globalization as “... one of the most powerful weapons for stimulating the international development”. Some scholars argue that financial globalization is in the form of multilateral economic cooperation and is a path to economic and social progress but serves the interests of the most developed countries and through it, they achieved a powerful redistribution of the world wealth to their advantage. Developed countries increase their wealth at the expense of poorer countries. Financial globalization is a natural product of industrialization and informatisation of society. Frequently, internationalization and globalization are used as synonyms, although they are different economic processes.

The modern wave of globalization began in the mid-1980s. It is accompanied by a significant increase in capital flows among industrial countries and especially between industrial and developing countries. Although capital inflows have been associated with high growth rates in some developing countries, a number of them have also experienced periodic collapses in growth rates and significant financial crises that have had substantial macroeconomic and social costs

One of the most common negative consequences of globalization is the emergence of currency and financial crises. This is the first obvious consequence of globalization, which leads to financial turbulence in the 1990s. The development of such crises in the developing countries is defined as a natural consequence of “increasing pain” of financial globalization, which may take different forms according to some authors.

Another key point is the impact of financial globalization on inequality and employment. Industrial and financial globalization have an adverse effect on income distribution, job security and living standards of low-skilled workers in terms of restricting migration. With increased trade and opportunities for investment abroad, employers benefit from the high elasticity of supply of mobile factors of production – capital and highly skilled labour, while the elasticity of supply of low-skilled labour and land is declining. These are consequences of the fact that employers are able to cross borders more and more easily and to replace one type of work to another. Financial globalization stimulates employment in developing countries at the expense of developed countries. Inevitably, some jobs will be lost because companies move their production to countries with lower unit labour costs. Globalization changes the tax burden and redistribution of income by discriminating ones at the expense of others.

Globalization processes in the financial markets are characterized by the most rapid rates of globalization in recent decades. Financial integration means higher economic growth and competitiveness, in addition to higher stability and liquidity in domestic markets. Financial stability is now considered as a major goal in macroeconomic policymaking in a world of increasingly integrated financial markets and financial innovations, which can sometimes have a destabilizing effect on the real economy and bear systemic risk.

Economic science emphasizes the crucial role of the financial system and financial markets in the national and global economy. "The financial system is like the brain of the economy. It allocates insufficient capital among competing consumers by trying to direct it where it is most efficient, in other words, where the highest return is. The financial system also controls cash, in order to ensure its use in the promised way. If the financial system collapses, companies cannot get the working capital needed to continue the production at current level, not to mention the financial expansion through new investments". This marked the beginning of financial and economic crises. These stock market crises would only end when the financial indices (stock market indices) began to change.

Taken together, the features highlighted above give us a clear idea of the basic parameters of financial globalization that we can generally reduce to the following:

- ✓ Financial globalization involves specific impacts on different societies;
- ✓ It involves the process of reflexivity;
- ✓ It is also a process of intensifying human activities and relationships;
- ✓ One of the central processes of globalization is deterritorialization;
- ✓ Financial globalization is a set of processes of social change;
- ✓ Globalization creates new patterns of inequality.

Regardless of how we perceive globalization, the concept is accepted by the academic community. Globalization occupies an increasingly important place in social and human sciences, and even in natural and applied sciences, which has its cause: it is impossible to understand the world at the beginning of the 21st century without understanding the financial globalization and its consequences.

References:

1. Спасов, Т., Пазарна трансформация и конкурентоспособност на икономиките в преход, УИ „Стопанство”, С., 2006, с. 108.
2. Стиглиц. Дж. Глобализацията и недоволните от нея. София: Издателство ИнфоДАР, 2003
3. Albrow. M. & King. E Globalization, Knowledge and Society, London: Sage.,1990
4. Castell M. The Rise of the Network Society, Cambridge, MA: Blackwell., 1996
5. Giddens, A. The Consequences of Modernity. Stanford: Stanford University Press., 1990
6. Globalization”, International Encyclopedia of Business and Management, Deming to Industrial Strategy, Vol. 2, London and N.J., ed. by Malcolm Warner, 1996, p. 1649.
7. Mishkin, F. S., “Globalization and Financial development”, Remarks by Frederic S. Mishkin, Member of the Board of Governors of the US Federal Reserve System, to the New Perspectives on Financial Globalization on Conference, International Monetary Fund, Washington D.C., 26 April 2007, p. 3.
8. Prasad, E.S., K. Rogoff , S.-J. Wei, and M.A. Kose, “Effects of Financial Globalization on Developing Countries, Some Empirical Evidence”, IMF Occasional Papers, No. 220, International Monetary Fund, Washington D. C., September 9, 2003.
9. Robertson. R., Globalization: Social Theory and Global Culture, London: Sage.,1992
10. Rosenau. J. The Dynamics of Globalization: Towards an Operational Formulation, Security Dialogue, Vol.27(3), 1996, pp.247- 262.

МІГОЦЬКИЙ І.О.,

учень 9-В класу

спеціалізованої школи I-III ступенів №5

з поглибленим вивченням окремих предметів м.Маріуполь

(Україна)

ЯКІ ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ ЗМІНИ КУРСУ ВАЛЮТИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ І НАСЕЛЕННЯ

В умовах економіко-політичної нестабільності і все більш сильно зростаючих темпах девальвації, питання впливу змін валютного курсу на економіку і населення є важливим і актуальним для вивчення. Аналіз факторів, що впливають на зміни валютного курсу, а також наслідки цих змін можуть допомогти у вирішенні сьогоденних економічних проблем в Україні.

Причини девальвації національних грошових одиниць:

1. Емісія, як готівкова, так і безготівкова, не забезпечена реальними економічними показниками.
  2. Коливання на внутрішній політичній арені, що роблять непередбачуваним інвестиційний клімат в державі.
  3. Військово-політичні зміни в регіоні, що зачіпають інтереси держави.
  4. Валютні інтервенції - викид національних грошових знаків і відповідно падіння їх курсу.
  5. Збільшення імпорту, а відповідно відтік іноземної валюти.
  6. Залежність від зовнішніх джерел сировини.
  7. Зростання національного доходу, що провокує приплив імпорту і підвищення попиту на інвалюту.
- Крім того, є фактори, які можуть справити позитивний або негативний вплив:

1. Діяльність різних фондів: пенсійних, хеджевих, страхових, інвестиційних. Вкладаючи велику грошову масу, вони здатні значно вплинути на курси валют.
2. Зміна паритету купівельної спроможності. Чим вище зростання цін в країні (інфляція), тим нижче курс національної валюти і, навпаки.
3. Політика центральних банків (державне регулювання) може бути спрямована як на підвищення, так і на зниження котирування нацвалюти.
4. Зміни в правовому полі, що зачіпають інтереси виробників або інвесторів. Це може бути підвищення або зниження податкових ставок для національного виробника, зміни законів про інвестування, введення або скасування мит для імпортованих товарів.

Для з'ясування макроекономічних наслідків коливання валютних курсів нагадаємо, що експорт та імпорт можна розглядати як складові сукупних витрат. Експорт, подібно до інвестицій і споживання, дає імпульс зростанню національного виробництва, доходу і зайнятості. Збільшення експорту - це збільшення реально товарів, що купуються, вироблених національною промисловістю, тобто збільшення сукупного попиту. Відповідно збільшення імпорту - це збільшення споживання товарів, вироблених за кордоном і зменшення сукупного попиту на вітчизняні товари.

Підвищення курсу валюти погіршує ситуацію для експортерів і покращує для імпортерів, тобто обидва чинники, з точки зору сукупного попиту, діють в одному напрямку - в сторону його зменшення. Зниження курсу валюти, сприяючи збільшенню експорту і зменшенню імпорту, може сприяти зростанню сукупного попиту, тобто того обсягу національного виробництва, який може бути придбаний за інших рівних умов.

Яскравим прикладом є динаміка курсу в Україні з січня по березень викликана політичною нестабільністю, що спричинило за собою перевищення імпорту над експортом.

Що стосується впливу валютного курсу на сукупну пропозицію, тобто того обсягу виробництва, який може бути проведений, то тут ситуація складається протилежним чином. Згадаймо, що зниження курсу валюти викликає зростання цін на імпортовані сировину, матеріали, обладнання. Це викликає зростання витрат виробництва, а результатом може бути скорочення його обсягів. Різке падіння валютного курсу може призвести економіку в стан так званого "шоку пропозиції", тобто вести до скорочення реального обсягу виробництва при одночасному зростанні цін. У нормальній економічній ситуації негативний вплив зниження курсу валюти на сукупну пропозицію нейтралізується зростанням чистого експорту. Однак якщо в силу певних причин зростання експорту не відбувається, вплив шоку пропозиції на економічну систему, внаслідок різкого падіння валютного курсу, може бути значним.

Так само в зміна курсу тягне за собою зміну структури депозитних вкладів та кредитів. Підвищення або зниження валютного курсу впливає на те, чи будуть депозитні вклади складатися з національної валюти або з іноземної.

На валютний курс впливає ряд факторів, узагальнених і об'єднаних в дві групи: кон'юнктурні та структурні чинники. Зміни валютного курсу може носити як позитивний, так і негативний характер для економіки і населення, при підвищенні і зниженні одного відповідно. Основними наслідками для економіки є: вплив на сукупний попит і пропозицію на частку експорту та імпорту темпи інфляції і показники економічної безпеки. Для населення основними ж наслідками є: зміна купівельної спроможності, співвідношення номінального та реального доходів, структури депозитних вкладів та іпотечних кредитів.

ПАНЧЕНКО В.Г.,

к.і.н., докторант

Маріупольського державного університету
(Україна)

ДОСВІД ЄЦБ У ВИКОРИСТАННІ ІНСТРУМЕНТІВ НЕТРАДИЦІЙНОЇ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

З початком світової фінансової кризи ЄЦБ, як і інші ЦБ, зіштовхнувся з необхідністю розширення арсеналу інструментів монетарної політики за рахунок нових нетрадиційних заходів. Зокрема, в 2009 році ЄЦБ розпочав програми кількісного помякшення у формі масштабного придбання цінних паперів, в першу чергу державних облігацій країн еврозони. ЄЦБ не прагнув замінити новими заходами політики дію традиційної монетарної політики. Навпаки, нетрадиційні заходи були спрямовані на підтримку ефективної роботи трансмісійного механізму традиційної політики, були покликані доповнити її, а не відмінити з огляду на стан економіки країн-членів еврозони.

Запропоновані програми придбання активів (expanded asset purchase programme, APP) охоплювали усі програми, в рамках яких відбувалося придбання корпоративних та державних цінних паперів, спрямованих на попередження ризику тривалої дефляції. До програм придбання активів ЄЦБ належать:

- *Три програми викупу облігацій з покриттям (Covered Bond Purchase Programmes, CBPP).* Перша програма була ініційована 2 липня 2009 року. На зміну їй в листопаді 2011 року прийшла друга програма. Третя програма була розпочата 20 жовтня 2014 року. Програми сприяли роботі механізму монетарної

трансмисії, підтримці належних фінансових умов в єврозоні, кредитуванню реальної економіки та формуванню позитивних зовнішніх ефектів для інших сегментів ринку.

- *Програми придбання цінних паперів, забезпечених активами* (asset-backed securities purchase programme, ABSPP). Програми були розпочаті 21 листопада 2014 року. Покликані допомогти банкам урізноманітнити джерела фінансування та стимулювати випуск нових цінних паперів, а також кредитування реального сектору економіки. Зокрема, сек'юритизація позик та їхній наступний продаж дозволяє банкам залучати додаткові кошти, необхідні для надання кредитів суб'єктам господарювання. Це допомагає надалі полегшити умови фінансування та кредитування та забезпечити дієву роботу механізму монетарної трансмісії.

- *Програма придбання державних цінних паперів* (public sector purchase programme, PSPP) була розпочата ЄЦБ 9 березня 2015 року.

- *Програма придбання корпоративних цінних паперів* (corporate sector purchase programme, CSPP) була розпочата ЄЦБ 8 червня 2016 року. Програма спрямована на полегшення умов кредитування реального сектору економіки.

- *Програма інтервенцій на ринок цінних паперів* (Securities Markets Programme, SMP). Проводилась з 10 травня 2010 до 6 вересня 2012 року у відповідь на загострення умов на окремих сегментах ринку, що перешкоджали належній роботі механізму монетарної трансмісії. Щоб програма не позначилася на обсягах ліквідності в системі, ЄЦБ змушений був поглинати надлишкову ліквідність на щотижневих депозитних аукціонах, які проводилися до 10 червня 2014 року[2].

Масштабні програми придбання цінних паперів мали на меті збільшення пропозиції грошей в економіці, зниження кредитних ставок і розширення доступу до кредитних ресурсів. За рахунок цього планувалось позбавити внутрішній попит, стимулювати інфляцію та уникнути розгортання дефляційних процесів. Також шляхом придбання державних облігацій ЄЦБ прагнув витіснити приватних інвесторів з консервативного ринку державних цінних паперів і змусити їх вкладати кошти в інші фінансові інструменти (наприклад, корпоративні облігації), а також розширювати обсяги кредитування суб'єктів господарювання. В кінцевому підсумку такі заходи покликані стимулювати платоспроможний попит і економічне зростання. Програми придбання боргових інструментів суттєво підвищили вартість активів на балансі ЄЦБ та обсяги ліквідності в банківській системі. Станом на кінець березня 2017 року вартість придбаних цінних паперів на балансі ЄЦБ становила 1,771 млрд. євро (див. табл.1).

Таблиця 1

Баланс ЄЦБ в рамках програм придбання активів, млн. євро, 2017 р.

Зміни баланс (за останні два місяці)	ABSPP	CBPP3	CSPP	PSPP	APP
Баланс на кінець лютого 2017 року	23 741	212 579	67 337	1 394 205	1 697 592
Чисті щомісячні придбання	724	2 434	8 314	68 814	80 286
Амортизація на кінець кварталу	-5	-567	-195	-5 367	-6 134
Баланс на кінець березня 2017 року	24 190	214 446	75 455	1 457 652	1 771 743

Джерело: The Eurosystem's instruments [Електронний ресурс] // European Central Bank – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implementation/html/index.en.html>

Щомісячні обсяги придбання державних та корпоративних цінних паперів становили 80 млрд. євро (з березня 2015 року до березня 2026 року - 60 млрд. євро). З квітня 2017 року щомісячні обсяги придбання цінних паперів становитимуть 60 млрд. євро та заплановані до кінця 2017 року. Можуть бути продовжені за умови, якщо прогнози ЄЦБ щодо середньострокових темпів інфляції відхиляються від визначеної цілі у 2% [2].

Загалом доцільно виокремити три періоди реалізації монетарної політики ЄЦБ, що принципово відрізняються як цілями, так і формами реалізації:

I період: серпень 2007 року — травень 2010 року. Заходи даного періоду можна класифікувати наступним чином: надання ліквідності банкам за фіксованими відсотковими ставками; розширення переліку активів, що можуть бути використані в якості застави; продовження термінів погашення операцій рефінансування до 1 року; надання ліквідності в іноземній валюті, зокрема доларі (за допомогою валютних свопів); прямі придбання номінованих в євро облігацій, випущених в єврозоні. В цей період ЄЦБ виконує функцію кредитора останньої інстанції з метою стабілізації фінансового ринку, в першу чергу банківського сектору.

II період: травень 2010 року — травень 2013 року – період широкомасштабної боргової кризи в єврозоні, поєднаної з кризою банківського сектору. Мета заходів — підтримати країни з високим рівнем боргу і забезпечити доступ до необмеженої ліквідності на ринку [3, с. 134-136].

III період: травень 2013 року — до нині. Характерна особливість цього періоду — розширення переліку нетрадиційних заходів: доповнення заходів кредитного пом'якшення політикою оголошення про наміри та заходами кількісного пом'якшення. Кількість кредитів в економіці зменшилась (зменшення надлишкових резервів свідчило про те, що банки не використовували надлишкові резерви для надання кредитів, а для операцій на фондовому ринку), це підштовхнуло ринкові відсоткові ставки до зростання. У відповідь на різке підвищення ринкових відсоткових ставок ЄЦБ почав їх знижувати. В середині 2013 року ЄЦБ вдався до нової форми нетрадиційної монетарної політики – політики оголошення про наміри (forward guidance), покликаній дати чітке розуміння про довгостроковий розвиток ключових відсоткових ставок і зменшити волатильність та

невизначеність на ринку. В 2014 році ЄЦБ оголосив про початок програми придбання облігацій, забезпечених активами (ABSPP), а також облігацій з покриттям (CBPP) з метою стимулювання кредитування реального сектору економіки (через вплив на довгострокові відсоткові ставки), покликаною сприяти подоланню дефляційних тенденцій, і, в кінцевому підсумку, поверненню інфляції до цільового значення у 2%. В січні 2015 ЄЦБ розпочав іншу програму кількісного пом'якшення – програму придбання державних цінних паперів (PSPP).

Додатково в 2016 році було введено програму цільового довгострокового фінансування (Targeted Long Term Refinancing Operation, TLTRO). Відмінність TLTRO від LTRO полягає в тому, що ЄЦБ ввів обмеження для комерційних банків на використання отриманих коштів і змусив банки витратити їх на кредитування реального сектору економіки. При цьому, депозитна ставка вже була від'ємною, щоб абсолютно демотивувати банки зберігати кошти на депозитах в ЄЦБ понад встановленого нормативу [3, с.136-137]. Усі охарактеризовані вище особливості монетарної політики ЄЦБ обумовлені, з одного боку, інституційними характеристиками єврозони (зокрема, єдина монетарна політика країн-членів єврозони, основна мета якої – низька інфляція, одночасно різна економічна ситуація в країнах-членах, відсутність у країн-членів монетарних інструментів впливу на власну економіку, фінансова система, де домінуюча роль належить банкам), а з іншого боку, особливостями розгортання кризи в єврозоні (одночасне поєднання кризи банківського сектору з борговою кризою).

Згідно з оцінкою МВФ, наразі монетарна політика ЄЦБ достатньо м'яка. Остання програма заходів, прийнята у березні 2016 року, що передбачала подальше скорочення відсоткових ставок, зростання щомісячних обсягів придбання активів до 80 млрд. євро (включно з корпоративним облігаціями нефінансового сектору) та нову програму цільового довгострокового фінансування (TLTRO II), вказала на прагнення ЄЦБ досягти бажаного рівня цінової стабільності. Запропоновані заходи мають збільшити пропозицію кредитних ресурсів в економіці, полегшити умови доступу до кредитних ресурсів та попередити потенційні негативні наслідки від'ємних відсоткових ставок для прибутковості банків, скоротити витрати банків та небанківських фінансових установ на залучення додаткових коштів, а також стимулювати сукупний попит. Якщо прогнози інфляції відхилятимуться від цільових показників або погіршуватимуться, ЄЦБ має бути готовим продовжувати ультрам'яку монетарну політику, в першу чергу через розширення програм придбання активів [1; 88]. Керівництво ЄЦБ визнає, що монетарна політика доки не повною мірою відповідає очікуванням – є як досягнення, так і поразки. Економіку єврозони вдалось врятувати від глибокої рецесії. Але, незважаючи на досягнуті успіхи, запропоновані та реалізовані програми не впоралися повною мірою з поставленими завданнями.

Література:

1. Comprehensive, More Balanced Policies to Boost Growth and Strengthen the Union [Електронний ресурс] // IMF Staff Report for the 2016 Article IV Consultation. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16219.pdf>.
2. The Eurosystem's instruments [Електронний ресурс] // European Central Bank – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/html/index.en.html>.
3. Кавицкая И. Л. Монетарная политика Европейского Центрального Банка в современных условиях / И. Л. Кавицкая. // Вопросы регулирования экономики. – 2015. – №4. – С. 131–139.

САРКИСОВ Б.С.,

учень 9-В класу спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №5
з поглибленим вивченням окремих предметів м.Маріуполь
(Україна)

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ В УКРАЇНІ

В наш час вже не обов'язково стояти в чергах, щоб зробити типовий платіж, наприклад оплатити комунальні послуги. Досить мати вдома комп'ютер з доступом до Інтернету і платіжну картку. Крім платіжної картки можна використовувати електронні гроші. За допомогою електронних грошей можна переказувати та зберігати гроші, здійснювати покупки в Інтернет-магазинах. Набагато зручніше та безпечніше оплачувати якусь дорогу послугу, або річ у магазині безготівково, ніж брати з собою велику суму готівкою.

З кожним роком кількість безготівкових операцій в Україні зростає. До 2020 року НБУ планує довести їх обсяг до 30%. Але повністю відучити нас від готівки буде складно, адже це б означало позбутися від тіньової економіки. Її частка у нас настільки велика (за офіційними даними - 42%, а з урахуванням обсягів незаконно виведеного капіталу - близько 60%), що на реалізацію цього завдання підуть роки.

Якщо вдасться усунути хоча б об'єктивні перепони для переходу на новий спосіб розрахунків, Україна отримає шанс перетворитися в країну-мрію для життя, інвестування, ведення бізнесу тощо. Суб'єктивні недоліки (пов'язані з ментальністю, фінансовою неосвіченістю) теж потрібно викоринювати, і почати з введення у всіх вищих навчальних закладах курсу практичної економіки. У той же час не варто очікувати від детінізації

силовими методами надмірно оптимістичного результату. Якщо разом натиснути на бізнес, який продукує згадані 42-60% "сірих" грошей, які роблять свій внесок у ВВП країни, він, звичайно ж, розориться. І тоді ми отримаємо "армію" безробітних, соціально незахищених людей, які протягнуть руку за допомогою до бідній державі.

Переваги безготівкових розрахунків:

1. Зниження частки тіньової економіки. Банки і податкова зможуть контролювати всі рухи по рахунках громадян і юридичних осіб. Стане важче ухилитися від сплати податків; зменшиться і перелік можливостей для відмивання грошей, хабарництва та інших незаконних операцій з фінансами.
2. Поліпшення кримінальної обстановки. Перехід на безготівкові розрахунки ускладнить життя наркобізнесу, работоргівлі, тероризму, оскільки зникне можливість для анонімних платежів.
3. Позбавлення від дефіциту державного бюджету підвищить економічні і соціальні стандарти життя в країні. Детінізація економіки гарантує кращу наповнюваність державної скарбниці завдяки податковим надходженням.
4. Стабілізація банківської системи призведе до здешевлення кредитування економіки і населення завдяки зменшенню ризиків неповернення коштів.
5. Поліпшення інвестиційного клімату. Некорумпована країна зі стабільною економікою, фінансової та банківської системою, добропорядними платниками податків буде приваблива як для зовнішніх, так і для внутрішніх інвесторів.
6. Відсутність витрат на виробництво, зберігання, перевезення, оновлення паперових грошей.

Проблеми через які Україні тяжко повністю перейти на безготівкові розрахунки:

1. Недовіра до влади. Тіньова економіка, корупція починаються на рівні уряду. Населення не довіряє такому уряду і змушене "ховати" свої доходи.
2. Непрозора і незрозуміла система оподаткування. Бізнес не завжди розуміє, як розраховуються податки, боїться допустити помилку в відрахуваннях (підприємець самостійно розраховує, яка сума повинна піти в бюджет, яка - в соціальні фонди) і, крім самих податків, отримати ще й штраф.
3. Багато українців не мають рахунків в банках. Причини: бідність, відсутність власного житла і прописки, проживання в місцевості, де немає банківських відділень. Якщо населення повністю переведуть на безготівкові гроші, доведеться вирішувати, як забезпечити доступ до грошей цим людям.
4. Ментальність. Ми не звикли до того, що кожен наш крок контролюють податкова і банки, боїмося тотальної залежності від них. У разі найменшого порушення, навіть ненавмисного (через незнання законів), банківську карту можуть заблокувати.
5. Залежність від інтернету і наявності віддалених каналів обслуговування. Далеко не у всіх українців є комп'ютер / смартфон з підключенням до інтернету. Ці люди не зможуть контролювати свої рахунки.
6. Технічні перешкоди. Не всі точки продажів приймають банківські картки. З цим неоліком бореться уряд, змушуючи бізнес купувати термінали і налагоджувати прийом оплати картами.
7. Низька фінансова і юридична грамотність населення вселяє невпевненість і недовіра до безготівкових грошей і операцій з ними.
8. Кіберзлочинність. У світі Україну вже знають, як "рай" для хакерів. За даними МВС, за 8 місяців 2015 го в країні було зафіксовано понад 20 тис. Незаконних операцій з платіжними картами фізосіб, які принесли збитки на 500 млн грн.

Висновки:

- Використання безготівкових розрахунків часто безпечніше (гаманець можуть вкрасти) та зручніше, адже не потрібно носити за собою десятки або й сотні купюр. Часто такий спосіб оплати в рази швидший. Заради справедливості варто сказати, що гроші на картці також не захищені на 100%, наприклад, від інтернет-шахраїв.
- Безготівкові розрахунки зручні для населення похилого віку, людей з обмеженими можливостями.
- Найбільша частина населення України використовує безготівкові розрахунки.
- Перехід на безготівкові розрахунки приведе до запобігання розвитку тіньових платежів.

ФЕДІВ Р.Д.,
здобувач, асистент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного аграрного університету
БАЙДЕЦЬКИЙ Ю.Ю.,
студент спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Львівського національного аграрного університету
(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

На сучасному етапі серед економістів немає єдності та однозначності щодо визначення сутності поняття державного боргу. Так, В. Федосов, С. Огородник та В. Суторміна вказують на те, що «державний борг – це відповідна сума заборгованості за випущеними й непогашеними внутрішніми позиками, а також сума певних фінансових зобов'язань, що має країна щодо іноземних кредиторів – фізичних та юридичних осіб – на певну дату. І. Ключников, Ю. Пашкус та Н. Расков вважають, що суть державного боргу полягає в сукупності кредитно-фінансових відносин, або зобов'язань, що виникають в результаті переміщення капіталів із приватного сектора всередині країни чи від закордонних суб'єктів в державний бюджет на основі запозичення. Особливим видається трактування А. Панчука, який стверджує, що «державний борг – це не тільки сума накопичених зобов'язань держави, тобто «тіла боргу», але й сума відповідних відсотків, що потрібно сплачувати за користування позиченими коштами, тобто також і вартість обслуговування відповідного «тіла боргу».

Виходячи з вказаного, можна дати наступне визначення поняттю «державний борг». Державний борг – це сукупність боргових зобов'язань держави перед усіма кредиторами, до яких належать юридичні та фізичні особи – резиденти та нерезиденти, іноземні держави, міжнародні організації та інші структури, у відносинах з якими державні інституції офіційно виступають у ролі позичальника. Державний борг включає фінансові зобов'язання центрального уряду, регіональних та місцевих органів влади, а також до нього належать борги усіх корпорацій з державною участю, пропорційно частці держави в акціонерному капіталі. Варто зауважити, що вартість обслуговування боргу, тобто, відсоток видається доцільним вважати за окреме поняття, що виходить за межі певною мірою «статичного» бачення державного боргу. Безперечно, що у динаміці процесу боргове навантаження включатиме виплату відсотків, проте їх тоді краще визначати як «вартість обслуговування боргових зобов'язань». Додаючи відповідний відсоток, який доведеться сплачувати протягом наступних років, до суми тіла кредиту, можна вирахувати всю відповідну вартість кредитних зобов'язань певної сторони.

Як відомо, державний борг прийнято також поділяти на внутрішній та зовнішній.

Зовнішній державний борг – це заборгованість держави у відносинах із іншими державами, міжнародними організаціями та іншими іноземними суб'єктами, чи то інституціями, чи можливо фізичними особами, які володіють борговими цінними паперами держави.

Внутрішній державний борг – це відповідна заборгованість держави у відносинах із резидентами країни, найчастіше, мова йде про заборгованість держави по державним цінним паперам та іншим видам позик.

У поділі боргу на державний та приватний, а також відповідно на внутрішній і зовнішній загалом немає якихось особливих протиріч, за винятком хіба того, що насправді борг, особливо, коли мова йде про боргові зобов'язання, які є у вигляді облігацій внутрішньої чи зовнішньої державної позики, може бути юридично, формально, у власності резидентів або нерезидентів, при тому і зовнішній, і внутрішній в однаковій мірі можуть бути у власності як громадян, так і негромадян. Різниця між ОВДП та ОЗДП полягає передовсім у тому, що одні цінні папери не циркулюють, а інші таки циркулюють за межами держави. ОВДП, не будучи в обігу на міжнародних ринках, може перебувати у власності не тільки резидентів держави випуску, але й нерезидентів. При цьому, якщо ОЗДП переважно є номінованим у якійсь із вільноконвертованих валют: долар США, євро, британський фунт стерлінгів чи японська єна, або в подальшому можливо у юанях КНР, то ОВДП може бути номіновано не тільки у національній валюті, але й у вільноконвертованій, також. Зрештою, в залежності від потреби або походження потенційного покупця, валюта, у якій номіновано ОВДП також може змінюватись.

Розглядаючи питання заборгованості на прикладі державного боргу України варто зазначити наступне: станом на 30 вересня 2017 р. державний та гарантований державою борг складав 2 трлн 43 млрд грн. До нього належало 1 трлн 25 млрд грн боргу зовнішнього, який переважно номінований у доларах, тому його обсяг у залежності від курсу національної валюти здатен коліватись. У доларах США цей борг складав близько 37,5 млрд. Окрім цього, до складу державного боргу, відповідно внутрішнього та зовнішнього, належить ще й, так званий, прямий та непрямий державний борг. Зокрема:

Прямий державний борг виникає внаслідок фінансових запозичень держави, укладення договорів та угод щодо надання кредитів та позик, пролонгації та реструктуризації попередніх боргових зобов'язань, це борг, що виникає у формі прийнятих на себе державою гарантій стосовно зобов'язань третіх сторін, або власне у вигляді прийнятих на себе зобов'язань третіх сторін – фізичних чи юридичних осіб.

Стосовно зовнішніх запозичень, то прямий державний зовнішній борг формується через залучення іноземних кредитів, безпосереднім позичальником за якими є держава, та через випуск державних цінних

паперів у вигляді зовнішніх державних позик. Обслуговування цієї частини зовнішнього державного боргу здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. А от умовний державний зовнішній борг, який формується за рахунок іноземних кредитів, залучених іншими позичальниками під державні гарантії (гарантований державою борг). Відповідальність щодо обслуговування цих кредитів несе безпосередній позичальник, який самостійно погашає іноземні кредити за рахунок власних коштів, тому фінансові зобов'язання держави щодо погашення таких кредитів мають умовний характер. Але у разі невиконання безпосереднім позичальником своїх боргових зобов'язань перед нерезидентом згідно з умовами угоди про позичання набуває чинності державна гарантія щодо виконання платежів на користь іноземного кредитора. У такому разі умовні державні фінансові зобов'язання стають прямими. Державний зовнішній борг разом з приватним не гарантованим державою зовнішнім боргом створюють валовий зовнішній борг країни

Окрім цього, сукупність фінансових зобов'язань прийнятих на себе державними інституціями напряму чи через надання гарантії або прийняття відповідних боргових зобов'язань, а також фінансові зобов'язання недержавних суб'єктів – фізичних та юридичних осіб, щодо іноземних держав, міжнародних організацій, фізичних та юридичних осіб резидентів та нерезидентів прийнято вважати валовим національним боргом.

Станом на 30 вересня 2017 р. гарантований державою зовнішній борг України складав 298 млрд грн, а гарантований державою внутрішній борг був відносно невеликим і складав близько 20 млрд грн. Водночас, валовий національний борг України досягши свого піку у 2014 р., складав 142,1 млрд дол. США, проте з того часу цей показник дещо знизився і на 1 серпня 2017 р. становив 114,8 млрд дол. США.

Варто також уточнити, що враховуючи вартість обслуговування боргу, потрібно зважати на те, що умови виплат можуть бути різними. І тут цікавим є приклад реструктуризації українського боргу по Облігаціям зовнішньої державної позики, Угода про що була підписана у серпні 2015 р. Тоді Уряд України домовився про реструктуризацію боргових зобов'язань на суму у 19 млрд дол. США. Від 3,6 до 3,8 млрд дол. США відповідного боргу Україні було списано одразу ж, водночас, виплати по відсоткам зросли із 7,22% до 7,75%. Виплати було відтерміновано на 4 роки з періоду між 2015 – 2023 рр. до 2019 – 2027 рр. Втім, найцікавіше для нас у питанні визначення різниці понять державного боргу та вартості його обслуговування – це те, що в разі росту української економіки, після досягнення нею обсягу у 125,4 млрд дол. ВВП, на понад 3% у рік, активізуються, так звані, Інструменти відновлення вартості (Value recovery instruments – VRI), виплати по яким мають складати до 15% від кожного додаткового відсотка зростання ВВП України. Якщо ж ВВП зростає у понад 4%, то з кожного додаткового відсотка над цим повинно бути сплачено 40%. Обмеження: виплати по Інструментам відновлення вартості не повинні перевищувати 1% ВВП протягом 2021 – 2025 рр. Водночас, такі виплати можуть бути актуальними для нашої держави у період до 2040 р. Тому вартість обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань може змінюватись в залежності від ситуації, тобто можливості реструктуризації боргу, а також залежно від кон'юнктури ринку, яка може впливати на відсоток виплат, і відповідно на вартість обслуговування самого боргу. Саме тому доцільним є розмежування цих понять, оскільки попри їхній пов'язаний вплив на платіжний баланс країни, державним боргом є саме сума боргових зобов'язань, тобто, тіло кредиту, або позики, а от його ціна, тобто відсоток виплат, що в кінцевому результаті впливає на вартість обслуговування цього боргу, все ж є ставкою за якою купується сам «товар» у вигляді кредиту та «послуга» у вигляді надання коштів у певний час та на певних умовах.

Проблема зовнішньої заборгованості є надзвичайно актуальною в умовах розвитку сучасного постмодерного суспільства. Можливість досягнення сталого розвитку сучасного світу значною мірою обмежується особливостями розвитку ситуації на світових ринках боргових зобов'язань. Очевидною перешкодою для втілення зокрема концепції «Сталого розвитку» є суттєве зростання заборгованості, що притаманне значній кількості держав світу. Зовнішні борги країн світу у 2017 р. перевищили неймовірну суму у 70 трлн дол. США. Серед найбільших держав-боржників, і такі світові економічні потуги як США та країни ЄС, і разом з тим, менші, але дуже заможні держави – Швейцарія, Сінгапур, а також найменш розвинуті, як-от Ліберія. За підсумками 2016 р. зовнішні боргові зобов'язання США сягнули 115% від ВВП, а сам зовнішній борг вже у 2017 р. сягнув 20 трлн дол. Аналогічний показник для Європейського союзу складає 14 трлн дол. США, або 76% від ВВП цього інтеграційного об'єднання.

Водночас, не буде правильним стверджувати, що наявність значних зовнішніх запозичень однозначно свідчить про фінансову слабкість. По-перше, з огляду на економічні рівні розвитку, як в абсолютних, так і у відносних цифрах, то згадані держави очевидно є передовими економіками світу; по-друге, цікавими можуть слугувати приклади деяких держав у котрих, фактично, немає значних зовнішніх фінансових зобов'язань. Прикладами таких можуть слугувати Екваторіальна Гвінея, з рівнем зовнішньої заборгованості в 1% від ВВП, Алжир, котрий у значній мірі здатен себе забезпечувати фінансово за рахунок експорту енергоносіїв – 2% від ВВП, а також Нігерія – 5%, ВВП на душу населення якої складає близько 2,9 тис. дол. США. Значні зовнішні борги не притаманні і відносно закритим, принаймні до останнього часу, економікам, наприклад Ірану, чий зовнішній борг складає лише 4% ВВП.

Варто, втім, зауважити зазначені цифри стосуються лише рівнів зовнішньої державної заборгованості, і меншою мірою говорять про валовий зовнішній борг. Саме для уникнення неузгодженості у ранжуванні країн в аспекті боргових навантажень необхідно добре диференціювати рівні та види боргових навантажень, які можна вважати прийнятними, або загрозливими з позиції потенційної неплатоспроможності країни, або й загалом

перспективи її стабільного економічного зростання і розвитку у подальшому, що вказує на потребу продовження наукових пошуків та досліджень у сфері боргових зобов'язань.

ШИШМАН А.В.,
учениця 10-А класу
спеціалізованої школи I-III ступенів №5
з поглибленим вивченням окремих предметів
м. Маріуполь
(Україна)

ФІНАНСОВІ ЗЛОЧИНИ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Злочини, що посягають на фінансову діяльність, були і досі залишаються проблемою великої складності для світового співтовариства і особливо для такої молоді та незалежної держави як Україна. Злочинність в фінансовій сфері постійно зростає, що може привести до зруйнування економіки країни і тому в останні роки законодавча база з даного питання значно збільшилася. Проголошення і закріплення в чинному законодавстві принципу свободи підприємницької діяльності зовсім не означає, що держава відмовляється від її регламентації. При цьому використовуються і такі крайні засоби впливу на поведінку учасників господарських відносин, як заходи кримінально-правового характеру. Ось чому на даному етапі розвитку наша держава повинна приділяти велику увагу саме злочинам, які посягають на фінансову діяльність.

Термін «фінансовий злочин» відображає різні концепції в залежності від країни та контексту. У широкому сенсі, фінансові злочини – це будь-які ненасильницькі злочини, що спричиняють або можуть спричинити фінансові витрати. В Україні відсутнє визначення фінансового злочину на законодавчому рівні.

Метою роботи є дослідження концепції визначення складу фінансового злочину в Україні. Відповідно до мети постають і завдання дослідження :

- вивчити та систематизувати матеріал, що стосується суспільно-небезпечних діянь в складі злочинів, суб'єктів злочинів;
- проаналізувати та дати характеристику статтям 200, 190, 222, 185 Кримінального Кодексу України.

Об'єктом даного дослідження є концепція визначення фінансових злочинів у міжнародній практиці. Предмет дослідження – склади фінансових злочинів в Україні. Класифікують декілька складів фінансових злочинів:

- злочини з платіжними картками;
- виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підірваних грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів;
- шахрайство з фінансовими ресурсами.

Особлива увага надається суб'єкту злочину – фізичній осудній особі, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Розглянуті також види відповідальності та превентивні заходи щодо здійснення фінансових злочинів. Аналізовані злочини становлять значну суспільну небезпеку. Вони посягають на важливі суспільні та державні інтереси, зокрема пов'язані з формуванням доходної частини державного бюджету. Невчасна виплата заробітної платні, погане фінансування освіти, науки, всієї соціальної сфери-це в значній мірі результат вчинення злочинів проти фінансової діяльності. Такі злочини порівняно поширені, але за оцінками фахівців держава отримує менше половини належних їй податків та інших обов'язкових платежів, кримінальні справи такого виду- рідкісні.

Отже, законодавці вживають заходи, які спрямовуються на те, щоб законодавство про господарські злочини (а саме про злочини, що спрямовані проти фінансової діяльності) привести у відповідність з сучасною політикою держави, суспільними потребами. Разом з тим, доводиться констатувати розрізненість і недостатність таких заходів.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України;
2. Балашов І. Детермінанти злочинів у сфері підприємництва// Право України. – 2008. – №4. – С.45-49;
3. <https://finrep.kiev.ua;>
4. [http://www.fixygen.ua/brokers/proekt-usaid/;](http://www.fixygen.ua/brokers/proekt-usaid/)

НАСЛІДКИ КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИМИ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Міжнародні фінансові організації відіграють дуже важливу роль у підтримці економічних реформ в Україні, надаючи можливість залучення пільгових фінансових ресурсів, тоді як вітчизняний ринок капіталів має недостатні фінансові можливості для задоволення цих потреб. Україна на міжнародному кредитному ринку активно співпрацює із провідними міжнародними фінансовими організаціями (МФО). Такі відносини юридично регламентуються нормативно-правовими актами, меморандумами, програмами, стратегіями розвитку та угодами, згідно з якими здійснюється кредитування країни. Метою допомоги з боку МФО є реалізація ключових проектів розвитку вітчизняної економіки, технічної допомоги, прямих інвестицій в економіку України.

Сукупна частка МФО в загальному обсязі держборгу відповідає 28,2% та складає 269,03 млрд. грн. (12,78 млрд. дол. США в еквіваленті). Тому така структура свідчить про те, що кредитування економіки України напряму залежить від міжнародних фінансових організацій і ці кошти займають вагомую частину в загальному обсязі займаних коштів.

Загальний обсяг кредитів, наданих міжнародними фінансовими організаціями для України впродовж 2007–2016 рр., розрахований на основі даних офіційних сайтів організацій, наведено у таблиці 1 [2,3,4].

Таблиця 1

Обсяги кредитування міжнародними фінансовими організаціями економіки України, 2007-2016рр.

Назва МФО	од. виміру	Роки									
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
МВФ	млн. СПЗ	-	3000	4000	2250	-	-	-	2972,67	4728,1	716,11
МБРР	млн. США	640	500	860	-	350	-	-	1082		3,5
ЄБРР	млн. США	31,9	66,79	28,25	5,91	3,6	10,2	8,14	-	3,0	-
ЄІБ	млн. євро	200	150	100	15,5	625	640	418,68	340	1,1	1,2

Найбільшу підтримку в отриманні кредитів від МФО Україна отримує від Міжнародного валютного фонду. Загалом державний та гарантований борг України станом на 2017 р. склав 1,973 трлн грн (74,31 млрд дол. США). Не своєчасна сплата по кредитах загнала Україну у боргову яму, така ситуація негативно відображається на загальному становищі економіки країни та на розвитку у майбутньому.

По оцінкам експертів за пару років Україна із "середньозаборгованої" країни, коли співвідношення зовнішнього боргу до ВВП було на рівні 40-45%, перетворилася в "сильнозаборговану" ВВП. Важливу роль у визначенні країни на світовому ринку відіграють суверенні кредитні рейтинги провідних агентств світу[1]. Від оцінки платоспроможності країни погашати власні борги залежить бажання іноземних кредиторів вступати з нею у кредитні відносини, не побоюючись за втрату власних коштів.

Аналізуючи динаміку державного боргу України слід зазначити, що загальний обсяг держборгу показав рекордне зростання в 2015-2016 рр. внаслідок різкої девальвації. Також основними причинами зростання обсягу державного боргу за останній період стали наступні: безпрецедентна політична криза, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни; глибока економічна рецесія, фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків, тощо.

Міжнародне кредитування має як позитивний, так і негативний вплив на розвиток світових економічних відносин. Серед позитивних сторін залучення міжнародних кредитів слід зазначити:

- підвищення ефективності міжнародних зв'язків, зростання обсягів національного та світового виробництва; підвищення економічної ефективності зовнішньої торгівлі;
- сприяння інтернаціоналізації виробництва;
- створення і відновлення інфраструктури;
- стимулювання міжнародного поділу праці;
- зміцнення державних підприємств і банків, пов'язаних із міжнародним капіталом;
- створення сприятливих умов для залучення зарубіжних приватних інвестицій.

Серед негативних сторін варто зазначити:

- зростання конкуренції серед країн за ринки збуту, джерела сировини та сфери розміщення капіталів;

- жорсткі умови для надання кредитів з боку МФО відображаються на загальному рівні життя в Україні;
- зростання зовнішнього боргу та витрат на його обслуговування;
- зниження кредитного рейтингу країни;
- погіршення інвестиційного клімату;
- підтримку в країнах-позичальниках вигідних країнам-кредиторам політичних та економічних режимів, маріонеткових урядів [5].

Для подолання вказаних недоліків та забезпечення позитивного впливу кредитної діяльності МФО і некредитних форм підтримки на розвиток економіки України необхідно визначити вектор цілей співробітництва України з МФО і підкріпити їх конкретними важелями та інструментами. Партнерство України з МФО має спрямовуватися на досягнення таких цілей:

- відновлення зростання економіки України та досягнення його високих темпів;
- підвищення якості державного управління і ефективності роботи державного сектору економіки;
- сприяння реформам у освіті та охорони здоров'я за рахунок реалізації проєктів, у рамках яких будуть відпрацьовані сучасні методи управління і фінансування в даних сферах;
- ініціювання, підготовка і реалізація лише тих проєктів МБРР, які відповідають умовам високої фінансової і економічної ефективності, наявності стійких механізмів поширення результатів проєкту на сектор у цілому, спроможність після реалізації проєкту досягти основних завдань реформ.

Незважаючи на низку організаційних недоліків, міжнародні кредити мають вагомое значення для України, оскільки сприяють покращенню економічного становища держави та її макрофінансових показників, формуванню конкурентного ринкового середовища, стабілізації національної грошової одиниці, активізації інвестиційного процесу, розвитку приватного підприємництва.

Враховуючи всі приведені чинники, можна зробити висновок, що незважаючи на потребу у додаткових коштах, Україні потрібно зменшити боргове навантаження і уважно відноситися до запропонованих угод, щодо отримання позик, тому що це досить сильно підриває інтереси держави і рівень життя населення.

Література:

1. Богдан Т. Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності / Т. Богдан // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 4. – С. 8-15.
2. Офіційний сайт ЄІБ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.eib.org/projects/regions/eastern-neighbours/projects/index.htm>.
3. Офіційний сайт Міжнародного Валютного Фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.imf.org>
4. Офіційний сайт Світового Банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>
5. Українська призма: співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями [Електронний ресурс]. — Режим доступу :http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/prizma_ukr_int_2014.pdf

**СЕКЦІЯ
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН У СВІТОВИХ КООРДИНАТАХ РОЗВИТКУ**

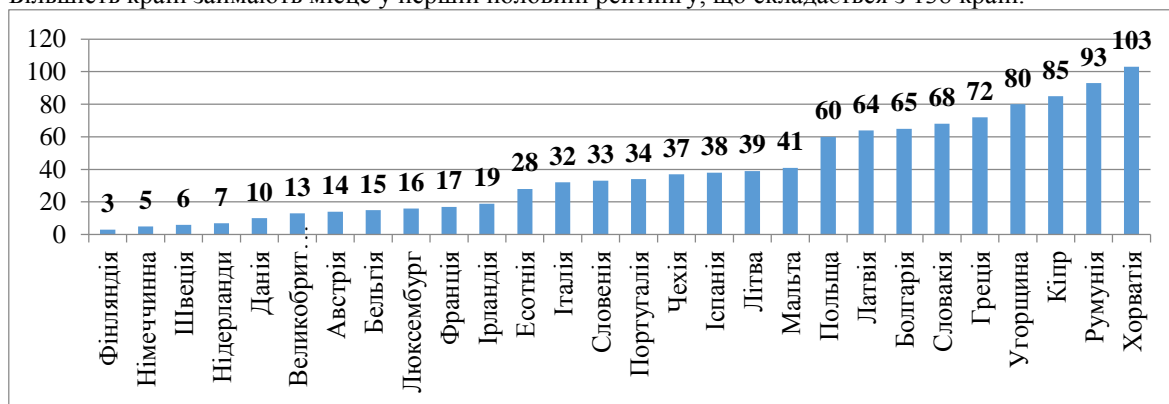
БЕРЕЗІНА А.Г.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС

Інноваційно-інвестиційна сфера є важливою складовою конкурентоспроможності. Її особливістю є те, що нові розробки дають можливість досягнення фактично безмежного рівня конкурентних переваг суб'єктами ринку. Інновація являє собою новачки та нововведення у виробництві, менеджменті, фінансах, організаційній сфері та інших складових соціально-економічного життя. Розглядаючи інновації з макроекономічних позицій, можна визначити такі критерії:

- критерій новизни, який полягає в тому, що відбувається якісний стрибок у рівні розвитку техніки внаслідок впровадження інновації;
- економічний критерій, який відображає значне поліпшення економічного, соціального, екологічного результатів внаслідок інновацій.[2]

Згідно Глобальному індексу конкурентоспроможності, що розроблено Світовим економічним форумом, рейтинг країн Європейського союзу за інноваційною складовою показує, що більшість країн мають високий рівень інноваційного розвитку не тільки серед країн європейського регіону, але й серед країн світу (рис. 1). Більшість країн займають місце у першій половині рейтингу, що складається з 138 країн.

Рис. 1. Місце країн ЄС за інноваційною складовою Глобального індексу конкурентоспроможності у 2016-2017 р.

Отже, спостерігається нерівномірність показнику конкурентоспроможності за інноваційною діяльністю серед країн Європейського союзу. Для оцінки ступеня нерівномірності розвитку інноваційної конкурентоспроможності країн Європейського Союзу, було застосовано методу групування, на основі якої з урахуванням особливостей проведення статистичних групувань пропонується поділити країни на чотири групи за оцінкою інноваційної конкурентоспроможності (таблиця 1). Найбільшу кількість країн складає перша група, а саме 39,3% від загальної кількості країн, найменшу - країни з високим показником інноваційної конкурентоспроможності, частка котрої складає 14,3%.

Таблиця 1

Групування країн ЄС за інноваційною складовою конкурентоспроможності

Група	Інтервал	Країна	Показник
Низький показник	3,1-3,7	Румунія, Хорватія	3,1
		Кіпр, Угорщина	3,2
		Греція, Словакія	3,3
		Болгарія, Польща, Латвія	3,4
		Мальта, Литва	3,7
Показник нижче середнього	3,8-4,4	Іспанія, Чехія	3,8
		Італія, Португалія, Словенія	3,9
		Естонія	4,1
Показник вище середнього	4,5-5,1	Ірландія	4,8
		Люксембург, Франція	4,9
		Австрія, Бельгія, Великобританія	5
		Данія	5,1

Високий показник	5,2-5,7	Нідерланди	5,4
		Швеція	5,5
		Німеччина	5,6
		Фінляндія	5,7

Європейська комісія приділяє велику увагу політиці регіональних диспропорцій а також здійснює політику і програми, які підтримують інноваційну конкурентоспроможність. Інноваційна стратегія ЄС передбачає розвиток за декількома аспектами: формування середовища для інноваційного підприємництва, використання ІКТ, реалізація програми «Інноваційна Європа», розвиток освіти та навчання.

Метою формування середовища підприємництва є ефективна антитрестівська політика і відповідне регулювання та стимулювати підприємство і сприяти створенню бізнесу, покращуючи середовище запуску бізнесу. Важливим є забезпечення доступу до капіталу для нових і зростаючих підприємств. Аспект використання ІКТ полягає у тому, щоб виміряти, в якій мірі економіка використовує інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) для обміну знаннями та підвищення продуктивності своїх галузей. ІКТ здатні трансформувати ділову практику і економічну діяльність, а також їх роль ефективної інфраструктури для комерційних операцій. Інноваційна Європа вимагає створення умов, що сприяють інноваційної діяльності, підтримки як державним, так і приватним секторами. Зокрема, це тягне за собою достатні інвестиції в дослідження і розробки, потребує наявності високоякісних науково-дослідних установ та широке співробітництво в дослідженнях між університетами та промисловістю. Освіта та навчання відображає середні і вищі навчальні заклади, а також якість наданої освіти. Крім того, враховується ступінь підготовки персоналу, а саме рівень професійного та безперервного навчання без відриву від виробництва.

Усі чотири компоненти тісно взаємопов'язані. Здатність економіки переключитися на більш інтенсивні знання і більш високу додану вартість буде залежати від її здатності генерувати нові знання за допомогою досконаліших інноваційних та освітніх систем та ефективного використання технологій, включаючи ІКТ, а також умов бізнесу, які необхідно полегшити для своєчасного та ефективного виведення цих нових знань на ринок. Все це може забезпечити високий рівень інноваційної конкурентоспроможності, а також позначитися на загальній конкурентоспроможності Європейського Союзу.

Література:

1. European commission. Офіційний веб-сайт. Електронний ресурс. – Режим доступу https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/policy_en
2. Мікловда В.П. Стратегічне управління конкурентоспроможністю: монографія / В.П. Мікловда, І.Г. Брітченко, Н.Ю. Кубіній, С.Б. Колодинський, Л.М. Ціцак // – Полтава, ПУЕТ, 2013. – 307 с
3. Романко О. П. Поннятя конкурентоспроможності регіону та його ознаки / О. П.Романко // Ефективна економіка – № 3 – 2015. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_15
4. Світовий економічний форум. Офіційний веб-сайт. Електронний ресурс. — Режим доступу <https://www.weforum.org/>

БОНДАРЕНКО П.В.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності "Міжнародні економічні відносини"
Маріупольського державного університету
(Україна)

МІСЦЕ УКРАЇНИ В ОСНОВНИХ СВІТОВИХ РЕЙТИНГАХ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ КРАЇНИ

Рейтинги є значущою інформаційною, аналітичною складовою в сучасних фінансово-економічних взаєминах, а також у формуванні та здійсненні різних бізнес-процесів, зокрема інвестуванні.

Міжнародні кредитні рейтинги – це найпотужніший фактор, до якого прислухаються інвестори. Найбільш авторитетними серед рейтингових агенцій, зокрема тих, які оцінюють **кредитні рейтинги**, є Moody's Investors Service, Standard & Poor's і Fitch Ratings, – так звана «велика трійка», яка сукупно проводить дослідження кредитних рейтингів понад 150 країн світу. Оцінка кредитоспроможності від даних агентств – думка про здатність рейтингованого об'єкта виконувати взяті на себе боргові та фінансові зобов'язання, до яких відносяться дивіденди, відсотки, погашення суми боргу, регулювання страхових збитків і ін.

Для більшості емітентів отримання «інвестиційного рейтингу» (оцінка в діапазоні від ААА до ВВВ) від цих агентств – ключ до виходу на міжнародні ринки і можливість залучення помітних кредитних коштів. Рейтинг нижче ВВВ вважається спекулятивним («сміттевим») та має на увазі підвищений ризик і більш високі ставки для емітента при залученні позикового капіталу.

За останніми оцінками у 2017 р. Україна займає 136 місце серед 144 представлених у рейтингу країн. Довгостроковий кредитний рейтинг України від S&P, Moody's і Fitch з рейтинг-індексом 18 знаходиться на

«сміттевому рівні». Moody's підвищило кредитний рейтинг України відносно попередньої оцінки на один щабель, з Саа3 до Саа2 (екстремально спекулятивний рівень), а також змінило прогноз зі "стабільного" на "позитивний", який відображає імпульс структурних реформ – якщо він збережеться, це може привести до подальшого поліпшення надійності внутрішнього і зовнішнього боргу України, оновлення доступу України до світових ринків капіталу, полегшення шляху до рефінансування значних виплат за зовнішнім боргом, які настануть, починаючи з 2019 р. Fitch і Standard&Poor's поки зберігають оголошену навесні цього року рейтингову оцінку України на рівні В-, зі "стабільним" прогнозом [1].

В даному зведеному рейтингу Україні переважно сусідують країни Центральної і Південної Африки, а також Карибського басейну і Латинської Америки. За своєю здатністю виплачувати свої кредитні зобов'язання наша країна знаходиться на рівні Білорусі, Іраку, Монголії, Куби і Сальвадору.

Певні висновки щодо інвестиційної привабливості країни можна зробити, аналізуючи результати **Рейтингу глобальної конкурентоспроможності**, індекси якого розраховані за методикою Всесвітнього економічного форуму.

У розрахунковому 2017 р. Україна зайняла 81 місце серед 137 країн світу, поліпшивши свої позиції на чотири пункти. У зазначеному рейтингу нашу країну з рівним індексом 4,1 супроводжують Уругвай, Чорногорія, Себія, Таджикистан, Бразилія, Бутан, Тринідад і Тобаго, Гватемала, Шрі-Ланка і Алжир [2].

Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції по 4 з 12 основних показників. Україна зазнала втрат за ефективністю ринку праці (мінус 13 пунктів), оцінкою інноваційної складової індексу (мінус 9 пунктів), інфраструктурної (мінус 3 пункти) і за складовою, що характеризує вищу освіту і професійну підготовку (мінус 2 пункти). Незважаючи на незначні поліпшення, в цьому році у нас все ще гірші позиції за оцінкою міцності банків (130 місце), регулюванням фондових бірж (134 місце), якістю доріг (130 місце), інфляційними змінами і можливістю держави утримувати таланти (129 місце), захисту права власності (128 місце).

Негативними факторами для ведення бізнесу в нашій країні перш за все було визначено інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, нестабільність урядів та ін.

Рейтинг інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass був розроблений німецьким офісом міжнародної мережі аудиторських і консалтингових компаній BDO у співпраці з Гамбургським інститутом світової економіки (HWWI).

По результатах на 2016 р. Україна в порівнянні з 2015 р. впала на 41 позицію і зайняла 130 місце із 174 можливих, тому згідно результатів рейтингу у 2017 році Україна потенційно приваблива для інвестора на рівні Алжиру (129 місце) та Іраку (131 місце) [3].

Погіршення видно у всіх категоріях. Особливо значним є падіння в частині економічних показників, що обумовлено політичною кризою і подіями в східній частині країни. При цьому, в суб-індексі з інновацій (кількість зареєстрованих патентів в країні) ми на 39 місці з 85 країн-учасниць, що є хорошим результатом.

На думку експертів українського офісу мережі BDO, для того, щоб переломити цю тенденцію погіршення інвестиційної привабливості країни, як і раніше необхідні рішучі реформи, які забезпечать зростання ВВП не менше 10% щорічно. Це неможливо без детінізації економіки та формування регулятивного середовища, сприятливого для будь-якого, а не тільки великого бізнесу.

Рейтинг легкості сплати податків Paying Taxes, який складається Світовим банком спільно з аудиторською компанією Pricewaterhouse Coopers, з урахуванням сумарних податкових відрахувань у відсотках від комерційного прибутку компанії, часу, необхідного для сплати податків, частоти сплати, тобто кількості платежів та індексу "після сплати податків", який враховує стан відшкодування ПДВ та аудит з податку на прибуток.

Згідно з рейтингом Paying Taxes 2017, Україна займає 84 місце серед 189 можливих. В минулому році позиція України в цьому ж рейтингу була дещо нижчою: 107 місце з 190. Сусідять Україні переважно слабозрозвинені острівні держави, такі як Тонга, Маршалові острови, Барбадос, Кабо-Верде, а також Йорданія, Сирія, Болгарія, С'єрра-Леоне і Бруней-Дарусаллам [5].

Податкова система, що діє в Україні, не є ефективною, незважаючи на величезну кількість необхідних платежів і складний механізм функціонування. Податкові відрахування в нашій країні (51,9%) можна порівняти з Австрією, Словаччиною та Мексикою. Щоб сплатити податки, в Україні потрібно 356 годин, тоді як в ОАЕ на це витрачають 12 годин, Бахреїні – 27, Катарі – 41, Сінгапурі – 67, Німеччині – 218, Польщі – 271. За показником кількості платежів Україна знаходиться в лідерах: бізнес на її території в середньому в рік має зобов'язання по 5 платежах. Україна на рівні з Японією, Лесото, Намібією, Грецією і Румунією має досить високий індекс "після сплати податків" – 79,26 з 100 можливих.

Незважаючи на перераховані переваги, дослідження показали, що в країні все ще залишається серйозна проблема з корупцією. При цьому тиск на бізнес став практично непосильним. Поліпшити позиції України в зазначеному рейтингу можуть будь-які заходи, спрямовані на зниження кількості часу, необхідного для дотримання податкового законодавства. Наприклад, повернення до річної звітності з податку на прибуток, спрощення форм податкових декларацій, усунення вимог до здійснення комерційного документообігу в паперовому вигляді, відмова від податкових накладних; введення сплати ПДФО один раз на місяць, а не при кожній виплаті доходу, поліпшення якості програмного забезпечення для подання податкової звітності.

Світовим банком проводиться дослідження щодо визначення умов для створення ведення бізнесу. **Рейтинг легкості ведення бізнесу Doing Business** за 2017 р. оцінює регуляторний клімат в країні або як впроваджуються зміни у законодавство з метою покращення умов для підприємницької діяльності протягом II півріччя 2015 – I півріччя 2016 років та охоплює 190 країн світу.

Протягом року Україна покращила свої позиції в рейтингу лише на 1 позицію, піднявшись з 81 місяця на 80 місце та розмістилася між Сан-Марино та Боснією і Герцеговиною. Позитивні зрушення експертами відзначено лише в 2 з 10 основних компонентів дослідження – «Захист прав меншості інвесторів» та «Забезпечення виконання контрактів». Всі інші зміни фактично відбулися за рахунок зміни методології та динаміки інших країн [4].

Гідне місце серед країн світу Україна займає за оцінкою умови створення нових підприємств і отриманні кредитів (20 місце). За показником підключення складського приміщення до систем енергозабезпечення Україна зайняла 130 місце, що, зокрема зумовлено необхідністю проходження 5 процедур, витрати часу на практичне проходження яких сягають одного року (281 день).

Проте за показником отримання дозволів на будівництво Україна займає 140 позицію. Для отримання дозволу на будівництво складського приміщення в Україні слід здійснити 10 процедур, проходження яких займе 67 днів і вимагатиме офіційних витрат в обсязі 15,2% від вартості самого будівництва. Найгірший рейтинговий показник України, як торік, – вирішення проблем неплатоспроможності (150 місце).

В рейтингу інноваційних економік світу від інформаційного агентства Bloomberg Україна зайняла 42-е місце з досліджуваних 50 країн, що відповідають критеріям інноваційності. За результатами дослідження на 2017 р. Україна продемонструвала найгірший результат за продуктивністю праці (50 місце), а за рівнем виробництва товарів з високою доданою вартістю обійшла лише Росію і Кіпр, зайнявши 47-е місце [6]. У той же час за показником частки дипломованих фахівців на ринку праці Україна увійшла до п'ятірки найсильніших, зайнявши 4-е місце в підгрупі загального рейтингу. Як повідомляв УНІАН, в уряді України не раз заявляли про необхідність зміни вектора розвитку економіки нашої країни і переходу від сировинної економіки до інноваційної зі зростанням частки експорту товарів з високою доданою вартістю.

Рейтинг економічної свободи, який випускається американським дослідницьким центром The Heritage Foundation спільно з газетою The Wall Street Journal, оцінює можливості суб'єктів господарювання щодо вибору форм власності і сфери прикладання своїх здібностей, знань, можливостей, професії, способів розподілу доходів, споживання матеріальних благ в окремо взятих економіках світу.

За результатами на 2017 р. Україна за даними цього рейтингу віднесена до невірних (деспотичних) країн (з показником 0-49,9), адже в рейтингу наша країна зайняла 166 місце з 180 можливих з індексом 48,1. Її випереджають слабо розвинені Чад, Афганістан, Судан і Ангола, причому, «відстає» Україна протягом багатьох років [7].

Переважає більшість показників, на основі яких розраховується індекс економічної свободи, зберігає тенденцію до підвищення. У порівнянні з результатами рейтингу від 2016 р., в більшій мірі виріс показник ступеню захисту прав власності (на 16,4 пункти) і державних витрат (на 7,6 пунктів). Показники судової ефективності, податкового тягаря на економіку і фінансової свободи залишилися незмінними. Лише показник монетарної свободи в Україні знизився на 19,5 пунктів до позначки 47,2. Сукупно протягом досліджуваного року індекс економічної свободи України виріс на 1,3 пункти. І все ж варто відзначити, що в регіональному рейтингу країн Європи Україна посідає останнє місце, їй передують Молдова (58,0), Росія (57,1) і Греція (55,0).

Проводячи певні реформи, щодо поліпшення інвестиційного клімату держави важливо враховувати і інші світові рейтинги, а саме: Індекс процвітання, Індекс людського розвитку, Індекс логістичної ефективності, Індекс людського капіталу та інші рейтинги, які в сукупності можуть дати більш-менш об'єктивну картину ділового середовища і економічного потенціалу країни. Вводячи механізми, які застосовуються в інших країнах, важливо керуватися не тільки метою поліпшення рейтингу в світі, але також і позитивними відгуками бізнес-середовища та громадянського суспільства, з яким необхідно постійно підтримувати діалог.

Література:

1. Кредитний рейтинг країн світу [Електронний ресурс] / Портал банківського аналітика. – Режим доступу: <http://analizbankov.ru/macro.php?otchet=6>
2. Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 [Електронний ресурс] / Аналітичний портал: ISSN 2310-1792. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/2016/09/28/7304>
3. BDO IBC Overall ranking [Електронний ресурс] / BDO Snternational Business Compass 2016 . – Режим доступу: <https://www.bdo-ibc.com/index/global-comparison/overall-index/>
4. Doing Business. Оценка Бизнес Регулирования [Електронний ресурс] / Всемирный банк. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>
5. Overall ranking and data tables: Paying Taxes 2017 [Електронний ресурс] / PwS: Building relationships, creating value. – Режим доступу: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/paying-taxes-2017/overall-ranking-and-data-tables.html>
6. The Bloomberg Innovation Index [Електронний ресурс] / Bloomberg Business. – Режим доступу: <https://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries/>

ВОРОБІЙОВ Є.Г.,
студент ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЄС

В сучасному світі інновації виступають основним фактором досягнення високого рівня міжнародної конкурентоспроможності, оскільки вони створюють високу продуктивність факторів виробництва, конкурентні переваги в перспективних сферах та сильні позиції національних фірм на світовому ринку. Про це свідчить і досвід країн світу, які займають лідируючі позиції в рейтингах за рівнем конкурентоспроможності національної економіки. [2].

Активізація міжрегіонального співробітництва в інноваційній сфері вимагає координації дій всіх її суб'єктів, а також інтеграції зацікавлених структур у реалізації інновацій, залученні інвестицій, створенні умов, що сприяють інноваційному процесу та впровадженню досягнень науки і техніки в економіку країн-членів ЄС. Все це викликає інтерес до дослідження особливостей співробітництва в інноваційній сфері у ЄС.

В останні роки все більше уваги приділяється визначенню рівня науково-технічного та інноваційного розвитку і проведенню порівняльних досліджень на основі використання різноманітних зведених індексів (комплексних показників).

Сучасна міжнародна статистика, використовуючи значні бази даних про світовий розвиток, розробляє та постійно вдосконалює методики розрахунку міжнародної конкурентоспроможності країн, які відбивають їх потенціал та порівняльні переваги. Основним засобом узагальненої оцінки конкурентоспроможності країн є Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI), створений для Всесвітнього економічного форуму.

В індексі конкурентоспроможності науково-технічний розвиток та інновації розглядають у складі двох компонентів: «Каталізатори ефективності» і «Фактори розвитку та інноваційного потенціалу». До першого входить складова 9 «Оснащеність новітніми технологіями», до другого — складова 12 «Інновації» [1].

Таблиця 1

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності ЄС-28 (2016-2017 рр.) [5].

№	Країна	Індекс GC 2017–2018		Субіндекс «Інновації» 2017–2018		Субіндекс «Оснащеність новітніми технологіями» 2017–2018	
		Рейтинг	Оцінка	Рейтинг	Оцінка	Рейтинг	Оцінка
1.	Нідерланди	4	5.7	6	5,6	3	6,3
2.	Німеччина	5	5.7	5	5,6	8	6,2
3.	Швеція	7	5.5	7	5,5	5	6,3
4.	Великобританія	8	5.5	12	5,1	4	6,3
5.	Фінляндія	10	5.5	4	5,7	16	6
6.	Данія	12	5.4	10	5,1	12	6,1
7.	Австрія	18	5.2	13	5	17	6
8.	Люксембург	19	5.2	15	5	1	6,5
9.	Бельгія	20	5.2	16	5	19	5,9
10.	Франція	22	5.2	17	4,9	21	5,9
11.	Ірландія	24	5.2	19	4,7	18	6
12.	Естонія	29	4.8	30	4	20	5,9
13.	Чехія	31	4.8	36	3,9	33	5,5
14.	Іспанія	34	4.7	42	3,7	28	5,7
15.	Мальта	37	4.6	38	3,8	22	5,9
16.	Польща	39	4.6	59	3,4	47	4,9
17.	Литва	41	4.6	41	3,7	30	5,6
18.	Португалія	42	4.6	32	4	26	5,7
19.	Італія	43	4.5	34	4	41	5,1
20.	Словенія	48	4.5	35	4	35	5,4
21.	Болгарія	49	4.5	68	3,3	39	5,1
22.	Латвія	54	4.4	83	3,2	37	5,3
23.	Словаччина	59	4.3	67	3,3	42	5,1
24.	Угорщина	60	4.3	62	3,4	40	5,1
25.	Кіпр	64	4.3	53	3,4	32	5,5
26.	Румунія	68	4.3	96	3,1	51	4,8
27.	Хорватія	74	4.2	106	2,9	43	5
28.	Греція	87	4.0	75	3,3	50	4,8

Дослідження показує, що розрив у рейтингу конкурентоспроможності серед європейських країн збільшуватися на тлі зусиль ЄС щодо вирішення проблем державних боргів і порятунку Єврозони від розпаду. Країни Північної та Західної Європи не тільки мають сильні конкурентні позиції, але вони їх ще і зміцнили, в той час як в Південній Європі продовжують страждати від конкурентних недоліків: макроекономічної нестійкості, обмеженого доступу до фінансування, негнучкості ринків праці та дефіциту інновацій. Наприклад: Іспанія - 34 місце, Португалія – 42, Італія - 43, і Греція – 87 місце. [2].

Що стосується інноваційної діяльності країн ЄС, то слід зазначити, що згідно з даними таблиці 1 найбільш прогресивно розвивається Люксембург, дана країна в рейтингу оснащення новітніми технологіями займає перше місце та в рейтингу інновацій 15. Окрім того, Люксембург демонструє високий рівень показника кількості торгових марок і державних виробничих моделей. Наступними в рейтингу оснащення новітніми технологіями і в рейтингу інновації йдуть Нідерланди (3 місце та 6 місце відповідно), Великобританія (4 місце та 12 місце), Швеція (5 місце та 7 місце) та Німеччина (8 місце та 5 місце).

Для комплексної оцінки міжрегіонального співробітництва країн Європейського Союзу в інноваційно-інвестиційній сфері необхідно проаналізувати основні показники розвитку економіки ЄС. [2].

За підсумками 2015р. номінальний ВВП ЄС склав 16270 млрд. дол. Провідною економікою Європи залишається Німеччина, частка якої в структурі ВВП Європейського Союзу становить 21%. Що стосується зростання ВВП країн Європейського Союзу, необхідно зазначити, що твердження про те що Європейський Союз подолав стадію рецесії, було помилковим, оскільки зростання економіки Єврозони забезпечується в основному трьома провідними економіками – Німеччиною, Великобританією, і меншою мірою Францією.

Питома вага витрат на наукові та науково-технічні розробки у ВВП країн-лідерів світових рейтингів конкурентоспроможності коливається в межах 2-3,5%, темпи зростання патентної діяльності досягають 5-7% на рік, 35-40% населення країн у віці 25-64 років має рівень освіти «Магістр». Інноваційний фактор в таких країнах прийнято за ключовий в проблемах економічного зростання.

Слід також відмітити, що найбільшим наукомістким потенціалом володіють сьогодні 5 країн світу з яких три є членами ЄС: Німеччина, Великобританія та Франція. Вони разом із США, Китаєм, Південною Кореєю та Японією, контролюють 80% світового ринку високих технологій. На цьому ринку постійно ведеться жорстка конкурентна боротьба.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку спостерігається висока концентрація науково-технічних ресурсів у невеликому числі розвинених країн, у тому числі у країнах ЄС – 13%.

Аналізуючи структуру розвитку високотехнологічних галузей промисловості ЄС за період 1995-2012 рр., слід відзначити стрімке зростання виробництва продукції цих галузей, насамперед офісного та комп'ютерного обладнання та комунікаційного устаткування. Суттєво меншими у своєму зростанні за відповідний період були обсяги виро.

Слід відмітити, що саме криза 2008-2009 рр. змусила ЄС прийняти пакет адресних фінансових заходів щодо прискорення переходу промисловості країн ЄС на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку (надання позик, стимулювання попиту, в т.ч. податковими пільгами, і використання держзамовлення, фінансування спільних з промисловістю проектів НДДКР через 7 Рамкову програму НДДКР). Відповідно до Плану економічного відновлення ЄС нові заходи були спрямовані на підтримку інновацій в трьох секторах промисловості: машинобудування, будівництво та автомобілебудування [4].

Таким чином за останнє десятиліття в ЄС відбулися значні зміни в інноваційній сфері, інноваційній політиці та в механізмах стимулювання інноваційної діяльності як на наднаціональному рівні, так і в рамках окремих країн і регіонів.

В даний час ЄС переходить до нової стратегії стимулювання інновацій, що передбачає зростання витрат на НДДКР, створення єдиного наукового та інноваційного загальноєвропейського простору та посилення міжрегіонального інноваційно-інвестиційного співробітництва.

На сучасному етапі інноваційна політика ЄС придбала комплексний, системний і довгостроковий характер з чіткими кількісними та якісними орієнтирами. При цьому, розробка інноваційної політики на кожному рівні повинна будуватися з урахуванням тенденцій розвитку інших рівнів [3].

Отже, країни-члени Євросоюзу взяли в XXI ст. курс на подальше поглиблення міжрегіонального співробітництва у сфері НДДКР і підвищення ефективності інноваційної діяльності. Це сприятиме посиленню їх конкурентних позицій на світовому ринку сучасних технологій. [2].

Література:

1. Єгоров І.Ю. Інноваційне табло ЄС та визначення місця у ньому України / І.Ю. Єгоров // Вісник НАН України. – 2016. - № 5. – С.87-91.
2. Ніколенко Т.І. Особливості інноваційно-інвестиційного розвитку ЄС в контексті міжрегіонального співробітництва / Т.І.Ніколенко // Вісник МДУ. Серія: Економіка. – 2015. – Випуск 10. – С. 78-87.
3. Рутко Д.Ф. Опыт европейского союза по стимулированию инновационной деятельности и его адаптация в республике Беларусь [Электронный ресурс]: - Режим доступа: http://www.pac.by/dfiles/001131_291951_48Problemi_innovac_razvit.pdf

4. Шелюбская Н.В. Новая инновационная политика ЕС / Н.В. Шелюбская // Информационное общество [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/f7e35361ae6787efc32571e3004729b4>
5. TheGlobalCompetitivenessReport 2016–2017 [Electronicsource]. – Modeofaccess: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>

ВОРОНІН А.В.,
к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
корпоративної та просторової економіки
ДонНУ імені Василя Стуса
(Україна)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ

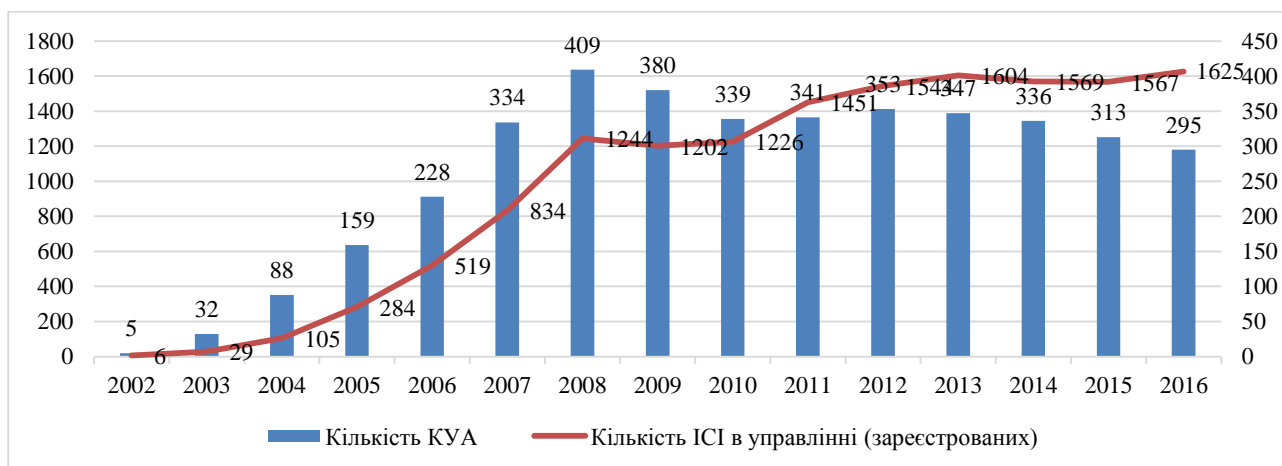
В Україні інвестиційні фонди почали функціонувати з початком приватизаційних процесів.

Згідно із законодавством інститут спільного інвестування (ІСІ) – це корпоративний інвестиційний фонд або пайовий інвестиційний фонд, який веде діяльність, пов'язану з об'єднанням (залученням) грошових ресурсів інвесторів з метою здобуття прибутку від вкладення їх в цінні папери інших емітентів, корпоративні права і нерухомість.

Після прийняття у 2001 р. Закону «О институтах спільного інвестування» на зміну старим інвестиційним фондам прийшли нові, більш відповідні класичному поняттю «Інвестиційний фонд» як по своїй економічній природі, так і по виконуваних функціям (інвестиційні фонди, створені відповідно до Указу Президента України від 19.02.1994 №55/94 здійснювали в основному операції по акумуляції приватизаційних засобів населення).

При рівні інфляції в 12,4% у 2016 році середня прибутковість по гривневих депозитах складала 22,1%,. Такі види ІСІ як закриті (невенчурні) та інтервальні своєю прибутковістю не перевищують рівень інфляції, що свідчить що інвестиції в ці фонди не окуплять навіть інфляцію. Прибутковість по закритим (невенчурним) ІСІ з приватною емісією складала 2,6%, по закритим (невенчурним) ІСІ з публічною емісією – 5,4%, а по інтервальних ІСІ – -6,2%. Лише доходність відкритих ІСІ (14%) покриває рівень інфляції.

З діаграми (рис. 1) видно, що у 2009 року кількість КУА зменшилася, що може бути пов'язане з кризою на міжнародних фінансових ринках, і нездатністю компаній з управління активами інвестиційних фондів своєчасно позбавитися від неліквідних активів. Як наслідок, прискорилося посилення концентрації на ринку управління активами ІСІ: на одну КУА припадало у середньому 5.5 фонду.

Рис.1. Динаміка кількості КУА та ІСІ в управлінні у 2002-2016 рр.

Враховуючи динаміку зростання ринку ІСІ в країнах з фондовим ринком, що розвивається, можна передбачити, що в найближчі п'ять-десять років сектор інвестиційних фондів нарощуватиме темпи розвитку, пропонуючи потенційним інвесторам все більшу кількість інвестиційних стратегій.

У Україні регіонально, як по кількості КУА так і по кількості ІСІ лідируючі позиції займає Київ і Київська область, де на кінець 2016 року зосереджено 211 компаній по управлінню активами і 72,84% ІСІ, активи яких складають 80,83 % від їх загального об'єму (рис. 2). Таким чином регіональна концентрація індустрії у 2016 році посилилася на користь Києва та центральних областей України.

Важливим показником при аналізі динаміки розвитку ІСІ є вартість чистих активів (ВЧА). Загальна вартість активів інститутів спільного інвестування в 2016 році скоротилася на 5,8% та складала 188311 млн. грн.

В результаті скорочення, частина вартості активів ІСІ у ВВП зменшилася з 11,93% в 2015 році до 9,66% в 2016 році (таблиця 1). Також зменшилась частина коштів, притягнених банківською системою, у ВВП з 61,65% у 2015 році до 52,15% в 2016 році.

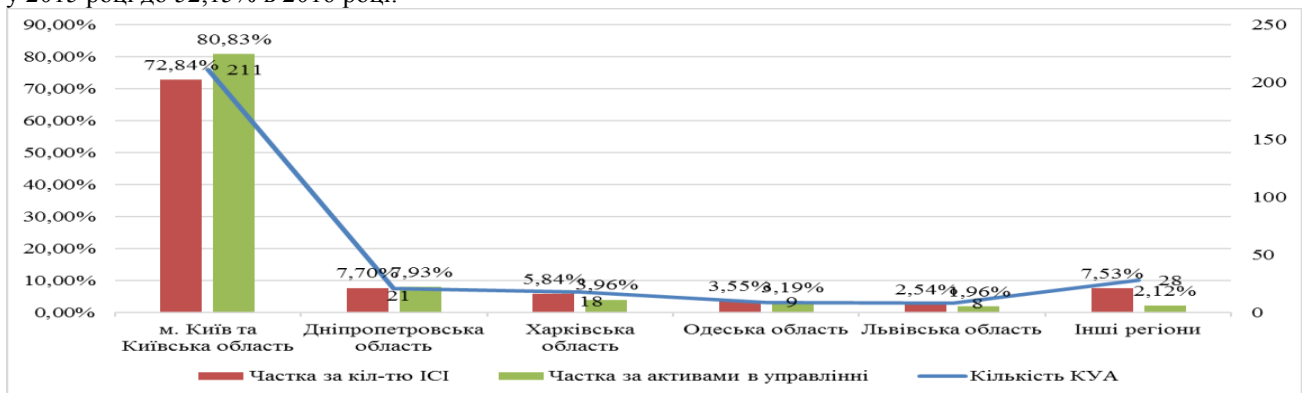

Рис. 2. Регіональний розподіл КУА та ІСІ у 2016 році

З таблиці 1 видно, що до 2015 року спостерігалось збільшення об'ємів активів ІСІ і засобів притягнених в банківську сферу, проте в 2015 році ситуація змінилася, об'єми засобів притягнених в банківську сферу та активи ІСІ почали зменшуватися.

Таблиця 1

Об'єми активів ІСІ порівняно з ВВП в 2010-2016 рр.

Показник	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Активи ІСІ в управлінні, млрд. грн.	105,9	126,8	157,2	177,5	206,4	236,2	230,2
Активи банків, млрд. грн.*	942,1	1054,3	1127,2	1278,1	1316,9	1220,3	1242,9
ВВП, млрд. грн.**	1079,3	1300,0	1404,7	1465,2	1586,9	1979,5	2383,2
Відношення активів банків до ВВП	87,28%	81,10%	80,25%	87,23%	82,98%	61,65%	52,15%
Відношення активів ІСІ до активів банків	11,24%	12,03%	13,95%	13,89%	15,67%	19,35%	18,52%
Відношення активів ІСІ до ВВП	9,81%	9,75%	11,19%	12,12%	13,00%	11,93%	9,66%

Впродовж 2016 року економічні процеси в державі характеризувалися призупиненням негативних явищ. Підйом на фондовому ринку, що тривав практично півроку у 2-3-му кварталах 2016-го, сприяв підвищенню доходності ІСІ у 2016 році, зокрема фондів, зорієнтованих на інвестиції в акції.

Вже стало звичним говорити про політичну кризу і відсутність ефективних антикризових заходів володарюючих структур, але це, як і раніше є найважливішою умовою виходу країни з кризи і повернення інвесторів на фондовий ринок.

Література:

1. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу. Київ, 2017. URL: <http://www.uaib.com.ua/index.html> (дата звернення 01.11.2017 р.)

ГЕРАЩЕНКО А.В.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ОЦІНКА СТАНУ МІЖНАРОДНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ УКРАЇНИ

Інновації є ключовим фактором економічного зростання і підвищення добробуту будь-якої країни. Одним із ключових інститутів інноваційної економіки є держава. Вона не повинна прямо втручатися в інноваційні процеси. Інноваційна активність є визначальною характеристикою сучасних науково-технічних, виробничих, соціально-економічних та усіх суспільних процесів. Наразі Україна знаходиться на етапі формування власної політики інноваційного розвитку та має статус «інноватор, що формується», тому необхідно враховувати нові вимоги і виклики сучасності для досягнення кращого статусу.[1]

Аналіз міжнародних рейтингів дозволяє виділити пріоритети рейтингування країн, які важливі для світової громадськості, якою бачить світ нинішню Україну.

В першу десятку InnovationIndex, за даними на початок 2016-го, входять Південна Корея, Німеччина, Швеція, Японія, Швейцарія, Сінгапур, Фінляндія, США, Данія і Франція. При цьому ВВП Південної Кореї за минулий рік виріс на 2,3%, Німеччини - на 1,7%, Швеції - на 4,1%, Сінгапуру - на 2,1%. Україна, до речі, знаходиться на 41-му місці, між Латвією і Болгарією. Хоча, якщо вірити даним іншого щорічного дослідження - GlobalInnovationIndex, позиції нашої країни ще гірше: 64-е місце, між Сербією і Сейшелами. [2]

Для більш адекватної оцінки умов інноваційного розвитку економіки України розглянемо місце України в рейтингу Глобального індексу інновацій. Глобальний інноваційний індекс 2016 охоплює 141 країну, на які припадає 95,1% світового населення та 98,6% світового ВВП [2].

Глобальний інноваційний індекс 2016 року очолили Швейцарія, Швеція, Великобританія, Сполучені Штати Америки, Фінляндія та Сінгапур, – повідомив Центр новин ООН. У порівнянні з рейтингом минулого року Швеція піднялася з третього місця на друге, потіснивши Великобританію. При цьому США піднялися на одну сходинку – з п'ятого місця на четверте, – потіснивши вниз Нідерланди, які стали дев'ятими. Як відомо, Швейцарія вже кілька років поспіль лідирує, залишаючись головним новатором в світі.

Україна розташувалася між Монголією і Бахрейном, які займають 55 і 57 місця відповідно. У групі країн з доходом нижче середнього, куди входить наша країна, вона зайняла друге місце після сусідньої Молдови. В регіоні «Європа» Україна на 34 місці з 39, випереджаючи Македонію (58), Сербію (65), Білорусь (79), Боснії і Герцоговини (87) і Албанію (92). При цьому наша країна єдина серед європейських країн в загальній рейтингу від 50 до 100, хто покращив свої позиції.

Найбільш слабкими критеріями в Індексі інновацій для України є «Політична стабільність і безпека» (125 місце з 128), «Легкість вирішення питань банкрутства» (113 – позаду Гондурасу і Ірану), «Політичне середовище» (123), «ВВП на одиницю використаної енергії» (115 місце слідом за РФ). Також слабким місцем є категорія «Інвестиції», де наша країна зайняла 77 місце в індикаторі «Простота захисту міноритарних акціонерів», 76 – в «Ринкової капіталізації» національних компаній. За індикатором «Кількість венчурних інвестицій» на мільярд доларів ВВП Україна посідає 42 місце. Цікаво, що Глобальний індекс інновацій також враховує деякі культурні індикатори, де нашим слабким місцем є «Кількість знятих художніх фільмів» на мільйон населення – 94 місце в рейтингу.

Рейтинг інноваційних країн світу також проводить міжнародне агентство Bloomberg.

Таблиця 1

Позиція України в рейтингах (2013-2017 рр.)

Назва рейтингу	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Global Innovation Index	71	63	64	56	50
Рейтинг інноваційних країн (економік)	42	41	41	41	40

За версією Bloomberg у рейтингу інноваційних країн Україна посіла 41 місце у 2016р. та піднялась на 40 місце в 2017р., це можна побачити у табл. 1. Перше місце очолила Південна Корея, за нею — Німеччина, Швеція, Японія і Швейцарія. США зайняли восьму позицію у рейтингу, Росія — 12, Китай — 21. Замикає список Топ-50 Казахстан. [2]

Також, можна зробити висновок, що Україна піднялася у 2017 році з 56-го на 50-е місце в рейтингу найбільш інноваційних країн світу. Про це свідчать дані GlobalInnovationIndex.

Головними критеріями інноваційності економіки для Bloomberg служать витрати країни на наукові дослідження і розробки, а також кількість публічних високотехнологічних компаній. Перше місце в списку найбільш інноваційних економік вже другий рік поспіль віддають Південній Кореї. Попереду України — Мальта і Хорватія. Сербія і Таїланд розташовані в рейтингу відразу після нашої країни. [3]

Отже, можна виділити основні шляхи активізації інноваційної діяльності в Україні на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки:

- по-перше, розробку і запровадження механізму надання пільг промисловим підприємствам, які впроваджують і реалізують інноваційну продукцію;
- по-друге, поширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів зі зниженою кредитною ставкою.

Таким чином, якщо поглянути на нашу державу в координатах міжнародних рейтингів, то можна побачити певною мірою таку картину, що Україна на сьогодні займає скромну позицію в міжнародних економічних рейтингах, що може бути наслідком низького рівня розвитку інноваційного середовища. На сьогодні інноваційний розвиток потребує належного методологічного, техніко-технологічного та ресурсного забезпечення, інакше неможливо повною мірою використати потенціал національної економіки.

Література:

1. Герасимчук В. Г. Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи / В. Г. Герасимчук, Л. Є. Довгань, В. Р. Давиденко // Економіка та держава. — 2006 — № 5 — С. 42
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

ГНІДІНА В.С.,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародна економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

КРАУДІНВЕСТІНГ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

На сучасному етапі стрімкий розвиток інформаційних технологій формує новий фінансовий простір світової економіки. Дедалі більше зростає небайдужість членів спільноти до проблем сьогодення. Результатом цього явища стає їх активна участь у фінансуванні креативних та новітніх проєктів, що можуть бути створені у різноманітних сферах діяльності, починаючи від медицини й освіти і закінчуючи сферою мистецтва і моди. З'являється новий напрямок – «соціальні фінанси». Цей напрямок реалізується саме завдяки такому інструменту мікрофінансування як краудфандінг та краудінвестінг.

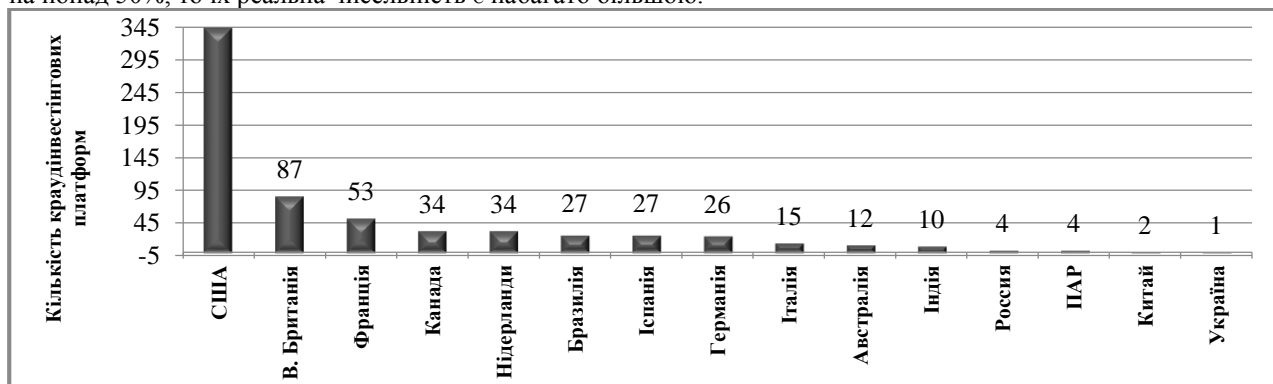
Зазначимо, що краудінвестінг отримав свою назву від двох слів: «crowd» — натовп і «investing» — інвестування. Це спосіб альтернативного фінансування, призначений для залучення капіталу в стартапи, комерційні починання, діючі підприємства від широкого кола мікроінвесторів. Стимул брати участь у краудінвестінгу для потенційного інвестора полягає в очікуванні високих доходів у разі успіху інвестованого стартап-проєкту та його подальшого зростання. У цьому разі вони мають можливість, вклавши кошти в проєкт на стадії його зародження, отримати прибуток від його можливого продажу великому інвестору на більш пізніх стадіях (при так званому «виході» стартапу) [1].

Перший прообраз краудінвестінгу з'явився в 1997 році прихильниками однієї з британських рок-груп, які провели інтернет - кампанію зі збору коштів на фінансування музичного туру групи територією США. Їм вдалося зібрати 60 тис. дол. США. Пізніше група використовувала цей метод для запису та просування кількох своїх альбомів, зокрема Anoraknophobia, Marbles и Happiness Is the Road. Але однією з перших офіційних та доволі успішних американських краудінвестінгових платформ стала компанія EquityNe, створена в 2005 році [2]. До 2014 року через неї було залучено фінансування на суму \$240 млн від 45 тисяч інвесторів.

Основним інструментом для збору коштів є спеціалізовані інтернет-майданчики (платформи), які виступають посередниками. Їх діяльність в кожній країні має свої особливості, які враховують місцеве законодавство. Деякі платформи проводять попередню оцінку проєктів; деякі - лише зводять компанії та інвесторів, інші, навпаки, виступають єдиним власником частки інвесторів у підприємстві, що фінансується. Треба зазначити, що можливість зареєструвати свій проєкт на краудінвестінговій платформі є відкритою для усіх бажаних. Однак проєкти повинні відповідати певним вимогам за терміном реалізації, обсягом інвестицій, варіантом отримання винагороди та іншими критеріями. Якщо за певний термін проєкт не збирає потрібну суму, то за допомогою агрегатора кошти повертаються на ті рахунки, з яких вони надійшли.

Наразі в світі функціонує велика кількість платформ краудінвестінгу - понад 670 майданчиків, 344 з яких працюють в США. Обсяг залучених таким чином грошей в 2016 р. склав близько 2,1 млрд. дол. Загальну кількість краудінвестінгових майданчиків можна побачити на рис. 1. [розроблено автором на основі 3].

Більша частина європейських краудінвестингових платформ функціонує у Великобританії – 34,8%. У Нідерландах – 13,6% усіх онлайн-платформ, у Франції – 21,2%, у Німеччині – 10,0%, у Іспанії – 10,2%. Але з огляду на те, що кількість краудінвестиційних платформ починаючи з 2008 року щорічно в середньому зростає на понад 50%, то їх реальна чисельність є набагато більшою.

Рис.1. Загальна кількість краудінвестингових платформ – майданчиків у країнах світу (2016 р.)

За даними видання «Forbes» та глобального рейтингу платформ Top100 Global Crowdfunding Sites, найбільшими онлайн-платформами краудінвестингу, що фінансують підприємницькі проекти, є такі [4]: Kickstarter (фінансує різноманітні проекти, такі, як створення фільмів незалежного кінематографа США, коміксів, відеоігор, музики і т. д.), AngelList (американська платформа для залучення пайових або боргових інвестицій в стартапи), «Crowdcube» (пайова платформа, розміщена на серверах, розташованих у Великобританії), «Equity Net» (єдина запатентована краудфандінгова платформа, що використовується тисячами підприємців для інвестування в приватні компанії середнього бізнесу), «RockThePost» (платформа, зорієнтована на взаємодію стартап-підприємців з акредитованими інвесторами) та інші.

Галузева структура краудінвестингових та краудфандінгових угод має наступний вигляд (рис. 2.) [5].

Рис. 2. Структура краудінвестингових та краудфандінгових угод за окремими галузями у Північній Америці (ліва діаграма) та Європі (права діаграма), 2016 р. (%)

Статистика зафіксованих угод за 2015-2016 рр. показує, що найбільшим інтересом з боку американських інвесторів користуються компанії в секторах електронна комерція і програмне забезпечення (ПЗ), на них припадає близько 55% від загальної суми інвестицій за даний період. Перші місця за кількістю угод у Європі займають галузі ПЗ. При цьому варто відзначити, що на сегмент припадає 59% від загального обсягу інвестицій, в той час як на біотехнології всього 2%. Найбільшу суму інвестицій привернув проект MobilEye – 400 млн. дол. [5]. Нідерландський проект створив візуальну систему для DrivingAssistanceSystems.

Проводячи паралелі між регіонами, варто відзначити, що сектор ПО лідує на ринках практично всіх розглянутих країн, як по кількості профінансованих компаній, так і по загальній сумі інвестицій. На ринку Європи, наприклад, сума інвестицій в даний сектор перевищує 50% від загального обсягу інвестицій. Підводячи підсумок, можна говорити про те, що у двох головних регіонах спостерігаються схожі тренди, з певною поправкою на стадію розвитку окремих секторів і особливості країн цих регіонів.

Загалом, використовуючи краудінвестингові майданчики, потенційні інвестори мають можливість легко виходити на фондовий ринок, вкладати кошти у проекти, не маючи законодавчих та територіальних перешкод, а засновники проектів мають можливість залучити потрібне фінансування з мінімальними ризиками, до того ж дуже зручним способом. Як стверджують засновники проектів простіше знайти 1000 невеликих інвесторів, ніж одного великого.

Краудінвестингові форми інвестування набувають особливої актуальності і дуже швидко поширюються в глобальному економічному середовищі. Успішне функціонування подібних систем у Європі та США підтверджує їх високу ефективність у вирішенні питань організації фінансування різноманітних проектів. Проте на території пострадянських країн краудінвестинг є поки маловідомою інновацією, потенціал якої наразі залишається недооціненим, про що свідчить кількість платформ у Росії (4) та Україні (1).

Таким чином, для України в умовах гострої нестачі інвестиційних ресурсів, створення та розвиток власних краудінвестингових платформ є дуже необхідним. Це сприятиме розвитку фінансово-інвестиційної сфери, дасть шанс приватним особам стати повноцінними інвесторами, розкрити підприємницький талант незалежно від суми наявних коштів та створить підґрунтя для розвитку високотехнологічних підприємницьких ініціатив, культурних, мистецьких, політичних і благодійно-громадських проектів.

Література:

1. What Is the Difference between Crowdinvesting and Crowdfunding? [Electronic resource] // Companisto. – Mode of access: <https://www.companisto.com/en/page/crowdinvesting-vs-crowdfunding>.
2. Thorpe D. Equity Crowdfunding Site Embraces Real Estate [Electronic resource] / D. Thorpe – 2014
Mode of access: <https://www.forbes.com/sites/devinthorpe/2014/12/03/equity-crowdfunding-site-embraces-real-estate/#36173bc17422>
3. Ткаченко О. Краудінвестинг: зарубажный опыт и отечественное инвестирование [Электронный ресурс]/ О.Ткаченко – Режим доступа: <https://investlb.com/ru/kraudinvesting-zarubezhnyj-opyt-i-otechestvennoe-investirovanie/>

4. Top 100 Crowdfunding Sites [Electronic resource]/– 2016 - Mode of access: <https://investlb.com/ru/kraduinvesting-zarubezhnyj-opyt-i-otechestvennoe-investirovanie/>

5. Аналитический обзор рынок синдицированных венчурных сделок и краудинвестинга. [Электронный ресурс] – М., 2016 - Режим доступа: https://rb.ru/media/upload_tmp/pbk_2016_01_2.pdf

ГОЛУБЧИКОВА Д.Р.,
студентка IV курса
спеціальності «Міжнародна економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РУХУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

В умовах глобалізації національний економічний розвиток залежить від здатності ефективно використовувати не тільки традиційні, але й, особливо, інтернаціоналізовані ресурси і чинники виробництва постіндустріального суспільства. Міжнародне інвестування відіграє при цьому провідну роль, формуючи канали передачі фінансових і матеріальних ресурсів, науково-технологічних і організаційно-економічних інновацій на новітній інформаційній основі.

Бурхливе зростання потоків ПІІ розпочинається в повоєнні роки, особливо з початку 1960-х рр. внаслідок поглиблення транснаціоналізації і формування світогосподарського поділу праці. Потреба в капіталі, значна кількість національних філій, більш низькі витрати виробництва, більш великий захист внутрішнього ринку та його значний розмір є чинниками імпорту ПІІ.

За даними UNCTADSTAT з 1970 року потоки зарубіжних інвестицій збільшилися майже у 130 разів. Так, з 13257 млн дол. США у 1970 році вони збільшилися до 1 746423 млн дол. США у 2016 р. (рис. 1), що засвідчує зростаючу роль цього чинника в економічному розвитку світового господарства і становлення інвестиційної глобалізації.

Динаміка ПІІ має стійкий позитивний характер до 2000 р. Так за період з 1970 р. до 2000 р. обсяг інвестицій збільшився у 102 рази з 13257 млн дол. США до 1 360 254 млн дол. США. Цьому сприяв розвиток НДДКР, поглиблення процесів глобалізації та лібералізації міжнародних економічних відносин, а також бажання інвесторів до економії, обумовлене розширенням виробництва та доступу до природних і трудових ресурсів.

Спостерігається не лише швидке збільшення потоків ПІІ, а й важливі зміни їх напрямків.

Лева частка капіталу потоків йшла до промислово розвинутих країн: в 1990-1996 рр. приплив інвестицій щорічно збільшувався в середньому на 3,6%, в 1997 р. він зріс на 30%, в 1998 р. — на 70%, в 1999 р. на — 30%.

Історично склалося так, що більшість ПІІ спрямовувались з одних промислово розвинутих країн до інших (тобто ПРК одночасно виступали і експортерами, і імпортерами капіталу). Ініціюючи понад 95% прямих закордонних інвестицій, вони ж і отримували близько 75% цих інвестицій. Така ситуація цілком зрозуміла: адже саме ПРК, по-перше, мали надлишки капіталу, щоб інвестувати його за кордон, по-друге, ця група країн мала найпривабливіший інвестиційний клімат.

Зміна напрямків ПІІ на даному етапі характеризується перерозподілом обсягів інвестиції із розвинених країн до регіонів третього світу. Такий процес пов'язаний із значними політичними та економічними зрушеннями, які відбуваються в країнах, що розвиваються, та країнах перехідної економіки наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. Багато країн демонструють високі темпи економічного розвитку, підвищення рівня конкурентоспроможності економіки [2].

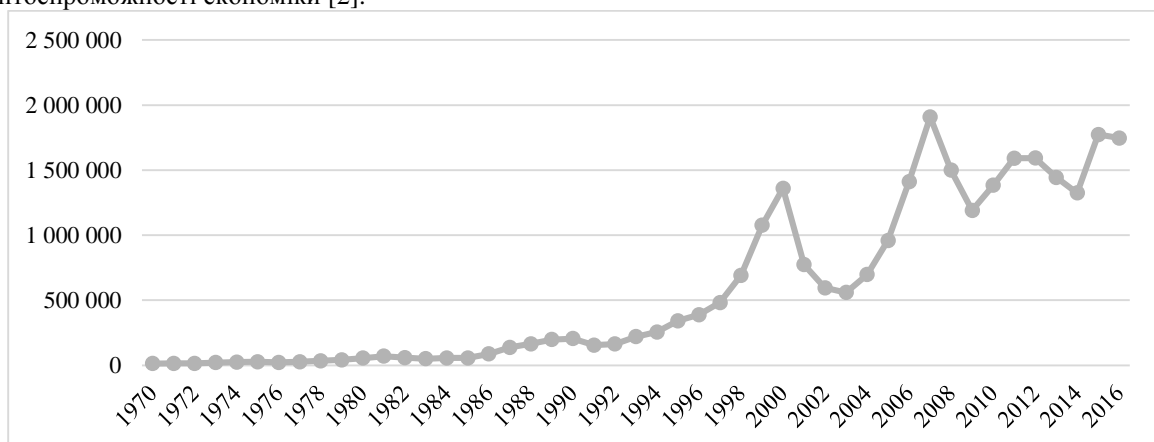

Рис. 1. Динаміка обсягів світових іноземних інвестицій за період 1970 – 2016 рр. (млн.дол.США)[1]

Сучасною особливістю інвестицій є те, що маючи різне національне походження вони переплітаються та взаємодіють між собою, створюючи міжнародні потоки та перетворюючись у світові інвестиційні ресурси, які функціонують в єдиному глобальному інвестиційному просторі.

Упродовж 2006-2015 рр. світові потоки ПІІ не мали єдиної тенденції розвитку. За період з 2006 р. по 2007р. потоки ПІІ впевнено слідували позитивній тенденції якій сприяли: стабільне світове економічне зростання, реформи лібералізації в галузі інвестування, що проводяться, та широкомасштабна стратегія інтернаціоналізації, що впроваджується зростаючою кількістю транснаціональних корпорацій. Це призвело до історично рекордного рівня притоку ПІІ у 2007 р.(1 902 244млн дол. США).

Однак уже в наступному році намітилася зворотна тенденція. Сформована фінансова нестабільність у США влітку 2007 року виявилася першим провісником глобальної кризи й призвела до істотного погіршення ситуації на ринку інвестицій. Вже на початку 2008 р. поганий інвестиційний клімат негативно відбився на багатьох інвестиційних програмах, торкнувшись, у тому числі, і прямих іноземних інвестицій. За період с 2007 р. по 2009 р. обсяги іноземного інвестування зменшились на 37,9% (або на 720 832 млн. дол.).

За період 2010-2015 рр., відбувалися в основному позитивні зміни в показниках, для яких були характерними незначні коливання. В 2010-2011 рр. потоки ПІІ збільшились порівняно з 2009 р. на 32% (або на 385 427млн. дол.). Період 2012-2014 рр. характеризуються занепадом обсягів ПІІ протягом якого вони зменшились на 18,3%або на233 919млн. дол. США.Зниження потоків ПІІ відбулося в основному під впливом крихкості світової економіки, геополітичних ризиків і політичної невизначеності для інвесторів. У 2015 р. спостерігались дуже позитивні зміни, ПІІ збільшились на 38% (або на 485 156 млн. дол.).Основним фактором глобального поживлення стало різке зростання суми угод міжнародних злиттів і поглинань (ЗіП).Ці придбання були частково обумовлені змінами конфігурації корпорацій, включаючи податкові інверсії. Незважаючи на відновлення процесівінвестуванняу другій половині 2016 року, після слабких результатів другого кварталу, світові потоки прямих іноземних інвестицій в 2016 році скоротилися на 2 % порівняно з попереднім роком, до 1 трлн 75млрд.дол.США, причиною чого є слабкий рівень економічного розвитку и значні політичні ризики у різних державах[1].

Отже,процеси руху прямих іноземних інвестиції мають позитивну тенденцію руху, яка пояснюється поглибленням процесів лібералізації та процесами транснаціоналізації.

Література:

1.UNCTAD. Офіційний web-сайт [http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx]- Режим доступу: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en

2.Сучасні тенденції руху прямих іноземних інвестицій в світовому господарстві / В. А. Бабенко // Актуальні проблеми держави і права. - 2006. - Вип. 29. - С. 253-256.

ГУБЕНКО В.С.,
студентка VI курсу
спеціальності «Міжнародна економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ ДЛЯ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сьогодні як ніколи в Україні стоїть насущне питання щодо європейської інтеграції. Впровадження відповідного законодавства, підписання взаємних угод, наближення державних стандартів до європейських – пріоритетні задачі України на наступні 10 років. Сьогодні подолання економічної прірви між даними країнами, стимулювання співробітництва та все більшої інтегрованості у європростір.

В сучасних умовах розвитку світових інтеграційних процесів Європейський Союз є торговельним і впливовим партнером України. Відносини ЄС та України характеризуються широким спектром зв'язків і передбачають торговельно-інвестиційне, регіональне співробітництво, надання технічної допомоги.

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС держави, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Разом з цим намір України розбудувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був проголошений набагато раніше. Так, у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» Україна вперше заявила про власні євроінтеграційні прагнення. У документі закріплювалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом - до повного її членства у цій організації» [1].

Регіон ЄС багато вчених та дослідників вважають перспективним для нарощування потужностей співпраці між Україною та не тільки європейським континентом, а й світовим простором.

Насьогодні Європейський Союз є одним з найбільших іноземних інвесторів України. З року в рік стабільно зростає зовнішньоторговельний оборот між Україною та ЄС та прямих іноземних інвестицій з країн ЄС в українську економіку.

Виділяють три великі групи інвесторів з Євросоюзу:

— економічно розвинені європейські країни і країни, які розвиваються. Сюди можна віднести: Німеччину, Австрію, Францію, Польщу, Люксембург та Угорщину.

— країни з режимом зниженого оподаткування. До цих країн належать Нідерланди та Великобританія.

— офшорні зони. Найбільшим прямим інвестором в економіку України протягом останніх років є Кіпр. Частка Кіпру в якості інвестора України росла з 25,95% в 2007 році і залишається максимальною у 2016 році (37,13%) [2; 3].

Для аналізу впливу темпів приросту ВВП України та темпів приросту ВВП ЄС на обсяги прямих іноземних інвестицій була побудована наступна модель, де: X_1 – темпи приросту ВВП України; X_2 – темпи приросту ВВП ЄС [3].

Таблиця 1

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

Ознаки	Y	X ₁	X ₂
Y	1	0,606	0,602
X ₁	0,606	1	0,763
X ₂	0,602	0,763	1

Дані таблиці 1 свідчать, що між результативною ознакою (темп приросту інвестицій Євросоюзу в Україну) і усіма факторними ознаками існує прямий та помірний зв'язок, так як коефіцієнт кореляції (r) >0 та характер зв'язку, мають значення r у діапазоні $|\pm 0,5| - |\pm 0,7|$.

Як свідчать дані кореляційної матриці між темпами приросту ВВП України та темпами приросту інвестицій ЄС в Україну спостерігається прямий та найбільш тісний зв'язок, який вимірюється коефіцієнтом кореляції, що дорівнює 0,606. Аналогічно прямий та помірний зв'язок можна спостерігати між темпами приросту ВВП інтеграційного об'єднання та темпами приросту інвестицій з відповідним коефіцієнтом кореляції 0,602.

Також на основі кореляційної матриці можна зробити висновок, що між показниками, що мають тісний зв'язок з результативною ознакою, також спостерігається тісний взаємозв'язок, тобто між ними є мультиколінеарність.

На основі проведеного регресійного аналізу сукупний вплив двох досліджуваних факторів на темпи приросту інвестицій характеризується наступним рівнянням багатфакторної регресії:

$$Y = 9,32 + 0,292 X_1 + 0,804 X_2$$

Таким чином, по рівнянню регресії очевидно, що темп приросту інвестицій країн Євросоюзу в економіку України при збільшенні темпу приросту ВВП України на 1% збільшиться на 0,292%, а при збільшенні темпу приросту ВВП ЄС на 1% – збільшиться на 0,804%.

Для подальшого прогнозу змін притоку інвестицій з Євросоюзу до України була використана функція прогнозу MS Excel «Тенденція» для визначення очікуваних показників ВВП цих країн. Тож, згідно результатів функції, отримуємо наступні дані:

Таблиця 2

Очікувані показники ВВП України, ЄС та ПІ в Україну

Рік	ВВП України, млн дол	ВВП Євросоюзу, млн дол	Темп приросту інвестицій, %	Об'єм інвестицій, млн дол.
2017	112184,80	16785869	19,51	31558,06
2018	106125,87	16642178	7,05	33784,39
2019	100066,95	16498487	6,96	36135,36
2020	94008,02	16354796	6,85	38611,26
2021	87949,09	16211105	6,73	41210,43

Відповідно до таблиці 2, аргументами рівняння, отриманого для прогнозу розміру інвестицій, є очікувані показники ВВП України та ЄС. З цього рівняння X_1 – ВВП України, X_2 – ВВП ЄС. Згідно прогнозних даних, очікується різке підвищення ВВП України у 2017 році – на 23,24 млрд. дол. США, а далі поступове зниження цього показника до 87494,09 млн. дол. протягом наступних чотирьох років. Очікувані показники Європейського Союзу складатимуть станом на 2017 рік – 16785869 млн дол, що вказує на абсолютне збільшення показника відносно 2016 року на 518,23 млрд дол., але з 2018 року буде спостерігатися незначне зменшення даного показника протягом наступних років. Дана ситуація для обох сторін може описуватися

різким збільшенням їх взаємодії на основі підписаної поглибленої ЗВТ, що передбачатиме різке збільшення взаємодії учасників, а згодом поступову стабілізацію відносин.

Отже, підставивши вищезазначені аргументи, отримаємо об'єми інвестицій ЄС в українську економіку. Тож, протягом п'яти наступних років очікується збільшення вкладень Європейського Союзу в економіку нашої країни на 181299,5 млн дол. США або на 47,1% відносно вкладень 2016 року. Найбільш значиме збільшення даного показника буде спостерігатися протягом 2017 року (більш ніж на 5 млрд. дол. США), що знов описується посиленням взаємодії обох сторін угоди про ЗВТ, та збільшенням притоку інвестицій з ЄС для скорішої адаптації української економіки до країн об'єднання. З поступовим поглибленням зв'язків між країнами буде все ж таки спостерігатися зростаючий показник ПП, що свідчить про нарощення співпраці між Україною та країнами-членами ЄС. Згодом на 2021 рік, прогнозний показник інвестицій Євросоюзу в нашу економіку складатиме 41210,43 млн. дол. США.

Отже, базуючись на прогнозних даних, слід зазначити, що Європейський Союз був та залишається основним партнером зовнішньоекономічної діяльності України. У довгостроковій перспективі можна говорити лише про збільшення взаємодії цих країн. Укладення Угоди про асоціацію лише черговий крок України на шляху до досягнення кінцевої мети – інтеграції у європростір. Подібні зміни сприятимуть поглибленню співробітництва з країнами ЄС, що вже сьогодні набуває все більш пріоритетних позицій. Все це визначається в активній трансформації української економіки під стандарти країн Європейського Союзу та в поглибленні взаємозв'язків між країнами. У довгостроковій перспективі можна говорити про наростаючу зацікавленість Євросоюзу в Україні як у суб'єкті інтеграційного об'єднання та про вірогідне перевищення фактичних показників співробітництва над прогнозними.

Література:

1. Відносини Україна-ЄС [Електронний ресурс] // Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. - Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/relations>
2. Державна служба статистики України [Електронний доступ]: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Історія відносин Україна-ЄС [Електронний ресурс]// Запорізька державна обласна адміністрація – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/article/1955/istoriya-vidnosin-ukrajina---jes.html>

ДОЛЖЕНКО В.В.,
студент ОС «Магістр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Потреби в інвестиціях існують практично в кожній країні, а спричинено це обмеженістю економічних ресурсів. Прямі іноземні інвестиції – одне з найяскравіших явищ світової економіки. Багато фірм нині активніше розширюють свою діяльність за кордоном за рахунок прямих інвестицій. Державні ж інвестиції можуть здійснюватись з метою регулювання розвитку економіки. Для активізації інвестиційної діяльності потрібна інвестиційна політика з чіткими механізмами реалізації на державному та регіональному рівнях. Необхідна загальна стратегія інвестиційного розвитку, яка б визначила пріоритети інвестування і до того ж була б перспективною. [3]

Саме від рівня інвестицій залежить процес економічного зростання, тому що вони є невід'ємною умовою структурних зрушень у народному господарстві, технічного прогресу, підвищення показників господарської діяльності суб'єктів господарювання та виходу держави з економічної кризи. Забезпечення надходжень коштів із внутрішніх, а також зовнішніх джерел, можливо завдяки створенню сприятливого інвестиційного клімату в країні. Залучення іноземних інвестицій для потреб національної економіки стає індикатором міжнародної привабливості країни, показником якості інвестиційного середовища для інвесторів та конкурентоспроможності економіки країни на міжнародному ринку капіталів. [2]

Нині рівень інвестицій в економіку — не більш як 10% від ВВП, у той час як нормальною вважається частка інвестицій у ВВП на рівні 20–25%. При цьому власні кошти підприємств за 2015 рік становили 67,4% усіх інвестицій в економіку. Головним джерелом капітальних інвестицій у 2016 р. також залишалися власні кошти підприємств, частка залучених кредитів – 7,3%, а кошти іноземних інвесторів – всього 3,1%

Рейтинг Doing Business – Україна посідає 83-й рядок рейтингу, між Саудівською Аравією та Брунеєм, і нас обігнали Ботсвана, Бутан і Руанда. Зміни, внесені у законодавство до 01.06.2017 р., вплинуть на оцінку Світового банку в черговому рейтингу – за результатами 2016 р. рейтинг буде між 65-м або 69-м. За статистикою, один пункт підвищення в рейтингу Doing Business у середньому дає країні до 300 млн дол. додаткових інвестицій.

Спрощення реєстрації й дерегуляція дозвільних процедур стосуються лише окремих моментів у житті компанії, вони не полегшують операційної діяльності підприємства, де і виникає більша частина проблеми. Наприклад: Зниження ЄСВ — успішний досвід, але в іншому лібералізації не відбувається, ситуація на митниці, наприклад, не змінилася. Також, інвестиції неможливі, якщо інвестор не може спрогнозувати прибутковість підприємства. І тут, дійсно, визначальну роль уже відіграє не бізнес-клімат і не дерегуляція, а викривлення бюджетних процесів. В Україні й досі визначення ключових макропоказників не точніше, ніж прогнози погоди, а їх утримання — взагалі недосяжна мета. Бюджет 2015 року був побудований на прогнозі інфляції в 26,7%, а в реальному житті вона перевернула за 40%, ВВП ж замість обіцяних 5,5% упав на 9%.

Найчастіше стримують інвестиції не лише корупція або слабкий захист прав власності, а й макроекономічна нестабільність і обмеження на рух капіталів. По суті, уряд не дає сьогодні інвесторам сигналів стабільності, хоча й постійно говорить про макростабілізацію. Бюджет поточного року орієнтується на інфляцію в 12%, але відповідно до останнього інфляційного звіту НБУ під кінець року вона становитиме 9,1%. Тобто вже можна говорити про потенційне невиконання дохідної частини бюджету та, відповідно, про зростання бюджетного дефіциту – ризик майбутніх курсових стрибків, тому що джерел його покриття в Україні небагато, і досі головною була емісія. За 2015 р. приріст облігацій внутрішньої держпозики в портфелі НБУ становив 71,8 млрд грн. Це і є монетизація дефіциту держбюджету, яка де-юре не є емісією, але де-факто створює на обмінний курс не менший тиск;

На інвестиційний клімат в Україні також значною мірою вплинули курсові коливання та валютні обмеження. На цей час це не тільки й не стільки політика власне НБУ, скільки вимоги МВФ. Частково вони праві. Але політика НБУ була панічною у 2014 р., і обмеження (часто надто жорсткі або безглузді, тому що "ті, кому треба", їх легко обходили і обходять) виявилися надто тривалими. Це підірвало довіру до регулятора. А девальвація, у свою чергу, підірвала довіру до гривні. Уже зараз різке зняття обмежень може призвести до обвалу на ринку, чого й боїться регулятор. (хоча масштаби цього обвалу перебільшені, адже НБУ перекрив лише офіційні канали, якими користувалися лише іноземні публічні компанії. Решта вже давно обходять офіційні обмеження).

Тому, найважливіші питання, які сьогодні потребують негайного вирішення це: податкова й митна реформа, підтримка вітчизняного виробника та експортера; реалізації транзитного потенціалу України, створення на території України логістичних центрів та ін.

Стосовно інвестиційної політики України слід зазначити, що вона має відповідати таким вимогам:

- не суперечити принципу повного та всебічного захисту державного суверенітету та визначених національних економічних інтересів;

- забезпечувати рівність, взаємовигідність і еквівалентність міжнародної економічної взаємодії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та неприпустимість різних форм економічної дискримінації й недобросовісної конкуренції;

- бути гарантом залучення іноземних капіталів; - чітко визначити структурну політику держави на основі врахування пріоритетів економічного розвитку та спрямування інвестиційних потоків у цьому напрямку;

- забезпечувати формування та стабілізацію інвестиційної інфраструктури, що сприятиме запровадженню особливих, контрольованих державою режимів для іноземних інвестиційних інституцій, банків, страхових компаній тощо.[1]

Таким чином, можна зробити висновок, що без інвестицій переорієнтувати й розвивати економіку неможливо. Поліпшення інвестиційного клімату — сигнал для інвестора. Україна зараз дуже приваблива з погляду інвестицій, тому що рівень зарплат у країні відносно низький, а дешева робоча сила — це вага конкурентна перевага. Для зростання, перш за все, потрібно поліпшити бізнес-клімат. Поки інвестори не побачать злагождені і грамотної роботи Міністерства фінансів і Національного банку, розмови про залучення інвестицій так і залишаться розмовами. В умовах жорсткого валютного регулювання та ймовірних курсових стрибків прогнозувати свою діяльність навіть на місяці складно, не кажучи вже про роки. Тому застосування економічних важелів впливу на впровадження іноземного капіталу, податкові пільги та податкові канікули для об'єктів інвестування, створення вільних економічних зон – необхідна передумова сьогодення.

Література:

1. Коваленко О.В. Пріоритетні напрямки іноземного інвестування в Україні [Електронний ресурс]. / О.Коваленко, Тимофеева К. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_1_078.pdf
2. Тюлькіна К.О. Перспективні напрямки покращення інвестиційного клімату в Україні / К.О. Тюлькіна, М.М. Заволока // Вісник Одеського державного екологічного університету. – 2013. - Вип.15. – С.5-61
3. Чирочка А.В. Основні напрямки інвестиційних процесів в Україні [Електронний ресурс] / А.В.Чирочка. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008febr/2_chirochka.php

ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВАЖЕЛІВ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Останніми роками в Україні недостатньо уваги приділяється проблемам фінансово-кредитної підтримки та стимулювання розвитку інноваційних процесів, розширення інноваційної діяльності, створення інноваційного продукту. Чинне фінансове, а особливо податкове законодавство практично не містить норм щодо підтримки та стимулювання інноваційної діяльності. У той же час і теоретичних розробок вітчизняних науковців у цьому напрямку недостатньо.

Серед механізмів впливу держави на забезпечення сприятливого інноваційного клімату та проведення політики технічного переоснащення виділяють, як правило, три основні компоненти:

- створення спеціальних фінансових механізмів підтримки такої діяльності;
- формування відповідної інноваційної інфраструктури;
- використання непрямих методів підтримки.

Однією з основних проблем реалізації інноваційної політики в Україні на сучасному етапі є недостатнє використання державою непрямих економічних важелів стимулювання науково-інноваційної діяльності та технічного переоснащення виробництва. Проте саме непряме регулювання забезпечує максимальний вплив на створення сприятливого інноваційного клімату в економічно розвинених країнах.

В Україні на сьогодні не передбачено застосування фіскальних інструментів для стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. Причини цього пов'язані зі значним дефіцитом державного бюджету, складністю адміністрування податкових пільг, непрозорістю контролю за їх використанням, досвідом значних корупційних зловживань [1]. Створення умов для формування сприятливого інституційного середовища оподаткування, стимулювання економічного і соціального розвитку, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках потребує здійснення заходів, спрямованих на використання податкових важелів державного регулювання діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва [2, с.297]. Узагальнення наукових підходів [3] до визначення принципів застосування податкових важелів державного стимулювання інноваційного підприємництва, дозволило нам виділити наступні.

1. Узгодженість із національними інтересами. Податкові важелі потрібно використовувати, керуючись загальнодержавними інтересами. Використовуючи податкові важелі необхідно створювати умови для активізації інвестиційних процесів, насамперед, у пріоритетних сферах матеріального виробництва, які визначені основними напрямками структурної перебудови за конкретними програмами і проектами, та призведуть до збільшення випуску і здешевлення соціально необхідних товарів [2, с.298].

2. Результаторієнтованість. З метою підвищення результативності використання податкових важелів державної підтримки інноваційного підприємництва необхідно використовувати систему оцінки ефективності використання податкових пільг. Вона повинна враховувати показники економічної, соціальної та фіскальної ефективності [1].

3. Критеріальність. Критерії надання податкових пільг повинні обмежити коло претендентів виключно тими суб'єктами підприємницької діяльності, які проводять легальну господарську та фінансову діяльність і відповідають вимогам щодо державної підтримки. Мета надання податкових пільг повинна полягати у кардинальному оновленні технічної та технологічної бази виробництва, збільшенні кількості висококваліфікованих робочих місць [1].

4. Прогнозованість. Практика використання податкових важелів повинна характеризуватися передбачуваністю. Це є однією з передумов залучення довгострокових інвестиційних ресурсів у високотехнологічний сектор економіки України. Прогнозованість державної політики у цій сфері дозволить також зменшити транзакційні витрати.

5. Контроль. Стимулюючий потенціал кожного податкового інструменту має бути підкріплений вимогою до суб'єкта підприємницької діяльності спрямовувати вивільнені кошти в чітко визначеному напрямі, а також нормами відповідальності за його порушення. Недотримання цієї вимоги призведе до анулювання права підприємства на податкові стимули [4]. Також, доцільно встановити порядок звітності та контролю за використанням фінансових ресурсів, наданих у вигляді пільг, з правом стягнення їх до бюджету у випадку неефективного використання тощо [5].

6. Строковість. Застосування спеціальних режимів оподаткування суб'єктів інноваційного підприємництва повинно здійснюватися протягом певного, чітко визначеного, обмеженого періоду. Даний принцип тісно пов'язаний із принципом узгодженості національних інтересів. Одночасно, його дотримання є важливою передумовою для формування ефективних, з точки зору економічної складової, відносин [1].

7. Зворотній зв'язок. Поняття прозорості щодо практики застосування податкових важелів стимулювання інноваційного підприємництва залежить від використання ефективних каналів комунікацій між їх суб'єктами[1].

З самого початку податки у всіх державах запроваджувалися з метою виконання фіскальної функції, тобто забезпечення держави джерелами коштів для фінансування державних витрат. Потім держави тією чи іншою мірою почали використовувати податкові ставки і податкові пільги з метою регулювання соціально-економічних процесів, і податки стали виконувати регулюючу функцію - здійснювати вплив на відтворення (стимулювати чи стримувати його темпи, збільшувати чи зменшувати нагромадження капіталу і платоспроможний попит населення) і сприяти розв'язанню різних соціальних задач (захист низькооплачуваних осіб, перерозподіл доходів для забезпечення соціально незахищених верств населення, здійсненню ефективної демографічної політики). Оскільки регулююча функція податків спрямована на економічні і соціальні процеси, її можна поділити на економічну, стимулюючу, соціальну.

Для поліпшення свого становища Україні необхідно поступово знижувати податкове навантаження, використовуючи міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку нашої країни, створювати умови, в яких майже неможливо буде ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження були доцільно розподілені. За умови ефективного реформування податкової системи в частині зниження реального податкового навантаження, Україна матиме можливості розвитку інноваційної діяльності. В Україні податкова система виконує переважно фіскальні функції, тому з метою стимулювання інноваційної активності необхідно застосовувати податкові пільги.

Література:

1. Молдован О.О. Щодо доцільності запровадження податкових механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні [Електронний ресурс]/О.О. Молдован, Н.С. Медведкова. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1315/>
2. Ільєнко Р.В. Податкові інструменти активізації інноваційної діяльності: міжнародний досвід /Р.В. Ільєнко //Вісник Хмельницького університету. - 2010. - № 6. - Т. 4. - С. 296-299.
3. Курмаєв П.Ю. Инновационно-воспроизводственный подход к регулированию региональной экономики / П.Ю. Курмаєв // EuropeanResearcher. – 2013. – №1. – С.28-31.
4. Геєць В.М. Формування дохідної частини бюджету: підсумки, проблеми, перспективи / В.М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 1. – С. 9-30.
5. Курмаєв П.Ю. Аналіз нормативно-правового забезпечення процесу управління соціально-економічним розвитком на регіональному рівні /П.Ю. Курмаєв //Економічний простір. – 2009. - №24. – С.38-44.

ІВАНОВА І.М.,
студентка ІV курсу
спеціальності «Міжнародний бізнес»
Маріупольського державного університету
(Україна)

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТНК НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Існують різні оцінки діяльності ТНК та їх впливу на економіку як країн базування, так і приймаючих країн. Але в будь-якому випадку слід визнати, що ТНК є найважливішим суб'єктом глобальної економіки, рушійною силою глобалізаційних процесів. ТНК як складна система постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем на національному та світовому рівнях. [2].

Україна в умовах прогресуючої глобалізації світової економіки виступає переважно як країна, що приймає транснаціональні корпорації і певною мірою випробовує на собі переваги і недоліки їх діяльності.

На сьогодні ТНК є одним з основних українських інвесторів, а прямі іноземні інвестиції ТНК – основною формою зарубіжної експансії ТНК. Структура й динаміка українських інвестицій свідчить про орієнтацію більшості іноземних інвесторів на отримання швидкого прибутку та можливість зловживання фінансовими коштами. На українському ринку присутні більше світові ТНК, які здійснюють свою діяльність за допомогою своїх дочірніх підприємств та філій. На сьогодні в Україні зафіксовано близько 7 тис. філій іноземних ТНК, тоді як у світі їх загалом приблизно 810 000. Тобто частка України складає лише 0,8 % від загальної кількості філій ТНК [3].

Основними напрямками концентрації інтересів ТНК, зокрема щодо української економіки, є АПК, промисловість та фінансовий ринок. Це обумовлено ступенем ефективності функціонування цих секторів економіки та їх статусом стратегічно важливих для формування валового продукту будь-якої економіки. Враховуючи розвиток науково-технічного прогресу (НТП), ці галузі є не тільки стратегічно важливими, але й перспективними щодо реалізації інвестиційних програм. На вітчизняному ринку активно працюють такі відомі

ТНК, як Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, MetroCash&Carry, HewlettPackard, BritishAmericanTobacco та ін.[1].

Масштаби присутності провідних ТНК в економіці України наочно представлено на рис. 1

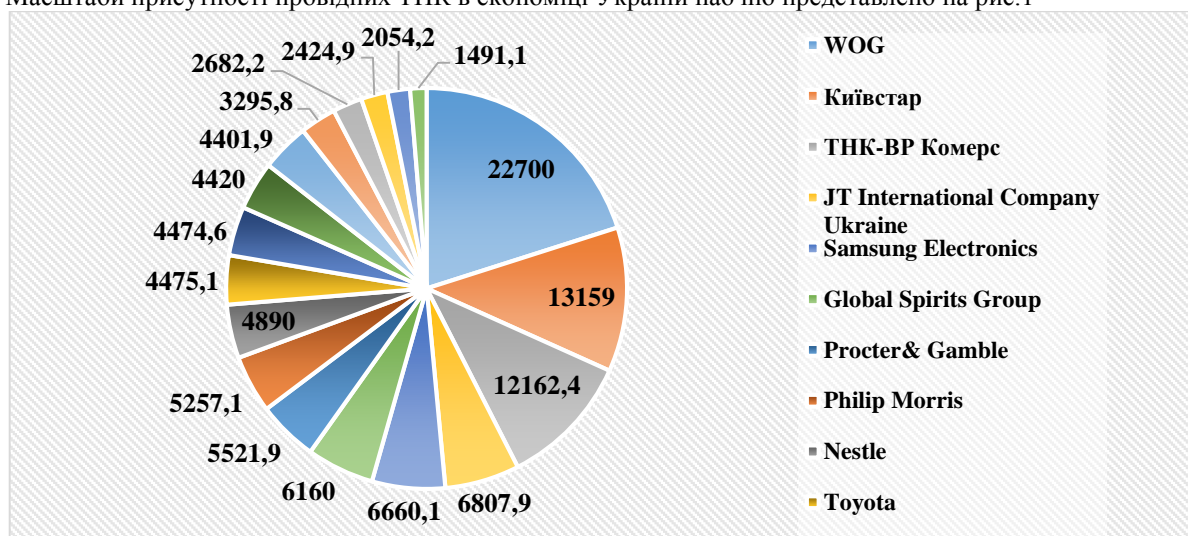

Рис.1 Структура виручки від реалізації, що отримують ТНК, присутні на українському ринку, млн.грн., 2016р.

Структура виручки від реалізації товарів, робіт, послуг провідних ТНК свідчить про інтенсивність їх функціонування. Найбільшу активність ТНК демонструють у галузях нафтогазової, хімічної, сільськогосподарської та харчової промисловості, телекомунікаційних послуг. Інтереси ТНК обумовлено економічними вигодами. Прибутковість сфер господарської діяльності, зазначених на рис.1, дає можливість спрогнозувати, що ТНК будуть поглиблювати ступінь своєї участі.

До найбільших транснаціональних компаній в Україні відносять «Систем Кепітал Менеджмент» (СКМ). «Систем Кепітал Менеджмент» - українська багатогалузева група, що включає більше 100 підприємств в сфері металургії, енергетики, фінансів, телекомунікації, медіа та інших секторів економіки. Географічний діапазон компанії включає Україну, Росію, США, Італію, Великобританію, Швейцарію та Болгарію. [4].

Список ТНК нараховує десятки великих та середніх компаній, що працюють на міжнародному ринку і базуються в Україні, але саме українська ТНК одна. Вищезазначені компанії є найбільшими з них. Кожна з корпорацій має свої особливості функціонування, що зумовлені специфікою діяльності, ринком попиту та географічними векторами направленості. Але однією з спільних рис, що можна простежити в українських транснаціональних компаніях – це монополізація окремих галузей та сфер діяльності. Тобто, найбільші компанії, що мають статус ТНК, є єдиними гігантами кожен в своїх секторах. Саме цей фактор виступає основним негативним чинником тенденції розвитку ТНК в Україні.

Одним із основних недоліків функціонування ТНК в Україні для вітчизняних виробників є неспроможність утримувати конкурентні позиції порівняно з великими міжнародними корпораціями. Виходячи з цього, політика уряду України має бути спрямована, з однієї сторони, на оптимальне використання можливостей транснаціоналізації, з іншої на нейтралізацію її негативних наслідків; вона має бути комплексною та ґрунтуватися на чітко визначених національних пріоритетах розвитку.

Отже, діяльність ТНК має ряд позитивних і негативних сторін як для приймаючої країни, так і для країни базування. Серед плюсів це: входження підприємств міжнародних компаній на ринок приймаючої країни, що супроводжується збільшенням інвестиційних надходжень, покращенням економічного клімату країни, збільшенням відкритості економіки, прискоренням науково-технічного прогресу, забезпеченням робочими місцями, надходженням до державного бюджету. Іншою стороною такої взаємодії виступають такі негативні наслідки, як виснаження ресурсної бази, збільшення монополізації ринку, лобювання інтересів окремих підприємств, підвищення залежності національної економіки по відношенню до більш могутніх держав, використання країни як ресурсного придатка лише на певний період часу.

Література:

1. 200 найбільших компаній [Електронний ресурс] // Сайт Forbes Україна. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/ratings/3>.
2. Гайдуцький І. П. Розвиток транснаціональних корпорацій (ТНК) та їхній вплив на економіку країн / І. П. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2008. – №1. – С. 53-58.
3. Шабаліна Л., Корнейченко М. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України // Схід. — 2012.
4. FinancialTimesGlobal 500 2010 (TheWorld'sLargestCompanies) [Електронний ресурс] // Сайт FinancialTimes. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ft.com/reports/ft500-2010>.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІПШЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС

Інвестиційний клімат держави - це сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів. Сприятливий інвестиційний клімат має забезпечити захист інвестора від інвестиційних ризиків.

До чинників, що забезпечують подолання або зниження ризиків для інвесторів в Україні, належать:

- ❖ рівень розвитку продуктивних сил та стан ринку інвестицій;
- ❖ правове поле держави (законодавча база);
- ❖ політична воля усіх гілок влади;
- ❖ стан фінансово-кредитної системи;
- ❖ статус іноземного інвестора;
- ❖ інвестиційна активність населення.

Щодо інвестиційного клімату в Україні, економіка України перебуває в складній економічній ситуації, яка зберегла тенденції до погіршення у 2015 році внаслідок продовження агресивної політики Російської Федерації, окупації Криму і військових операцій на сході України.

Співпраця з ЄС може стати відповіддю на один з найактуальніших питань, щодо створення сприятливих умов розвитку бізнес-клімату в Україні.

Щоб проаналізувати інвестиційний клімат України, слід дослідити обсяги прямих іноземних інвестицій в та поза межі України. В процесі дослідження було виявлено, що інвестиції з країн ЄС в економіку України перевищують такі з інших країн світу в 3-4 рази (Обсяг інвестиції нерезидентів в економіку України, станом на 1 січня 2016 р. – з країн ЄС 42789,5 млн. дол. США; з інших країн світу 11281,2 млн. дол. США). Проте, за півроку з січня 2016 по липень 2016 валові іноземні інвестиції в Україну впали майже на 3 млрд. дол., що в більшій частині обумовлено зниженням іноземних інвестицій нерезидентів. Заборгованості України за кредитами так само збільшилися за цей термін на 500 млн.

Найбільшими інвесторами в економіку України є:

- Кіпр – 427,7 млн дол, що складає 21,7% від загальної суми інвестицій, хоча дану країну і не зовсім правильно назвати інвестором, так як більшість інвестицій з Кіпру є поверненням коштів резидентів України, відправлених туди на офшорні рахунки;
- Великобританія – 403,9 млн - 20,5% від загальної суми інвестицій;
- Нідерланди – 255 млн - 12,9% від загальної суми інвестицій;
- Австрія – 249,9 млн - 12,7% від загальної суми інвестицій;
- Італія – 209,9 млн - 10,6% від загальної суми інвестицій;
- Угорщина – 187,6 млн - 9,5% від загальної суми інвестицій;
- Німеччина – 75,2 млн - 3,8% від загальної суми інвестицій;

У загальній сумі, інвестиції тільки цих держав складають 49,5% від валових іноземних інвестицій або 29% з вирахуванням Кіпру, що в черговий раз доводить, що, не дивлячись на економічну і політичну кризи в державі, європейські інвестори знаходять економіку України досить привабливою для своїх інвестицій і продовження інвестування в нашу країну для них є вигідним як сьогодні, так і в майбутньому.

Окрім інвестиційного клімату сьогодні є маса джерел інформації, яка збирається для оцінювання впливу діяльності держави на її інвестиційну привабливість. Одним з найбільш значущих джерел такого роду є рейтинг Світового банку «Doing Business», що публікується щорічно, та на підставі якого іноземному інвестору простіше зрозуміти доцільність вкладення власних активів в економіку тієї чи іншої країни. Завдяки юридичним реформам, проведених в Україні за останні роки, в 2017 році наша країна посіла 20 місце серед 189 держав світу за показником «створення підприємств» (тобто те, наскільки іноземному інвестору буде проблематично, або ж легко створити філію або підприємство з іноземним капіталом на території нашої держави). Так само в цьому році Україна посіла 70 місце (будучи на 101 в 2016 році) за рівнем «захисту міноритарних інвесторів». Таким чином можна сказати, що наш уряд усвідомлює важливість залучення інвестицій і своєю діяльністю намагається цьому сприяти.

Також наша держава надає іноземному інвестору ряд гарантій на юридичному (законодавчому) рівні, а саме:

- Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.
- У випадку припинення інвестиційної діяльності іноземному інвестору гарантується повернення його інвестиції в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів від інвестицій у грошовій або товарній формі.

➤ Держава також гарантує безперешкодний і негайний переказ за кордон прибутків і інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах унаслідок здійснення іноземних інвестицій.

➤ На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами.

Таким чином, для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази, а також підвищення рівня конкурентоспроможності національних підприємств, з метою створення більш привабливих умов для європейських інвесторів.

ЛАРІНА Д.Є.,
студентка III курсу
спеціальності «Міжнародна економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

На сьогодні соціально-економічний розвиток України безпосередньо залежить від створення сприятливого інвестиційного клімату, оскільки саме інвестиції є одним з найважливіших елементів, на чому ґрунтується економіка і добробут держави, розвиток виробництва, підприємництва і бізнесу.

Неоднорідність інвестиційного простору України є однією з особливостей її економіки. Висока інвестиційна привабливість є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності країни, забезпечення високих і стійких темпів економічного зростання. У зв'язку з цим актуальними є дослідження формування стабільного інвестиційного клімату, розширення функцій держави у забезпеченні припливу інвестицій в українську економіку та їх раціонального використання.

Незважаючи на різкий спад темпів розвитку іноземної інвестиційної активності у 2014 р. (-21,5 %), що було пов'язано з військовими діями на сході України, посиленням ризику розбалансування платіжного балансу, втратою ринків збуту, зниженням міжнародними рейтинговими агенціями кредитних рейтингів України, у 2016 р. можна спостерігати поступове відновлення залучення прямих іноземних інвестицій в національну економіку.

Стосовно галузевої структури залучення ПІІ, Україна залишається привабливою для іноземних інвесторів у галузях експлуатації природних ресурсів (металургійна, нафтогазова, лісова і хімічна галузі) та в галузях, що мають широкий внутрішній ринок (виробництво харчових продуктів, виробництво товарів народного споживання). Доречним є також, що провідними сферами економічної діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій, у 2016 році залишаються: фінансова та страхова діяльність – 10324,4 млн. дол. США (27%), промисловість – 9550,2 млн. дол. США (25%), оптова та роздрібна торгівля – 5485,5 млн. дол. США (15%); операції з нерухомим майном – 3670,6 млн. дол. США (10%).

Варто зазначити, що найбільш привабливими для іноземних інвесторів є Придніпровський та Північно-Східний райони, де у 2016 р. було зафіксовано найбільша частка капітальних інвестицій (11,14 % і 7,35 % відповідно). Це зумовлено великою часткою населення в цих районах (11,67 % та 12,28 %). Проте, незважаючи на невелику частку населення в місті Києві (6,87 %), столиця України є лідером за іноземним інвестуванням (53,62 %). Таке становище зумовлено великою концентрацією банківських та фінансових установ, а також великою кількістю зовнішньоекономічних зв'язків[1].

Оцінювання впливу інвестиційної привабливості національної економіки на її конкурентоспроможність знайшло відображення у значній кількості міжнародних рейтингів, а саме індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), інвестиційної привабливості, індекс ведення бізнесу (The Doing Business), індекс економічної свободи (Heritage Foundation), глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index, GII). Зміна показників міжнародних економічних рейтингів виявляє економічні зміни в країні з погляду незалежного оцінювання. Аналіз динаміки показників міжнародних економічних рейтингів (2010-2017 рр.) дає змогу визначити певні закономірності, а також проблеми у сучасному стані економіки країни. Рейтинги є корисними для самої країни, для виявлення перспективності її економіки, що дає можливість для вирішення першочергових проблем, табл.1.

Таблиця 1

Позиція України в світових економічних рейтингах у 2010- 2017 рр.

<i>Назва рейтингу</i>	<i>Місце України в рейтингах</i>						
	<i>2010-2011</i>	<i>2011-2012</i>	<i>2012-2013</i>	<i>2013-2014</i>	<i>2014-2015</i>	<i>2015-2016</i>	<i>2016-2017</i>
Індекс глобальної конкурентоспроможності	89	82	73	84	76	79	85
Індекс ведення бізнесу	147	149	152	137	112	96	83
Глобальний інноваційний індекс	60	63	71	63	64	56	50

Індекс економічної свободи	162	164	163	161	155	162	166
Індекс інвестиційної привабливості	2,57	3,28	2,18	2,12	1,87	2,57	2,88

Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – масштабне наукове дослідження, яке здійснюється Всесвітнім економічним форумом. Результатом цього дослідження є рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Позиція України в Індексі глобальної конкурентоспроможності у 2016 році – 85-те місце серед 138 країн. Динаміка глобального індексу конкурентоспроможності показала, що позиція України коливається через кризові ситуації. У період 2012–2013 років ситуація покращилася, але подальший посткризовий синдром привів до зниження конкурентоспроможності країни. У 2014 році ситуація покращилася (76 місце), однак Україна продовжує втрачати позиції (2016 р. – 85 місце). До чинників, які найбільшою мірою вплинули на погіршення ситуації, треба віднести корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективність державної політики [2].

Оцінка міжнародного рейтингу Doing business в Україні засвідчила позитивні зрушення. За період з 2011 року Україні вдалося суттєво підвищити свої позиції із 149 місця до 83 місця в 2016 році. Таке зрушення позиціонується Україною як індикатор правильності проведення реформ. Проте найбільш гострими питаннями для іноземних інвесторів в Україні залишаються реєстрація власності, захист інвесторів, ведення міжнародної торгівлі та вирішення питань щодо запобігання неплатоспроможності і банкрутству. Зміна основних показників рейтингу Doing business в Україні протягом 2011–2016 рр. засвідчує про поступовий тренд до полегшення ведення бізнесу в Україні [3].

Індекс економічної свободи складений The Heritage Foundation & the Wall Street Journal. Рівень свободи економік країн світу розраховується за середнім арифметичним із 10 показників. До них належать свобода бізнесу, торгівлі, фінансового сектору, інвестицій, праці, монетарна і фіскальна свобода, гарантії прав власності, розміри бюрократичного апарату і ступінь захисту від корупції. У 2016 році наша країна в рейтинговій позиції зайняла 166 місце серед 180 країн і визнана країною із пригніченою економікою. Іншими словами, Україна перебуває на останньому місці із 43 країн Європи. Загальний бал України нижчий за середній у світі та згідно із класифікацією належить до групи країн із «невільною економікою». Варто зазначити, що, крім України, до цього переліку входять ще 25 країн, включаючи такі пострадянські країни, як Білорусь, Узбекистан, Туркменістан.

Згідно з індексом глобальних інновацій з урахуванням 79 показників у 2016 р. Україна посіла 56 місце серед 141 країни світу. У 2016 р. наша держава піднялася за наступними показниками: людський капітал та дослідження (11 позиція), освіта (33 позиція), бізнес-середовище (30 позиція), нематеріальні активи (30 позиція), працівники розумової праці (13 позиція). Мінімальні позиції відносно цього індексу можна спостерігати за такими показниками, як політичне середовище (26 позиція), загальна інфраструктура (17 позиція), онлайн-творчість (9 позиція).

Рівень інвестиційної привабливості України відповідно до цього Індексу знаходиться на найнижчих позиціях за всю історію дослідження. Із 2010 по 2015 рік найвищий рівень індексу інвестиційної привабливості спостерігається в I кварталі 2011 року – 3,43, найнижчий – у IV кварталі 2013 року – 1,81, проте в III кварталі 2015 року індекс набув значення 2,56. Згідно з методикою Європейської Бізнес-асоціації індекс інвестиційної привабливості набуває різних характеристик залежно від значень [4].

Сьогодні існує низка стримувальних факторів, які гальмують розвиток інвестицій ринку України, що спричиняє зниження потенційно можливих прибутків суб'єктів господарювання України від інвестиційної діяльності. Серед ключових факторів варто відзначити нестабільність українського законодавства, нерозвиненість ринкової інфраструктури, зокрема фондового ринку, сильний податковий тиск, корупцію в місцевих і центральних органах влади.

Для покращення та підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки слід вжити наступних заходів:

- зменшення адміністративних бар'єрів за рахунок зниження рівня бюрократії та підвищення ефективності законодавства та прозорості системи регулювання підприємницької діяльності;
- співробітництво в інноваційній сфері за рахунок розвитку проектів в області НДДКР між зарубіжними та українськими компаніями та зміцнення партнерства між університетами та виробничими підприємствами;
- підвищення інвестиційної привабливості регіонів за рахунок забезпечення більш збалансованого розвитку західної та східної частин країни, реалізації державних програм з розвитку регіонів та розроблення програм, що враховують регіональні особливості, для більш активного залучення інвесторів;
- вдосконалення бізнес-освіти за рахунок проведення інноваційних програм спільно із зарубіжними університетами та розширення списку спеціальностей, за якими ведеться навчання на факультетах бізнесу.

Таким чином, доречним буде зазначити, що інвестиційний клімат України є не дуже сприятливим для заохочення іноземних інвесторів вкладати свої фінансові ресурси в національну економіку. Саме тому, для покращення інвестиційної привабливості України необхідно розробити систему заходів з активізації інвестиційної діяльності та сформувати належне правове середовище для її розвитку.

Література:

- 1.Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Штулер І.О. Позиції України у світових рейтингах конкурентоспроможності та економічної свободи протягом 2005–2015 років / І.О. Штулер // Науковий вісник Ужгородського національного університету No 5 – 2015 – С. 214–217
3. Штулер І.О. Сучасні тенденції позиціонування України в світових рейтингах умов циклічних коливань економіки / І.О. Штулер // Економіка та управління національним господарством No 2 – 2016 – С. 210–213
4. Оніщенко І.О. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи їх вирішення / І.О. Оніщенко // Траєкторія науки. Електронний науковий журнал. – 2016. – No 3(8) – с. 289–295

ЛПУГА А.Р.,
студенка III курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»
Маріупольського державного університету
(Україна)

МАРКЕТИНГОВА ТОВАРНА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність сучасних промислових підприємств характеризується процесами концентрації виробництва. Ознаками цього процесу є концентрація ресурсів, вертикальна й горизонтальна інтеграція, збільшення капіталізації бізнесу, розширення географії виробництва й збуту. Центром стратегії розвитку будь-якого підприємства є мета розширення, диверсифікації чи інновації. В умовах швидких змін маркетингового середовища підприємство-виробник повинно постійно оцінювати структуру своєї діяльності, приймаючи рішення щодо завершення випуску продукції, її вчасну модифікацію чи заміну новою. Дослідники відзначають, що на найуспішніших підприємствах 40-60% обороту забезпечується саме товарами-новинками, яких не було 5 років тому. Інновації для промислового виробництва мають велике значення, адже розвинута інноваційна складова є однією із умов створення позитивного іміджу підприємства, оскільки інноваційний продукт, який приносить прибуток та має значимий соціальний ефект, наприклад у вигляді екологічно орієнтованого продукту є більш сприйнятливим для ринку споживачів.

Розглянемо класичне визначення «інновація». Воно належить видатному австрійському економісту Й. Шумпетеру, котрий вважав, що інновація – це не просто нововведення, а нова функція виробництва – якісно нові засоби ведення виробництва. Він встановив п'ять типів інновацій:

- продуктова – виробництво нового продукту, котрі до тепер були невідомі споживачеві;
- процесно-технологічна – впровадження нового засобу виробництва, в основі якого лежить новий підхід до комерційного використання продукції;
- збутова – освоєння нових ринків збуту продукції однієї з галузей промисловості;
- сировинна – залучення нових джерел сировини та напівфабрикатів[5];
- організаційна – введення та освоєння нових організаційних та інституціональних форм з метою послаблення монопольної позиції інших підприємств.

Існує необхідність розгляду інноваційного становлення і розвитку підприємства через призму такого поняття як «креативне підприємство». Креативне підприємство – це підприємство, яке розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти або продукцію, обсяг яких у грошовому вираженні становить значну частину загального обсягу продукції або послуг.

Розроблення успішної інноваційної стратегії підприємства передбачає формування ефективної системи інноваційних, інвестиційних альтернатив, оцінка та відбір яких може здійснюватися за відповідністю певним критеріям.

Для підвищення конкурентоспроможності кожного виробництва впроваджуються інновації, що забезпечуються на всіх етапах життєвого циклу товару від розробки конструкцій та технологій виготовлення виробів. Інновації в сфері технологій виготовлення виробів мають визначальне значення, оскільки створюють передумови формування конкурентних переваг[2].

У сучасних ринкових умовах підвищуються вимоги до економічних вимірів і економічних обґрунтувань прийняття рішень стосовно впровадження інновацій в обслуговування, які можуть фінансуватись тільки після економічної оцінки кожного з можливих їх варіантів [1]. Інноваційна діяльність є органічною частиною маркетингової діяльності підприємства, особливо це стосується розробки та реалізації нових продуктів і послуг. Між вивченням потреб і розробкою інноваційних продуктів і послуг існує зворотний зв'язок, що дозволяє в процесі розробки інновації максимально враховувати вимоги клієнтів і коригувати відповідно до них якісні та економічні показники нових продуктів і послуг. Слід зважати на те, що підприємства будують свою діяльність в напрямі досягнення своїх локальних цілей в обслуговуванні, перш за

все можливості успішно функціонувати на ринках виробництва нових товарів і послуг, які з'являються в результаті впровадження нових технологій.

В Україні згідно статистичних даних [3] більшість великих компаній випускають мало інноваційної та наукоємної продукції, а також приділяють мало уваги власним науковим дослідженням та розробкам. Також немає чітко визначеного механізму для передачі результатів перспективних наукових досліджень і дослідних зразків від науково-дослідних інститутів та університетів у виробничу сферу та бізнес, а сучасні маркетингові технології використовуються недостатньо як науково-дослідними організаціями при виконанні інноваційних розробок, так і виробничими організаціями [4].

Однак навіть неприбуткові та неконкурентоспроможні українські підприємства можуть бути привабливими як для вітчизняних, так і для іноземних суб'єктів інвестування, за умов впровадження інновацій та за наявності перспектив довгострокового розвитку. Це обумовлює необхідність пошуку адекватних в умовах глобалізації підходів до оцінювання інвестиційної привабливості українських підприємств в контексті інноваційного розвитку.

Світові дослідження в галузі інноваційного менеджменту свідчать, що майже 60-80% успішних нововведень мають ринкове походження проти 20-40%, які виходять з лабораторії. Разом з тим, нововведення, які базуються на фундаментальних дослідженнях, можуть привести до технологічного прориву, який дає фірмі суттєві переваги перед конкурентами.

Для реалізації інноваційних розробок в інститутах Національної академії наук України зараз активно використовуються сучасні інформаційні технології, зокрема, для розповсюдження інформації про нові розробки, створені під час виконання Державної цільової науковотехнічної програми «Нанотехнології та наноматеріали» впродовж 2010-2014 років, створено бізнес-портал «Нанотехнології та наноматеріали».

Комерційний успіх нововведення залежить від відповідності його споживчих характеристик вимогам потенційних споживачів, що в значному ступені потребує участі служби маркетингу в інноваційній діяльності. Міжнародні стандарти ISO серії 9000 передбачають безпосередню участь маркетологів практично на всіх етапах інноваційного процесу.

Література:

1. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки / О.І. Маслак, Л.А. Квятковська: «Система показників оцінки інноваційного потенціалу промислового підприємства» [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=298>
2. Інноваційні технології виробництва шкіряних і хутрових матеріалів та виробів. Монографія / А.Г. Данилкович, І.М. Грищенко, К.: Фенікс, 2012. – 2012. – 344 с
3. Мех О.А.. Товарна структура зовнішньої торгівлі України/ О.А. Мех - Наука та наукознавство. 2011.- №3.
4. Мельник Т.М., Зубко О.В. Зовнішня торгівля високотехнологічними товарами :інституціональний вимір/ Т.М. Мельник, О.В. Зубко. - Маркетинг і менеджмент інновацій. 2012. - №2
5. Хомутский Д. Ю. Корпоративная система управления инновациями как сделать её работоспособной и эффективной/ Д.Ю. Хомутский. - Материалы Первого украинского инновационного форума– Киев, 2007. – 198 с.

МАКЕДОН В.В.,

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
і світових фінансів ФМЕ

Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара,

ЗАБАВА О.М.,

студент VI курсу кафедри

міжнародної економіки і світових фінансів

Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара

(Україна)

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН В АГРАРНОМ СЕКТОРІ

Інвестиційна діяльність, її інтенсивність та ефективність, а також організаційно-економічний механізм мають свою специфіку для різних регіонів та галузей, що вимагає поглибленого вивчення й дослідження відповідних аспектів. Зазначене є важливим для агропромислового виробництва, оскільки воно спрямоване не лише на досягнення максимальної ефективності, але й на раціональне використання природних ресурсів, матеріально-технічних засобів тощо.

Важливою умовою інвестиційного забезпечення нарощення виробничого сільськогосподарського потенціалу є визначення та застосування інструментів, за допомогою яких здійснюється вплив суб'єкта

управління на об'єкт управління з метою досягнення поставленої мети. Зокрема, важливим інструментом виступає ефективна інвестиційна політика.

Інвестиційна сільськогосподарська політика повинна бути спрямована на:

- стимулювання інвестиційної активності шляхом встановлення пільгового оподаткування для суб'єктів підприємницької діяльності, які інвестуються з внутрішніх джерел;
- розвиток іпотечних відносин, що є досить привабливим для більшості інвесторів, оскільки йдеться про надання під заставу об'єктів, стійких до інфляції;
- зацікавлення фінансово-кредитних установ у залученні їх ресурсів на виробничо-інвестиційні цілі;
- розвиток інвестиційно-інноваційної інфраструктури;
- створення сприятливої нормативно-правової бази для залучення іноземних інвестицій в сільськогосподарську галузь, що матиме велике значення у нарощуванні виробничого потенціалу; при цьому слід враховувати, що не пільги виступають основним критерієм для прийняття рішення щодо інвестування, але й стабільність українського законодавства.

Одним із напрямів інвестиційної політики є формування сприятливих умов для зарубіжного інвестора. Світова практика свідчить про те, що країни з обмеженими бюджетними ресурсами не можуть власними силами вийти з економічної кризи без залучення зарубіжних інвестицій. Збільшення притоку іноземних інвестицій може створити передумови розв'язання багатьох проблем розвитку України та прискорить реформування економіки сільськогосподарської галузі та країни загалом.

Використання таких інвестицій сприятиме формуванню національних інвестиційних ринків, макроекономічній стабілізації економіки і дасть змогу вирішити соціальні програми. Аналіз багатьох документів дає змогу зробити висновок, що правова та інституційна структура іноземних інвестицій виглядає на перший погляд задовільною. Проте зарубіжному інвестору досить важко розібратися у безлічі законодавчих актів та нормативних положень, які часто суперечать один одному та зазнають постійних змін і доповнень.

Для залучення інвестицій реформи мають спрямовуватися на усунення недоліків стратегії структурного реформування, а не обмежуватися лише положеннями про іноземні інвестиції. В Україні рівень законодавчого забезпечення інвестиційної діяльності ще не можна визнати оптимальним. Інвестор згоден працювати у складних економічних умовах (у більшості країн Західної Європи рівень оподаткування вищий, ніж в Україні), але при цьому мають діяти чіткі правила гри. Їхня зміна часто викликана факторами, які жодним чином не пов'язані з логікою економічних перетворень. Зарубіжні інвестори не вкладатимуть гроші в бізнес, стан якого не можна спрогнозувати хоча б на три-п'ять років.

Суттєвими гальмами для інвесторів також є політична нестабільність, постійні спроби деяких політичних сил розбалансувати ситуацію, створити нездорову ситуацію навколо певних суспільних проблем. Зарубіжний досвід залучення іноземних інвестицій дає змогу виділити інструменти впливу на поведінку зарубіжних інвесторів, такі як політика власності, фіскальні інструменти (податки, субсидії), конвертованість іноземної валюти, контроль над цінами, умови для виконання, секторні обмеження і стимули, змішані інструменти і процедури дозволу

Інвестування означає витрачання частини доходу на відтворення суспільного чи індивідуального капіталу, кінцевою метою якого є одержання нових, більш високих прибутків або соціального ефекту в майбутньому. Інвестиційні ресурси є всіма формами капіталу, які залучаються для здійснення вкладень в об'єкти реального і фінансового інвестування. Формування інвестиційних ресурсів є основною умовою здійснення інвестиційного процесу. Інвестування капіталу в реальні проекти та фінансові інструменти вимагає попереднього його формування у необхідному обсязі, без чого інвестиційний процес є неможливим

Інвестиції поділяються на:

- вкладення коштів у засоби виробництва (реальні інвестиції);
- фінансові інвестиції (кошти підприємств та бюджетні кошти, які спрямовуються на відтворення капіталу, кредитні ресурси банків, цінні папери, заощадження населення, кошти зарубіжних інвесторів);
- інтелектуальні інвестиції (авторські права, ноу-хау, ліцензії, досвід, кваліфікація, знання тощо).

Наведена сукупність інвестиційних ресурсів і складає інвестиційний потенціал галузі, процес формування якого значною мірою пов'язаний з процесом первинного накопичення капіталу в рамках окремих підприємств. На жаль, зростання обсягів інвестиційних ресурсів не супроводжується розвитком інвестиційної діяльності безпосередньо на підприємствах. Причин тому багато, і вони відомі, але основною причиною такого стану, на нашу думку, є те, що на виробництві не створені умови для розвитку інвестиційної діяльності. Перш за все не підготовленими є фахівці і керівники, неповністю вирішені питання реформування галузі в економічно-соціальному аспекті, переважає витратна економіка. Внаслідок цього майже половина обсягу інвестицій здійснюється не у виробництво, а у сферу посередницької діяльності. І дійсно, в сучасних умовах торгувати сільськогосподарською продукцією набагато вигідніше, ніж виробляти її.

Розвиток інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств гальмують труднощі (економічні, податкові) здійснення підприємницької діяльності, які характеризуються загальною складною політико-економічною ситуацією в країні, необґрунтованими адміністративними бар'єрами, корупцією і надмірним регулюванням. Негнучкий ринок землі у поєднанні з низьким рівнем освіти і браком молодих, ділових, інноваційних фермерів стримують утворення ефективної структури господарської діяльності в

сільському господарстві і призводять до невикористаного потенціалу збільшення продуктивності і диверсифікації у сільській місцевості.

МАЦУКА В.М.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Маріупольського державного університету
(Україна)

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН У СВІТОВИХ КООРДИНАТАХ РОЗВИТКУ

Сучасний світ - світ інновацій, що постійно змінюється, безупинно оновлюється. Початок ХХІ ст. ознаменувався одночасно цивілізаційними, фінансово-економічними і соціокультурними зрушеннями, що повинно знайти відображення і в характері інновацій. У цьому дослідженні нас цікавлять ті інновації, які реалізуються в економічній сфері, забезпечуючи вирішення завдань соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності підприємств і країн у світових координатах розвитку.

Розглянемо та проаналізуємо сутність економічних моделей інноваційного розвитку, що використовуються в провідних країнах світу - США, Японії, Китаї, країнах - членах ЄС, визначимо можливості впровадження цих моделей у національну економіку на шляху її інноваційного розвитку.

Говорячи про системний характер феномену інноваційного розвитку, слід підкреслити дві особливості: всеохоплюючий характер нововведень, що стосується практично всіх сфер життєдіяльності людини та спрямованість цих інновацій на зміст соціально-економічного розвитку світу.

Інновації - предмет широкого обговорення, але оскільки поняття є багатозначним, то єдиного чіткого визначення немає. Здебільшого інновації асоціюють із новими технологіями, проте нерідко вони можуть навіть не включати в себе такі технології. Для прикладу, свого часу концепція самообслуговування McDonalds була інноваційною, але не містила в собі новітніх розробок. Тому інновація - це не обов'язково винахід, вона може бути лише частиною всього процесу, але не його суттю.

Дехто говорить про інновації як про нові продукти, бізнес-процеси чи організаційні зміни, що створюють багатство або соціальний добробут. Також є спрощене визначення: інновація - це свіже мислення, яке створює додану вартість.

ООН вважає Швейцарію, Великобританію, Швецію, Нідерланди і США світовими лідерами у сфері інновацій.

Явища в економіці за останні роки значно вплинули на розвиток інноваційних систем у багатьох країнах світу. Інноваційна політика розвинених країн, таких, як: Великобританія, Німеччина, Італія, Канада, Японія - поступово переорієнтовується з формування виключно інноваційної економіки до побудови нового інноваційного суспільства.

Проаналізувавши національні інноваційні системи провідних країн світу, стало зрозуміло, що саме активна державна підтримка інноваційної діяльності у розвинутих країнах, орієнтація національної економіки на науково-інноваційний розвиток, державна фінансова підтримка інноваційних процесів, стимулювання інновацій через встановлення пільгового оподаткування, надання кредитів, розвиток науково-дослідної та інноваційної інфраструктури, створення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату виводять їх на лідерські позиції у сфері інновацій.

Серед пріоритетних напрямків розвитку інноваційної діяльності для Великобританії, Німеччини, США, Фінляндії та ряду інших розвинутих країн є проведення космічних досліджень, розвиток енергетичної галузі, сфери охорони здоров'я, біотехнології, інформаційні та комп'ютерні технології; для Індії - інформаційні технології та програмне забезпечення, розвиток біотехнологій та космічна сфера, для Китаю - машинобудування, приладобудування і автоматика, хімічна і нафтохімічна галузь, біотехнології, мікробіологія та ін.

Однією з основних особливостей розвитку світового господарства в галузі інновацій за останні роки стало зростання обсягів витрат на інноваційні дослідження і розробки серед країн з економіками, що розвиваються. Поширення глобалізаційних процесів обумовлює переміщення в них крупними транснаціональними корпораціями як розвинених країн, так і тих, що розвиваються, науково-дослідних лабораторій та інноваційних центрів.

Фінансування інноваційних процесів є одним з найважливіших аспектів розвитку інноваційної діяльності. Основні джерела фінансування інноваційних процесів: кошти приватних бізнес-інвесторів (як, наприклад, у Японії) та державні кошти (як у США).

Інновації створюють умови для прискорення економічного зростання країн на всіх етапах розвитку. Однак, ці умови не з'являються автоматично. Кожна країна повинна визначити таке поєднання заходів політики, яке дозволить мобілізувати наявний у їхній економіці інноваційний і творчий потенціал.

Останнім часом кращий результат у перегонах за досконалість належить Швейцарії, яка вже неодноразово визнавалася найбільш інноваційно розвинутою країною.

Серед особливостей інноваційного розвитку Швейцарії виділяють:

- мережі компетенції у складі університетів прикладних наук, підвищення цінності знань, заохочення діалогу між наукою й суспільством підкреслені як пріоритетні напрями розвитку науки й економіки;
- прямі державні інвестиції не підлягають комерціалізації інноваційних розробок;
- інструменти інноваційної політики орієнтовані на прикладні наукові дослідження;
- інноваційні технології впроваджуються у промисловість шляхом чинних форм підтримки підприємств.

Серед факторів успіху інноваційного розвитку Швейцарії - послідовність здійснюваної інноваційної політики та міжнародна орієнтація підприємств.

Також вважають, що Швейцарія впевнено посідає перше місце завдяки важливій розробці у галузі фізики -адронномуколайдеру, який є найбільшим у світі прискорювачем елементарних частинок. Слід зазначити, що у цій країні найбільше патентів на душу населення, а також сила-силенна інноваційних лабораторій, які сприяють науковому прориву в різних галузях.

Лідруючі позиції належать і Великобританії. Серед особливостей інноваційного розвитку Великобританії слід виділити такі:

- існування великої кількості інноваційних центрів;
- пропаганда регіонального розвитку інвестиційних процесів.

Одним з основних факторів успіху інноваційної діяльності Великобританії стала орієнтація на приватну ініціативу.

Інноваційно розвиненими країнами є Швеція, Нідерланди і США.

Серед особливостей інноваційного розвитку Швеції слід виділити такі:

- стабільна політична система, що сприяє становленню інноваційної системи;
- добре організована та ефективна робота державних інститутів при впровадженні інноваційних процесів;
- високий рівень кваліфікованості та постійне оновлення персоналу у сфері інноваційних технологій та процесів;
- велика кількість університетів та студентів, що пропонують та впроваджують інновації. При цьому, інноваційна ідея, відповідно до законодавства, належить дослідникові;
- університети орієнтовані на впровадження досліджень та реалізації їхніх продуктів на ринок, тобто мають підприємницький характер.

Ключовим фактором успіху інноваційного розвитку Швеції є тривалі масштабні вкладення в розвиток науки.

Тобто, певною мірою, система університетської освіти дає можливість Швеції опинитися серед найбільш інноваційно розвинених країн світу. Крім того, вона стала впевненим лідером у розробці та експорті лікарських препаратів, якими користується увесь світ.

Щодо Нідерландів, то у цій державі задані напрями регіональної інноваційної політики. Серед особливостей інноваційного розвитку Нідерландів слід виділити такі:

- переважне місце у розвитку інноваційних процесів займає регіональний рівень;
- активна участь у міжнародних програмах з інноваційного співробітництва, що координується міністерствами й агентствами;
- залучення підприємств малого та середнього бізнесу до участі в міжнародних інноваційних проектах.

Основними факторами успіху в Нідерландах стала вибіркова підтримка провідних інноваційних регіонів, а також розвинутий науково-освітній комплекс, який містить у собі систему підтримки студентів, систему трансферу технологій у науковому секторі, розвинену мережу наукових університетів з державним фінансуванням.

Слід додати, що мешканці Нідерландів надають перевагу велосипедам, чим суттєво впливають на покращення екологічної ситуації. І найголовніше: у Нідерландах налагоджений діалог між громадянами та урядом, який миттєво реагує на запити та потреби суспільства.

Серед особливостей інноваційного розвитку США слід виділити такі:

- тісна взаємодія держави й приватного бізнесу;
- особлива увага приділяється передачі федеральних технологій;
- за допомогою великомасштабних цільових проектів здійснюється державне регулювання інноваційних процесів у напрямі стимулювання створення венчурних фірм і дослідних центрів дрібних і середніх інноваційних підприємств.

Одним з факторів успішного розвитку американської інноваційної системи вважається послідовне створення умов і цілеспрямовані заходи щодо підтримки підприємництва.

Лідерство Сполучених Штатів Америки завдячує також величезним рынкам акцій, розробці новітнього програмного забезпечення Б. Гейтсом і створенню Youtube.

Варто зазначити, що всі інноваційні системи країн розвивалися під впливом факторів-перешкод та факторів-стимуляторів інноваційного розвитку. Заходи державної інноваційної політики змогли врегулювати вплив двох груп факторів інноваційного розвитку одна на одну.

Щодо України, інтенсивність перебігу глобалізаційних процесів у світовій економіці вимагає від України реакції на важливі економічні виклики. Важливо, розвинути здатність своєчасно й ефективно опанувати передові досягнення в галузях науки, техніки і новітніх технологій, оскільки вплив науково-технічної та інноваційної сфер сприяє швидкому економічному зростанню держави. Нехтування проблемами організації та стимулювання розвитку інноваційного складника економіки з боку держави може призвести до втрати Україною можливості брати активну участь у формуванні основних тенденцій відтворення глобальних ринків науково-технічних інновацій та нових технологій.

Досвід світових лідерів у сфері інновацій і високих технологій доводить необхідність державного управління та контролю над цими процесами. Упродовж останніх десятиліть уряди країн і керівництва корпорацій активно збільшують витрати на науку, інновації, високі технології, розвиток яких не припиняється навіть у період фінансово-економічних криз.

Враховуючи проведений аналіз, сформуємо основні необхідні напрями та механізми активізації інноваційного розвитку в національних умовах, використовуючи світовий досвід інноваційних перетворень, які доцільно запозичити Україні:

- ефективна державна інноваційна політика, тобтовибір типу державної інноваційної політики з урахуванням стратегічних цілей держави для забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку;
- розробка національної системи впровадження науково-технічних досягнень завдяки механізму створення та реалізації науково-технічних програм («освіта - наука - технології - промисловість»);
- створення механізму взаємодії бізнесу, науки і влади, що передбачає формування і розвиток розгалуженої системи інституційних утворень;
- розробка законодавчих та нормативно-правових механізмів управління інноваціями;
- розвиток фондів державного венчурного капіталу та венчурного бізнесу;
- подальший розвиток інноваційних структур регіонального типу і створення пільгових умов для їх функціонування;
- активізувати процес кластерного підходу до реалізації інноваційної діяльності (організація мереж кластерів, розташованих у різних регіонах країни).

Отже, на нашу думку, для України головним пріоритетом економічного розвитку має стати цілеспрямований перехід до інноваційної моделі економіки, що вимагає дослідження та використання зарубіжного досвіду. Вдале впровадження та адаптація складових моделей інноваційного розвитку економіки значно активізують реформування національної економіки на шляху її інноваційного розвитку.

Література:

1. Давос – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expert.ua/mezhdunarodnaya-analitika/0/333-davos-2016--vosem-osnovnih-tem-vsemirnogo-ekonomicheskogo-foruma>
2. Інноваційна Україна 2020: [національна доповідь/ за заг. ред. В.М. Гейця та ін.]. – К.: НАН України, 2015. – 336 с.
3. Семененко І. Світові лідери у сфері інновацій [Електронний ресурс]/ І. Семененко // ІАС Team. – 2015. – November 22. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/svitovi-lideri-u-sferi-innovatsiy>.

ПЕРОНКО А.М.,
студентка VI курсу
спеціальності «Міжнародна економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ЕЛЕКТРОННА ЕКОНОМІКА: НОВА ЕРА БІЗНЕСУ

Характерною рисою економік розвинених країн ще в кінці XX ст. стало домінування сфери послуг в структурі ВВП. Така тенденція посилилася в період бурхливого розвитку інформаційних, комунікаційних технологій і мережі Інтернет. Економіка динамічно набуває рис «електронної економіки». З'являються нові види електронних послуг, формуються нові ринки, трансформуються традиційні бізнес-моделі. Все це відбивається і на зміні споживчої поведінки [1].

В сфері високотехнологічних компаній спостерігається високий рівень руху капіталу і постійні зміни імен компаній на лідуючих позиціях в світових рейтингах. Так, в 2005 р eBay купила Skype за 2,1 млрд дол. 9 жовтня 2006 році компанія Google придбала, який проіснував до того часу всього дев'ять місяців знаменитий відеосервіс YouTube за 1650 млн дол. У 2014 р Facebook купив популярний месенджер WhatsApp за рекордні 19 млрд дол. [4].

Електронний бізнес став популярний завдяки тому, що електронні транзакції дозволили компаніям не тільки налагодити ефективні відносини з споживачами і постачальниками, а й скорочувати витрати. Епоха

електронної економіки характеризується тим, що капіталізація компаній - представників електронного бізнесу безпосередньо залежить від числа користувачів (споживачів контенту, учасників), і від швидкості росту їх чисельності. На практиці, представники електронного бізнесу в першу чергу конкурують за інтернет-аудиторію, так як вона грає ключову роль в забезпеченні стійкого зростання. Соціальна мережа Facebook стрімко наближається до 1,5 млрд користувачів в місяць (загалом 2 млрд.), китайський популярний месенджер QQ має 843 млн користувачів в місяць, WhatsApp - 800 млн користувачів в місяць, WeChat - 600 млн користувачів, японський месенджер LINE - 340 млн користувачів.

Саме користувачі є запорукою успіху цих компаній. Світовим трендом є позитивна динаміка проникнення Інтернету. До 2020 року кількість користувачів інтернету в світі виросте майже на 20%. Якщо в 2015 році доступ в Мережу мали 43% населення планети (3,2 млрд чоловік) (у 1995 році цей показник становив 1%), то вже до 2020 року інтернет буде доступний для 60%. У 2017 році у 65% населення американського континенту є можливість користуватися інтернетом. У країнах СНД цей показник склав 66%, в Африці - 25%, в Європі - 79%, в Азії та Океанії - 42%, в країнах Арабського світу - 41%. [5]

Згідно з даними дослідження, в Україні користуються інтернетом 21,6 млн користувачів. Проникнення інтернету складає 64,8%. Серед українців інтернетом більше користуються жінки, ніж чоловіки: 51% проти 49%. На жителів сіл припадає 27% користувачів інтернету. Проте проникнення інтернету в селах найнижче – всього 53%, тому саме за рахунок цієї аудиторії може бути ріст проникнення інтернету у подальшому. Дослідження виявило три категорії українців, серед яких абсолютно всі користуються інтернетом: це школярі/студенти; власники або директори великого та середнього бізнесу; та військовослужбовці (Інтернет Асоціація України) [6].

Бізнес не може не використовувати нові можливості електронної економіки, оскільки вони сприяють зростанню конкурентоспроможності за рахунок швидкого зростання потенційних споживачів.

В даний час увагу бізнесменів звернено до краудсорсінгу - явищу електронної економіки, завдяки якому перед бізнесом відкриваються можливості отримання синергетичного ефекту за рахунок використання колективного розуму з метою генерації інноваційних ідей, включення «натовпу» в виробничий цикл продукції / послуги, скорочення витрат і ін.. За Джеффу Хау (2006), «crowdsourcing, crowd -«натовп» і sourcing - «використання ресурсів» - передача деяких виробничих функцій невизначеному колу осіб, вирішення суспільно значущих задач силами добровольців» [2]. Краудсорсінг повільно, але впевнено набирає популярність. Спостерігається реалізація краудсорсінгових проектів в першу чергу в області розробки програмного забезпечення з відкритим кодом, коли будь-хто в будь-який точці світу може сісти за комп'ютер і розробити продукт і стати кращим. З одного боку, процеси популяризації краудсорсінгу будуть і далі розвиватися, так як бізнес завжди відкритий всьому новому, що має економічну ефективність.

Інша нове явище - краудфандінг - направлено на збір пожертвування людей-добровольців з метою фінансування інноваційних проектів. Одні з найбільших венчурних фондів «IndieGoGo» та «Кікстартер» (Kickstarter), який демонструє вражаючі показники за обсягами пожертвувань. «У 2017 року обсяг його фінансової підтримки, наданої користувачами Kickstarter проектам, досяг 1 млрд дол.». Найбільшими українськими стартапами, профінансованими і розкрученими за допомогою краудфандінга, стали LaMetric (зібрано \$ 369 тис.), Petcube (\$ 251 тис.), Спалах iBlazr (\$ 156 тис.).

Конкурент IndieGoGo в Україні менш відомий, але тут добре йдуть бізнес-проекти «загальнонародської» спрямованості, що поліпшують побут, екологію та ін. Перевага платформи також в більш широкому географічному охопленні і можливості гнучкого фінансування (стартапер отримує суму, навіть якщо мета не досягнута). Нещодавно з'явилася опція «нескінченний краудфандінг» (коли не називаються терміни закриття кампанії). Рекордами IndieGoGo стали збори на смартфон UbuntuEdge (більше \$ 13 млн.), Вулик FlowHive (\$ 11,32 млн.), Розумний шолом Skully (\$ 2,8 млн.), Сімейний робот Jibo (\$ 2,3 млн.) [5].

А ось українським проектам на IndieGoGo не щастило: творців браслета-проектора Ritot (зібрав \$ 1,4 млн., що можна назвати місцевим рекордом) звинувачують в шахрайстві. Виходець з України збирає 20 тис. На аналізатор хромосом Titanovo, але за місяць в його підтримку надійшло всього \$ 7,5 тис..

Першим в Україні майданчиком колективного фінансування став «Спільнокіш», створений в 2012 р на базі платформи соціальних інновацій «Велика Ідея». За два роки тут було залучено 3,8 млн. грн.. У лютому 2013 р створена друга українська платформа Na-Starte. За цей час запущено понад 40 проектів (і близько 300 залишилися на стадії створення або модернізації), 90% всіх опублікованих проектів – комерційні [6].

Серед інших можливостей для бізнесу можна виділити віртуалізацію, нову технологію «тонкий клієнт», хмарні технології, що дозволило компаніям наростити комерційну міць. У свою чергу, віртуалізація - основа для багатокористувацьких сервісів, можливість замовити необхідну конфігурацію системи комп'ютерної інфраструктури з необхідним програмним забезпеченням для компанії на віддаленому доступі. Для того щоб скористатися цими послугами, компаніям достатньо мати тільки монітори («тонкий клієнт») з можливістю виходу в мережу Інтернет. Зростаючий попит на послуги віртуалізації і оренди хмарних сховищ привів до ризику втрати ринку програмного забезпечення, але в той же час сприяв формуванню нового ринку.

На ці загрози і можливості відразу відреагували компанії Microsoft, IBM, HewlettPackard, які створили центри обробки даних з метою надання послуг зберігання даних і надання клієнтам розрахункових потужностей.

Розвиток інтернет-реклами дозволило електронному бізнесу заробляти на рекламі, тобто трансформувати модель «витрати на рекламу» в модель «доходи від реклами». В даний час компанії, які вибудовують свій бізнес в Інтернеті, фактично заробляють на рекламі більше, ніж витрачають на неї.

Електронна економіка несе не тільки можливості для бізнесу, а й, звичайно, досить загроз, невирішених проблем, які притаманні цій епосі впливають на бізнес. Наприклад, зростаюча конкуренція на глобальному ринку, швидка поява «компаній-клонів», порушення законів про захист прав інтелектуальної власності, фішинг, скімінг та інші види кібершахрайства. Цей список треба продовжити суто українськими проблемами, які вимагають свого вирішення: низька довіра до платежів за допомогою банківських карт; низька фінансова комп'ютерна грамотність населення та ін. Разом з тим безспірним є висновок про те, що епоха електронної економіки – епоханових можливостей і перспектив для розвитку електронного бізнесу і електронної комерції на основі активного використання інформаційних технологій та інноваційних інструментів ведення різноманітної діяльності.

Література:

1. Chaffey Dave. E-Business and E-Commerce management. Strategy, Implementation and Practice. Fourth Edition. Prentice Hall, Financial Times. 2009.
2. Краудсорсинг: Коллективный разум как инструмент развития бизнеса / Джефф Хау; пер с англ. — М.: ООО «АЛЬПИНА ПАБЛИШЕР», 2014.
3. Міжнародний союз електрозв'язку. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.itu.int/ru/pages/default.aspx>
4. Пятнадцать крупнейших сделок в интернете. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://geektimes.ru/post/142134/>
5. Тенденции мировой интернет-торговли. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://xn--b1ae2adf4f.xn--p1ai/analytics/research/26233-tendentsii-mipovoyu-internet-topgovli.html>
6. Українська інтернет асоціація. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://inau.ua/>

ПОЛЕХОВ А.І.,
студент ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Діяльність у сфері правового регулювання базується на застосуванні методів розроблення та видання юридичних норм, які упорядковують відносини між органами влади та суспільством, громадянами; між органами державного управління згідно з визначеним їх правовим статусом і розподілом повноважень. Це створює умови чіткого регулювання, налагодження та практичного здійснення зв'язків по субординації та координації між всіма учасниками державно-управлінських процесів. До форм нормативно-правового регулювання відносяться Конституція, закони, укази Президента, підзаконні правові нормативні акти. До структури правового регулювання включають законодавче регулювання, нормативне визначення елементів, внутрішньо системне нормативне регулювання процесів, самоврядування, правоохоронне регулювання управлінських процесів. [6].

Створення нормативно-правової бази щодо залучення та регулювання інвестиційної діяльності є одним із головних чинників формування привабливого інвестиційного клімату, що сприяє підвищенню міжнародної інвестиційної привабливості України, значному збільшенню обсягів інвестицій, забезпеченню захисту інвестора від інвестиційних ризиків. [4]

В Україні власне законодавство про інвестиційну діяльність з'явилося після прийняття 24 серпня 1991 р. Акту проголошення незалежності України. Особливості діяльності іноземних інвестицій на території України здійснюється шляхом регулювання державою інвестиційної діяльності по законодавчим нормативам України та відповідно до її правовим актам. [5]

Закон України «Про інвестиційну діяльність» [1] від 18 вересня 1991 р. є першим нормативним актом, що визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України. Закон України «Про іноземні інвестиції» від 13 березня 1992 р. був першим нормативним актом, яким регламентовано процес іноземного інвестування в Україні. Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. «Про режим іноземного інвестування» зупинив його дію. Це було викликано тим, що згаданий закон мав ряд недоліків. Зокрема, в ньому не було встановлено мінімального розміру та виду іноземних інвестицій, для яких встановлювалися податкові пільги. Таким чином, закон надавав можливість іноземним інвесторам одержувати податкові пільги на території України, а також обходити податкове законодавство і в своїх країнах,

в разі існування угод про уникнення подвійного оподаткування між Україною і відповідною країною. 19 березня 1996 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про режим іноземного інвестування» [2], який відмінив дію вищезазначеного Декрету Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. «Про режим іноземного інвестування». В цілому цей закон містить багато положень, які перейшли до нього з цього Декрету. Проте, разом з цим, в ньому міститься також багато якісно нових елементів, не всі з яких можуть отримати позитивну оцінку.[5]

Відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестиції можуть здійснюватися у формах[2]:

- ділової участі в підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств;
- створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю;
- придбання не забороненого законами України нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна, а також майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів;
- придбання самостійно або за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України;
- придбання інших майнових прав;
- господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції;
- в інших формах, не заборонених законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України.

Можна зробити висновок, що в країні створені занадто складні умови для реалізації інвестиційної діяльності як внутрішнього характеру, так і зовнішнього, а встановлені в законодавстві норми носять лише декларативний характер і жодним чином не сприяють її спрощення[3].

Особливістю правового регулювання інвестиційної діяльності на території України є те, що, разом із Законами України «Про інвестиційну діяльність» [1], «Про режим іноземного інвестування» [2], інвестори мають враховувати також положення цілого ряду інших законів та підзаконних нормативних актів. Зокрема, це Закони України «Про банки і банківську діяльність», «Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про зовнішньоекономічну діяльність», законодавство про приватизацію та фондовий ринок тощо. Взагалі, на сьогодні, з положеннями статі Закону України «Про інвестиційну діяльність» кореспондують положення близько 100 законодавчих та підзаконних нормативних актів України.[5]

При визначенні правового середовища інвестиційної діяльності в Україні не слід забувати також про те, що окрім внутрішнього українського законодавства існує група міжнародних договорів (угод) України з окремими країнами про заохочення і взаємний захист інвестицій, що є одним з джерел правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.[5]

В договорах про заохочення і взаємний захист інвестицій, так як і в законодавстві про інвестиційну діяльність, мають знаходитися відображення основні пріоритети державної політики України щодо залучення іноземних інвестицій до її економіки.

Підвищення ефективності використання такого засобу регулювання іноземного інвестування, як міжнародні договори (угоди) про заохочення і взаємний захист інвестицій, є те, що необхідне чітке визначення і систематизація пріоритетних напрямків в укладенні міжнародних угод про заохочення і взаємний захист інвестицій. При укладенні таких угод слід дотримуватися принципів додержання національних інтересів та економічної безпеки України.[5]

Незважаючи на те, що уряд постійно вживає заходів з метою удосконалення нормативно-правової бази у сфері інвестиційної діяльності, вона, поза сумнівом, потребує удосконалення. Насамперед потрібні докорінні зміни у практиці впровадження та механізмах залучення прямих іноземних інвестицій. Необхідним є вдосконалення механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також підвищення рівня захисту інвесторів.[4]

Література:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
2. Закон України «Про режим іноземного інвестування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>
3. Інвестиційне законодавство України: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] // Інвестиційна діяльність в Україні. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2009/Pravo/47769.doc.htm
4. Лиса О.І. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.11. – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2011/21_11/302_Ste.pdf
5. Міжнародна інвестиційна діяльність: Навчальний посібник/ В.М. Мацука, Т.І. Ніколенко – Маріуполь: МДУ, 2016. – 164 с.

6. Теорія та історія державного управління: навч. посіб. / [Г.С.Одінцова, В.Б.Дзюндзюк, Н.М.Мельтюхова, Н.С.Міронова, В.В.Нікітін]; за заг. ред. Г.С.Одінцової, О.Ю.Амосова. – К.: Професіонал, 2008. – 285 с

ПРОТОЛЮК В.С.,
студент ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У якості одного з важливих чинників сталого економічного зростання сучасного світового господарства слід виділяти інноваційну політику. Саме у конкурентній боротьбі інноваційний фактор набуває особливого політико-економічного значення, що має стимулювати національну економіку країни. Кожна держава, яка бажає стати конкурентоспроможною, має підтримувати на високому рівні власний науковий та інноваційний потенціал, а також демонструвати швидкі темпи нововведень у важливі сектори економіки. Інновації виступають матеріальною основою підвищення ефективності виробництва, якості продукції (послуг), зниження витрат і є найважливішою умовою економічного зростання, що відбувається на платформі якісного оновлення виробничого комплексу. Саме впровадження новітніх науково-технічних розробок і технологічних процесів формує структурні технологічні зміни в усіх сферах діяльності.

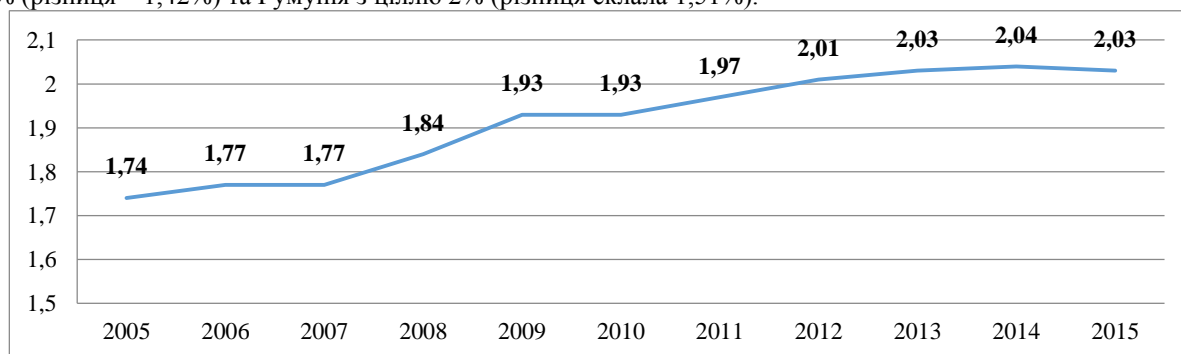
Інвестиційно-інноваційна стратегія – це інтегрована система взаємопов'язаних напрямів способів та інструментів досягнення стратегічних цілей шляхом збалансування науково-технічної, ринкової та інвестиційної політики в напрямку розвитку потенціалу на більш новому, якісному рівні у відповідності до вимог зовнішнього середовища. При цьому, інвестиційна стратегія може розроблятися незалежно від інноваційної стратегії, однак реалізація інноваційної стратегії неможлива без задіяння інвестиційних ресурсів.

У 2015 році на дослідження та розвиток у Європейському Союзі було виділено: сектором бізнесу – 158 102,564 млн. євро, державним сектором – 92 501,027 млн. євро, сектором вищої освіти – 2 376,777 млн. євро, приватним некомерційним сектором – 4 664,278 млн. євро. Цільова стратегія «Європа 2020» встановлює мету «поліпшення умов для інновацій, наукових досліджень і розробок», зокрема, з метою збільшення в поєднанні державних і приватних інвестицій в R&D до 3% ВВП до 2020 року.

За останні 10 років регіону не вдалось досягти своєї мети, про що свідчать дані рисунку 1, де відображено частку ВВП, що спрямовується на дослідження та розвиток. При цьому можна зазначити, що показник має тенденцію до збільшення: за період, що розглядається, показник збільшився на 0,29%.

Крім того, політикою ЄС для кожної країни поставлена певна мета, яку вона має досягти для виконання загальної мети Європейського регіону у 3% на R & D від ВВП. Тож визначення рівня витрат на R&D з ВВП для кожної країни Європейського Союзу є важливим.

Найбільший показник мають такі країни, як Данія, Німеччина, Австрія, Фінляндія, Швеція (рис. 2). Але якщо розглядати цілі, що вироблені владою Європейського Союзу, то найбільш ефективні показники мають наступні країни: Чехія з ціллю у 1% та Данія – 3%. Інші країни не досягають планового значення. Найбільша різниця між ціллю та фактичним показником станом на 2015 рік була відзначена у наступних країнах: Іспанія з ціллю у 2% (різниця – 0,78%), Франція - 3% (різниця – 0,77%), Мальта – 2% (різниця – 1,23%), Португалія – 2,7% (різниця – 1,42%) та Румунія з ціллю 2% (різниця склала 1,51%).

Рис. 1. Частка витрат на R&D у ВВП ЄС, 2005-2015 р.,%

Таким чином, країни Європейського регіону за винятком Чехії та Данії станом на 2015 рік не можуть забезпечити виконання цілі стратегії «Європа2020», яка стосується досягнення частки ВВП на витрати на R&D у розмірі 3%.

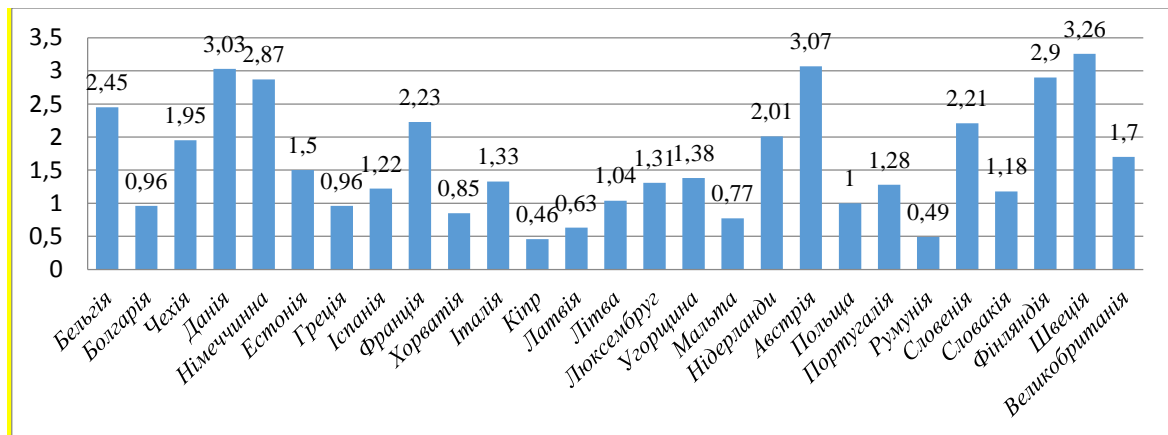

Рис. 2. Частка витрат на R&D у ВВП країн ЄС, 2010-2015 рр., %

Як вже було зазначено, реалізація інноваційних програм та стратегій є неможливою без відповідного фінансового забезпечення. Сьогодні найбільшою програмою Європейського Союзу з фінансування науки та інновацій, яка розрахована на 2014-2020 роки, є «Горизонт 2020». Загальний бюджет програми складає близько 80 млрд. євро на додаток до приватних інвестицій, які будуть залучені фондом. Програма сконцентрована на досягненні трьох головних завдань:

- зробити Європу привабливим місцем для першокласних науковців;
- сприяти розвитку інноваційності та конкурентоспроможності європейської промисловості і бізнесу;
- за допомогою науки вирішувати найбільш гострі питання сучасного європейського суспільства.

Відповідно до цих завдань, Програма «Горизонт 2020» поділена на три основні напрямки:

1. Передова наука, яка є відкритою для високоякісних індивідуальних та командних дослідницьких проєктів в усіх галузях знань, включаючи гуманітарні.

2. Лідерство у галузях промисловості, в яких фінансується розробка нових технологій і матеріалів, включно з інформаційно-комунікаційними технологіями та космічними дослідженнями; крім того, в межах цього напрямку доступні фінансові інструменти для впровадження інновацій у малому та середньому бізнесі;

3. Суспільні виклики, з широким спектром дослідницьких проєктів від поліпшення якості транспорту, їжі, системи охорони здоров'я та безпеки до питань європейської ідентичності і культурної спадщини.

Отже, показники інвестиційно-інноваційного розвитку Європейського Союзу мають позитивне значення та тенденцію до збільшення, але необхідна більш сильна політика для досягнення інноваційної конкурентоспроможності на рівні таких країн як США та Японія. Для цього, перш за все, необхідно досягти запланованих показників витрат на дослідження та розвиток. Пріоритетним завданням інноваційної політики має стати реструктуризація системи стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку зі скороченням їхньої кількості та збереженням тих, в яких існують суттєві наукові здобутки і перспективи.

Література:

1. Ковтун О.І. Інноваційні стратегії підприємств: теоретико-методологічні засади / О.І.Ковтун // Економіка України. - 2013.-№ 4. – С.44-56.
2. Конференція ООН з торгівлі та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org>.
3. Павленко І.А. Новітні методики оцінювання ефективності національних інноваційних систем / І.А. Павленко [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/1305/1/Pavlenko.pdf>.
4. HORIZON 2020: The EU Framework Programme for Research and Innovation. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>

САГІРОВА Г.С.,
студентка II курсу
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

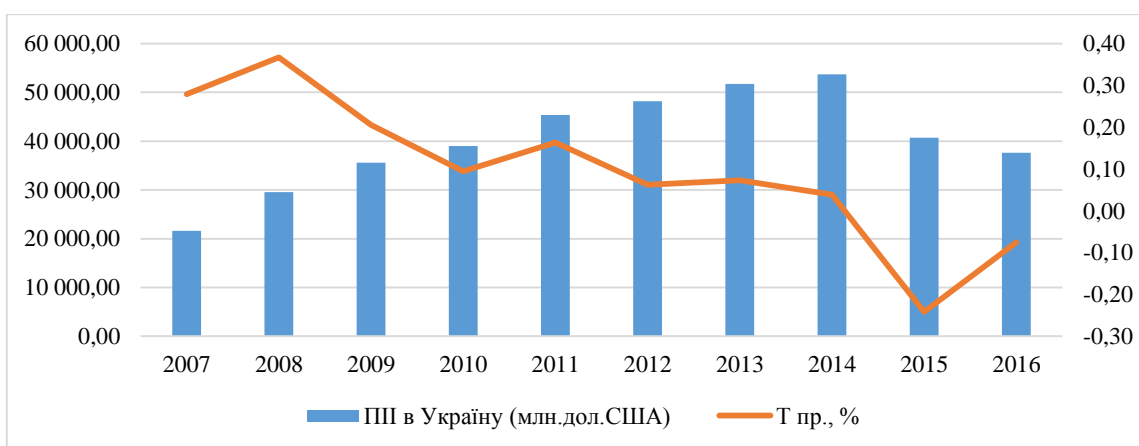
Інвестиційна діяльність відіграє визначальну роль в соціально-економічному розвитку країни. Головним завданням держави є формування сприятливого інвестиційного клімату. Іноземні інвестиції для економіки країни мають велике значення, оскільки вони є джерелом капіталовкладень, причому у формі

сучасних засобів виробництва, залучають вітчизняних підприємців до передового господарського досвіду, сприяють поширенню інновацій, збільшення продуктивності праці та підвищенню добробуту населення.

Для України вона є надзвичайно актуальними, враховуючи нестачу власних фінансових ресурсів. Тому важливого значення набуває саме іноземне інвестування економічної діяльності. Вивчення особливостей залучення прямих іноземних інвестицій дозволить максимально використати позитивні ефекти цих процесів для розвитку інфраструктури інвестиційної діяльності, покращення бізнес-клімату та забезпечення сталого економічного зростання країни загалом. [2]

Закон «Про інвестиційну діяльність» установлює, що основною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку та використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Оцінку інвестиційного клімату держави найбільш наглядно демонструє динаміка інвестицій, особливо іноземних прямих інвестицій, яка вважається індикатором зміни рівня довіри до країни. За даними Держстату у 2016 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 37655,5 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу), що на 17%, більше ніж у 2015р. Це свідчить про підвищення активності залучення ПІІ в українську економіку, але незважаючи на зростання ПІІ все ще не досягнули рівня докризового 2013року.

Рис. 1. Прямі інвестиції в Україну за 2006-2016 р. (в млн.дол.США)

Проаналізувавши данні рисунку можна також сказати, що протягом аналізованих років обсяг прямих іноземних інвестицій збільшується, але в той же час зменшується темп приросту з кожним роком, що свідчить про те, що обсяг іноземних інвестицій у вітчизняну економіку, порівняно з попередніми роками, зменшується. За останні роки в країні спостерігається спад інвестиційної активності. У 2014 – 2016 роках інвестори сповільнили інвестування в економіку України в наслідок воєнних дій на сході країни та політичної нестабільності[2].

Інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. Станом на 31.12.2016 найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 10 324,4 млн.дол.США та підприємств промисловості – 9 550,2 млн.дол.США. Також при аналізі надходження прямих іноземних інвестицій в Україну, було визначено, що на промисловість припадає – 33,3%(усіх інвестицій), на будівництво – 12,6%, на сільське, лісове та рибне господарство – 13,8%, інформація та телекомунікації – 4,8%, оптова та роздрібна торгівля, а також на ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів- 7,7%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 7,6%, державне управління й оборона; обов'язкове страхування – 5,9%.

В таблиці 1 представлені основні країни-інвестори іноземного капіталу, які розмістили свої активи в українській економіці в якості прямих інвестицій у 2015-2016 роках.

Таблиця 1

	Обсяг прямих інвестицій на 01.01.2015 (млн.дол. США)	Обсяг прямих інвестицій на 01.01.2016 (млн.дол. США)	Обсяг прямих інвестицій на 31.12.2016 (млн.дол. США)
Кіпр	12769,4	10239,5	9691,6
Нідерланди	6986,7	6184,7	5753,9
Велика Британія	2153,4	1790,3	2046,3
Німеччина	2105,2	1598,2	1606,3
Франція	1394,6	1305,4	1294,3
Австрія	1648,7	1559,8	1272,8

Люксембург	398,8	363,9	965,4
Угорщина	593,2	614,9	770,7
Польща	808,6	758,3	760,4
Швеція	360,2	328,9	322,2
Інші країни ЄС	1828,1	1661,7	1615,0
Всього в Україні	40725,4	36154,5	37655,5
Всього з країн ЄС	31046,9	26405,6	26099,2

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України

Як бачимо, основними інвесторами іноземного капіталу в Україні є країни ЄС, серед яких на першому місці знаходиться Кіпр, обсяги інвестування якого становлять 9691,6 млн.дол, що складає 36,2% інвестицій вкладених усіма країнами світу в українську економіку станом на 31.12.2016р. Нідерланди є другою країною за обсягом прямих інвестицій в українську економіку, її інвестиції складають 5753,9 млн.дол., Велика Британія – 2046,3 млн.дол.США, Німеччина – 1606,6 млн.дол.США, Франція – 1294,3 млн.дол.США.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити, що в Україні для створення оточення, яке б сприяло залученню прямих іноземних інвестицій, не вистачає орієнтованої на ринок законодавчої бази. Ефективна юридична система, що ґрунтується на фундаментальних принципах приватної власності та ринкової економіки, надає могутнього стимулу для капіталовкладень і, навпаки, неефективне правове оточення відвертає інвесторів. Привабливе правове оточення повинно і відповідати трьом умовам:

По-перше, приватні інвестори, як іноземні, так і внутрішні, мають бути впевнені, що їх інвестиції надійно захищені добре розвинутою системою законів.

По-друге, інвестори повинні бути переконані, що закони впроваджуються в життя: найбільш досконале законодавство не має ніякої цінності, якщо не втілюється в практиці. З цього витікає, що іноземні інвестори зацікавлені також в реалізації законодавства - дієздатності судової системи та юридичних процедур.

По-третє, інвестори потребують стабільності та передбаченості системи юриспруденції. Постійні зміни в законодавстві серйозно підривають довіру інвесторів.

Проаналізувавши інвестиції в нашій країні, можна побачити, що Україна володіє досить потужним, однак нереалізованим, інвестиційним потенціалом, розвиток якого стримується чинниками переважно макроекономічного характеру. Формування належного правового поля в цій сфері, сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості економіки України на міжнародному ринку капіталу, що прискорить процес відтворення та нарощування їх потенціалу та соціально-економічний розвиток країни

Література:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-ХІІ від 18.09.1991 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
2. Левіновська О.М. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2016/11/06/%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B>
3. Особливості інтеграції країн в світовий економічний та політико-правовий простір: Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. – Маріуполь: МДУ, 2015. – 278с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>

СОРОКІНА І. А.,
студентка «ОС «Магістр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогодні правова система України включає велику кількість законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в інвестиційній сфері. При цьому основою нормативно-правового регулювання в зазначеній сфері є закони. Процес формування сучасної нормативно-правової бази, яка покликана регулювати інвестиційні процеси в Україні, розпочався з моменту прийняття акта проголошення незалежності

України.[2] Створення нормативно-правової бази щодо залучення та регулювання інвестиційної діяльності є одним із головних чинників формування привабливого інвестиційного клімату, що сприяє підвищенню міжнародної інвестиційної привабливості України та значному збільшенню обсягів інвестицій. Одним із найважливіших інструментів державної підтримки інвестиційної діяльності є належне регулювання та створення привабливих умов для інвесторів за допомогою правового регулювання інвестиційної діяльності. Дана проблема потребує розширеного аналізу та обґрунтування. Тому ця тема є актуальною і сьогодні.

Інвестиційна діяльність – важливий аспект розвитку будь-якої держави, вона вирішує багато економічних та соціальних питань. Інвестиції у сучасних умовах виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях.[3] Інвестиційне законодавство – це сукупність нормативних актів, що регулюють інвестиційні відносини – щодо безпосереднього здійснення інвестиційної діяльності і щодо керівництва такою діяльністю. В Україні створено правову базу для здійснення інвестиційної діяльності, яка охоплює понад 100 правових і нормативних документів (законів, постанов, указів, положень, інструкцій).

Особливістю державного правового регулювання діяльності інвесторів на території України є те, що поряд із зазначеними Законами, які регламентують виключно інвестиційну сферу в державі, використовують положення низки міжгалузевих Законів та підзаконних нормативних актів, а також те, що законодавча база у сфері регулювання інвестиційної діяльності з року в рік змінюється, впливаючи на притік (відтік) іноземних інвестицій та на варіацію рівня ефективності їх використання. Зокрема, це стосується:

- гарантування незмінності законодавства щодо діяльності нерезидентів протягом тривалого періоду;
- конкретизації напрямків вкладень інвестицій та обмежень (заборони) діяльності іноземних інвесторів в окремих сферах економіки;
- ускладнення (або спрощення) процедури внесення іноземних інвестицій;
- дозвільної системи;
- надання (або скасування) податкових пільг для іноземних інвесторів;
- обґрунтування відміни наданих гарантій;

Одним з перших кроків щодо врегулювання відносин у інвестиційній сфері в Україні стало прийняття Верховною Радою законів України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10 вересня 1991 року № 1540а-ХІІ та «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-ХІІ.[1] Особливості режиму іноземного інвестування на території України встановлено Законом України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. У 2001 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з метою усунення випадків ухилення окремих підприємств, створених за участю іноземних інвесторів, від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» від 20.12.2001 р. № 2899-ІІІ. У 2003 р. було видано Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України». До того ж, прийнято Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. № 991-ХІ, що визначив правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків.[6]

Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011 – 2015 рр. мала на меті створення умов для активізації інвестиційної діяльності, спрямованої на модернізацію реального сектору економіки та забезпечення сталого економічного розвитку.[4]

Зокрема, одним із способів розв'язання проблем іноземного інвестування є вдосконалення механізмів практичного виконання законів «Про угоди про розподіл продукції», «Про концесії на будівництво й експлуатацію автомобільних доріг», «Про концесії», але, наразі не усунено недоліки залучення іноземних інвестицій. Державне регулювання в інвестиційній сфері також здійснюється за допомогою значної кількості указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України. Серед них можна виділити наступні: Указ Президента від 10 квітня 2006 року № 300 «Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності»; постанову Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1996 року № 928 «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій» та ін.[5]

Головним недоліком нормативно-правової бази є відсутність законодавчих актів, які б чітко прописували роль центральних та місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування у процесі залучення іноземних інвестицій. Такі повноваження є розмитими і визначаються в різних законодавчих актах, що зменшує ефективність їхнього виконання. Для інвестора не так важливо знати про пільги чи спрощені умови інвестування, як про надійність правового регулювання своєї діяльності. Для активізації іноземної інвестиційної діяльності потрібна інвестиційна політика з більш чітким механізмом реалізації на державному та місцевому рівнях.

Підсумовуючи, варто зазначити, що законодавча база в Україні є недосконалою. Дуже багато галузевих, міжгалузевих Законів та підзаконних нормативних актів, які *ускладнює їх прийняття*. У законах більшість статей містять неточності у формулюваннях. Відсутні будь-які конкретні положення щодо найважливіших об'єктів регулювання, пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери та території, що заплутує розв'язання проблем пільгового режиму інвестування. Незважаючи на те, що уряд постійно вживає заходів з метою удосконалення нормативно-правової бази у сфері інвестиційної діяльності, вона, поза сумнівом, потребує удосконалення. Насамперед потрібні докорінні зміни у практиці впровадження та

механізмах залучення прямих іноземних інвестицій. Необхідним є вдосконалення механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також підвищення рівня захисту інвесторів.

Література:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII. [Режим доступу]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
2. Інвестиційне законодавство: стан, проблеми, перспективи [Електронний ресурс]: РОЗ'ЯСНЕННЯ від 08.05.2012р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0015323-12>
3. Мельник В.В. Міжнародна інвестиційна діяльність / В.В. Мельник, В. В. Козюк. – Тернопіль : Карт-бланш, 2003. – 249 ст.
4. Про внесення змін до Закону України “Про інвестиційну діяльність”: Закон України від 22.12.2011 р. № 4218-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 4. – С. 87.
5. Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 10 квітня 2006 року N 300/2006. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/300/2006>
6. Про індустриальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 59. – С. 12.

УСАЧОВА В.Е.,

студентка IV курсу спеціальності

«Міжнародний бізнес»

Маріупольського державного університету

(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

У 2016 р. глобальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) скоротився на 13% у порівнянні з попереднім роком і досяг 1,52 трлн дол. США. Разом з тим в якості стійкої тенденції простежується значне збільшення інтересу інвесторів до країн з перехідною економікою: потоки ПІІ в країни з перехідною економікою виросли на 38% і досягли 58 млрд. дол. США.

Щодо інвестиційного клімату в світі в цілому, то в 2016р. в Європі було зафіксовано зниження інвестицій на 22%, в Латинській Америці і в країнах Карибського басейну - на 19%, а в Африці - на 5%. Найпривабливішими країнами для інвесторів як і раніше залишаються США (385 млрд.дол.США), Великобританія (179 млрд.дол.США) і Китай (139 млрд.дол.США). [1]

У 2016 р. до економіки нашої країни іноземними інвесторами було вкладено 4,4 млрд.дол.США та засвоєно 326,2 млрд.грн капітальних інвестицій. Обсяг залучених ПІІ з початку інвестування в економіку України на 31.12.2016 становив 37655,5 млн.дол.США.

Як можна побачити на рис.1, за останні два роки в Україну надійшла найменша кількість інвестицій, у порівнянні з попередніми: у 2014р. – 2,5 млрд.дол.США, 2015 – 3,8 млрд.дол.США. Тенденція загального об'єму надходжень інвестицій помітно зростала з 2008 до 2013рр., від 35,6 до 57,1 млрд.дол.США, та вже в 2014р. об'єм ПІІ зменшився до 45,7, і згодом у 2015р. ця тенденція продовжилася – приплив ПІІ на кінець 2015р. склав 43,4 млрд.дол.США, у 2016р. – 38,9 млрд.дол.США. Але не можна сказати, що так буде й надалі, адже вже на сьогодні відома ймовірна кількість бажаючих інвесторів: Японія, КНР, Польща, Нідерланди, США, а також ЄБРР та інші.

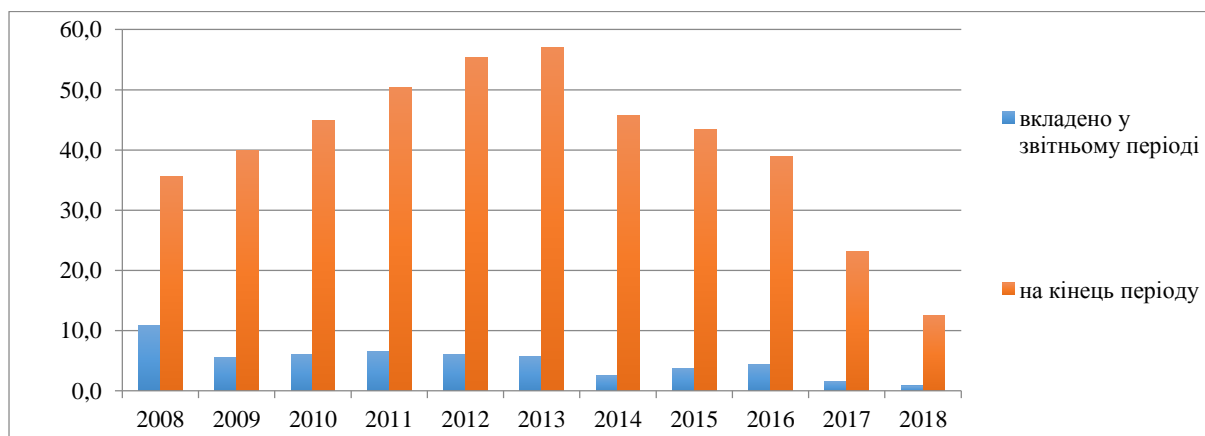

Рис.1. Обсяг ПІІ, млрд.дол.США (без АР Криму та зони АТО) (2017 та 2018 рр. є прогнозними)

Враховуючи тенденції надходження інвестицій, із найбільшою ймовірністю у наступні роки варто очікувати подальше зменшення прямих інвестицій до 1,1млрд.дол.США у 2017р. та 0,3млрд.дол.США – у 2017р. Загальний приплив інвестицій прийме також негативний нахил: у 2017р. він усе ж таки спаде до 28,7млрд.дол.США, але у 2018р. ймовірніше за все скоротиться до позначки у 17,5млрд.дол.США.

Таблиця 1

Об'єми прямих іноземних інвестицій з країн світу до економіки України 2010-2017рр.(млн.дол.США)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	01.01.2017
Усього:	39175,7	43836,8	48991,4	53679,3	57056,4	43371,4	36154,5	44838,1
Кіпр	8847,9	9866	13002,3	17121,7	18978,5	11744,9	10239,5	13654,6
Нідерланди	3934	4658,7	4873,4	5179,9	5543,7	5610,7	6184,7	6404,7
Німеччина	6498,6	6977,3	7338,2	5983	6202,4	5414,3	1598,2	2018,2
Російська	2286,8	3079,2	3253	3417,5	3902,8	3392,1	3036,9	4469,6
Австрія	2593,2	2717,4	3226,9	3386,3	3178,8	2402,4	1559,8	1794,4
Великобританія	2234,1	2229,9	2536,4	2496,9	2768,2	1852,5	1790,3	2202,7
Віргінські о-ви	1283,6	1384,9	1580,2	1888,2	2275,9	1798,9	1715,0	1785,7
Франція	1617,5	2341,8	2229,5	1730,7	1740,9	1528,1	1305,4	1413,1
Швейцарія	785,7	852,7	939,3	1097,6	1351	1364,2	1390,8	1759,9
Італія	979,8	978,3	974,8	1027,3	1210,2	972,4	343,6	400,4
Польща	866,7	932,7	854	916,9	839,5	758,9	758,3	931,4
США	1283,3	1130,9	966,6	976,5	934,7	698,9	634,1	649,3
Угорщина	708,6	697,6	678,5	684,3	685,9	625,4	614,9	785,4
Беліз	112,9	132,4	151,7	809,2	1026,6	547,2	535,1	608,7
Інші країни	5143	5857	6386,6	6963,3	6417,3	4633,5	4447,9	5960,0

До ТОП-10 основних країн-інвесторів зі 134, на які припадає 83% загального обсягу прямих інвестицій, увійшли Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Російська Федерація, Австрія, Великобританія, Віргінські острови, Франція, Швейцарія та Італія (див. Табл.1).

Дуже бурхлива динаміка предстає перед нами. Кіпр з кожним роком нарощував інвестиції до нас, але у 2015р. вони зменшились на 6,2млрд.дол.США, а у 2016р. – ще на 1,5млрд.дол.США. Нідерланди, Австрія та Швейцарія потроху стабільно збільшують до нас інвестиції, а от США – навпаки. Беліз за період 2010-2014рр. дуже зміг збільшити свої інвестиції майже в 10 разів, але такі у 2015 – зменшив їх вдвоє, й у 2016р. – ще на 12,1млн.дол.США. На досить стабільному рівні в обсязі інвестицій поступають з Великобританії – у середньому 2,2млрд.дол.США/рік, з Франції – 1,7млрд.дол.США/рік, Італія – 0,8млрд.дол.США/рік, Польща – 0,8млрд.дол.США/рік та Угорщина – 0,7млрд.дол.США/рік. Такою стабільністю не можуть похизуватися Беліз та Віргінські о-ви, адже наростаючи свої інвестиції, вони різко їх зменшили у 2015-2016рр., що не може не «кидатися в очі».

Найбільшу частку прямих інвестицій у 2016р. припадає з Кіпру – 31%, що складає 13,6млрд.дол.США, з Нідерландів –14%, з Німеччини – 5%, з Росії – 10%, з Австрії – 4%, з Великобританії та Віргінських островів разом – 9%, з Франції – 3%, зі Швейцарії – 4%, з Італії – 1%, а на долю інших країн припадає 19%.

До м. Київ на кінець року надійшли найбільші обсяги всіх іноземних інвестицій - 56%, що на 4% більше ніж за попередній рік, а в Київську область – 4%, що вище на 0,2% за попередній рік. На 01.01.2017р. у Дніпропетровську область надійшло 16,6% іноземних інвестицій, що на 0,1% нижче за 01.01.2015р., у Донецьку – 4,2%, що на 0,5% нижче за початок періоду, у Харківську – 3,6%, що на 0,2% нижче за початок періоду, у Львівську – майже 3%, що узгоджується із початком періоду. Таке спрямування інвестицій не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів й тільки посилює цей розрив.

Спрямовуються ці інвестиції до вже розвинених сфер економічної діяльності: на промисловість, а саме на переробну, добувну промисловість, постачальну електроенергії, води та газу, вкладено 26,4% загального обсягу інвестицій в Україну, що на 8,1% менше за 2015р., у будівництво – 2,8%, що на 12,6% менше за 2015р., до сфери інформації та телекомунікації – 5,5%, що на 5,4% менше за попередній 2015р., у сільське, лісове та рибне господарство - 2%, що на 8,7% менше за 2015р., в оптову та роздрібну торгівлю –14,8%, що на 6,9% більше за попередній рік, до сфер транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності - 3%, що на 3,6% менше за 2015р., в операції з нерухомим майном - 3,7%, у сферу фінансової та страхової діяльності – 23%, що в 10 разів більше 2015р.

Україна не тільки приймає інвестиції, але й сама їх надає. У 2016р. Україна надала фінансової допомоги розміром у 6,2 млрд.дол.США до 47 країн світу. Переважну долю отримав Кіпр – 5,9млрд.дол.США, що складає майже 94%. Значно менше отримали Російська Федерація – 144,2млн.дол.США, Латвія – 67млн.дол.США, Віргінські острови – 57,6млн.дол.США, Польща – 44,4млн.дол.США. Цікаво, що до країн Європейського Союзу надійшло майже 97% загального об'єму українських інвестицій.

Здебільшого, Україна вкладає до науково-технічної сфери інших країн. На неї доводиться 94% усіх інвестицій, хоча на ці кошти можна було б добре розвинути цю галузь й на батьківщині. Далі, за обсягами інвестицій з України – промисловість: на неї доводиться 2%. Галузі оптової та роздрібної торгівлі, транспорту

та складського господарства, фінансової та страхової діяльності та операцій з нерухомим майном – кожна займає по 1%.

З кожним роком темпи зростання ПІІ до України зменшуються, що можна побачити на табл.2. У 2011р. темп зростання становив 111,9%, у 2012р. він зменшився усього лише на 0,1%, а вже в 2013р. показник темпу зростання зменшився до 109,5%, у 2014р. – зменшився ще на 3,2%. У 2015р. показники також свідчили про негативні показники приросту ПІІ до України, а саме -19,8%. Початок 2016р. характеризується позитивним нахилом, тому що надходження підвищилися на 3,4%. Якщо порівнювати поточний період(01.01.2017) із умовним базисним (01.01.2010), то темп зростання інвестицій становить 114,4%.

Не можна також не сказати про негативний показник темпу приросту прямих інвестицій зі сторони України. Тільки з 01.01.2015-2016рр. вони зменшилися на 2,3%, а на 01.01.2017р. – підвищилися на 5,9%.

Сальдо показує позитивний нахил припливів, хоча з 2012р. можна побачити, що приріст інвестицій зменшується, та навіть показує негативні показники, але за останніми даними темп приросту складає 3%, роком раніше - -5,7%, що в млн.дол.США складає 1100,7 та -2232,8 відповідно. За коефіцієнтом випередження можна визначити, що інтенсивність динаміки ПІІ та ПЗІ зростала до 2013р., у 2014р. – він зменшився до 0,04, у 2015р. спостерігалось різке зростання до 0,83, у 2016 – до 0,97, як і на 01.01.2017р.

Таблиця 2

Обсяг та темпи зростання прямих інвестицій України у 2010-2017рр. (2014-2017 рр., без зони АТО)

Станом на 01.01	Прямі іноземні інвестиції до України		Прямі інвестиції з України		Сальдо			
	млн.дол. США	Темп зростання, %	млн.дол. США	Темп зростання, %	млн.дол. США	Приріст	Темп приросту, %	Коеф. випередження
2010	39175,7		6204,0		32971,7			
2011	43836,8	111,9	6846,3	110,4	36990,5	4018,8	12,2	1,014
2012	48991,4	111,8	6878,9	100,5	42112,5	5122	13,8	1,112
2013	53679,3	109,6	6462,6	93,9	47216,7	5104,2	12,1	1,166
2014	57056,4	106,3	6597,4	102,1	50459	3242,3	6,9	1,041
2015	45744,8	80,2	6350,6	96,3	39394,2	-14065	-21,9	0,833
2016	43371,4	94,8	6210,0	97,8	37161,4	-2232,8	-5,7	0,970
2017	44838,1	103,4	6576	105,9	38262,1	1100,7	3,0	0,976

Отже, протягом 2016 року в економіку України надійшло 44.8млрд.дол.США прямих іноземних інвестицій. Значна частина цих коштів вкладено у виробничі підприємства та установи фінансової та страхової сфери. Найбільша частка з них йде від Кіпру, Нідерландів та Німеччини. Розподіляються за регіонами не рівномірно, адже тільки на м. Київ припадає 56%. Показники темпу зростання та приросту за останні роки показують незбалансовану динаміку.

Література:

1. International Centre for Trade and Sustainable Development. – Режим доступу: [https://www.ictsd.org].
  2. Державна служба статистики України. - Режим доступу: [http://www.ukrstat.gov.ua/].
- UNCTAD. – Режим доступу: [http://unctad.org]

**СЕКЦІЯ
ПРОБЛЕМИ МІЖГАЛУЗЕВОЇ СПІВПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

БАРЛАДЯН М.,
студентка Комратського
державного університету
Научний керівник:
ДУДОГЛО Т.Д.,
к.э.н. Комратського державного університету
(Республіка Молдова)

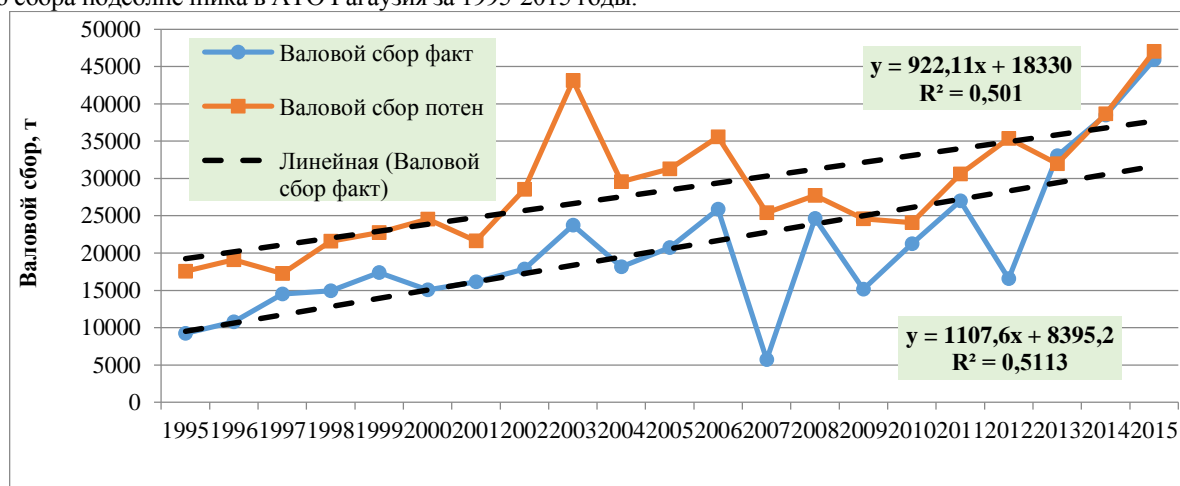
ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ДИАГРАММ СРАВНЕНИЯ В ЭКОНОМИКЕ

Графические методы очень прочно вошли в арсенал средств научного общения и в методику статистического исследования, они помогают описать и проанализировать полученные результаты, выявить закономерности, которые трудно уловить в таблицах порой громоздких и трудно читаемых. Правильно построенный график делает экономическую информацию более выразительной. Занимая небольшую площадь текста, таблицы концентрируют большой информационный материал [1, с.233].

При графическом изображении статистических данных становится более выразительной сравнительная характеристика изучаемых показателей, отчетливее проявляется тенденция развития изучаемого явления, лучше видны основные взаимосвязи. Графики дают целостную картину изучаемого явления, его обобщенное представление. Графический прием позволяет посредством геометрических образов – точек, линий, плоскостей, фигур, их сочетаний, а также упрощенных предметных изображений изучаемых явлений отразить их содержание, размеры и развитие. Таким образом, обладая такими качествами, как наглядность, выразительность и запоминаемость, графический метод занимает важное место среди других методов статистических исследований [2, с.10-11].

Покажем на конкретных примерах значимость использования графиков при проведении сравнительных анализов в экономических исследованиях. На графиках можно наглядно представить соотношение изучаемых величин.

Расчетная оценка резервов повышения продуктивности земли характеризуется разницей между нормативным значением земельного потенциала и достигнутым уровнем ее использования. На рисунке 1 представлена динамика валового сбора подсолнечника в АТО Гагаузия за 1995-2015 годы.

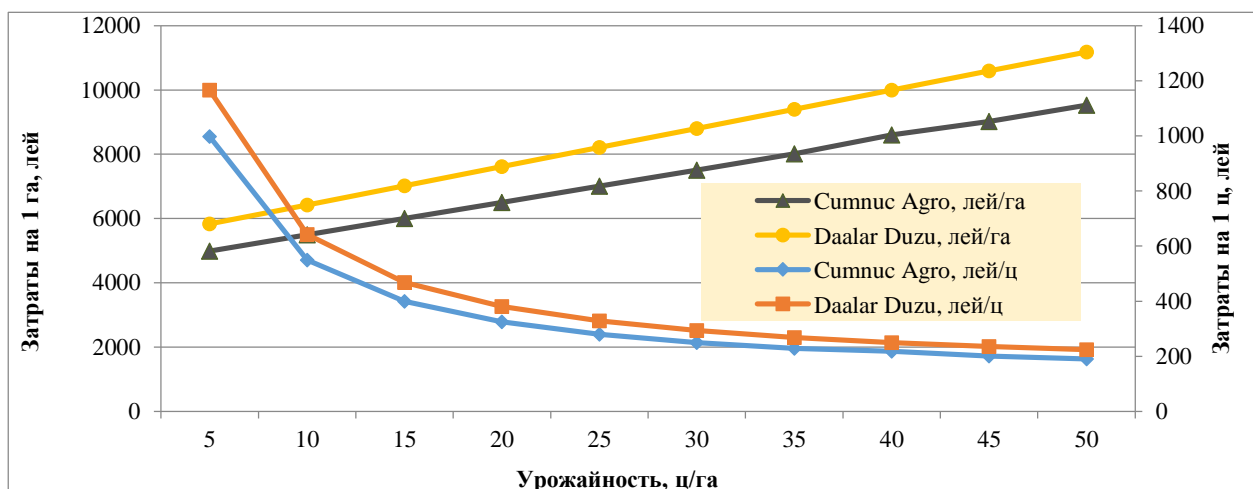
Рис.1. Показатели фактического и нормативного значения валовых сборов подсолнечника в АТО Гагаузия за 1995-2015 годы

Источник: выполнено по данным управления сельского хозяйства АТО Гагаузия

Из графика видно, что фактические показатели значительно ниже нормативных. Учитывая, что на графике показаны тренды рассматриваемых показателей, не сложно найти резерв. Так, если в начале периода потенциальное значение составляло согласно уравнения тренда 19252 т ($922,1 \cdot 1 + 18330$), а фактический уровень 9502т ($1107 \cdot 1 + 8395$), то резерв составил 9750 т. Через 21 год - в конце периода - отставание фактического валового сбора от потенциального уровня сократилось до 6052т, что означает снижение резерва в 1,6 раза.

Приведем еще график затрат на 1 гектар и 1 центнер продукции при производстве подсолнечника в двух соседних хозяйств (рис.2). Из графика хорошо видно, что в «Даалар Дюзю» затраты выше, чем с соседнем предприятии. В соответствии с выбранным масштабом на осях ординат можно при необходимости

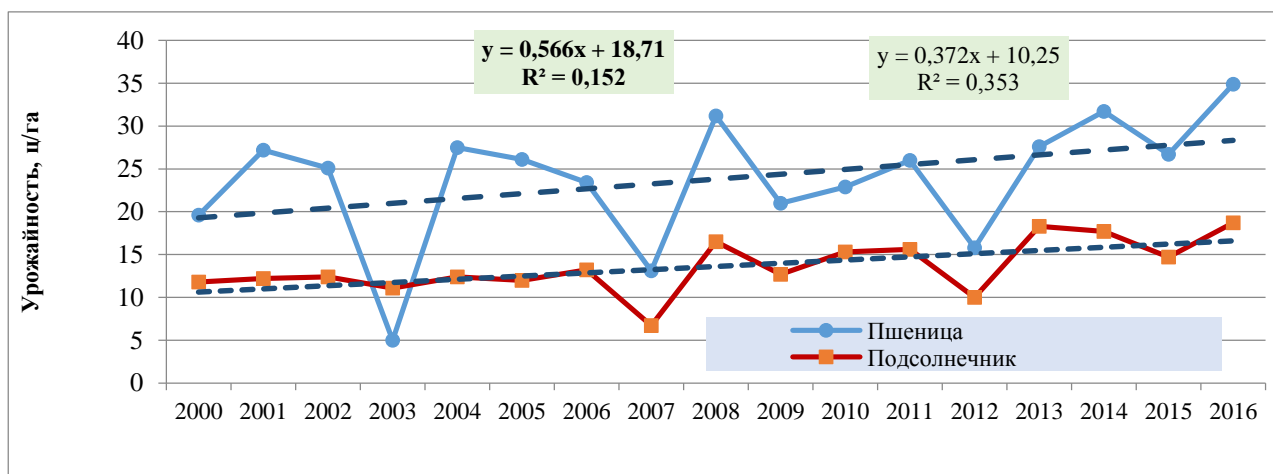
найти разницу. Визуально четко видна возрастающая разница в затратах на 1 гектар по мере роста урожайности.

Рис. 2. Зависимость себестоимости и затрат на один гектар от урожайности подсолнечника в ООО «Кумнук Агро» и ООО «Даалар Дюзю» за 2016г.

Источник: выполнено по данным форм 7 и 9 АПК изучаемых хозяйств

Нашли применение графики, на которых наносятся значения схожих показателей, что облегчает их восприятие и упрощает чтение. Например, при представлении показателей урожайности двух возделываемых сельскохозяйственных культур в рамках одного предприятия или одного региона, весьма наглядно видны как тенденции (тренды) их изменений, так и разница их значений (рис.3).

Рис.3. Динамика урожайности пшеницы и подсолнечника в Республике Молдова за 2000-2016 годы

Источник: [1]

На основании уравнений трендов можно сделать вывод о темпах роста урожайности. Если в среднем за год урожайность пшеницы увеличивалась на 0,566 ц/га, то подсолнечника- только на 0,372 ц/га.

Литература:

1. Колмаков Л.П. Методика графического анализа эффективности производства и реализации сельскохозяйственной продукции. Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. №5 2003 г., с.15-19.
2. Пармакли Д.М., Дудогло Т.Д. Графический метод в статистике (учебно-методическое пособие).- Комрат: Б.и.. 2007 («Tipogr. Centrografic»). – 85р.
3. Статистический ежегодник Республики Молдова – 2016. – Ch Statistică, 2016. – 384 с.

БЛОНСКАЯ С.,
студентка Комратского
государственного университета
Научный руководитель:
ТОДОРИЧ Л.П.,
к.э.н, доцент
Комратского государственного университета
(Республика Молдова)

МЕТОДИКА ОЦЕНКИ СТАБИЛЬНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ПРОДУКЦИИ

Республика Молдова отличается разнообразием природных особенностей с выраженной зональностью. Климат умеренно-континентальный, характеризуется относительно короткой умеренно теплой зимой и продолжительным жарким летом. Положительными факторами климата являются обилие света и тепла, большая продолжительность теплого периода и относительно мягкая зима, отрицательными – засухи и большая изменчивость погоды, особенно весной [1,с.94-95]. Республика Молдова находится в зоне недостаточного увлажнения. Среднее годовое количество осадков составляет около 380-550 мм. Таким образом, большая часть территории республики расположена в зоне недостаточного увлажнения (в зоне рискованного – неустойчивого земледелия) и для получения высоких и устойчивых урожаев сельскохозяйственных культур необходимо орошение, которое охватывает незначительные площади.

В связи с этим, производство продукции в сельском хозяйстве подчинено циклическому развитию экономических систем. Стабильность и устойчивость следует рассматривать как сложную экономическую категорию воспроизводственного процесса развития отрасли. Они имеют свои отличительные признаки, к которым относятся почвенно-климатические, биологические, экологические и другие факторы. Обеспечение фазы стабильного и устойчивого развития растениеводства становятся определяющей основой эффективного функционирования сельскохозяйственного производства в целом.

В условиях рискованного (неустойчивого) земледелия использование земельных ресурсов во времени имеет неустойчивый характер, которое отображают особенность потенциала природных ресурсов. В связи с этим, валовые сборы и урожайность сельскохозяйственных культур носят циклический характер с характерными спадами и подъемами [2,с.36]. Так, за 2000-2016 годы в сельском хозяйстве наблюдаются значительные колебания производстве продукции растениеводства.

Учитывая определяющее значение эффективности использования земли в сельском хозяйстве как главного средства производства, рассмотрим динамику урожайности основных культур в Республике Молдова за последние 17 лет – с 2000 по 2016 годы. Заметим, что посевы пшеницы, кукурузы и подсолнечника в стране занимают $\frac{3}{4}$ всей посевной площади. Вот почему очень важно добиться высокой эффективности их возделывания.

Проведем анализ урожайности – ключевого фактора производства валовой продукции в отрасли – указанных культур за исследуемый период и выявить при этом уровень их устойчивости и динамику изменений (таблица 1).

Стабильности производства продукции предприятия определяется результатами деятельности в течение ряда лет подряд и выражается коэффициент вариации, который рассчитывается как отношение среднегодовых отклонений к показателю средней величины за исследуемый период.

Как показывают данные таблицы урожайность продукции ведущих культур отличается низкой стабильностью. Коэффициент вариации урожайности за последние 17 лет изменялся с 23,2% при производстве подсолнечника до 30,6% при возделывании пшеницы. Особенно заметны спады урожайности в 2007 и 2012 годах, а в 2003 году урожайность пшеницы была катастрофически низкой – чуть выше нормы выше семян.

В ходе проведения анализа проведем расчеты темпов прироста урожайности. В абсолютном исчислении в среднем за год прирост продуктивности земли (ΔV_{cp}) находим согласно выражения:

$$\Delta V_{cp} = \frac{Y_k - Y_n}{n-1} \quad (1)$$

где: Y_k и Y_n - показатели урожайности соответственно конечного и начального периода;

n – число лет в исследуемом периоде.

В относительной оценке прирост может быть представлен следующей формулой:

$$\Delta V_{cp}^{om} = \frac{n-1}{\sqrt{Y_n}} \sqrt{Y_k} \quad (2)$$

Результаты расчетов представлены в таблице 2, из которой видно, что наибольший прирост урожайности за исследуемый период был обеспечен при производстве кукурузы – 8%. Важно также показать динамику сложившихся показателей урожайности на графике.

Таблица 1

Год	Зерновые и зернобобовые	Пшеница	Кукуруза	Подсолнечник
2000	19,6	19,6	23,4	11,8
2001	24,4	27,2	23,7	12,2
2002	24,1	25,1	26,7	12,4
2003	18	5	25,5	11,1
2004	27,8	27,5	30,7	12,4
2005	27,4	26,1	32,7	12
2006	25	23,4	28,8	13,2
2007	10,1	13,1	7,8	6,7
2008	31,7	31,2	34,9	16,5
2009	23,2	21	28,9	12,7
2010	26,7	22,9	34,5	15,3
2011	28,1	26	32,5	15,6
2012	13,4	15,8	12,3	10
2013	28,2	27,6	31	18,3
2014	31,2	31,7	33,5	17,7
2015	23,4	26,7	22,0	14,7
2016	31,6	34,9	29,9	18,7
В среднем	24,3	23,8	27,0	13,6
Среднегодовое отклонение	6,1	7,3	7,5	3,2
Коэффициент вариации, %	25,0	30,6	27,9	23,2

Источник: [3]

Таблица 2

Показатели фактической среднегодовой урожайности основных культур и среднегодового ее прироста в Республике Молдова за 2000 – 2016 годы (ц/га)

Наименование культур	Урожайность в среднем за год	Прирост урожайности в среднем за год	
		всего	%
Зерновые	22,2	1,0	4,2
Пшеница	24,9	0,68	2,3
Кукуруза	20,3	1,33	8,0
Подсолнечник	13,2	0,69	4,5

Источник: выполнено по данным таблицы 1

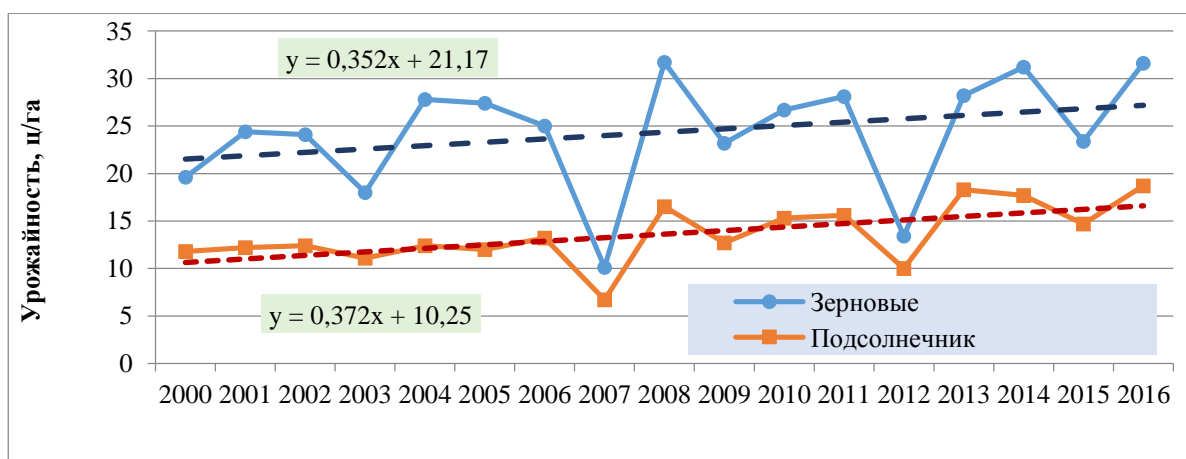

Рис. 1. Динамика урожайности зерновых культур и подсолнечника в Республике Молдова за 2000-2016 годы

Источник: выполнено по данным таблицы 1

Из графика видно, что темпы прироста урожайности зерновых культур и подсолнечника примерно одинаковы. Так, если в начале периода среднегодовая урожайность согласно уравнения тренда составила при

производстве зерновых культур 21,5 ц/га ($0,52 \cdot 1 = 21,17$), а при выращивании подсолнечника 10,62 ц/га ($0,372 \cdot 1 + 10,25$), т.е. разница достигла 10,9 ц/га. В конце периода – к 2016 году – эти показатели составили соответственно 27,15 ц/га ($0,352 \cdot 17 + 21,17$) и 16,57 ц/га ($0,372 \cdot 17 + 10,25$), т.е. разница равна 10,6 ц/га. Таким образом, можно отметить, что при возделывании зерновых культур и подсолнечника в Республике Молдова за 2000–2016 годы была обеспечена стабильность роста продуктивности полей, причем темпы прироста примерно одинаковы.

Литература:

1. Пармакли Д., Тодорич Л. «Проблемы экономической устойчивости сельскохозяйственных предприятий Республики Молдова. (Монография).- Кораг :Б.и.,2013.- 207с.
2. Вронских М.Д. Изменение климата и риски сельскохозяйственного производства Молдовы, - К.: «Grafema Libris» SRL, 2011.- 560р.
3. Статистический ежегодник Республики Молдова – 2016. – Ch Statistică, 2016. – 384 с.

БОЙКО О.Р.,
студент ОС «Магістр»
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Маріупольського державного університету
(Україна)

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАЛІЗОРУДНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

У сучасних євроінтеграційних економічних умовах питання вдосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом промислових підприємств набуває особливої актуальності. Належне фінансове забезпечення галузей економіки не лише визначає рівень їх конкурентоздатності на світовому ринку, але й виступає підґрунтям реалізації інноваційно-інвестиційних планів стратегічного розвитку. Причому проблема формування, накопичення та оптимального розподілу фінансово-економічного потенціалу є пріоритетною для підприємств експортно-орієнтованих галузей України, провідною серед яких можна вважати залізорудну галузь гірничо-металургійного комплексу.

Фінансові ресурси, отриманні з різних джерел завжди проходять трансформаційні процеси з огляду на характер функціональних елементів фінансово-економічного потенціалу. Що стосується підприємств залізорудної галузі, можна виділити чотири основні складники потенціалу, котрі беруть безпосередню участь у процесі фінансового відтворення: ресурсний потенціал, виробничий потенціал, фінансовий потенціал і потенціал збуту.

Ресурсний потенціал залізорудної галузі ураховує комплексну вартість усіх наявних та потенційних ресурсів, необхідних для виробництва залізорудної продукції (вартість основних засобів, оборотних активів, нематеріальних ресурсів, власного капіталу, позикових коштів, залізної руди як основної сировини та предмету праці, людської праці, усіх видів інформації та інших ресурсів внутрішнього й зовнішнього фінансування). Великий потенціал мінерально-сировинної бази залізних руд України, представлено вісімдесятьма родовищами, тридцять з яких експлуатуються в теперішній час, а загальні українські природні запаси залізних руд досягають більш ніж 30 млрд т, що складає біля 6 % світових запасів [3].

Виробничий потенціал включає фактичні та потенційно можливі обсяги виробництва залізорудної продукції у вартісному вираженні і відображає результативну вартість трансформації ресурсного потенціалу в товарну продукцію та її можливу зміну. Україна посідає сьоме місце з видобутку залізної руди, продукуючи 5% світового обсягу товарної залізорудної продукції. Сучасний, виробничий потенціал залізорудної галузі України представлений Центральним, Південним, Північним та Інгулецьким гірничо-збагачувальними комбінатами.

Фінансовий потенціал ураховує вартість залучення усіх необхідних фінансових інструментів під час трансформаційного виробничого процесу. Слід зазначити, що існують комплексні потенційні можливості підприємств залізорудної галузі щодо залучення будь-яких фінансових ресурсів. Загалом залізорудна галузь є досить ліквідною та фінансово стійкою, що говорить про здатність її підприємств в потрібний момент мобілізувати оборотні активи, амортизаційні відрахування від вартості основних засобів, дебіторську заборгованість та власний капітал для конкретних стратегічних цілей та зміцнення фінансового положення. Однак за рівнем рентабельності галузь не може ефективно розпоряджатися чистим прибутком як одним із вагомих фінансових ресурсів її потенціалу, причиною чого є збиткова господарська діяльність окремих її підприємств [5].

У процесі зміцнення фінансово-економічного потенціалу залізорудної галузі важливим залишається збільшення обсягу грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємств цієї галузі. Це підвищить абсолютну ліквідність підприємств, що дасть їм змогу брати комерційні коротко- і довгострокові кредити для фінансування поточної виробничо-господарської діяльності, оскільки подібні кредити можуть надаватися тільки платоспроможним компаніям, фактичне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності яких відповідає

нормі. Збільшення величини грошових коштів можливе за рахунок реалізації окремих виробничих і невиробничих фондів або здачі їх у довгострокову оренду.

Потенціал збуту залізорудної галузі представляє потенційну можливість залізорудних підприємств до реалізації своєї продукції та проявляється здебільшого у вартісному вираженні обсягів продажу товарної продукції на внутрішній та зовнішній ринки. Пріоритетним ринком залізничної галузі є саме зовнішній світовий ринок, на якому успішно реалізуються товарна залізна руда, концентрат і обкотиші. Відповідно дохід, отриманий від реалізації залізорудної продукції на зовнішньому ринку, за виключенням операційних та інших видів витрат, слугує важливим фінансовим ресурсом для підтримки виробничо-господарської діяльності підприємств галузі. Такий дохід складає значну частку у формуванні загального чистого прибутку, а тому є важливим індикатором накопичення та подальшого розподілу фінансово-економічного потенціалу на галузевому рівні.

Експортна орієнтованість залізорудної галузі з кожним ростом поступово міцнішає, що пояснюється, по-перше, збільшенням часток реалізації залізорудної продукції саме на зовнішній ринок, а, по-друге, зростанням обсягів її експорту. Так, на кінець 2015 р. обсяги збуту товарної залізної руди, концентрату та обкотишів на світовий ринок збільшились відповідно на 20,8%, 3,3% і 20,3%. Загальна ж величина експорту зросла в сукупному на 16,6% або на 4888,5 млн. грн., порівняно з аналогічним показником попереднього року. Частка експорту у складі галузевих обсягів реалізації залізорудної продукції в 2015 році суттєво збільшилась (на 6,2 відсоткових пункти), порівняно з показником за попередній період. Таким чином, поступове збільшення обсягів експорту говорить про нагальну важливість доходу від реалізації залізорудної продукції на зовнішній ринок та його позиціонування в якості основного джерела нарощування фінансово-економічного потенціалу галузі [1].

Україна, будучи лідером серед країн пострадянського простору на ринку продукції залізорудної промисловості, на світовому ринку за загальними обсягами добути та експорту поступається Австралії, Бразилії, Швеції та іншим країнам. Це зумовлено, перш за все, не відповідністю української продукції світовим критеріям якості залізорудної сировини. Тож незважаючи на досить вагомий ресурсний потенціал, виражений в обсягах природних запасів залізної руди, Україна втрачає експортні можливості через низьку конкурентоспроможність продукції національних підприємств галузі.

Недостатня конкурентоспроможність продукції українських залізорудних підприємств пояснюється наступними причинами [6]:

1. Тривалий термін експлуатації українських родовищ високоякісної руди призвів до виробітки найбільш багатих покладів корисних копалин, як наслідок балансові запаси залізних руд більшості видобувних підприємств виснажені, тому потребують розробки нових покладів, будівництва нових добувних об'єктів, що вимагає значних капітальних вкладень. Тобто обмеженість видобутку високоякісної сировини пояснює низьку якість продукції, що видобувається.

2. Значний фізичний та моральний знос основних фондів, в тому числі обладнання, що використовується на гірничодобувних підприємствах за умови обмеженості капітальних інвестицій в їх модернізацію і оновлення не дозволяють підвищувати якість сировини.

3. На сучасному етапі гірничодобувні підприємства зорієнтовані на доменні технології в металургії, які на сьогодні в розвинених країнах вважаються морально застарілими й екологічно небезпечними та майже не використовуються, але дозволяють використовувати сировину не високої якості.

Отже, основні параметри фінансово-економічного потенціалу залізорудної галузі з кожним роком здебільшого мають тенденцію до зниження. Загалом така ситуація зумовлена виникненням кризових явищ в державі за останні два роки, зниженням обсягів виробництва та втратою певних ринків збуту залізорудної продукції, скороченням частки власних фінансових ресурсів, повільним темпом впровадження інноваційних технологій, загальною неефективністю господарської діяльності окремих підприємств галузі тощо.

Розвиток гірничодобувних підприємств залізорудної промисловості та підвищення конкурентоспроможності їх продукції в тому числі на світовому рівні, можливо лише за умови техніко-технологічної модернізації та підвищення інвестиційної активності. Досягнуті фінансово-економічні результати діяльності підприємств підтверджують можливість фінансувати капітальні вкладення за рахунок власних фінансових ресурсів, тож здійснення техніко-технологічних змін, які б зміцнили конкурентні позиції українських підприємств на світовому ринку, залежить від рішень власників підприємств щодо розподілу та напрямів використання отриманого чистого прибутку. Крім цього потрібно зазначити важливу роль держави в цьому процесі, яка в ринкових умовах повинна мінімізувати втручання в господарську та фінансово-економічну діяльність суб'єктів господарювання, але з іншого боку має займати активну позицію, щодо ефективного використання власних природних ресурсів, підвищення конкурентоспроможності та привабливості галузей національної економіки, в тому числі за основи забезпечення інноваційних механізмів розвитку економіки. Саме держава має забезпечувати збалансованість особистих інтересів власників підприємств із загальнонаціональною стратегією розвитку економіки країни [4].

У процесі зміцнення фінансово-економічного потенціалу залізорудної галузі важливим залишається збільшення обсягу грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємств цієї галузі. Це підвищить абсолютну ліквідність підприємств, що дасть їм змогу брати комерційні коротко- і довгострокові кредити для

фінансування поточної виробничо-господарської діяльності, оскільки подібні кредити можуть надаватися тільки платоспроможним компаніям, фактичне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності яких відповідає нормі. Збільшення величини грошових коштів можливе за рахунок реалізації окремих виробничих і не виробничих фондів або здачі їх у довгострокову оренду.

Важливим фактором у досягненні високого рівня фінансово-економічного потенціалу підприємств залізничної галузі залишається забезпечення оптимального використання фінансової інформації. Достовірна інформація необхідна як для керівників суб'єктів господарювання, так і для зовнішніх інвесторів. Тому створення прозорої та ефективної фінансово-аналітичної бази є гарантом своєчасного попередження кризових явищ в їх господарській діяльності, а також важливою передумовою залучення інвестиційно-інноваційного інтересу [2].

Література:

1. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>.
2. Артеменко В. Г. Фінансовий аналіз / В. Г. Артеменко, М. В. Беллендир. - М. : ДІС, 1997, - 128 с.
3. Белоусова О. С. Стан та перспективи розвитку залізничної промисловості України / О. С. Белоусова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2012. – Вип. 2 (12). – С. 157–164.
4. Гринько Т. В. Роль держави в забезпеченні конкурентоспроможності шляхом впровадження інноваційної моделі розвитку країни / Т. В. Гринько // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 травня 2006 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2006. – 110 с.
5. Кирилова Л.І. Фінансовий потенціал підприємства та його складові / Л.І. Кирилова, Д.Д. Тодорова // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 11. – С. 298-302.
6. Рябик Г. Є. Стратегічне планування формування та використання конкурентних переваг підприємства в умовах невизначеності конкурентного середовища / Г. Є. Рябик // Економічний простір: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. – № 56/2. – С. 241–250.

ДУДОГЛО Т.Д.,
к.э.н., преподаватель кафедры
бухгалтерского учета и финансов
Комратского государственного университета
(Научно-исследовательский центр «Прогресс»,
Республика Молдова)

ПРЕДЕЛ БЕЗОПАСНОСТИ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЛИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Как бы тщательно, методически верно специалисты сельскохозяйственных предприятий не планировали в соответствии с принятой технологией производства затраты материально-денежных средств, рассчитать реально ожидаемый уровень урожайности, а следовательно и объемы валовых сборов продукции возделываемых культур не представляется возможным. А как же тогда без обоснованного уровня урожайности оценить экономическую эффективность реализованной продукции?

Проведенные исследования позволяют утверждать, что такие показатели эффективности производства и реализации продукции в отрасли, как выход прибыли в расчете на один гектар посева и один центнер продукции можно достаточно точно рассчитать без показателей урожайности и валового сбора возделываемых культур [1, с.174]. Известно, что на постоянные затраты в расчете на единицу площади (FC) и удельные переменные затраты (AVC) не влияет величина полученной урожайности. Именно, данная особенность постоянных и удельных переменных затрат, позволят нам проводить необходимые расчеты эффективности. Важно, чтобы при планировании достаточно объективно оценить ожидаемую величину цены реализации (P), которая также не зависит от величины урожая данного предприятия, так как сельскохозяйственные предприятия действуют в условиях свободной конкуренции [2, с.180].

Зная указанные три величины можно определить порог рентабельности (точку безубыточности) по каждой культуре по известной формуле:

$$Q_{\min} = \frac{FC}{p - AVC}, \text{ ц/га} \quad (1)$$

где: FC – условно-постоянные затраты в расчете на 1 га посевов, лей;
AVC – переменные расходы в расчете на единицу продукции (лей/ц);
p – цена реализации продукции, лей/ц.

Напомним, что прибыль от реализации зерна в расчете на единицу площади (П) и единицу продукции (п) определяется формулами соответственно:

$$\Pi = q(p - AVC) - FC, \text{ лей/га} \quad (2)$$

$$\pi = p - z = p - AVC - \frac{FC}{q}, \text{ лей/ц} \quad (3)$$

Коэффициент запаса финансовой прочности или предела безопасности (D) рассчитываю согласно выражения:

$$D = \frac{q - q_{\min}}{q} \quad (4)$$

где q – фактическая урожайность.

В прежних исследованиях мы предложили использовать вместо абсолютных показателей урожайности значение коэффициента их роста (n):

$$n = \frac{q}{q_{\min}} \quad (5)$$

В соответствии с уравнением 1 и 3 находим:

$$\pi = p - AVC - \frac{q_{\min}(p - AVC)}{q} = (p - AVC) \cdot \frac{n-1}{n} \quad (6)$$

На основании формул 4 и 5 коэффициент удельного предела безопасности:

$$D = \frac{q - q_{\min}}{q} = \frac{n \cdot q_{\min} - q_{\min}}{n \cdot q_{\min}} = \frac{n-1}{n} \quad (7)$$

Используя полученные выражения 6 и 7 преобразуем формулы 2 и 3. Прибыль в расчете на единицу продукции:

$$\pi = (p - AVC) \cdot D$$

Так как $(p - AVC) = md$ (удельный маржинальный доход, лей/ц), то

$$\pi = md \cdot D, \text{ лей/ц} \quad (8)$$

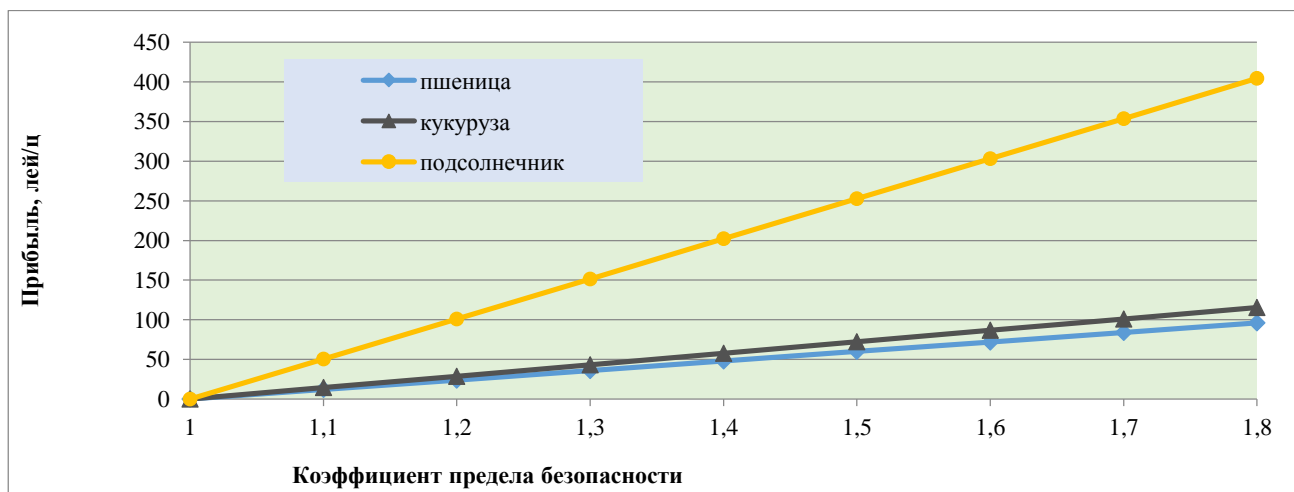
где D – коэффициент удельного предела безопасности.

Прибыль в расчете на 1 га:

$$\Pi = (p - AVC) \cdot (q - q_{\min}) = md \cdot D, \text{ лей/га} \quad (9)$$

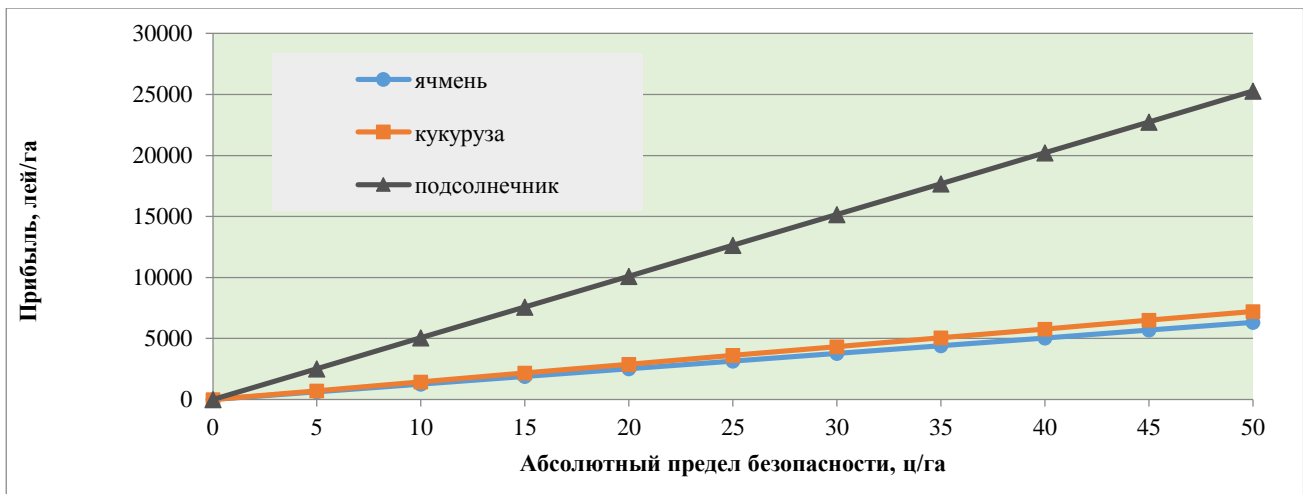
где D – абсолютная величина предела безопасности ($D = q - q_{\min}$)

Рассмотрим зависимость прибыли от предела безопасности на примере производства и реализации ведущих культур ООО «ДааларДузу» (рис.1 и 2).

Рис.1. Влияние коэффициента предела безопасности на величину прибыли с 1 ц от реализации ведущих культур в ООО «ДааларДузу» за 2015 год

Источник: выполнено по данным форм 7АПК и 9 АПК ООО «ДааларДузу»

Рис.2. Влияние абсолютного предела безопасности на величину прибыли с 1 га от реализации ведущих культур в ООО «ДааларДузу» за 2015 год

Источник: выполнено по данным форм 7АПК и 9 АПК ООО «ДааларДузу»

Как видно из формул 8 и 9, а также рисунков 1 и 2 между величиной запаса финансовой прочности (предела безопасности) и прибылью в расчете на 1 га и 1ц продукции наблюдается прямая зависимость. Другими словами, зная значение предела безопасности можно выявить величину прибыли от реализации продукции в расчете на единицу площади, т.е. дать оценку эффективности использования земли.

Литература:

1. Пармакли Д.М., Тодорич Л.П. Современный методический подход расчета рентабельности реализованной продукции. Вторая национальная научно-практическая конференция Комратского государственного университета, ноябрь 2016, с.174-179.
2. Пармакли Д.М., Дудогло Т.Д. Порог рентабельности как исходный показатель расчета эффективности реализованной продукции. Вторая национальная научно-практическая конференция Комратского государственного университета, ноябрь 2016, с.180-183.

КИСЛОВА Л.А.,
к.е.н., доцент кафедры менеджменту
Маріупольського державного університету
(Україна)

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Основним завданням сучасної економіки України є призупинення економічного спаду і поступове нарощення виробництва, з розв'язанням низки соціальних проблем. Для цього необхідно насамперед підвищити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на внутрішньому ринку і забезпечити стабільні темпи зростання ключових галузей, однією з яких є металургійна галузь України. Розв'язання цієї проблеми пов'язано з розробленням і реалізацією проектів інноваційного розвитку підприємств. До того ж, для успішного його функціонування необхідно систематично вдосконалювати бізнес-процеси з метою адаптації до мінливих зовнішніх умов. Унаслідок цього цілком зміниться підхід до прийняття управлінських рішень при проведенні стратегічного аналізу, оскільки саме рішення формують напрямки діяльності підприємств металургійної галузі та їх окремих працівників. [1, с. 194–215].

Для розвитку металургійної промисловості України необхідним інструментом прогнозування майбутніх параметрів функціонування і розвитку складної системи організації виробництва і збуту продукції, є використання стратегічного аналізу, починаючи з оцінки стану економіки країни, галузі і окремого підприємства, виявлення основних конкурентів, для того, щоб закріпитися на доступних ринках збуту.

Маркетинговий аналіз бізнес-середовища вітчизняних металургійних підприємств вказує на те, що існує складна та комплексна проблема конкурентоспроможності металургійного комплексу України на світових ринках. Вітчизняна металургія технологічно відстала, надто вразлива до державної політики і кон'юнктурних коливань на світовому ринку. Це зумовлює необхідність пошуку способів та засобів, які можуть сприяти переходу вітчизняних металургійних підприємств у кращий стан. Одним із таких способів аналізу ринку є SWOT-аналіз.

SWOT-аналіз потенціалу розвитку металургійного комплексу України є ефективним інструментом маркетингового аналізу потенційних можливостей і погроз з боку зовнішнього й внутрішнього ринкового середовища в металургії, а також сильних і слабких сторін галузі, що дає можливість визначити стратегічні пріоритети та можливі шляхи їх реалізації:

Сильні сторони: вигідне географічне положення України; наявність мінерально-сировинної бази; висока концентрація виробництва; наявність вітчизняних науково-технічних розробок для організації виробництв по глибокій і комплексній переробці сировини; забезпеченість морським та залізничним транспортом; відносно дешева робоча сила з достатньо високим рівнем кваліфікації працівників; наявність великих виробничих потужностей; порівняно низька ціна кінцевих виробів та сировини; готовність до впровадження сучасних високотехнологічних схем переробки та отримання якісних металів, що дозволяють розвивати нові галузі (рідкіснометалева, радіотехнічна, нанотехнології та ін.).

Слабкі сторони: низький рівень переділу і мала номенклатура металовиробів; порівняно низька якість, випуску великої частки напівфабрикатів; високий ступінь зносу основних фондів, у т.ч. машин і устаткування, будівельних конструкцій, виробничих будівель і споруд; велика орієнтація підприємств на експорт і висока залежність від зовнішньої ринкової кон'юнктури; низька якість вітчизняної залізничної сировини обумовлена як низьким вмістом заліза, так і гірничо-геологічними і гірничо-технічними умовами видобутку руд; висока ресурсо- і енергоємність більшості продукції в порівнянні з зарубіжними підприємствами-аналогами; відсутність в окремих випадках сертифікації у відповідності з європейськими та міжнародними стандартами; недостатнє фінансування НДДКР, спрямованих на розробку інноваційних технологій зі збагачення руд, переробку відходів, на підвищення комплексності сировини, вдосконалення технологічних процесів; низька частка виробництва високотехнологічних і наукомістких видів продукції.

Можливості: розширення асортименту і номенклатури металовиробів, що матиме попит за будь-якої кон'юнктури; підвищення внутрішнього метало-споживання за рахунок активного державного стимулювання розвитку внутрішнього ринку металів; розширення географії експорту; модернізація основних фондів; залучення інвестицій у галузь; збільшення частки металопродукції з високою доданою вартістю.

Загрози: загроза збереження сировинної спрямованості експорту продукції гірничо-металургійної галузі; падіння цін на продукцію на світових ринках; недостатня кількість інвестицій в галузь; відсутність стабільного внутрішнього попиту; посилення екологічних вимог; внутрішнє зростання цін на енергоносії; висока конкуренція з боку країн Південно-Східної Азії, особливо Китаю, на світових ринках металів і металопродукції; збільшення імпорту аналогічної продукції; протекціонізм інших країн[2].

Методика SWOT-аналізу - це ефективний і доступний спосіб оцінки стану проблемної ситуації в галузі. Проведення SWOT-аналізу дає можливість більш чітко уявляти переваги і недоліки підприємств, а також ситуацію на ринку. Це дозволяє вибрати оптимальний шлях розвитку, уникнути небезпек і максимально ефективно використовувати наявні в розпорядженні ресурси, попутно користуючись наданими ринком можливостями. Застосування технології SWOT-аналізу маркетинговою службою при оцінці основних конкурентів, створює чудові передумови для розробки тактики конкурентної боротьби і забезпечення конкурентних переваг.

На думку вчених, найскладніше визначити характеристики конкурентної переваги підприємства над іншими виробниками. Зазначена перевага є відносною порівняно з пріоритетним конкурентом. Відносна перевага конкурента може бути внутрішньою та зовнішньою.

Зовнішня конкурентна перевага – це перевага у властивостях товару, яка створює «цінність для покупця» завдяки повнішому задоволенню його потреби. Ця перевага збільшує «ринкову силу» організації, тому вона може змусити ринок підняти ціну продажу вище, ніж пріоритетний конкурент, який не володіє такою перевагою. Оцінкою такої сили можна вважати еластичність попиту за ціною.

Внутрішня конкурентна перевага – це перевага підприємства у витратах виробництва, яка створює «цінність для виробника» внаслідок вищої його продуктивності. Внутрішня перевага забезпечує організації більшу стійкість до зниження ціни продажу, яка нав'язана ринком або конкурентами, та вищу рентабельність [3].

Водночас, виявлення конкурентної переваги стикається з певними проблемами: вибір базового об'єкта для порівняння – організації-лідера в межах стратегічної зони господарювання; формування критеріїв конкурентоспроможності підприємства; необхідність моніторингу ринку, як внутрішнього, так, й зовнішнього, адже недостатня інформація про діяльність конкурентів може створити у керівництва необґрунтоване враження про власні переваги, що відобразиться у стратегії підприємства.

Ефективне функціонування підприємств металургійної галузі вимагає пошуку і розробки кожним з них власної стратегії розвитку. Це зумовлює актуальність дослідження процесу формування конкурентної позиції підприємства і виявлення основних шляхів її зміцнення.

Аналіз конкурентних позицій металургійного підприємства необхідно проводити для: - розробки заходів по покращенню конкурентоспроможності; - вибору підприємством партнера для спільного виробництва продукції; - залучення коштів інвестора в перспективне виробництво; - складання програми виходу підприємства на нові ринки збуту.

Мета аналізу конкурентних позицій підприємства – визначити положення підприємства на галузевому ринку, виявити позитивні і негативні фактори, які можуть вплинути на формування та розвиток елементів потенціалу у конкурентному середовищі [4].

Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що конкурентна позиція підприємства є відносною характеристикою, що дозволяє порівняти підприємство з його конкурентами за певними параметрами діяльності. Конкурентна позиція визначається конкурентоспроможністю як самого підприємства, так і його конкурентів. Вона набуває конкретної форми лише у певний момент (період) часу в порівнянні з певною сукупністю конкурентів, відображуючи становище, що фактично склалося на ринку. Особливості середовища зовнішнього оточення полягають в його складності, рухливості і невизначеності, що вимагає рішучих дій з боку економічних суб'єктів у рамках державно-приватного партнерства щодо налагодження випуску конкурентоспроможної металургійної продукції, орієнтуючись на внутрішній та зовнішній ринки.

Література:

1. Мескон М. Х. Основы менеджмента: пер. с англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 2002. – 704 с.
2. Кислова Л.А. Аналіз середовища функціонування підприємств металургійної галузі України / Л.А. Кислова // Вісник ПДТУ. Серія: Економічні науки. Випуск 33. [Наукове видання.] – Маріуполь: ПДТУ. – 2017. – С.73-80.
3. Белоусова К.І. Позиціонування підприємства: зміст та аспекти / К.І.Белоусова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 11. Ч2. – С. 46 – 50.
4. Картишов С.В. Конкуренція товарів на вітчизняному ринку/ С.В.Картишов // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №3. – С. 27– 32.
5. Кучер В. А. Концептуальні основи визначення рівня конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / В. А. Кучер // Экономика Крыма. – 2011. – № 1. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/EkonK/2011_1/2011/econ_1_2011/310-315.pdf

МІТЮШКІНА Х.С.,

к.е.н., доцент

доцент кафедри раціонального природокористування

та охорони навколишнього середовища

Маріупольського державного університету

(Україна)

СИСТЕМА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯПОНІЇ

Система енергетичної безпеки Японії, одного з найбільших світових економічних центрів заслуговує особливої уваги. Незважаючи на будь-які процеси в світовому господарстві, економіка Японії займає одне з провідних місць і є одним з найбільших споживачів енергії. Сьогодні Японія посідає 4 місце серед країн-найбільших нето-імпортерів нафти, після США, Китаю та Індії та перше – серед нето-імпортерів природного газу. Японія бідна викопними ресурсами й змушена практично повністю орієнтуватися на імпорт нафти й нафтопродуктів, зрідженого газу й вугілля (таблиця 1) [1]. За даними Міжнародного енергетичного агентства, споживання первинних енергетичних ресурсів у Японії в 2015 р. склало 429,8 млн. т.н.е., а чистий енергетичний імпорт — 409,1 млн. т н.е. при власному виробництві 30,3 млн. т н.е. Таким чином, частка імпорту у внутрішньому споживанні первинних енергоресурсів у Японії становила в 2015р. 95,2, що на 13% більше ніж у 2010 [2].

Таблиця 1

Динаміка споживання вуглеводної сировини Японії за 2010-2016рр.

Показник	Нафта, млн. т		Природний газ, млрд. куб. м		Вугілля, млн. т	
	2010	2016	2010	2016	2010	2016
Споживання	201,6	184,3	94,5	111,2	123,7	119,9
Частка від загальносвітового показника, %	5,0	4,2	3,0	3,1	3,5	3,2

Низький рівень власної ресурсної бази робить Японію вкрай зацікавленою в зміцненні національної енергетичної безпеки. У самій Японії енергетична безпека є об'єктом пильної уваги уряду, суспільних інститутів, економічних суб'єктів, дослідників. Ця країна — світовий лідер в області технологій енергозбереження, атомної енергетики, енергетичної статистики й інформації. Такі успіхи стали можливі завдяки чіткій енергетичній політиці уряду, основи якої були розроблені більш ніж 30 років тому. Тому досить вагомим є досвід формування японської системи енергетичної безпеки.

Уперше проблема енергетичної безпеки постала перед країною в 1973 році, коли вибухнула перша нафтова криза, що призвела до збільшення ціни на нафту з 3 до 11 дол. за барель та в 1979 р., коли почалася друга її хвиля. Нафтові кризи спонукали Японію розробити комплекс заходів щодо забезпечення „енергетичної незалежності”. Одним з перших дій японського уряду було введення системи стратегічного запасу нафти. До теперішнього часу країна посідає перше місце у світі щодо забезпеченості стратегічними резервами енергоресурсів.

Найважливішим для Японії енергетичним ресурсом, забезпечуючи близько половини її потреб в енергії є нафта. Значення імпорту нафти для японської економіки величезне. По-перше, деякі галузі народного господарства (транспорт, рибальство, сільське господарство, будівництво) не можуть функціонувати без постачання нафтопродуктами. В основному це обумовлене відсутністю альтернативного джерела енергії для мобільних силових установок. По-друге, нафта є ефективною сировиною для нафтохімічної промисловості. По-третє, вслід за змінами цін на нафту формуються ціни на інші енергоносії. Деякі з них безпосередньо прив'язані до „нафтового кошика”. Наприклад, ціни на зріджений природний газ, закуповуваний Японією по довгострокових контрактах, розраховуються на базі вартості нафтової суміші Japan Crude Cocktail (JCC), яка декларується для митних цілей у японських портах.

Країна з 1998-2015 рр. щорічно імпортує 165-180 млн. т нафти (близько 8-10% світового імпорту), а добувається на території Японії всього 0,5-0,7 млн. т на рік, таким чином, рівень залежності від імпорту надзвичайно високий — до 99,8% потреб країни в цьому виді палива. Увага, яку уряд Японії приділяє забезпеченню поставок нафти (у тому числі з використанням системи запасів), адекватна ролі цього енергоносія в економічному житті країни.

У японській доктрині щодо забезпечення енергетичної безпеки виділяють три типи заходів: екстрені заходи; превентивні заходи; заходи системного вдосконалення. Заходи можуть ділитися на короткострокові й довгострокові, також можливий розподіл за рівнями застосування — на міжнародні й внутрішні, за суб'єктами — на заходи компаній, держав і урядів, міжнародних організацій.

Найбільший вплив на стан енергетичної безпеки Японії мають зовнішньоекономічні й природні загрози. Відповідно до цього найважливішим елементом забезпечення енергобезпеки є перша група заходів — це екстрені заходи, до яких відноситься стратегічний запас нафти.

Стратегічний запас нафти в Японії складається з двох типів резервів. Основою є державний резерв, який утримується в системі сховищ, розташованих у різних частинах країни. Формування державного резерву нафти почалося в 1978 р. Сьогодні в систему державного резерву входять десять баз сумарним обсягом 50 млн. куб. м нафти. Додатково в приватних компаній орендуються ємності обсягом до 20 млн. м³. Сховища заповнюються не повністю. При наявності резервних потужностей Японія поступово нарощує запаси цієї категорії: якщо в 2000 р. у системі державного резерву зберігалось 215,1 млн. барр. нафти, в 2008 р. — 319,8 млн. барр., в 2016 — 324 млн. барр., що забезпечує потреби Японії при нормальному рівні споживання на 104 дні (для порівняння, стратегічні резерви нафти в США — 37 днів). Оператором системи є Японська національна корпорація по нафті, газу, металах і мінеральним ресурсам (JOGMEC), а фінансування здійснюється за кошти державного бюджету.

Наступним компонентом стратегічного нафтового запасу є запаси підприємств паливно-енергетичного сектору, що акумулюються в обов'язковому порядку згідно із Законом „Про запас нафти”. Зазвичай запаси компаній перевищують установлений Законом нижній ліміт. Із січня 2006 р. установлений обов'язковий мінімальний рівень запасів нафти, еквівалентний 70 дням споживання. У цей час рівень запасів цієї категорії становить 275,5 млн. барр., що повинне забезпечувати 85 днів нормального споживання.

При загостренні ситуації в енергетичній сфері запаси підприємств паливно-енергетичного сектору реалізуються в першу чергу. Усього було три періоди, коли Японія прибігала до цих заходів: з березня 1979 р. по серпень 1980 р. (розпал другої нафтової кризи), із січня по березень 1991 р. (захоплення Іраком Кувейту й операція „Буря в пустелі”) і з вересня по грудень 2005 р. (наслідки урагану в США).

Крім стратегічного нафтового запасу є поточні комерційні запаси нафтопродуктів (у сховищах збутової мережі, на автозаправках і т.п.), підтримувані компаніями виходячи з обсягів реалізації й оцінок ринкової кон'юнктури. Обсяг таких запасів оцінюється приблизно в 130 млн. барелів. Компанії зацікавлені в збільшенні комерційних запасів завдяки кредитно-грошовій політиці уряду, який заохочує активність бізнесу в цьому напрямку шляхом надання позик зі зниженою процентною ставкою.

Система стратегічного резерву продовжує розвиватися. У цей час увага японського уряду спрямоване не на нарощування обсягів нафтового запасу в натуральних показниках, а на побудову дійсно ефективної схеми реалізації резервів. Важливі висновки були зроблені в 2005 році після урагану „Катрина”, коли було виявлено слабкі місця системи стратегічного нафтового резерву США, що стало приводом для важливих узагальнюючих висновків:

- масштабні й/або тривалі природні явища можуть зробити стратегічний резерв нафти окремої держави не можливим до використання;
- зусилля окремо взятої країни щодо створення системи нафтового резерву не можуть забезпечити повної енергетичної безпеки цієї країни.

Отже, уряд Японії відповідально підходить до створення системи колективної енергобезпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Для Японії важливо, щоб у системі скоординованого нафтового резерву

брали участь країни зі зростаючим споживанням енергії, у тому числі Індія й Китай. Співробітництво було розпочато із країнами-членами ОЕСР. Так, в 2007 р. Японія уклала двосторонню угоду з Новою Зеландією щодо кооперації в сфері стратегічних запасів нафти. Згідно з умовами цієї угоди, Нова Зеландія, що має перед МЕА зобов'язання щодо утримання 90-денних запасів нафти, може заключати з японськими компаніями паливно-енергетичного сектору контракти на зберігання нафти, при цьому зберігання буде здійснюватися на території Японії, а значитися запаси будуть за Новою Зеландією. Угода про координацію запасів підписана і з Республікою Кореєю. Японія зацікавлена в поширенні цього досвіду на весь регіон.

Крім цього в нову енергетичну стратегію Японії, прийняту урядом в 2006 р., включені плани по створенню державного резерву нафтопродуктів, оператором якого призначена JOGMEC. Та ж державна корпорація вповноважена на формування національного стратегічного резерву газу. Тривале зберігання зрідженого природного газу дорого коштує і сполучене з рядом технічних складностей, тому основний об'єкт уваги в цьому випадку — зріджений нафтовий газ. Система стратегічного резерву зрідженого нафтового газу аналогічна системі резерву нафти: частина запасів має статус державного резерву, частину — в обов'язковому порядку акумулюють підприємства паливно-енергетичного сектору. У планах уряду довести рівень державних запасів до 1,5 млн. тонн.

Що ж стосується зрідженого природного газу, то у випадку перерви в постачанні Японія може покласти на поточні запаси, що зберігаються на терміналах і еквівалентні 20-30 дням споживання.

Отже, система забезпечення енергетичної безпеки Японії базується на розвинутій системі стратегічного резерву. У цей час, завдяки вчасно вжитим заходам щодо формування системи стратегічного резерву, Японія має сумарні запаси нафти, здатні забезпечити нормальне функціонування економіки країни протягом 184 днів. Це найвищий показник забезпеченості штучними запасами нафти у світі.

Література:

1. Key world energy statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iea.org>
2. BP Statistical Review of World Energy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bp.com>

КОЖУХОВА А.,
ученица 8-В класса
специализированной школы I-III ступеней № 5
с углубленным изучением отдельных предметов г. Мариуполь
СМИРНОВА А.,
ученица 8-В класса
специализированной школы I-III ступеней № 5
с углубленным изучением отдельных предметов г. Мариуполь
(Украина)

ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ В УКРАИНЕ КАК СОВРЕМЕННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ МИРОВОГО ТУРИЗМА

На сегодняшний день в мировой экономике одной из важных ролей занимает туризм. Большое количество стран, где развита эта отрасль, получают довольно прибыльный доход. Например, такие страны как - Франция, Испания, Швейцария, Италия получают от 15% до 35% валового национального продукта от индустрии туризма. А такие страны как Кипр или Турция показатель доходит до 45%. Так и в Украине туризм может стать основным источником доходов. Например, этнический туризм увеличивает объемы туристического потока не только по всему миру, но и в Украине, в частности. Этнографический туризм основан на интересе туристов к подлинной жизни народов, к ознакомлению с народными традициями, обрядами, творчеством и культурой, не из телепередач или книг, как это было раньше, а путем непосредственного погружения в среду.

Международный туризм является одной из крупнейших высокодоходных и наиболее динамичных отраслей современной мировой экономики. В сфере туризма занят каждый десятый работник в мире. На его долю приходится 7% общего объема инвестиций, 11% мировых потребительских расходов, 5% всех налоговых поступлений, 6% мирового экспорта, треть мировой торговли услугами и 3,5 трлн. долларов оборотного капитала. Темпы роста отрасли туризма являются одними из самых высоких в мире и составляют от 4 до 20% в год в зависимости от региона. Использование международного туризма в качестве точки роста национальной хозяйственной системы Украины, а также повышение социально-экономического эффекта от международной торговли туристскими услугами предполагает активное использование его конкурентных преимуществ, среди которых разнообразные экзотические природные ресурсы, благоприятный климат, большое количество историко-архитектурных памятников, культурная самобытность. По нашему мнению, одни из самых колоритных уголков нашей страны является Карпаты и Закарпатье. И при активном развитии этнографического туризма в этих местах, прибыльный доход увеличится на 30%.

Благодаря своему выгодному экономико-географическому положению Украина может развивать одну из самых стремительно набирающих популярность составляющей экономики - туризм.

Сейчас многие жители европейских стран глубоко погружаются в изучение культуры и быта не только своей страны, но и других государств. Это обуславливает популярность этнографического туризма среди современных людей. Мы считаем, что Украина очень перспективна для развития туризма во всех его проявлениях. Это поспособствует развитию экономики нашей страны и её значимость в мировой экономике.

Литература:

1. <http://www.vfmgiu-tourism.ru>
2. <http://diplomba.ru/work/50755>
3. <https://uchebnikionline.com>
4. Гонтаржевская Л. І «Ринок туристичних послуг в Україні»

ПАРМАКЛИ Д.М.,
д.э.н., профессор Комратского
государственного университета
(Республика Молдова)

ЗЕЛЕНСКИЙ В.А.,
к.с.х.н., доцент Подольского государственного
аграрно-технического университета
(г.Каменец-Подольский, Украина)

**ОЦЕНКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОТЕНЦИАЛА ПРОДУКТИВНОСТИ ЗЕМЛИ
В ХМЕЛЬНИЦКОЙ ОБЛАСТИ**

Сельскохозяйственные угодья занимают в Хмельницкой области 1484,2 тыс.га, в том числе пашня – 1217,6 тыс.га. Структура посевной площади в области: зерновыми и зернобобовыми культурами было занято менее половины посевов (46,7%), подсолнечником – каждый десятый гектар, сахарная свекла и картофель – соответственно 3,1 и 5,7%.

Наиболее показательными и наглядными при анализе продуктивности земли в отрасли являются достигнутые уровни урожайности сельскохозяйственных культур. Приведем показатели урожайности семи ведущих культур области за последние 17 лет – 2000-2016 годы (таблица 1. Для сравнения представлены данные за 1990 и 1995 предреформенные годы в отрасли).

Таблица 1

Показатели урожайности ведущих культур в Хмельницкой области за 2000-2016 годы (ц/га)

Год	Зерновые и зернобобовые	Пшеница	Кукуруза	Сахар. свекла	Подсолнечник	Картофель	Плоды и ягоды
1990	32,4	36,4	39,6	274,8	9,0	131,7	33,1
1995	28,9	32,6	36,8	206,1	8,0	103,4	19,0
2000	23,8	28,0	49,1	197,9	6,4	146,3	26,5
2001	21,4	20,7	49,3	185,2	6,0	124,6	22,0
2002	26,0	29,0	47,8	169,8	8,7	132,2	27,3
2003	18,9	17,3	36,2	217,2	8,0	130,8	31,0
2004	25,9	29,8	36,3	236,8	7,2	147,2	64,0
2005	22,2	22,5	42,4	277,9	6,8	128,0	64,6
2006	19,6	19,7	42,2	307,2	8,4	155,4	63,4
2007	25,7	25,5	50,5	377,1	12,3	199,6	98,3
2008	33,0	35,2	52,9	414,3	14,3	178,6	83,5
2009	31,6	35,1	59,5	326,3	15,9	187,4	113,3
2010	31,5	28,8	59,5	337,1	15,3	160,9	103,8
2011	40,3	41,4	63,3	348,9	18,3	213,7	94,7
2012	45,2	40,1	69,1	467,0	18,3	232,7	103,5
2013	50,0	38,9	72,6	430,1	18,9	192,4	111,4
2014	60,9	52,9	82,4	532,1	25,3	223,0	100,8
2015	53,0	55,8	60,2	438,8	26,4	163,6	140,7
2016	57,7	55,7	75,1	450,2	30,0	200,7	143,7

Источник: [1]

В ходе проведения анализа проведем расчеты темпов прироста урожайности. В абсолютном исчислении в среднем за год прирост продуктивности земли (ΔY_{cp}) находим по формуле:

$$\Delta Y_{cp} = \frac{Y_k - Y_n}{n-1} \quad (1)$$

где: Y_k и Y_n - показатели урожайности соответственно конечного и начального периода;

n – число лет в исследуемом периоде.

В относительной оценке прирост:

$$\Delta Y_{cp}^{om} = \sqrt[n-1]{\frac{Y_k}{Y_n}} \quad (2)$$

Сложившиеся показатели среднегодовой урожайности и их годовые приросты по всем культурам за рассматриваемые 17 лет представлены в таблице 2. Нельзя не отметить поступательное наращивание продуктивности земли при производстве всех культур. Начиная с 2001 года земледельцы области обеспечили ежегодный стабильный прирост урожайности плодов, подсолнечника и зерновых культур соответственно на 11,1; 10,1 и 5,7%, что позволило к концу исследуемого периода при возделывании кукурузы и пшеницы выйти соответственно на рубеж 75,1 и 55,7 ц/га, а сахарной свеклы – 450,2ц/га.

Таблица 2

Показатели среднегодовой урожайности основных культур и среднегодового ее прироста в Хмельницкой области за 2000 – 2016 годы

Наименование культур	Урожайность в среднем за год, ц/га	Прирост урожайности в среднем за год		Отношение потенциального показателя урожайности к фактическому
		всего, ц/га	%	
Зерновые	34,5	2,11	5,7	1,60
Пшеница	33,9	1,73	4,4	1,51
Кукуруза	55,8	1,62	2,7	1,34
Сахарная свекла	336,1	15,77	5,3	1,40
Подсолнечник	14,5	1,48	10,1	1,71
Картофель	171,6	3,40	2,0	1,27
Плоды	81,9	7,32	11,1	1,54

Источник: рассчитано по данным таблицы 1

Показатели потенциальной производительности земли, характеризующие выход продукции с единицы площади отдельных культур за определенный период, рекомендуется рассчитывать по формуле:

$$Y_{пот} = \sqrt[k]{\Pi}, \text{ ц/га} \quad (3)$$

где: $k = \sqrt{T}$ (T – число лет в анализируемом периоде);

Π – произведение наивысших показателей урожайности за «к» лет.

При определении показателей «к», следует полученные расчетные величины округлять до целой величины.

Например, из 17 анализируемых лет в расчет принимаем наивысшие показатели четырех лет ($k = \sqrt{17} = 4,1$).

В соответствии с формулой 3 определяем величину потенциальной урожайности зерновых культур:

$$Y_{пот} = \sqrt[4]{60,9 \cdot 57,7 \cdot 53,0 \cdot 50,0} = 55,2 \text{ ц/га}$$

Находим величины потенциальной урожайности основных культур. Расчеты показали следующие значения: зерновые культуры 55,2 ц/га, пшеница 51,1 ц/га, кукуруза 74,6 ц/га, сахарная свекла 470,7ц/га, подсолнечник 24,8 ц/га, картофель 217,2ц/га, плоды 126,4 ц/га.

Как видно из таблицы 2 наиболее существенные резервы наращивания продуктивности земли имеются при возделывании зерновых культур и подсолнечника.

В завершении отметим, что на повышение продуктивности сельскохозяйственных земель в современных условиях определяющее влияние оказывает более полное использование потенциала плодородия земельных ресурсов и обеспечение на этой основе существенной прибавки урожайности сельскохозяйственных культур. Важно также каждому хозяйству подобрать оптимальную структуру посевов, обеспечивающей наиболее благоприятные условия выращивания культур, и добиться высокого качества проведения всех технологических операций как основы достижения плановых показателей урожайности. И этим самым смягчить негативное влияние неблагоприятных погодно-климатических условий и/или сполна использовать их особенности в регионе [2, с.141-142].

Литература:

1. Пармакли Д.М., Годорич Л.П., Дудогло Т.Д., Яниогло А.И. Эффективность землепользования: теория, методика, практика: монография./- Комрат: Б.и.. 2015 (Тipogr. «Centrografic»). – 274 с.
2. www.ukrstat.gov.ua.

ПАРМАКЛИ Д.М.,
д.э.н., профессор Комратского
государственного университета
(Республики Молдова)

СОРОКА Л.Н.,
к.э.н, доцент Измаильского государственного
гуманитарного университета
(Украина)

МЕТОДИКА ОБОСНОВАНИЯ ПОТЕНЦИАЛА ПРОДУКТИВНОСТИ ЗЕМЛИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Земля в сельском хозяйстве как любой другой ресурс обладает определенным потенциалом отдачи, способностью производить продукцию. Вполне очевидно, что эффективность использования земель в отрасли должна определяться не столько объемом продукции, получаемой на единицу площади, сколько уровнем реализации потенциала земли как базового ресурса сельскохозяйственного производства [1, с.86].

Под производственным потенциалом земельных ресурсов следует понимать максимально возможный выход продукции по качеству и количеству в условиях наиболее эффективного использования всех имеющихся средств производства и труда в течение трех и более лет подряд.

Рассмотрим динамику производства продукции основных культур в Измаильском районе Одесской области за 2004-2015 годы.

Таблица 1

Показатели урожайности основных культур в Измаильском районе за 2004-2015 годы (ц/га)

Год	Зерновые	Подсолнечник	Картофель	Фрукты	Виноград
2004	29,3	10,7	133	120,1	61,8
2005	23,8	11,4	106,3	119,2	66,6
2006	26	12,7	61	91,5	62
2007	11,2	4,6	28	56,6	44
2008	30,4	9,9	45	80,9	68,5
2009	16	7	79,7	77,5	83
2010	22,8	14,2	146,2	95	86,1
2011	29	14,2	154,3	89,9	89,9
2012	12	11,2	125,8	84	83,7
2013	25,3	17,1	101,2	87	107,3
2014	32,1	21	137	86,2	104,7
2015	28,7	21	121,6	88,4	96,5
В среднем	23,9	13,8	103,3	89,7	79,5

Источник: [2]

Для обоснования показателей потенциальной продуктивности использования земли, характеризующие выход с единицы площади продукции отдельных культур, следует исследовать не менее восьмилетний период. Предлагается для этого использовать формулу:

$$q_{\text{пот}} = \sqrt[3]{q_1 \cdot q_2 \cdot q_3},$$

где: $q_{\text{пот}}$ – потенциальный показатель выхода прибыли с единицы площади в натуральном

выражении, ц/га; q_1, q_2 и q_3 – наивысшие показатели выхода продукции с единицы площади

за три года из восьми более рассматриваемых лет, ц/га.

Потенциальные показатели выхода продукции с одного гектара можно считать нормативными для данного субъекта хозяйствования. Другими словами, каждое предприятие в своей операционной деятельности возделывает ту или иную сельскохозяйственную культуру по разработанной ими технологии, позволяющей получить в конечном счете объем зерна, подсолнечника и другой продукции, который был бы не ниже нормативного.

Пользуясь данными таблицы, определим по указанной формуле потенциальные показатели урожайности основных культур.

По зерновым культурам $q_{\text{пот}} = \sqrt[3]{32,1 \cdot 29,3 \cdot 29,0} = 30,1$ ц/га;

по подсолнечнику $q_{\text{пот}} = \sqrt[3]{21,0 \cdot 21,0 \cdot 17,1} = 19,6$ ц/га;

по картофелю $q_{\text{пот}} = \sqrt[3]{154,3 \cdot 146,2 \cdot 133,0} = 144,2$ ц/га;

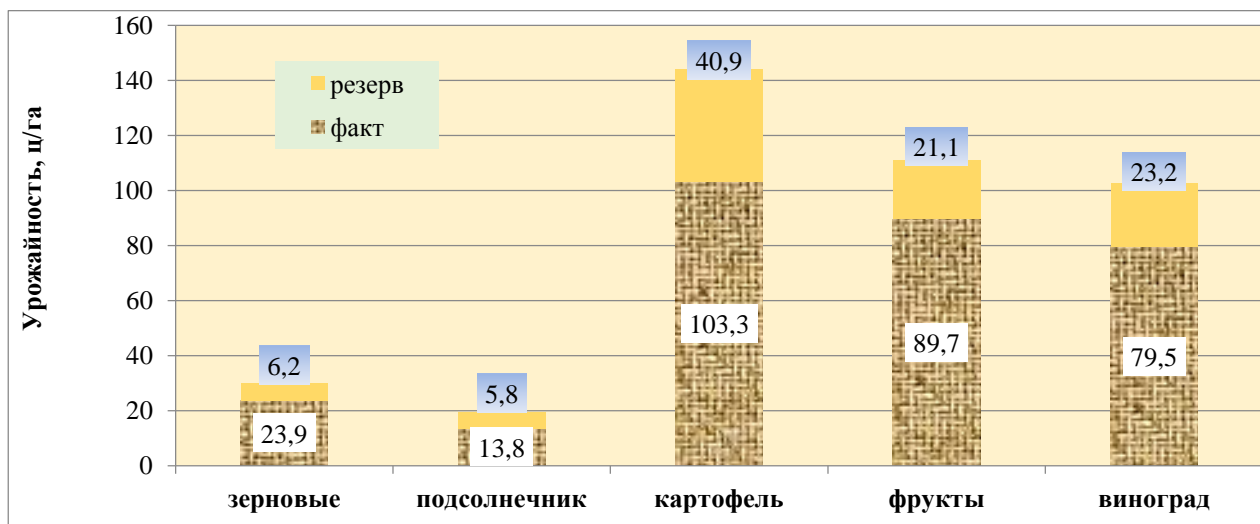
по фруктам $q_{\text{пот}} = \sqrt[3]{120,1 \cdot 119,2 \cdot 95,0} = 110,8$ ц/га;

по винограду $q_{\text{пот}} = \sqrt[3]{107,3 \cdot 104,7 \cdot 96,5} = 102,7$ ц/га.

Коефіцієнт використання потенціала продуктивності землі в сільському господарстві визначається відношенням фактичного рівня урожайності (q_f) до потенціального (q_n). Потенціальний рівень продуктивності земельних ресурсів визначається як сума фактичної урожайності та реального резерву її росту (Δq):

$$q_n = q_f + \Delta q$$

На основі проведених розрахунків знаходимо реальні резерви нарощування ефективності використання землі. Величини резервів наочно представлені на рисунку, з якого видно, що недобір урожаю в розрахунок на 1 га землі становить від 19,1% при виробництві фруктів до 29,6% при вирощуванні підсолячника.

Рис.1. Показатели фактической урожайности и резервы ее роста при производстве продукции основных культур в Измаильском районе за 2004-2015 годы

Источник: выполнено по данным таблицы

В завершение отметим, что на повышение эффективности производства сельскохозяйственной продукции в современных условиях определяющее влияние оказывает более полное использование потенциала плодородия земельных ресурсов и обеспечение на этой основе существенной прибавки урожайности сельскохозяйственных культур. Важно также каждому хозяйству подобрать оптимальную структуру посевов, обеспечивающей полное использование как потенциала продуктивности земли, так и биологического потенциала растений.

Литература:

1. Пармакли Д.М. Методика градации уровней урожайности и зон эффективности продукции растениеводства // АПК: экономика, управление. -2016 - №3, с.86-91.
2. Міста та райони Одеської області у 2015 році. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Одеській області, 2016.

ПОЛІТАСВА А.І.,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародний бізнес»
Маріупольського державного університету
(Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Світове господарство базується на використанні значних запасів природних ресурсів. Господарська діяльність економічних агентів немислима без ґрунтового покриву, корисних копалин, прісної води, енергії сонця і вітру, опадів, біологічних (рослинний і тваринний світ) ресурсів. Всі елементи природи, які використовуються в господарській діяльності і є засобами існування людини, утворюють природно-ресурсний потенціал світового господарства. [4]

У більшості країн з розвинутою ринковою економікою природних ресурсів (особливо корисних копалин) споживається більше, ніж вони їх мають. У силу цього, величезні сировинні потоки рухаються в три основні центри їх переробки: Північну Америку, Західну Європу, Східну і Південно-Східну Азію. Такий стан

справ породжує дві проблеми: залежність розвинених країн від поставок сировини та сировинну орієнтацію експорту багатьох держав, що розвиваються. [2]

Нерівномірність розміщення мінеральних ресурсів у надрах Землі, а також різна забезпеченість країн земельними та лісовими ресурсами сприяють розвитку міжнародного поділу праці і на цій основі - міжнародних економічних відносин. У результаті зниження ресурсо- і матеріаломісткості господарства розвинених країн і розвитку власного видобутку корисних копалин в деяких з них (США, Канада, Австралія, Норвегія) відбулося значне послаблення залежності країн Заходу від імпорту з держав, що розвиваються. У той же час індустріалізація ряду країн, що розвиваються веде до значного збільшення споживання сировини і палива, а отже, до скорочення сировинного експорту з цих країн та збільшення імпорту цих товарів. [1]

Таблиця 1

Торгівля мінеральною сировиною і паливом у світовому експорті, млрд.дол.США

Мінеральна сировина і паливо		2005	2010	2015
1	Руди і концентрати урану, кольорових, дорогоцінних металів	23,242	46,584	38,451
2	Мідні руди і концентрати	19,563	46,656	46,779
3	Нікелеві руди і концентрати.	5,063	8,926	8,016
4	Алюмінієві руди і концентрати	10,582	13,861	16,307
5	Залізна руда	28,776	107,303	68,397
6	Нафтові масла	10,127	9,907	5,512
7	Паливна деревина і деревне вугілля	0,567	1,086	1,434
8	Природний газ	150,032	243,687	259,711
9	Нафтові гази та вуглеводні	377,870	677,427	633,420
Всього:		626,370	1 156,101	1 078,597

Згідно таблиці 1 можна зробити висновки, що з мінеральної сировини та палива більш великі показники у 2005 та 2015 роках мають нафтові гази та вуглеводні. А найменшу мають паливна деревина та деревне вугілля. У сукупності треба зазначити, що показники експорту торгівлі товарів мінеральної сировини та палива впали після 2010 року. Розрахувавши коефіцієнт Гатьєва, який складає 0,35, він близький до нуля, можна зробити висновок, що відбулися незначні зміни структури мінеральної сировини і палива у світовому експорті. [6]

Таблиця 2

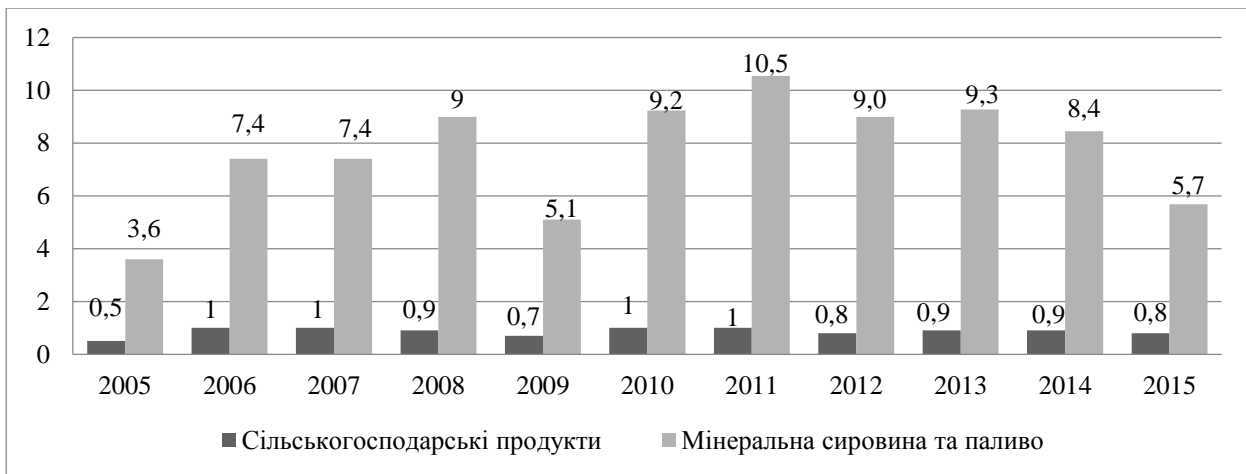
Торгівля сільськогосподарськими продуктами у світовому експорті, млрд.дол.США

Сільськогосподарські продукти:		2005	2010	2015
1.	Натуральна сировина	2,343	3,872	5,094
2.	Інші сирі мінерали	10,711	15,210	16,369
3.	Безалкогольні та алкогольні напої	57,768	82,152	97,859
4.	Тютюн	19,438	26,489	33,356
Всього:		90,261	127,725	152,678

Згідно таблиці 2 можна зробити висновки, що з сільськогосподарських продуктів більш великі показники займали напої, та їх експорт виріс за десять років. А найменші показники має натуральна сировина. У сукупності треба зазначити, що показники експорту торгівлі сільськогосподарських товарів виростили у два рази за десять років. Розрахувавши коефіцієнт Гатьєва, який складає 0,24, він близький до нуля, можна зробити висновок, що відбулися незначні зміни структури мінеральної сировини і палива у світовому експорті. [3]

Скорочення питомої ваги паливно-сировинних товарів і світовій торгівлі обумовлено зниженням матеріало- та енергоємності виробництва в розвинених країнах. Причому поряд з відносним зменшенням вивозу необробленої сировини отримує переважне розв'язання експорт спеціально підготовленої сировини підвищеної якості (наприклад, окатишів замість залізної руди) і напівфабрикатів. Скорочення експорту продовольства пояснюється підвищенням рівня самозабезпеченості ряду найбільших регіонів і країн (Західна Європа, Китай, Індія), раніше імпортованого зерна, в результаті здійснення заходів з розвитку сільського господарства, у тому числі шляхом «зеленої революції». Зниження в світовому експорті частки сировини рослинного походження пов'язано з впровадженням синтетичних матеріалів, волокон і пластмас.

У цілому експорт мінеральної сировини, палива і продовольства має особливе значення переважно для країн, що розвиваються, так як ці товарні групи складають основну частину їхнього експорту. [7]

Рис.1 Питома вага експорту товарів у світовому просторі станом на 01.01.2015р., %

Згідно рис.1 можна зробити висновки, що показники мінеральних ресурсів та палива впали з 2011 року, а сільськогосподарські продукти впали на 0,2% у порівнянні за 2011 роком. [5]

Маємо зазначити, що треба дбайливо ставитися до невідновлюваних ресурсів. Необхідно також вживати дієвих заходів щодо поновлюваних ресурсів, відновлювати їх первинний стан. Зараз світові запаси мінерального палива великі (геологічних запасів повинно вистачити на тисячу років при нинішньому рівні споживання). Забезпеченість різними видами ресурсів неоднакова: доведені запаси вугілля достатні на 400 років, природного газу - на 70 років, нафти - на 45 років. У той же час обсяг споживання людьми природних ресурсів щорічно збільшується на 5%. Інші види ресурсів, такі як вода, "повертаються" природі знову і знову, скільки б ми їх не використали. Вони відтворюються в природних процесах, що відбуваються на Землі, і підтримуються в деякій постійній кількості, що визначається їх щорічним приростом і витратами. Тим не менш, можливості екстенсивного приросту використовуваних людиною земельних, водних і лісових ресурсів близькі до вичерпання.

Література:

1. Мінц А.А. Економічна оцінка природних ресурсів / Мінц А.А. - М., 1972. – 43 с.
2. Поповкін В. Н. Регіонально-цілісний підхід в економіці / Поповкін В. Н. — К.: Наукова думка, 1993. — 210с.
3. Правдюк Н.Л. Екологічний аудит як інструмент управління природокористуванням / Н.Л. Правдюк - Вісник Сумського національного аграрного університету. - 2007. - 299-304 с.
4. Романова Е.П. Природні ресурсивіту / Романова Е.П., Куракова Л.І., Єрмаков Ю.Г. - М., 1993. – 33 с.
5. Статистичні дані ЮНКТАД / [електронний ресурс] - <http://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>
6. Advice on Developing an Energy Efficiency Strategy. – Brussel: Energy Charter Secretariat, 2010. – 36 р.
7. Key World Energy Statistics. – Paris: International Energy Agency, 2015. – 80 р.

САРАХМАН А.В.,

учень 10-А класу

НВК «Колегіум – школа» №28 м.Маріуполь

(Україна)

ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Основні дефініції теми

Ринок праці - це система суспільних відносин, пов'язаних з купівлею та продажем трудових послуг працівників.

Тенденція - це можливість тих чи інших подій розвиватися в даному напрямку.

Економічно активне населення – це частина населення, яка протягом певного періоду забезпечує пропозицією своєї робочої сили для виробництва товарів і надання послуг.

Стан ринку праці має велике значення для забезпечення життєдіяльності населення та економічного стану країни.

Поява сучасних тенденцій ринку праці в Україні пов'язана з рядом проблем, а саме:

- 1) зменшення економічно активного населення;
- 2) спад виробництва.

- 3) фінансова розбалансованість економіки;
- 4) недостатнє реформування господарського механізму;
- 5) збільшення обсягів внутрішньої та зовнішньої міграції економічно активного населення;
- 6) збільшення рівня безробіття

У I півріччі 2017 року в Донецькій області економічна активність населення віком 15-70 років становить:

- ✓ безробітні-125 тисяч осіб (14%),
- ✓ зайняті 734 тисячі осіб (49%).

Наведені цифри свідчать, що Донецька область займає перед останнє місце в Україні за рівнем зайнятості населення та друге місце по безробіттю.

Серед основних тенденцій ринку праці в Україні можна виокремити наступні:

1. Конфлікт інтересів роботодавців і працівників, а саме невдоволення працівників заробітною платою.
2. Відсоток підвищення заробітних плат сильно диференційований залежно від галузі, рівня кваліфікації тощо.
3. Переїзд потенційних працівників за кордон, у 2016 році 65% опитаних українців бажали виїхати за кордон.
4. Конкуренція за лінійний персонал. У міру поліпшення ситуації на ринку праці посилюється і боротьба за кваліфікованих працівників.
5. Молодь з потенціалом. Великі компанії продовжують політику мінімізації витрат на оплату праці, охоче набирають талановиту молодь.
6. Тенденція залучення іноземних інвесторів.

Тенденціями світового ринку праці залишаються глобалізація, посилення міграційних процесів, розширення використання міжнародних трудових норм тощо. Найбільш прогресивною тенденцією на світовому ринку праці залишається глобалізація. Вона являє собою формування єдиного механізму узгодження попиту та пропозиції робочої сили незалежно від країни проживання тієї чи іншої людини, розвивається на фоні глобалізації економіки. Причини пошквалювання цього процесу такі: формування системи міжнародного поділу праці, розвиток світової інфраструктури та світової валютної системи; міжнародна міграція населення; стрімке зростання світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій; швидкі технологічні зміни.

Сучасні тенденції ринку праці в Україні прагнуть покращити економічний стан, привести до ладу нашу країну після важкої кризи, а також покращити міжнародну співпрацю.

Література:

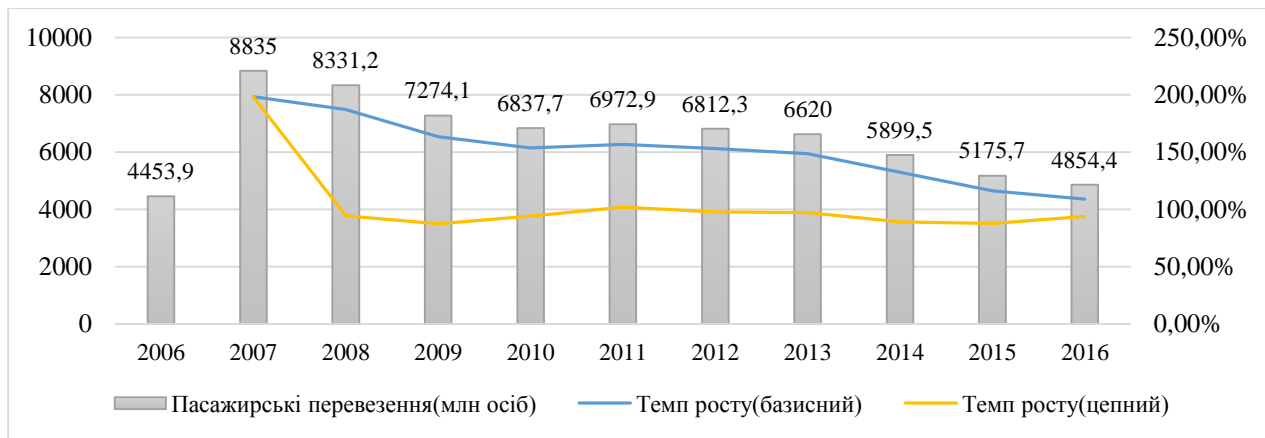
1. Кодекс законів про працю України 1971 р.
2. Дієсперов В.С. Економіка сільськогосподарської праці (2004р.)
3. Дієсперов В.С. Організація та оплата праці в сільськогосподарських підприємствах (1999р.)
4. Дієсперов В.С. Економічна робота в господарстві (2002р.).
5. Долішній М. І. Трудові ресурси виробничих систем. - К.: Наукова думка, 1990.

СУХОВА К.В.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

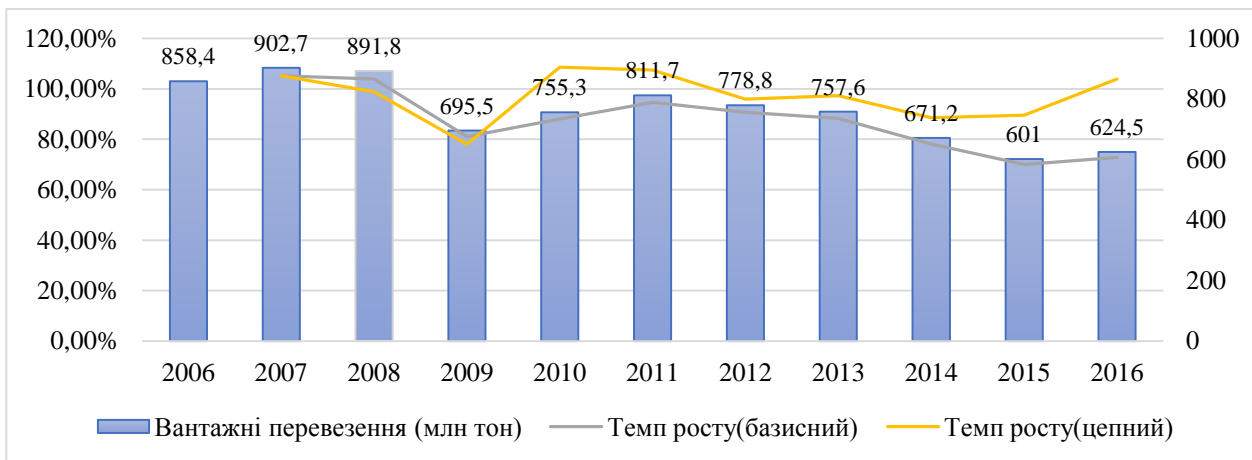
Ефективність транспортної системи – важливий чинник розвитку економіки. Транспорт є галуззю, яка знаходиться на стику виробничої сфери і сфери послуг. Він не створює ніяких матеріальних цінностей, а забезпечує перевезення вантажів і пасажирів, розвиваючи зв'язки між підприємствами, галузями, регіонами. Саме тому транспортний комплекс є важливою складовою у структурі економіки України. Ефективне функціонування державної транспортної системи та включення її у світову транспортну мережу сприятиме збільшенню обсягів міжнародних перевезень, що є надзвичайно значущим для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного транспорту.

Транспортна система України складається з різних видів транспорту. Кожен з них має свою специфіку. Для забезпечення роботи господарства країни всі види транспорту повинні бути взаємопов'язані та працювати злагоджено. Загальна транспортна мережа України включає 21,6 тис. км залізничних колій, 166,1 тис. км автомобільних доріг з твердим покриттям, 4,8 тис. км магістральних нафтопроводів, 40,1 тис. км газопроводів та 1,0 тис. км аміакопроводів, 2,1 тис. км експлуатаційних річкових судноплавних шляхів з виходом до Азовського та Чорного морів.

Рис.1. Динаміка пасажирських перевезень України

Аналіз ринку транспортних послуг свідчить про стабільні показники функціонування цього сегменту української економіки. Так, підприємствами транспорту у 2016 році перевезено 624,5 млн. тонн вантажів, а послугами пасажирського транспорту скористалося 4854,4 млн. осіб. Динаміка обсягів пасажирських та вантажних перевезень представлена на рис. 1, 2. [1].

Рис.2. Динаміка вантажних перевезень України

Так, за аналізований період 2006-2016 рр. не спостерігається загальної тенденції динаміки обсягів перевезень як вантажів, так і пасажирів. Так, протягом 2006-2007 рр. обсяги вантажних та пасажирських перевезень зростали; протягом 2007-2016 рр. перевезення вантажів характеризувалися змінною динамікою падіння у 2007-2009 рр., зростання у 2009-2011 рр., падіння у 2012-2015 р. та невелике зростання у 2016 р. Щодо пасажирських перевезень, то протягом 2007-2016 рр. спостерігається тенденція до скорочення обсягів.

Аналізуючи розраховані ланцюгові темпи зростання пасажирських перевезень, протягом 2006 – 2016 років спостерігалась як тенденція збільшення (2007р., 2011р.), так і тенденція зниження обсягів (2008р., 2009р., 2010р., 2012р. – 2016рр.) перевезення пасажирів. Якщо проводити порівняння отриманих даних по відношенню до базового періоду (2006р.), то можна побачити, що з 2006 по 2016 рр. спостерігалось зростання пасажирських перевезень.

Аналізуючи темпи зростання вантажних перевезень можна побачити, що збільшення показників відбувається у 2007р., 2010 – 2011рр. та у 2016 році. Зменшення обсягів перевезення – 2008р., 2009р, 2012 – 2015 рр. Загалом вантажні перевезення у 2016 році по відношенню до 2006 року скоротилося на 27,25% (233,5 млн.т.).

На результативність функціонування транспортної системи України також впливає стан її транспортної мережі, головні показники розвитку якої за роки незалежності (1990-2015 рр.) країни характеризуються скороченням на 1114,3 км або майже на 5 % експлуатаційної довжини залізничних колій, зменшенням з 4 тис. км до 2,14 тис. у 2014 р. довжини річкових водних артерій, що використовуються для перевезення вантажів і пасажирів. Нині вони представлені переважно довжиною русла Дніпра та Дунаю.

Проте зросла частка електрифікованих залізничних шляхів з 35,6 % у 2014 р. до 46,5 % у 2015 р., довжина автомобільних доріг (на 1692,2 км або на 1%), збільшилась частка доріг з твердим покриттям (з 93,7 % у 2014 р. до 97,9 % у 2015 р.).

Разом з тим, дуже повільно зростає довжина доріг, які віднесені до автобанів, або мають першу чи другу категорію. На сьогодні в Україні є лише 280 км швидкісних автомобільних доріг, що відповідають усім

міжнародним нормам. Це автомагістраль Київ-Бориспіль та, на окремих ділянках, дорога Київ-Одеса. Частка доріг I та II категорій по Україні становить близько 9 %, з них лише 2,2 тис. км побудовані за параметрами I категорії. [2].

Щільність автомобільних доріг в Україні у 5,9 разу менша, ніж у Франції (відповідно 0,28 та 1,65 км доріг на 1 км² площі країни). Розрахунки фахівців свідчать, що вартість будівництва мережі швидкісних автомобільних доріг в Україні, обумовлених вимогами сьогодення, становить близько 300 млрд грн., щороку необхідно ремонтувати 37,6 тис. км автошляхів і будувати, як мінімум, 400 км нових. В умовах зростаючих темпів автомобілізації країни невисокий загальний рівень якості доріг є однією з причин великої кількості транспортно-дорожніх пригод, внаслідок яких щорічні втрати оцінюються у понад 70 млрд. грн. та гине близько 8 тис. осіб.

Проблеми подальшого розвитку транспортного комплексу пов'язані з реформуванням інших галузей, оскільки обсяги продукції промисловості, сільського господарства, будівництва та торгівлі переважно і визначають завантаженість транспортної системи.

Актуальною проблемою транспортного комплексу України є незадовільний стан його виробничої бази. Тому у перспективі пріоритетним напрямом технічної політики щодо транспорту має бути оновлення його рухомого складу на основі розвитку вітчизняного транспортного машинобудування. Поряд з цим для створення системи інтермодальних перевезень передбачається налагодження виробництва спеціалізованих технічних засобів — контейнерів, змінних кузовів, платформ для перевезення автопоїздів.

У перспективі планується здійснити поступовий перехід на нові принципи організації та управління транспортним процесом на основі новітніх інформаційних технологій та сучасного маркетингу, запровадження автоматизованих центрів управління доставкою вантажів.[3].

В цілому формування і розвиток національної транспортної системи України потребує ефективного державного регулювання діяльності транспортних підприємств за такими напрямками:

- створення ринку транспортних послуг;
- забезпечення технологічної та екологічної безпеки транспорту;
- активізація міжнародної діяльності транспортних підприємств.

Отже, розвиток транспортного комплексу України залишається незадовільним і стає на заваді створенню передумов для поліпшення взаємозв'язків як усередині країни, так і на міждержавному рівні, якісному забезпеченню транспортного обслуговування суб'єктів господарювання і населення, розвитку експортного потенціалу транспортної галузі, покращенню іміджу України як транзитної країни. Тому розвиток транспортних мереж та реалізація потенціалу транспортної інфраструктури перетворюються на один із ключових елементів стратегії економічного зростання держави в цілому та забезпечення її економічної безпеки.

Література:

4. Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Транспорт і зв'язок України – 2015. Статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 221 с.
6. Підсумки роботи транспорту України за 2015 рік. Експрес-випуск. [Електронний ресурс]. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/uk>.

**СЕКЦІЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ ТА
РЕГІОНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

ALEKSANDROVA A.B.,
PhD in Economics, Researcher at the
Institute for scientific research, D. A.
Tsenov Academy of Economics, Svishtov,
(Bulgaria)

**ACHIEVING BULGARIAN AND ROMANIAN NATIONAL EMPLOYMENT GOAL IN THE
CONTEXT OF THE EUROPE 2020 STRATEGY – EXPECTATIONS VS. REALITY**

The European Union (EU) is among the largest supranational integration structures that perform common economic, social, financial and regulatory policies. The main priority of the EU is through the implementation of Community policies to ensure a conducive environment for establishing a smart, sustainable and inclusive growth within the community.

Since 2007 Bulgaria and Romania are members of the EU and as such it is necessary for them to conduct their national policies in a compliance with those of the Union. To be adequate to the pan-European economic integration Bulgaria and Romania should execute the EU recommendations. Improving the sustainability of the economic development of the European Union is based on the constant research for practical recommendations and measures and decisions in the implementation of Community policies aimed at building and maintaining a common European space.

In 2010 the European Commission developed, adopted and implemented the European Union's ten-year jobs and growth strategy. It is an original political framework for the Union's development over the next decade. "Europe 2020" sets five interlinked and complementary targets for growth and employment within the community, each of which is focused on improving the conditions of a specific field of economic and social life - education, innovation, employment, social inclusion and poverty, climate and energy. The concrete objectives that the European Commission sets for achieving smart, sustainable and inclusive growth in the context of "Europe 2020" are:

First – reaching 75% employment rate for women and men aged 20 to 64 by 2020.

Second – the combined public and private investment rates in research, development (R&D) and innovation to reach 3% of EU's GDP.

Third – in the field of the climate change and energy sustainability is brought out the measure “20/20/20” that consist in reducing greenhouse gas emissions to 20% , 20% of energy from renewables, 20% increase in energy efficiency.

Fourth - in education field the strategy is focused on two main objectives - limiting and reducing the existing rates of early school leaving below 10% and establishing a rate of at least 40% of 30-34-year-olds completing third level education.

Fifth - in the context of fighting poverty and social exclusion, the European Union envisages reduction the numbers of the poor or at risk of poverty Europeans with 25% or at least with 20 million people (see Table 1).

Observing and analyzing the employment dynamics in the European countries is among the most important economic indicators in order to define the state of economic conjuncture. Increasing the employment rate, on the one hand, leads to an increase in the individual's incomes and population's welfare improvement, which is a key factor that guarantees the improvement of the overall economic situation in the country. Employment is a fundamental prerequisite for guaranteeing the social status of individuals by means of setting and achieving an objective, income, social security and hence its social inclusion, therefore employment is a key priority of the European Union as a whole and of the Member States in the particular.

Table 1

Europe 2020 national targets

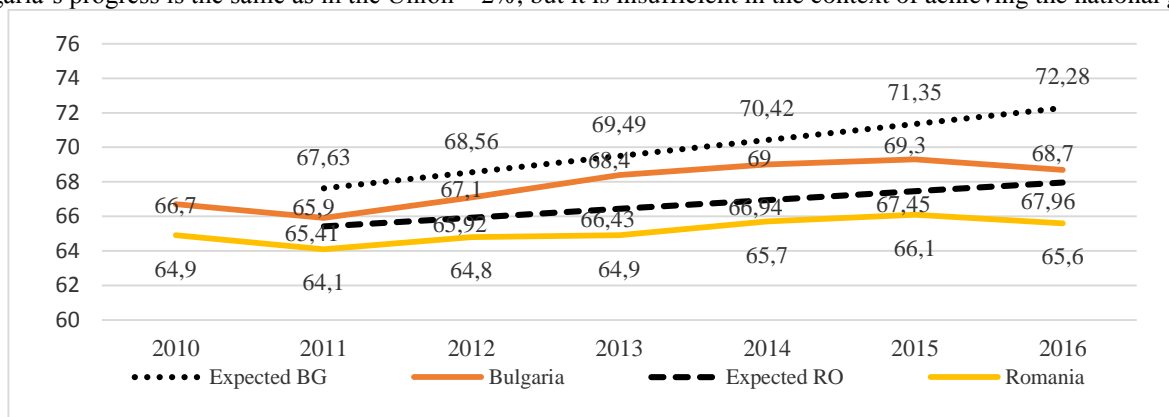
Indicator		Target EU 28	Target BG	Target RO
Employment	20-64-year-olds to be employed (EMP)	75%	76%	70%
Innovation	EU's GDP to be invested in R&D	3%	1,50%	2%
Climate change and energy sustainability	greenhouse gas emissions lower than 1990 (GHG)	20% (or even 30%, if conditions are right)/90	119	120
	energy from renewables (REN)	20%	16%	24%
	increase in energy efficiency compared to 2005 (EFF)	20%	20%	20%
Education	reducing the rates of early school leaving below (ESL)	10%	11%	11,30%

	30-34-year-olds completing third level education (TERT)	at least 40%	36%	26,70%
Fighting poverty and social exclusion	fewer people in or at risk of poverty and social exclusion (AROPE)	at least 20 million	42%	42,80%

The main objective of this study is to evaluate the progress of Bulgaria and Romania in achieving their national targets for Employment and Innovation, set in the context of the Europe 2020 strategy. The empirical data used in this analysis is Eurostat's official statistical indicators for the assessment of European Union's progress in the Europe 2020 Strategy's implementation.

At the beginning of the analyzed period, the employment rate in Bulgaria and Romania is lower than the EU average – in Bulgaria, it is 66.7%, in Romania – 64.9% compared to 71% in the EU. The adopted in the context of the Strategy national goals of Bulgaria and Romania are 76% and 70%. According to the statistical information for that indicator, during the analyzed period in both of the countries, there is a tendency of increasing of employment rate. In Bulgaria it grows to 68.7% in 2016, or 2% higher than 2010, compared to the EU average for the same period, Bulgaria's progress is the same as in the Union – 2%, but it is insufficient in the context of achieving the national goals.

Graph 1. Employment rate in Bulgaria and Romania – expectation vs. reality

Achieving the rate of 76% for a ten years period, as it is set, means that the yearly average growth of the employment rate in Bulgaria must be at least 0.93%. Having in mind that the dynamics of that indicator depends on different factors like the present economic situation, the economic growth, the national policies and etc., the setting out such high reaching point is an indicator for the inefficiency of the implemented national employment policy. Graph 1 visualizes the progress of both countries in achieving their national employment goals since 2010 to 2016 and the "perfect scenario" for Bulgaria and Romania. The situation in Romania is a bit different – there is a significant dynamics of the indicator data in Romania – it increases and decreases during the period analyzed, at the end of the period – in 2016 it's level is 65.6%, which means that from 2010 to 2016 it has increased by just 0.7%. Compared to the Romanian national goal, which is 70% until 2020, and having in mind the progress so far, achieving it seems impossible.

Both countries conduct a consistent and adequate to the economic conjuncture employment policy. An essential problem for both the Bulgarian and the Romanian countries is the relatively slower economic development compared to the Member states of the community, which in turn makes them submissive to changes in the economic situation. Although the data analyzed in this report shows that employment in Bulgaria and Romania is significantly lower than the average European level, this economic indicator keeps growing in both of the countries. In the context of the Europe 2020 strategy, it seems impossible to reach the level of 76% for Bulgaria and 70% for Romania until 2020. On the other hand, there is a significant progress in both countries, having in mind the World financial crisis from 2010 and its impact on the European economy as a whole and both countries in particular. Given this circumstances, we can conclude that Bulgaria and Romania achieve optimal results in their employment policy implementation.

List of References:

1. Europe 2020 Strategy, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en
2. Eurostat, Employment rate <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/statistics-illustrated> Millennium development goals indicators <https://mdgs.un.org/unsd/mdg/Metadata.aspx?IndicatorId=0&SeriesId=597>
3. Treaty on European Union, Office for Official Publications of the European Communities, ISBN 92-824-0959-7, ECSC-EEC-EAEC, Brussels - Luxembourg, 1992 https://europa.eu/europeanunion/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА И ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ СТРАНЫ

Теневая экономика - одна из самых интересных и загадочных сфер экономики, но в тоже время, тормозящих развитие общества и государства в целом, поэтому я решил выбрать эту тему для своей работы, чтобы найти хотя бы часть ответов на интересующие вопросы. Тема данной работы «Теневая экономика и её влияние на экономику» является важной и актуальной для современного общества, поскольку любая экономическая система в любой стране представляет собой совокупность легальной и нелегальной экономической деятельности. Теневая экономика функционирует наряду с легальной и в ряде стран (Российская Федерация, Украина, страны Восточной Европы) по своему размаху практически ей не уступает.

Масштабы теневой экономики могут различаться, однако ни одной из стран не удалось избавиться от нее совсем. Ее размеры можно лишь уменьшить, но полностью ликвидировать практически невозможно. Теневая экономика имеет много названий - незаконная, нелегальная, скрытая, ненаблюдаемая - но суть этого явления не меняется. К теневой экономике относят сокрытие доходов, неуплату налогов, контрабанду, наркобизнес, фиктивные финансовые операции и др. Теневая экономика, проникшая во все сферы экономического организма, усиленно разлагает и подрывает его. От этого экономика становится небезопасной, а при слабой экономической безопасности ослабевают и национальная безопасность.

Теневая экономика - одна из самых сложных проблем в Украине и во всем мире, в том или ином виде она присутствует во всех странах, сопутствует человечеству по мере развития экономических отношений. Различия между странами касаются лишь масштабов ее распространения и степени влияния на власть, общество, политическую систему и государство.

В настоящее время теневая экономика – предмет значительного числа научных работ и публикаций. Она стала, частью учебных программ многих высших учебных заведений. Однако единого, общепринятого понятия теневой экономики не сформулировано. Ее называют – криминальной, подпольной, черной, серой, второй, незаконной, параллельной, неофициальной. Теневая экономика включает в себя неучтенные, нерегламентированные виды экономической деятельности. Она существует и в командной, и в рыночной системе, хотя ее масштабы и сферы могут существенно различаться. Основным фактором, влияющим на образование теневой экономики, выступает несбалансированность спроса и предложения, вызывающая огромный дефицит товаров и услуг. Масштабы теневой экономики могут различаться, но ни одной из стран не удалось избавиться от нее совсем. Это все равно, что преступность, масштабы явления можно уменьшить, но ликвидировать вовсе - практически невозможно.

Актуальность данной темы объясняется тем, что на данный момент в Украине очень велик процент теневых доходов, а эти деньги могли бы пойти на становление и развитие малого бизнеса, снижение социальной напряженности, повышение эффективности государственных финансов за счет увеличения реальной базы налогообложения предпринимательского сектора.

Цель работы – выявление сущности теневой экономики, ее специфики и трудностей в преодолении.

Для достижения заданной цели требуется решить следующие задачи:

- 1) выяснить, в чем состоит сущность и механизмы действия теневой экономики;
- 2) причины развития теневой экономики;
- 3) найти пути снижения объемов теневой экономики.

Литература:

1. Неправительственная международная организация по борьбе с коррупцией и исследованию уровня коррупции по всему миру «Transparency International» [Электронный ресурс] / https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index
2. Ежедневное общественно-политическое онлайн-издание «Realist.online» [Электронный ресурс] / <https://realist.online/article/korrumpirovannaya-ukraina-pochemu-vzyatki-povsyudu-i-vinovaty-v-etom-vse>
3. Уголовный кодекс Украины : по состоянию на 03.09.2017. / Верховный Совет Украины. – офиц. издание : Парлам. издание, 2017. – раздел 17,368 ст.

ИННОВАЦИОННЫЙ АУТСОРСИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

В условиях глобализации мировое сообщество уверенно переходит на стадию развития «Экономики, основанной на знаниях», постоянно возрастает роль научно-технического прогресса в обеспечении конкурентоспособности национальных экономик, поэтому ускоренное развитие и поддержка инновационной сферы деятельности приобретает стратегическое значение [1]. Убыстряющиеся изменения запросов клиентов, меняющиеся требования к качеству, короткие жизненные циклы продукции и возрастающие темпы ее обновления приводят к тому, что производственные программы компании должны быстро перестраиваться. Инновации становятся ключевым стратегическим параметром развития любого предприятия и экономики в целом. Инновационность и наукоемкость продукта становятся одними из главных критериев определения его конкурентоспособности, а инновационный тип экономического развития все больше становится тем фундаментом, который определяет экономическую мощь компании и его конкурентные преимущества на мировом рынке [2].

На сегодняшний день не многие компании могут самостоятельно обеспечить полный производственный цикл, поэтому все чаще в мировой практике используется помощь сторонних организаций и так называемый аутсорсинг, который можно определить как инструмент инновационного пути развития и наращивания конкурентных преимуществ. Существует большое количество определений термина аутсорсинг (outsourcing), который в дословном переводе с английского языка означает привлечение внешних ресурсов для удовлетворения собственных потребностей. В деловой практике этот термин применяется при размещении длительных заказов на получение от других предприятий необходимых услуг либо при передаче некоторых производственных функций на стороннюю компанию. Аутсорсинг позволяет повысить эффективность управления предприятием и оптимизировать процесс производства, используя профессиональную поддержку сторонних организаций в сфере услуг, при этом направляя потенциал и ресурсы компании в решение передовых задач по повышению конкурентоспособности компании [3].

Развитию аутсорсинга способствуют следующие факторы:

- возможность сокращения накладных расходов путем ликвидации нерентабельных цехов, участков и подразделений, занятых второстепенными, периодически выполняемыми работами (ремонтно-строительные работы, ремонт оборудования, уборка территорий и др.);
- сокращение производственных затрат путем передачи изготовления заготовок и комплектующих изделий сторонним предприятиям;
- необходимость во временном использовании специального производственного, технологического, испытательного и лабораторного оборудования, складских помещений, транспортных средств и строительных механизмов;
- размещение заказов на производство продукции или оказание услуг при пиковых нагрузках (сезонный спрос или колебания рыночной конъюнктуры) при недостатке собственных мощностей;
- подстраховка на случай поломки собственного оборудования, чтобы в этих обстоятельствах можно было не останавливать отгрузки и не терять в выручке, а переключиться на производство на стороне.

Необходимо отметить, что аутсорсинг имеет преимущества как для «покупателя» так и для «продавца» услуг. Выгоды для покупателя очевидны – минимизация расходов, связанных с организацией и размещением производства и персонала, экономией ресурсов, доступ к передовым технологиям, информированность об изменениях в важных направлениях развития, повышение качества продукции, а также наличие всесторонних знаний в области как международного, так и национального права принимающей стороны. В то же время для организации, предоставляющей услуги, данный вид занятости обеспечивает потенциал создания новых рабочих мест, а также возможность освоения конкурентных преимуществ на рынке в своем сегменте.

Главной эффективной особенностью аутсорсинга в отличие от многих других видов сотрудничества является прямая зависимость аутсорсера (предоставляющего услуги) от потребностей заказчика. При этом заключается контракт на выполнение конкретного вида бизнес-процесса, и оговариваются жесткие сроки выполнения работ, а также необходимость полной конфиденциальности, что в свою очередь минимизирует риски связанные с разглашением коммерческой тайны и невыполнением обязательств [4].

Поскольку наиболее важно лидерство в науке для организации непрерывного эффективного производственного процесса и модернизации производства, актуальным становится внедрение научно-технического аутсорсинга [5]. Данный вид услуг позволяет привлекать сторонние организации для поиска новых и улучшения существующих инновационных возможностей. Одним из методов, который позволяет

расширить рамки научно-технической разведки является скаутинг, который развился в мире благодаря усилению процессов глобализации в частности в сфере НИОКР [6].

Среди теоретиков менеджмента технологический скаутинг рассматривается как адекватная ответная реакция на расширение инновационного рынка, которое вызвано развитием глобализационных процессов в наукоемких областях. Технологический скаутинг помогает определить научные и технологические новшества, которые могут быть использованы в интересах компании. Поиск может быть направлен на определенную узкоспециализированную технологическую область (технологический мониторинг), или иметь ненаправленный характер (сканинг технологий), т. е. поиск инноваций в областях, еще не освоенных мощностями компании. Скаутинг облегчает или значительно осуществляет сорсинг технологий, что является благом не только для коммерсантов, но и для изобретателей.

Сильные стороны технологического скаутинга заключаются, во-первых, в его способности обнаруживать технологические инновации на ранней стадии. Альтернативные методы, такие как публикационный или патентный анализ, имеют естественное отставание во времени на 12 - 18 месяцев (время, необходимое для выполнения публикации и организационного процесса). Во-вторых, контакты, установленные исследователями в целях получения информации, являются мощной базой для технологического сорсинга.

В заключение следует отметить, что для повышения конкурентоспособности, необходимо развивать инновационную политику компании. В случае, когда компания по разным причинам не имеет возможности самостоятельно осуществлять разработку и/или внедрение нововведений, целесообразно прибегнуть к научно-технологическому аутсорсингу и скаутингу, которые позволят удержать и усилить конкурентные преимущества.

Литература:

1. Meskhia, I., Shaburishvili, S. (2014). Major Threats to Economic Stability in the Post-communist Georgia: Reality and Prognosis. Organization in changing environment. Warsaw: Studio Emka. 31-44.
2. Meskhia, I., Shaburishvili, S. (2015). Basics of Researche of the Technological Environment of Business. Zeszyty Naukowe UNIWERSYTETU PRZYRODNICZO-HUMANISTYCZNEGO w SIEDLCACH, Seria: Administracja i Zarządzanie, 117-124.
3. Белкина, Т. (2011). Проблемы внедрения аутсорсинга на промышленных предприятиях. Проблемы современной экономики, № 3, 75-79.
4. Воронин, Э. (2011). Формирование и развитие механизма аутсорсинга промышленного предприятия. Саратов: СГСЭУ.
5. Shaburishvili S, Chania M. (2017). Global Innovation Trends and Georgia. European Journal of Economics and Business Studies , 8 Nr. 1, 94-99.
6. Yip, G., MCKert, B. (2016). China's Next Strategic Advantage: From Imitation to Innovation. Massachusetts institute of technology.

БЕРНАЦЬКА І.Я.,

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного аграрного університету

КАРПІНСЬКИЙ А.Р.,

студент I курсу магістратури
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Львівського національного аграрного університету
(Україна)

РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР УСПІХУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сучасні ринкові умови господарювання, які характеризуються невизначеністю, динамічністю, ризикованістю, підвищенням інтенсивності конкурентної боротьби обумовлюють зміщення акцентів уваги на управління персоналом підприємства. Персонал є стратегічним ресурсом підприємства, який вимагає пошуку нових механізмів управління ним для забезпечення результативності його роботи в довгостроковій перспективі. Особливої актуальності набуває вивчення можливостей ефективного управління персоналом підприємства, що зумовлює необхідність формування системи управління персоналом, яка б забезпечувала конкурентоспроможність організації.

Необхідність швидкого пристосування до мінливих умов зовнішнього середовища підсилює потребу в високому рівні загальної та професійної освіти, безперервному навчанні працівників, підвищенні їх

кваліфікаційно-професійного рівня, розвитку в них здібностей до творчості. Сьогодні можна стверджувати, що будь-яка організація процвітає настільки, наскільки грамотно вона розвиває свої людські ресурси.

Розвиток персоналу – це системно організований процес безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу.

Метою розвитку персоналу є забезпечення організації працівниками, які володіють тими якісними характеристиками, що відповідають її цілям та стратегії розвитку. Основними завданнями розвитку персоналу є: а) виявлення і підтримка здатних до навчання працівників; б) поширення знань і передового досвіду як системи безперервного навчання персоналу; в) активізація потенційних можливостей співробітників; г) зміцнення духу творчості та змагання; д) робота зі створення резерву керівників; е) створення системи службово-кваліфікаційного розвитку і планування трудової кар'єри.

Розглянемо детальніше на прикладі ПрАТ „Київстар” систему управління розвитком персоналу. Компанія „Київстар” була створена та зареєстрована 3 вересня 1997 р. Діяльність Компанії включає проектування, будівництво та експлуатацію мережі стільникового зв'язку в Україні, а також надання широкого спектру послуг мобільного зв'язку та послуг домашнього інтернету в Україні. Фактичною материнською компанією „Київстару” є „ВимпелКомЛтд” зі штаб-квартирою у м. Амстердам, Нідерланди.

За час своєї діяльності в Україні, „Київстар” інвестував у розвиток телекомпослуг більше 35 млрд грн та перерахував до державного бюджету понад 40 млрд грн податків і зборів. Одна з складових успіху компанії на ринку – це чітка організаційна структура і кваліфікований персонал.

Колектив „Київстар” – це близько 4000 професіоналів по всій Україні. У компанії створена система безперервного навчання та підвищення кваліфікації, заохочення та захисту працівників. Щорічно більше 50% працівників компанії підвищують кваліфікацію на курсах і тренінгах, організованих компанією. 40% користуються гнучким робочим графіком. За необхідності, будь-який працівник може працювати дистанційно – через систему „Віртуальний офіс”.

Особливої уваги заслуговують освітні програми компанії. Програма розвитку талантів „Аргентум”, забезпечує додаткові можливості професійного й кар'єрного росту. Унікальним по своїй суті є проект „Створи Свій Київстар”. Його ціль – стимулювати співробітників, виражати своє бачення майбутнього „Київстар”, ділитися цікавими креативними ідеями й брати участь у стратегічному розвитку компанії. Як результат, компанія отримує понад 400 корисних ідей для бізнесу, з яких 20% втілює в життя.

Близько 80% співробітників удосконалювали професійні і особисті якості, навчаючись на курсах і тренінгах в рамках програми розвитку персоналу, а 300 менеджерів „Київстар” стали учасниками першого заходу унікальної за своїм форматом програми розвитку управлінської культури „Лідерфест”.

З 2008 року „Київстар” активно розвиває волонтерську діяльність. Інститут волонтерства „Київстар” – це 15% співробітників-волонтерів по всій Україні. Компанією було реалізовано понад 20 соціальних проектів за участю співробітників. Проект „Інститут волонтерства „Київстар” став переможцем Премії „HR-БРЕНД Україна 2011”.

У 2016 році „Київстар” заявив про збільшення інвестиції в навчання та персональний розвиток своїх співробітників. У 2016 році на навчальні програми компанія виділяє 25 мільйонів гривень, що на 30% більше, ніж в 2015 році. Серед основних пріоритетів – підвищення функціональної підготовки персоналу, який працює з клієнтами, а також навчання технічних спеціалістів.

Директор з персоналу та розвитку організації „Київстар” 17 червня 2016 року Олена Кропив'янська, визнана одним з кращих HR-директорів в Україні.

„Київстар” має хорошу систему управління навчанням персоналу. Проте цю систему можна зробити більш ефективною, не тільки грошовими виплатами, а й різного роду нематеріальним стимулюванням працівників до ефективного саморозвитку (зокрема формувати у працівників відчуття приналежності до компанії).

Київстар, будучи частиною великої закордонної холдингової компанії „ВимпелКомЛтд” повинен налагодити систему обміну працівниками, для підвищення кваліфікаційної обізнаності своїх працівників та для обміну досвідом роботи в аналогічній сфері між працівниками. Особливо це актуально в умовах змін, що відбуваються в компанії – поява в Україні мережі 3G, яка вже давно існує за кордоном. Компанії „Київстар” необхідно акцентувати увагу на онлайн-освіту, враховуючи кількість працівників, що працюють в компанії.

У країнах Євросоюзу застосовується система освітніх ваучерів для навчання працівників. У Нідерландах практикується формування індивідуальних рахунків на навчання низькокваліфікованих працівників. Така практика забезпечила б працівникам „Київстару” можливість навчатися, а компанії отримувати конкурентний персонал.

Привабливі позиції „Київстар” на ринку праці – це результат унікальної культури перспектив і можливостей, що притаманні компанії. Київстар залучає колектив до управління життям та бізнесом компанії, інвестує в навчання і професійний розвиток, відкриває для співробітників нові можливості. В Україні рівень розвитку системи підвищення кваліфікаційного рівня працівників компаній ще відстає від рівня розвинених країн, що також відображається на стані її економіки. Тому провівши аналіз, хочемо зауважити, що керівництву необхідно орієнтуватися на досвід зарубіжних організацій і використовувати подібні інструменти розвитку персоналу, коригуючи їх під власних працівників та регіон.

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА РИЗИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

Більшість сучасно розвинених країн мають економіку яку побудували на нових технологіях. Україна теж стоїть на шляху розвитку й саме тому основною галуззю, яка потребує розвитку є впровадження нових технологій у виробництво.

Однак в умовах ринкової економіки доступ до вигод від упровадження новітніх технологій, як і доступ до будь-яких інших ресурсів, не є рівномірним. За різними відомостями відсоток населення яке досі не мають доступу до мережі Інтернет варіюється від 40 до 52%.

Звісно, в силу соціально-економічних передумов економічно розвинені суспільства мають більше можливостей для впровадження новітніх технологій. Однак із розвитком механізмів виробництва процес автоматизації сповільнюється навіть у країнах ядра. Адже з'являється можливість наймати дешеву робочу силу на периферії з вищим рівнем експлуатації і нижчими стандартами захисту праці.

Однак аналіз соціальних наслідків автоматизації лише в межах розвинених економік лишає поза увагою побічні ефекти технологічного розвитку країн ядра у суспільствах, яким в умовах ринку не вдалося накопичити достатньо ресурсів, щоб наздогнати лідерів у переході до «постіндустріальної ери»

Хоча країни другого та третього світу суттєво поступаються розвиненим економікам у технологічному переоснащенні виробництва, не можна сказати, що процес автоматизації ніяким чином не вплинув на зайнятість і умови праці в бідних суспільствах. Окрім зменшення витрат на виробництво шляхом заміни людської праці роботами, власники в економічно розвинених суспільствах мають ще одну опцію: перенесення виробництва в суспільства з дешевою працею, адже це також стало можливим унаслідок розвитку технологій.

Базуючись на методології дослідження схильності праці до автоматизації, звіт Світового Банку показує, що бідніші суспільства більше схильні до автоматизації, навіть у порівнянні зрозвиненими економіками, де витрати на робочу силу значно вищі. Схильність до автоматизації в суспільствах, що розвиваються, коливається від 55% в Узбекистані до 85% в Ефіопії. Разом із тим, середнє значення для країн ОЕСР – 57%.

Насправді впровадження нових технологій – повільний процес, це зумовлено економічними, правовими й соціальними обмежувальними чинниками. Адже якщо в країнах із розвинуеною економікою процес автоматизації сповільнюється здебільшого через можливість фрагментації, то в країнах, що розвиваються, вона загалом є нерентабельною через низьку вартість праці та відставання технологічного розвитку.

Часткова автоматизація у суспільствах із розвинуеною економікою разом із фрагментацією виробництва призводять до поляризації структури зайнятості. Хоча автоматизації найбільше піддається найменш кваліфікована праця, можливість наймати дешеву робочу силу за кордоном утримує високу частку низькокваліфікованих працівників у структурі зайнятості. Використання і обслуговування нових технологій, у свою чергу, потребує вищого рівня компетенцій працівників.

Поляризація зайнятості на висококваліфіковану та низькокваліфіковану працю, а також на постійну та прекарну зайнятість призводить і до поляризації структури заробітних плат на високооплачувану та низькооплачувану зайнятість. У деяких суспільствах зниження попиту на працівників із навичками середнього рівня підвищило конкуренцію за низькооплачувану роботу, що призвело до ще більшого знецінення низькокваліфікованої праці.

Проте важливо також розуміти, що самої наявності висококваліфікованої робочої сили в суспільствах, що розвиваються, замало для економічного розвитку цих країн. Скажімо, показник залучення до вищої освіти в Україні є вищим за середній показник по країнах ОЕСР. Однак зниження соціальних стандартів і підвищення цін, орієнтація влади на збереження дешевої робочої сили в умовах високої експлуатації та створення привабливого інвестиційного клімату для зовнішнього капіталу жодним чином не формують умов для розвитку економіки в довгостроковій перспективі.

Наявна глобальна нерівність підтримується орієнтацією місцевих еліт у суспільствах, що розвиваються, на збереження дешевої робочої сили задля приваблення іноземних інвестицій, і це лише покращує умови для експлуатації, а не сприяє економічному розвитку бідніших країн.

Дана робота присвячена порівнянню перспектив і ризиків впровадження нових технологій на підприємствах. Завдяки їхньому використанню ті самі операції в процесі виробництва можна виконувати швидше та продуктивніше. Рутинна механічна робота вже не потребує залучення людської праці, а мережа Інтернет відкриває глобальний доступ до інформації та механізмів прямої участі в ухваленні рішень.

Використання потенціалу технологічного розвитку для покращення рівня життя людства в цілому, а не найбільш привілейованих його представників, потребує кардинальної зміни логіки виробництва та переходу від ринкового принципу максимізації прибутку до першочергової орієнтації на задоволення людських потреб, економії робочого часу та звільнення працівників від рутинної праці

Література:

1. Келли. 12 технологических трендов, которые определяют наше будущее / Келли К. М.: - 2017. – 460с.
2. Тепман Л. Н., Напёров В. А. Инновационная экономика: учебное пособие/Тепман Л. Н., Напёров В. А. М.: - 2015. — 279 с.
3. Сергеева Е. А., Брысаев А. С. Инновационный и производственный менеджмент в условиях глобализации экономики: учебное пособие/Сергеева Е. А., Брысаев А. С. М.: -2013.-212с.
4. Котов П. П. Инновационный менеджмент/Котов П. П. М.: -2010.-38с.

ГАДЖИЕВ Р.,

аспирант Института международных отношений
Киевского национального университета
имени Тараса Шевченка
(Україна)

ПЕРСПЕКТИВЫ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ АЗЕРБАЙДЖАНА В НОВОЙ КОНЦЕПЦИИ РАЗВИТИЯ

Продолжающаяся рецессия мировой экономики обошла не без последствий экономику Азербайджана. Национальная валюта девальвировалась более чем на 100 %. Поступления иностранной валюты снизилось почти в три раза. В целях улучшения бизнес климата, стимулирования развития нефтяного сектора, а также для поддержания местного предпринимательства государство разработало и приняло в реализацию «дорожную карту», подготовленную сообща со специалистами международной консалтинговой компании McKinsey. Главной стратегической целью этой концепции («дорожной карты») является достижение этапа развития, характеризующегося полным обеспечением в Азербайджане устойчивого экономического роста и высокого социального благосостояния, эффективного государственного управления и верховенства закона, всех прав и свобод человека, активным статусом гражданского общества в общественной жизни страны, учетом существующих возможностей. В результате чего уже в 2020 году Азербайджан станет экономически и политически развитой, конкурентоспособной страной.

Согласно подготовленной дорожной карте, Азербайджан станет страной с высокими доходами населения, минимальным уровнем безработицы, высокоразвитым человеческим капиталом, охраняемой и здоровой окружающей средой, широкими возможностями для каждого гражданина. В результате реализации предусмотренных концепцией мер к концу периода, планируемый в стране объем ВВП на душу населения увеличится более чем вдвое и достигнет 13000 долларов США. Поставлена цель: к 2020 году Азербайджан должен полноправно войти в число «стран с высоким средним доходом» по классификации Всемирного банка «Общий национальный доход на душу населения», устранить зависимость от экспорта углеводородов, являющегося в настоящее время основным источником вхождения в число стран, страдающих ресурсным проклятьем. Главной целью формирования новой экономической политики, а также структурных преобразований, является, с точки зрения экономического развития, повышение статуса Азербайджанской Республики от государства-лидера региона до обладающего высокой конкурентоспособностью участника в системе международных экономических отношений. С этой целью, учитывая благоприятное географическое положение и широкий потенциал, планируется превратить страну в торговый центр региона, довести приходящийся на душу населения объем экспорта по ненефтяному сектору до 1000 долларов США. Руководствующими принципами для достижения указанных целей будет эффективное государственное регулирование, обеспечивающее здоровую конкуренцию в условиях рыночной экономики, трансформация в рационально использующую энергию и создающую высокую добавочную стоимость экономику экспортной направленности и комплексный подход к развитию социально-экономических сфер.

В рамках данной концепции ставится цель превращения экономики страны в результате повышения общей производительности производственных факторов в экономику, основанную на эффективности, и обеспечения перехода к этапу, характеризующемуся преобладанием инноваций. Повышение конкурентоспособности экономики включает в себя такие направления, как защита макроэкономической стабильности, усиление координации монетарной и фискальной политики, улучшение бизнес-среды и поддержка частной инициативы, развитие рынка финансовых услуг, усовершенствование внешнеторговой и инвестиционной политики. Следующим важным элементом является поддержание инфляции на приемлемом уровне и параллельно осуществление постепенного перехода к более гибкому курсовому режиму. В то же время, целенаправленно будут осуществляться меры по усовершенствованию структуры экономики. Приоритетными направлениями будут модернизация нефтегазового сектора и нефтехимической промышленности, диверсификация и развитие ненефтяной промышленности, расширение возможностей использования альтернативных и возобновляемых источников энергии, развитие частного сектора и усиление

продовольственной безопасности, расширение и развитие торгового сектора и сектора услуг, усовершенствование структуры внешней торговли и инвестиций.

Целью государства является увеличение среднегодовых реальных темпов роста ВВП по нефтефтяному сектору более, чем на 7 % до 2020 г. Основная задача, стоящая на нынешнем этапе, заключается в ускорении диверсификации экономики, сохранении и в будущие годы высоких темпов развития. В Концепции развития нового Азербайджана за основу взята экономическая модель экспортной направленности и предусмотрено, что повышение конкурентоспособности и усовершенствование структуры экономики будут способствовать росту нефтефтяного экспорта. Поощрение и расширение инновационной деятельности, наряду со стремительным развитием нефтефтяной промышленности, создадут благоприятную почву для формирования в стране экономики, основанной на знаниях.

Важными условиями для достижения поставленных целей являются полное и максимально эффективное использование всех возможностей страны, имеющихся экономических, социальных и политических ресурсов, создание условий для усиления потенциала республики. С этой точки зрения предусмотрены развитие энергетической, транспортной, транзитной и логистической инфраструктуры, постоянное внимание к развитию регионов, формирование региональных центров развития с учетом конкурентных преимуществ каждого региона, развитие инфраструктуры и социальных услуг в городской и сельской местности.

В качестве одного из основных приоритетов формирования Азербайджана как современного государства в центре внимания будут находиться создание надежной системы безопасности, направленной на расширение возможностей использования услуг ИКТ и связи, а также развитие информационно-коммуникационных технологий, формирование национальных стандартов, а также применение по стране цифрового вещания и прекращение аналогового вещания, 100-процентное применение услуг е-государства.

Также следует особо отметить, что целью любого экономического роста является повышение социального благосостояния. В этом отношении одним из основных приоритетов данной концепции является развитие социальных сфер и человеческого капитала. В этих приоритетных рамках основными направлениями являются повышение качества образования и здравоохранения, усиление социальной защиты населения, обеспечение гендерного равенства и развитие семьи, развитие потенциала молодежи и спорта. В рамках концепции, вопрос бедности в соответствии с современными подходами, связанными с концепцией человеческого развития, оценивается в плоскости понятия «многофакторная бедность». За последние десять лет в Азербайджане были достигнуты неоспоримые успехи в области резкого сокращения бедности.

В рамках настоящей концепции проблема «абсолютной бедности» в Азербайджане вновь будет находиться в центре постоянного внимания. Наряду с этим, одной из главных целей являются расширение среднего слоя населения страны и усиление его роли. Мировой опыт показывает, что страны с сильным средним слоем бывают более устойчивыми в политическом, экономическом, социальном и прочих аспектах и обладают более высоким потенциалом развития.

Количественные и качественные показатели населения и его структуры являются основными элементами национальной силы, и такие вопросы, как сохранение генофонда азербайджанского народа, миграция и демография, имеют важное значение с точки зрения национальной безопасности. Ожидается, что за охватываемый концепцией период население страны будет ежегодно расти в среднем на 1,1 процента и в 2020 году составит примерно 10,2 миллиона человек. Для достижения намеченных концепцией целей будут продолжены меры, направленные на регулярное усовершенствование законодательной базы и усиление соответствующего институционального потенциала.

ГЕРАЩЕНКО Д.В.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Маріупольського державного університету
(Україна)

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

На сьогодні у світі існують досить авторитетні наукові школи, які займаються дослідженнями саме галузі конкурентоспроможності. Рейтинг конкурентоспроможності країни, що визначається підрозділами Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія, м. Лозанна), вважається найбільш професійним та об'єктивним.

Конкуренція - одна із самих головних рис ринкового господарства. Саме конкуренція забезпечує творчу свободу особи, створює умови для її самореалізації в сфері економіки шляхом розробки і створення нових конкурентоспроможних товарів і послуг. У сучасних умовах процесу глобалізації, що підсилюється, і інтернаціоналізації проблеми міжнародної конкуренції виходять на перший план. [2]

Дослідницька організація «World Economic Forum» (м.Женева) підготувала черговий рейтинг самих конкурентоздатних країн світу, заснований на індексі «поточної конкурентоздатності», що відбиває можливості

окремих компаній конкурувати на світовому ринку і стан ділового клімату в країні, включаючи політику уряду, рівень розвитку інфраструктури і кваліфікації зайнятих.

Україна продовжує втрачати позиції у глобальному рейтингу країн світу за показником економічної конкурентоспроможності.[4]

Таблиця 1

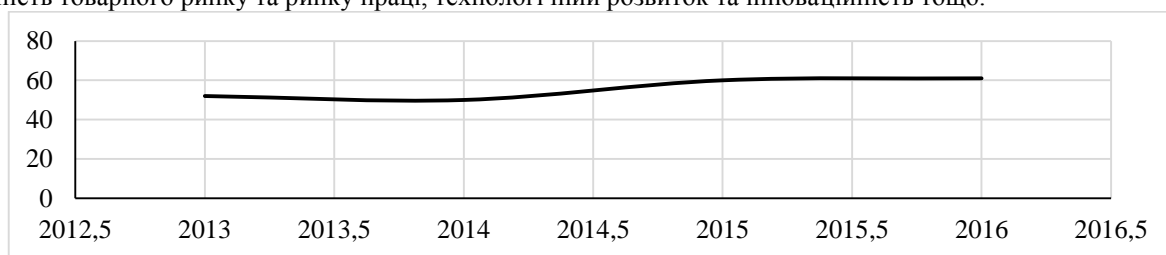
Позиції України за Індексом глобальної конкурентоспроможності (2012-2017рр.)

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)
Україна	73	84	76	79	85
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Росія	67	64	53	45	43
Польща	41	42	43	41	36

Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 (The Global Competitiveness Index), Україна посіла 85-е місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79-у позицію). Низькі місця Україна зайняла за такими показниками, як розвиток фінансових ринків (130 місце), інституційний розвиток (129 місце), макроекономічна ситуація (128 місце) і ефективність ринку товарів (108 місце), рівень розвитку бізнесу (98 місце). При цьому, експерти визначають, що в цілому, Україна зберігає свої конкурентні позиції.[4]

Україна входить до групи країн-членів СНД. Тут ми істотно випереджаємо тільки 111-й Киргизстан і 100-ю Молдову. Менш конкурентоспроможні в минулому році Таджикистан і Вірменія (займали 80 і 82-е місця відповідно при нашому 85-му) поліпшили свої позиції - Таджикистан зараз 77-й, а Вірменія - 79-я. Набагато вигідніше виглядають позиції Азербайджану (37 місце), Росії (43) та Казахстану (53). Грузія зайняла 59 місце.

Індекс конкурентоспроможності Міжнародного інституту розвитку менеджменту (60-61 країна) в Україні за досліджувані роки не мав зростаючого тренду, оскільки він у значній мірі включає загальноекономічні чинники - інституції, інфраструктуру, макроекономіку, освіту та охорону здоров'я, ефективність товарного ринку та ринку праці, технологічний розвиток та інноваційність тощо.

Рис. 1 Індекс конкурентоспроможності України Міжнародного інституту розвитку менеджменту (2013-2016рр.)

Дані рейтинги, а саме, рейтинг глобальної конкурентоспроможності та індекс конкурентоспроможності показують загальну готовність України бути надійним торговельним партнером.[3]

Помітними конкурентними перевагами України на сьогодні є:

- високий загальноосвітній рівень населення,
- гнучкий та ефективний ринок праці,
- великий обсяг внутрішнього та зовнішнього ринку,
- наявність сприятливих передумов для інноваційного розвитку.

Сильними сторонами конкурентоспроможності України на даний час залишаються:

- високий загальноосвітній рівень населення (за якістю початкової освіти Україна посідає 49 місце),
- гнучкий та ефективний ринок праці (за співвідношенням зарплата-продуктивність – 26 місце, невисока затратність ринку праці – 21 місце, простота процедур найму та звільнення – 18 місце, участь жінок у трудовій діяльності – 32 місце),
- великий обсяг внутрішнього ринку та зовнішньої торгівлі (37 місце).[1]

Отже, світові рейтинги конкурентоспроможності являють собою наочну картину, що відображає сильні і слабкі сторони певної країни порівняно з іншими країнами регіону та світу в цілому. Вони дають змогу владі зрозуміти, де саме стримується торгівля, та орієнтує, які кроки необхідно вжити задля покращення умов торгівлі, а отже і своїх позицій в рейтингах. За даними індексів, позиції України є незадовільними, враховуючи торговельний потенціал. Глобальний індекс конкурентоспроможності оцінює не тільки тренди економічного розвитку України, але й демонструє ефективність партнерства, побудованого між урядом і бізнесом, експертною і дипломатичною спільнотами.

Для поліпшення позицій в рейтингах було б корисно в короткостроковій перспективі провести судову реформу і прийняти радикальні законодавчі акти, що захищають міжнародного інвестора, щоб він перестав боятися інвестувати свої кошти в Україну.[1]

Очевидно, що Україні ще далеко до таких лідерів світових рейтингів, як Гонконг, Нідерланди, Сінгапур, Нова Зеландія і Швейцарія.

Література:

1. Губський Б. В. Конкурентоспроможність української економіки: орієнтири макрополітики в кризових умовах // Економіка України. – 1999. – № 4. – С. 4-15.
2. Жаліло Я. А., Базилук Я. Б., Белінська Я. В. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: Моногр. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.
3. Ільїн В.Ю. Глобалізація та її вплив на конкурентоздатність підприємств аграрного сектору економіки України: [монографія] / В.Ю. Ільїн. - Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2014. – 436 с.
4. Україна піднялася на 76-те місце в світовому рейтингу конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. Офіційний сайт газети «Європейська правда». - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/09/3/7025625/>

ЖАДАН А.В.,

студентка ОС «Магістр»

спеціальності «Менеджмент»

Маріупольського державного університету
(Україна)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Металургійні підприємства України в порівнянні з розвинутими країнами світу характеризуються істотним технологічним відставанням і підвищеною енергоємністю. Їхнє встаткування сильно зношене, а технології морально застаріли.

У 2014 році промисловість нашої держави увійшла в глибоку кризу. Стан погіршило проведення бойових дій в Донецькому регіоні та економічні складнощі в нашій країні. Зокрема мають місце порушення виробничого темпу на «Азовсталі», не на повну потужність завантажені Краснодонвугілля (КДВ), Харцизький трубний завод (ХТЗ), Комсомольське рудоуправління (КРУ). Пошкоджені внаслідок АТО: Авдіївський коксохімічний завод (АКХЗ), Єнакіївський металургійний завод (ЄМЗ), Науково-виробниче об'єднання Інкор і Ко (НВО Інкор і Ко). Зупинені Єнакіївський металургійний завод та Макіївський філіал Єнакіївського металургійного заводу (МФ ЄМЗ). Згідно попередніх оцінок відновлення Донецького регіону буде коштувати понад 12 млрд.дол. Внаслідок відсутності портфеля замовлень на металургійних підприємствах нашої країни в цілому та зокрема у Корпорації Метінвест суттєво знизилось виготовлення металопродукції.

Аналіз ситуації на світовому ринку чорних металів спирається на дані Світової асоціації виробників сталі (World Steel Association) по 66 країнам, на які у 2015-2016 рр. припадало приблизно 99% світового виробництва первинної (необробленої) сталі. Причому 49,5% світового виробництва первинної (необробленої) сталі забезпечував один лише Китай (КНР). А сукупна частка 20 найбільших країн-виробників сталі перевищувала 90% світового виробництва цього товару. До першої десятки виробників сталі у світі в 2016 році входили Китай, Японія, США, Індія, Південна Корея, Росія, Німеччина, Туреччина, Бразилія та Україна. В 2016 році в порівнянні з 2015 роком Україна збільшила виробництво металургійної галузі на 5,5%, в той час коли серед лідируючих країн кращі показники лише в Індії - 7,4% (табл. 1).

Таблиця 1

Топ країн-виробників сталі у 2015 – 2016 рр, млн. тонн

№ за рейтингом	Країна	Виробництво у 2016 році	Виробництво у 2015 році	% відхилення
1	Китай	808,37	798,79	1,2%
2	Японія	104,77	105,13	-0,3%
3	Індія	95,62	89,03	7,4%
4	США	78,62	78,85	-0,3%
5	Росія	70,80	70,90	-0,1%
6	Південна Корея	68,57	69,67	-1,6%
7	Німеччина	42,08	42,68	-1,4%
8	Туреччина	33,16	31,52	5,2%
9	Бразилія	30,21	33,26	-9,2%
10	Україна	24,22	22,97	5,5%

Світовий ринок сталі і у сфері її виробництва, і у сфері її споживання вирізняється потужним домінуванням Китаю. При цьому частка Японії, наприклад, яка у 2015 р. посідала друге місце у світовому рейтингу виробників сталі, становила 6,5% від обсягів світового виробництва цього товару, Індія (3 місце) – 5,5%, США (4 місце) – 5,2%, Росія (5 місце) – 4,4%, Україна (10 місце) – 1,4%. А сукупні обсяги виробництва сталі у країнах, що посідали 2-20 місця у світовому рейтингу, були цілком співставні з обсягами виробництва сталі в Китаї [2].

Виробництво металопрокату в Україні за підсумками 2017 року може різко зменшитися до 17-19 млн тонн. Також зупинений Дніпровський меткомбінат, який відчуває проблеми з поставками коксу з тимчасово невідконтрольній Україні території Донецької області. Через те, що Україна скоротить виробництво сталі за підсумками 2017 року, експорт української сталі також знизиться, зниження виробництва сталі в січні 2017 р. в Україні вже витиснуло нашу країну з «топової десятки». Зараз підприємства металургійної галузі України, які належать великому приватному капіталу, виявилися не готовими до всіх викликів, пов'язаних зі світовою кризою, насамперед над виробництвом чорних металів, падінням попиту на металопродукцію низької якості, посиленням конкуренції й появою нових гравців на світових ринках: Китаю, Індії й Південної Кореї. Крім того, роками накопичувалися системні проблеми, пов'язані з необхідністю технічного й технологічного переоснащення виробництва, поліпшення якості чорних металів, випуску нових видів сталі й прокату. Металургійні підприємства України в порівнянні з розвинутими країнами миру характеризуються істотним технологічним відставанням і підвищеною енергоємністю. Їхнє встаткування сильно зношене, а технології морально застаріли.

Як показує світовий досвід, модернізація металургійного виробництва є особливо ефективною у поєднанні з вдосконаленням асортименту металургійної продукції. Наприклад, у найбільша українська гірничо-металургійна група «Метінвест» вперше в Україні почала виробництво атмосферостійкого прокату, що відповідає європейському стандарту. Маріупольські металургійні комбінати ім. Ілліча й «Азовсталь» групи «Метінвест» у січні 2016 року почали виробництво товстолистового прокату з конструкційної сталі, стійкої до атмосферної корозії, за європейським стандартом EN 10025-5 і вже мають контракти на поставку цієї продукції до ЄС. Раніше зазначений вид сталі в Україні не випускався.

Для розуміння перспектив вітчизняної чорної металургії слід брати до уваги не лише її нинішні проблеми, а й те, що за період незалежності України ця галузь пройшла ряд етапів свого розвитку. Нині ця галузь перебуває під контролем кількох потужних бізнес-груп, що за самою природою свого функціонування мають транснаціональний характер. До того ж надзвичайно висока залежність ефективності роботи українських металургійних підприємств від кон'юнктури світового ринку поєднується зі слабкістю внутрішнього ринку як споживача вітчизняної металургійної продукції [3]. Така географія продажу українських чорних металів об'єктивно обмежує набір прямих й, особливо, непрямих засобів впливу української влади на функціонування та розвиток вітчизняної чорної металургії (табл. 2, 3).

Таблиця 2

Поставки української металопродукції до країн Європи в 2016 році

Країни-споживачі	Експорт, тис. дол. 2015 рік	Експорт, тис. дол. 2016 рік	+/- до 2015 року
Болгарія	320 240,1	299 240,3	-6,7%
Велика Британія	110 246,6	111 679,9	+1,3%
Угорщина	47 702,9	123 502,9	+158,9%
Італія	976 141,5	937 696	-4,1%
Нідерланди	179 776,7	139 361,8	-29%
Польща	340542,9	425 678,6	+20%
Румунія	122 040,3	133 816,1	+8,8%

Зазначені диспропорції в напрямках потоків збуту продукції української чорної металургії через стагнацію світового ринку чорних металів нині мають особливо болючі наслідки для подальшого розвитку цієї галузі вітчизняної економіки. Ціни на руду відкотилися до рівня 2004-2005 рр., на метал – 2003-2004 рр. Згідно з найбільш оптимістичними сценаріями, зниження цін на нашу продукцію триватиме до середини 2017 р. Причому зниження світових цін на чорні метали й, особливо, скорочення попиту на них відбувається за одночасного зростання курсу долара США до більшості інших вільно конвертованих валют і подорожчання кредитних ресурсів на міжнародних фінансових ринках. З другої половини 2014 р. ринок міжнародних кредитних ресурсів для вітчизняної чорної металургії закритися. Звісно, все це підвищує вимоги до роботи вітчизняних металургійних підприємств і якості бізнес-рішень їх менеджменту [4].

Таблиця 3

Поставки української металопродукції до країн СНД в 2016 році

Країни-споживачі	Експорт, тис. дол. за 2015 рік	Експорт, тис. дол. за 2016 рік	+/- до 2015 року
Азербайджан	24 000,9	15 219,3	-57,7%
Вірменія	28 146,7	10 926,9	-34,5%

Білорусь	104 698,7	106 835,4	+2%
Грузія	55 146,6	44 904,4	-22,8%
Казахстан	4 172,4	2407,6	-73,3%
Киргизія	291,7	447,4	+34,8%
Латвія	4296,6	4655,1	+7,7%
Литва	11 326,8	12 842,2	+11,8%
Естонія	7418,5	16 253,9	+119,1%
Молдова	65 069,4	42 473,5	-53,2%
Росія	766 401,01	688 590,3	-11,3%
Туркменістан	5725,7	3470,1	-65%
Узбекистан	7471,6	5021,2	-48,8%

Сьогодні металургійний ринок в Україні переживає складний період. Відновлення світової економіки проходить повільно - в найближчі роки 0,5- 1,5% зростання можуть стати нормою. Обтяжуючими ситуацію факторами для багатьох регіонів нашої країни стають геополітичні конфлікти, низька ціна на нафту, слабка інвестиційна активність [5]. Отже, необхідно забезпечити підтримку базових галузей промисловості, зокрема металургійної галузі – фундаменту української економіки, яка забезпечує її стабільність і стійкість.

Література:

1. Полевой М. Заграница нам поможет [Електронний ресурс]. – Інформаційне Агентство Минпром. Режим доступу: <http://minprom.ua/articles/227822.html>
2. Офіційний сайт Всесвітньої асоціації виробників сталі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldsteel.org/>
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr-stat.gov.ua>.
4. Гавриш О. А. Українські металургійні підприємства: сучасні тенденції та місце у світовому металургійному виробництві / О. А. Гавриш, Є. О. Чайковський // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2016. – № 13. – С. 150-157. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukri_2016_13_24
5. Как изменится потребление металлопроката в мире в 2017-2018 гг. [Електронний ресурс] Интернет-газета «Економіка». – Режим доступу: <http://minprom.ua/articles/227822.html>

ЗАЙКОВСЬКИЙ О.С.,

аспірант

Маріупольського державного університету
(Україна)

РОЛЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПОБУДОВІ НАУКОЄМНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Сьогодення сучасного суспільства де знання є базою, вимагає інтеграції наукової діяльності у повсякденну безпосередню діяльність системи вищої освіти. Інтеграційні процеси науки у повсякденну безпосередню діяльність сучасного суспільства мають реалізуватися через систему освіти, одного з найважливіших чинників, які формуватимуть нову якість як економіки, так і суспільного життя в цілому, яке буде підвищуватись завдяки зростанню впливу людського капіталу.

Українське суспільство як ніколи потребує втілення реформи в освітній галузі, і в першу чергу реформа потрібна на рівні вищої освіти, тому що діяльність ВНЗ — це не лише освітня діяльність, виробництво кадрів, людського потенціалу, сфер господарства і суспільства в багатьох його компонентах. На мікрорівні освітня установа є суб'єктом різних видів діяльності — як освітньої, так і не освітньої [9, с.34].

Саме через безпосередню діяльність вищих закладів освіти можлива інтеграція наукових процесів у повсякденну безпосередню діяльність сучасного суспільства. Конкурентоспроможний фахівець, підготовку якого мають забезпечити українськи навчальні заклади, може будувати та ефективно розвивати сучасну економічну систему, яка б могла якісно забезпечувати виробництво, розподіл і споживання благ між індивідуумами соціальної системи, тому що найактивнішою перетворюючою і рушійною силою є суб'єкт який займає найважливіше місце у виробленні, нормальній діяльності та розвитку економічної системи. Такою активною перетворюючою і рушійною силою повинні виступати підготовлені безпосередньо системою вищої освіти економічні суб'єкти, яких можна класифікувати наступним чином: (рис. 1)

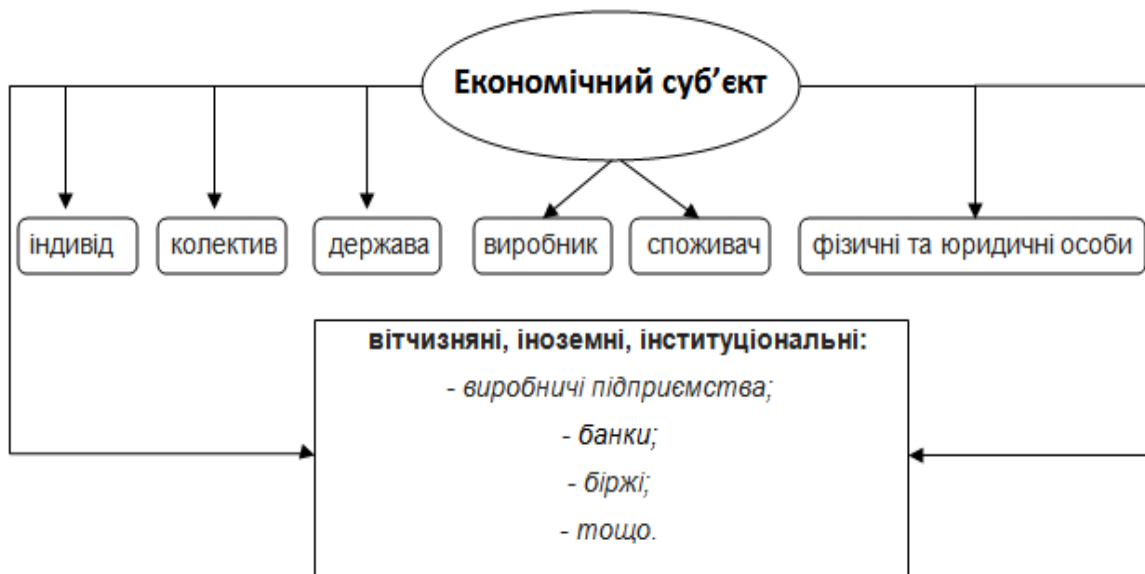

Рис. 1. Класифікація економічного суб'єкта.

Наукові моделі створення економічного суб'єкта які будуть реалізовуватись через національну систему вищої освіти повинні передбачати наявність у нього не тільки необхідних а й достатніх елементів для саморозвитку. Оновлена сучасна українська система вищої освіти має виконувати розробку наукоємних функцій з подальшою реалізацією їх щодо підготовки і введення особистості в різноманітні сфери життєдіяльності суспільства, залучення його до суцільної системи, яку собою являє безпосередньо українське суспільство, виконувати місію приєднання індивідуума до цивілізації, визначати його вихідний соціальний статус.

Наукоємні моделі мають включати методики виробництва суб'єкта з урахуванням урегулювання на законодавчому, державному рівні, реальної можливості виробнику суб'єкта якісно реалізовувати такі моделі. Прикладом може бути навчання в реальних виробничих умовах (дуальна форма навчання), щоб така модель запрацювала вона потребує законодавчого (на державному рівні) урегулювання відносин між споживачем та виробником суб'єкта. Такий підхід до формування моделі можна представлено на рис. 2.

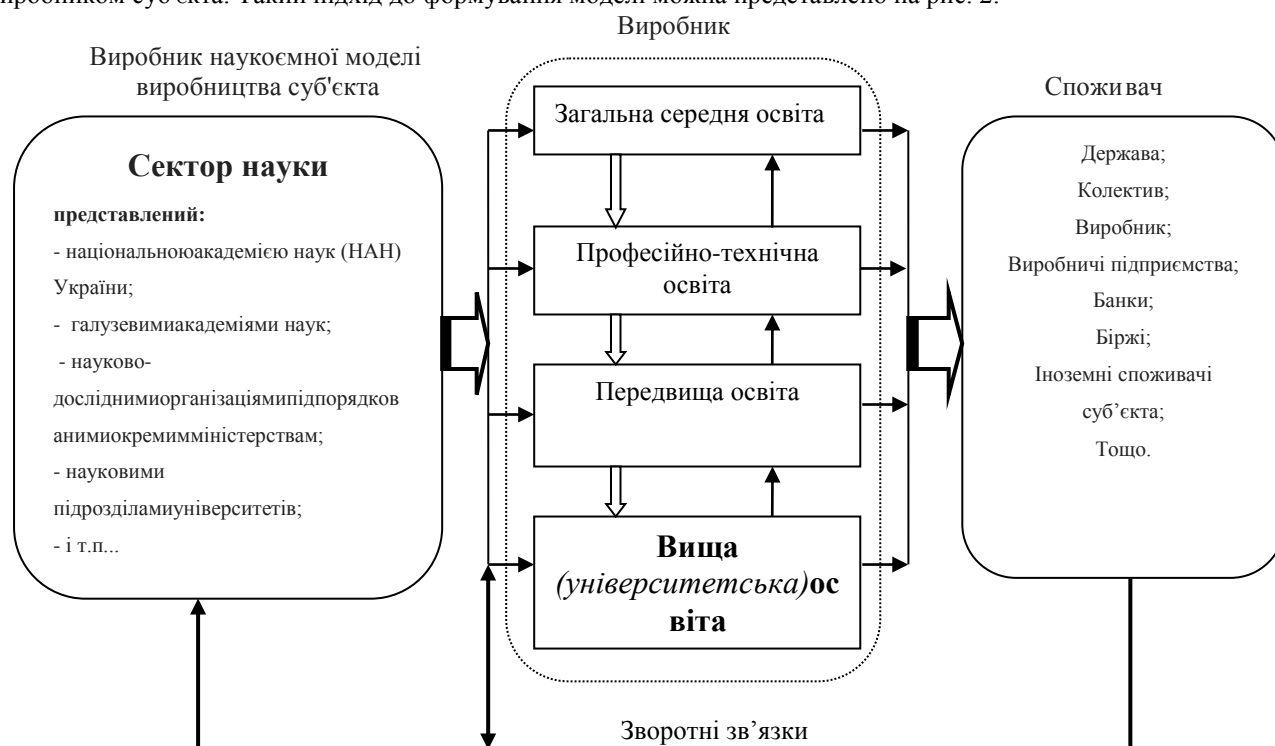

Рис. 2. Структура реалізації наукоємної моделі виробництва економічного суб'єкта

Таким чином можна наголошувати що роль сучасної вищої освіти як інстанції соціалізації винятково важлива і полягає в культивуванні певних цінностей та знань, мета яких, виробництво економічних суб'єктів тотожних вимогам суспільства. Отже, формування глобального простору освіти сьогодні ставить перед національною вищою освітою, складні проблемні питання щодо її місця і ролі в суспільстві. І найважливішим залишається які функції має виконувати оновлена та модернізована сучасна українська система вищої освіти, які наукоємні функції має реалізовувати для якісної підготовки і введення особистості в різноманітні сфери життєдіяльності суспільства, залучення його до суцільної системи, яку собою являє безпосередньо українське суспільство, як має виконувати місію приєднання індивідуума до цивілізації, як має визначати його вихідний соціальний статус щоб в ході виробничого процесу вироблення суб'єкта вони набували нової якості і перетворювались на продуктивну силу.

Література:

1. Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2005. – № 9. – С. 26–35.
2. Економічні системи : монографія. Т. 4 / [Б. М. Шевчик та ін. ; за ред. Г. І. Башнянина ; Львів. комерц. акад.]. - Львів :Ліга-прес, 2013. - 506 с.
3. Натрошвілі С. Ефективна інтеграція бізнесу, науки й освіти як умова зростання вартості компаній у постіндустріальній економіці // Проблеми науки. – 2012. – № 1. – С. 3–4.
4. Подольська Є. Освіта в контексті глобалізації: напрямки та механізми реалізації реформ в Україні / Є. Подольська // Вища школа. – 2007. – № 1. – С. 48–55.

КОЛЕВА Д.,
студентка Комратського
державного університету
Научний керівитель:
ПАРМАКЛИ Д.М.
д.э.н., профессор
(Республіка Молдова)

ПОКАЗАТЕЛИ РЕНТАБЕЛЬНОСТИ РЕАЛИЗОВАННОЙ ПРОДУКЦИИ И РЕНТАБЕЛЬНОСТИ ПРОДАЖ: ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ВЗАИМОСВЯЗЬ

Экономическая эффективность производства и реализации продукции отражает доходность и прибыльность. Как известно она измеряется такими обобщающими показателями как:

- *рентабельность реализованной продукции*

$$P = \frac{\Pi}{Z}, \text{ лей/лей} \quad (1)$$

- *рентабельность продаж*

$$P_{\Pi} = \frac{\Pi}{N}, \text{ лей/лей} \quad (2)$$

где: Π – прибыль от реализации продукции, лей;

Z – себестоимость продукции, лей;

N – объем реализованной продукции, лей.

Рентабельность реализованной продукции и рентабельность продаж показывают сколько предприятие получает прибыли соответственно на каждую единицу затрат и на 1 лей реализации.

К обобщающим показателям эффективности производства и реализации продукции относятся также *окупаемость затрат* (P_o) и *затратоемкость продукции* (Z_e) [1,с.228]:

$$P_o = \frac{N}{Z}, \text{ лей/лей} \quad (3)$$

$$Z_e = \frac{1}{P_o} = \frac{Z}{N}, \text{ лей/лей} \quad (4)$$

Окупаемость затрат показывает, сколько получено лей от реализации продукции в расчете на 1 лей затрат, затратоемкость продукции – наоборот, какой объем затрат несет предприятие в расчете на 1 лей произведенной и реализованной продукции.

При проведении экономических расчетов используются три формы показателей рентабельности, имеющие единый экономический смысл [2,с.176-177]:

уровень рентабельности

$$P = \frac{\Pi}{Z} \cdot 100, \%$$

рентабельность

$$P = \frac{\Pi}{Z}, \text{ лей/лей}$$

коэффициент рентабельности

$$P = \frac{\Pi}{Z}$$

В наших дальнейших исследованиях будем использовать показатель коэффициент рентабельности. Известно, что объем реализации (N) равен сумме затрат (Z) плюс прибыль (Π):

$$N = Z + \Pi \quad (5)$$

Тогда формулу 2 можно представить как $P_n = \frac{\Pi}{Z + \Pi}$.

Из формулы 1 следует, что $Z = \frac{\Pi}{P}$

Проведя несложные преобразования находим:

$$P_n = \frac{\Pi}{\frac{\Pi}{P} + \Pi} = \frac{1}{\frac{1}{P} + 1} = \frac{P}{1 + P}$$

Следовательно, взаимосвязь между рентабельностью продукции и рентабельностью продаж может быть представлена следующим выражением [3, с.119]:

$$P_n = \frac{P}{1 + P} \quad (6)$$

Из формулы 6 следует, что

$$P = \frac{P_n}{1 - P_n} \quad (7)$$

Рентабельность реализованной продукции и рентабельность продаж являются показателями экономической эффективности производства и реализации продукции. Они имеют единую экономическую сущность и, зная один из них, как видим, по формулам 6 и 7 легко определить второй показатель.

Взаимосвязь между показателями рентабельности продукции и рентабельностью продаж может быть представлена на графике (рис.1 и 2).

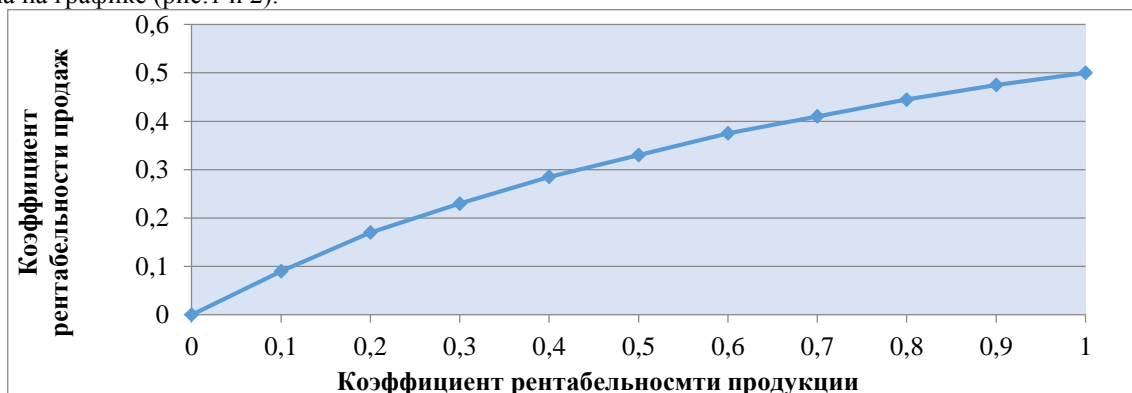

Рис.1. Влияние рентабельности продукции на рентабельность продаж

Источник: выполнено по данным формулы 6

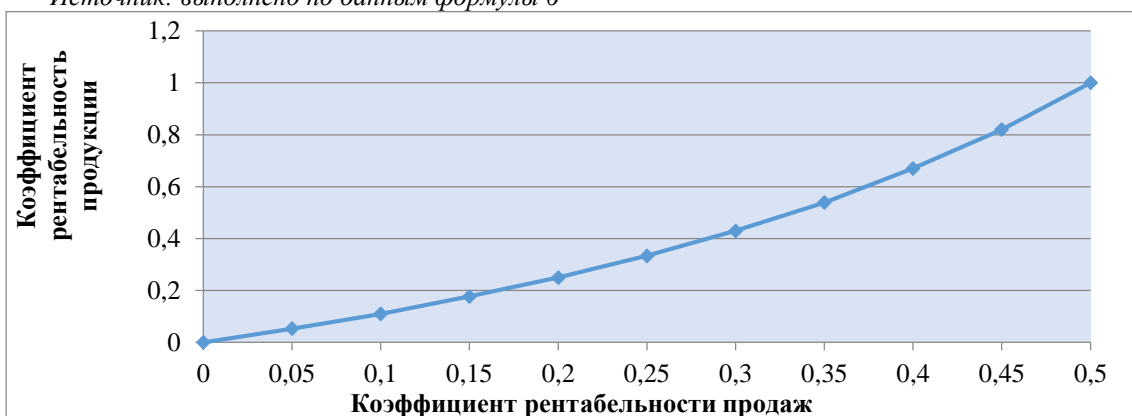

Рис.2. Влияние рентабельности продаж на рентабельность продукции

Источник: выполнено по данным формулы 7

Литература:

1. Адамов В.Е. и др. "Экономика и статистика фирм." Учебник/Под ред. проф. С.Д.Ильенковой. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 1998.- с.240.
2. Пармакли Д.М. "Методология научных исследований в экономике." Учебное пособие; - Cahul: Universitatea de Stat «B.P-Hasdeu», 2011. – с.257.
3. Пармакли Д.М. "Некоторые научно-методические аспекты эффективности производства сельскохозяйственной продукции." Вестник Алтайского государственного аграрного университета (Россия), № 4 (78), 2011.- с.118-123.

МЕЛЬНИКОВА К.М.,

студенка III курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»
Маріупольського державного університету
(Україна)

УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

В організаціях працюють різні люди. У відповідності з цим, вони по-різному сприймають ситуацію, в якій опиняються. Різниця в сприйнятті часто призводить до того, що люди не погоджуються один з одним. Ця незгода виникає тоді, коли ситуація дійсно носить конфліктний характер. Конфлікт визначається тим, що свідомо поведінка однієї зі сторін (особистість, група або організація в цілому) вступає в протиріччя з інтересами іншої сторони.

Під конфліктом розуміється зіткнення протилежно спрямованих тенденцій у психіці окремої людини, у взаємовідносинах людей, їх формальних і неформальних об'єднань, обумовлене розходженням поглядів, позицій, цілей. В організації конфлікт завжди виливається в певну поведінку, дії, що порушують інтереси інших. Конфлікт - це відсутність згоди між двома або більше сторонами.

Під час конфліктів змінюється система відносин і цінностей, сприймання реальності, відбувається різкий викид негативних емоцій. Його учасники виявляють підвищену підозріливість, нервозність, вдаються до невластивих собі дій. Зволікання з розв'язанням конфлікту, некваліфіковані дії керівництва щодо нейтралізації його можуть спричинити неврози, хворобливі стани, розлад стосунків між людьми.

Конфлікт виникає тільки там, де два чи більше суб'єктів не тільки усвідомлюють розбіжність інтересів, але й активно протидіють один одному. Об'єктивно наявна розбіжність цілей та інтересів, узятя сама по собі, так само, як і усвідомлення такої протилежності окремими індивідами (чи групами), ще не створюють реальних умов для розгортання конфлікту. Передумовою для розгортання конфлікту є створення в соціальній системі (виробничому колективі) потенціалу напруженості.

Для виникнення конфлікту необхідна наявність компонентів:

- Потенційної напруженості у даній конфліктній системі, викликаній наявним об'єктом конфлікту;
- Переходу потенційної напруженості в реальну та виникнення на цій основі конфліктної ситуації;
- Усвідомлення соціальними групами протилежності своїх інтересів і формування суб'єкта конфлікту;
- Створення інциденту для створення реальної конфліктної взаємодії.

Конфлікти на робочому місці, особливо невирішені і тривалі, загрожують не тільки економіці підприємства, але, що важливо, і здоров'ю, а то і життю співробітників.

У конфліктних ситуаціях, що виникають в процесі функціонування підприємства, директор виступає в якості, третьої сторони в процесі пошуку рішення проблеми. Керівник у силу соціального рангу, своїх обов'язків, прав і повноважень стосовно інших працівників є виразником лояльності (коректності, доброзичливості). Саме від нього залежить створення у колективі атмосфери, що сприяє свободі і повазі до особистості, прояву ініціативи, справедливій винагороді за роботу, запобіганню негативним наслідкам будь-яких конфліктів, особливо тих, що виникають на ґрунті невдоволення умовами праці і спілкування.

Практично у всіх конфліктних ситуаціях директор і адміністратори вибирають роль третейського судді, але має всього кілька варіантів вирішення проблеми, в залежності від її важливості для підприємства:

Придушення конфлікту шляхом залякування, накладання стягнень за розрядку обстановки в колективі і перешкоди виробничої діяльності, звільнення з роботи, якщо ця проблема не є настільки значущою для підприємства;

Знаходження компромісу в випадках, якщо ця проблема зачіпає безпосередньо підприємство, є життєво важливою для персоналу організації.

У всіх інших випадках, якщо причиною конфлікту є особиста неприязнь сторін, поведінкові причини, відносин, інформаційні причини, то в цих випадках конфлікт не виходить за рамки цього колективу і його керівника.

Директор і адміністратори не беруть на себе зайвих обов'язків по вирішенню конфліктів на підприємстві, в зв'язку з завантаженістю покладених на них зобов'язань і великою кількістю керованого персоналу. Роль третьої особи для них є неприйнятною так, як в цьому випадку проблема повинна вирішуватися з позитивним результатом для всіх опонентів. У разі виграшного результату тільки для однієї сторони, відразу ж виникають невдоволення іншої, презирство і особиста ненависть.

У підсумку можна зробити висновок про те, що директор і адміністратори не беруть участь у вирішенні конфліктів на підприємстві. І працівники, бажаючи не втратити своє робоче місце, намагаються взагалі не конфліктувати, так як на їх претензії мало хто відреагує, а якщо і відреагує, то тільки наказом на звільнення або позбавлення частини заробітної плати. Адже як тільки, вважає директор, вдовольниш скаргу одного, відразу ж піднімається ряд претензій від інших, чий проблеми вони відразу не в змозі вирішити.

Підприємство втрачає час на вирішення конфліктів, з'ясування причин, в результаті зменшується продуктивність працівників, погіршується морально-психологічний клімат, ускладнюються процеси партнерського співробітництва, падає престиж підприємства. Все це веде до наростання незадоволеності працею, діями адміністрації, і як наслідок результат виражається на всьому підприємстві - зменшення прибутку, витрачаються сили на пошук нових шляхів збуту, що веде до простоювання виробництва і в результаті скорочення кількості персоналу.

Скарги працівників на умови виробництва всього підприємства, виявляють для керівництва недоліки підприємства, в цьому можна побачити позитивні сторони конфлікту:

- виявлення невирішених проблем і стимулювання роботи;
- виявлення недоліків в умовах і охорони праці.

При ефективному вирішенні конфліктів, використанні можливостей, що відкрилися модернізації, можна говорити про позитивний вплив конфлікту на ефективність функціонування підприємства. Конфлікт має властивість об'єднувати людей, що мають однакові позиції, що надає взаємодії співробітників більшої динамічності, посилення узгодженості груп, функціонального і соціального партнерства, що також в кінцевому підсумку виражається в зміні продуктивності, поліпшенні морально-психологічного клімату, підвищенні довіри до підприємства в цілому, це сприяє утриманню висококваліфікованих фахівців на робочих місцях.

Основа успіху будь-якої колективної діяльності - це відношення співпраці і взаємодопомоги в протиположності конфлікту.

Література:

1. Реферат: Управление конфликтами -БОЛЬШАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.Ozn.ru/referaty_po_menedzhmentu/referat_upravlenie_konfliktami.html, свободный. – Загл. с экрана.
2. Управление конфликтами [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://helpiks.org/9-22818.html>, свободный. – Загл. с экрана.
3. Управление конфликтами в организации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.hr-director.ru/article/66831-qqq-17-m8-upravlenie-konfliktami-v-organizatsii>, свободный. – Загл. с экрана.
4. Управління конфліктами в організації [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://revolution.allbest.ru/management/00272903_0.html, свободный. – Загл. с экрана.

PEREPADYA F.L.,

c. e. s., docent of management department of
Mariupol state university
(Ukraine)

MANAGEMENT OF HUMAN RESOURCES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN CONDITIONS OF GLOBAL INTEGRATION PROCESSES

Ukraine's industry today is experiencing difficult times to overcome economic challenges, ensure competitiveness and introduce a process of modernizing its own production systems. The current requirements of the global industry market are to create the preconditions for a full range of measures in the technical and managerial spheres of operational activity. Human resources management is an obvious integral part of the depended process and is primarily intended to accumulate efforts to utilize human potential in industry, increase productivity and ensure a high level of professional training, which is essential for the successful competition of domestic enterprises in the global market.

The concept of human resources management implies a change in the management model for industrial enterprises, which will increase the efficiency of the implementation of their human potential, the creation of completely new social and labor conditions of human activity, ensuring the growth of initiative and leadership decisions in the communicative relations. Trends in the activity of enterprises of domestic industry allow us to state the gradual growth of internal training programs, providing by most enterprises their own personnel trainings programs and the development of methodological approaches to the practical realization of human potential concept.

Today, the approaches used in human resource management in industry are based on common world standards and principles. Among the other priorities for the management of human resources in industry most prevalent should be noted:

- creation of conditions for the professional development of employees should be based on the principles of self-development and self-control. A modern worker should become an initiative, striving for knowledge person who sees in his professional development the way to the success of the whole enterprise in general. The development of an employee cannot be managerial issues only of the enterprise, but becomes an integral part of his professional requirements and responsibilities;

- effective human resources quality control systems at all stages of the operational process management, beginning with the training of employees, their planned and ongoing training, and ending with reversible feedback assessment quality system;

- a special issue arising in the current conditions of the industrial enterprises - the formation of professional competencies of workers, ensuring their maximum impact on the workplace, creating the right conditions for the full realization of human potential in conditions of continuous improvement of their professional skills;

- strategic approach to training personnel of enterprises, which is expressed in the implementation of long-term, open, integrated human resources development programs, formed on the basis of corporate policy and strategic priorities of the enterprise;

- world standards for organization and management of human resources, continuous improvement of internal elements of the current management model and harmonious combination of technical and social spheres of the production process, ensuring the quality control of the use of productive resources and observance of the democratic principles of working competition and individual professional development.

Among the most pressing problems for modern industrial enterprises are the issues of ensuring labor productivity at the level of world standards, technological re-equipment of production systems, ensuring the achievement of proper product quality standards and reducing its cost. In the field of human resources management, the most important is the consolidation and development of personnel that meet modern requirements, able to perform mobile activities efficiently and productively, without the need for total control and resolution of the problems of the staff. The solution of tactical tasks without the presence of a strategic concept of human resources management at the enterprise becomes impossible due to the need to form a business career, the preparation of generations of managers in the system of production relations of a particular enterprise. The higher effectiveness of internally trained personnel has been scientifically proved.

Nowadays, in the activity of the majority of industrial enterprises, it is possible to observe manifestations of modern concepts of human resources management, which are to create conditions for the development of production potential and increase of competitiveness. The most successful example among domestic enterprises can be the bits of the system of internal training and development of personnel "Azovstal Iron & Steel Works" PJSC, "Zaporizstal" JSC, Dneprospsststal PJSC. Among the main achievements of these enterprises in the field of human capital management is the introduction of modern international standards ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001 and LLC "Technical and management services" to the requirements of international standards ISO 50001. Among others, one of the most priority directions of the integrated systems management development at the enterprises remains to ensure safe working conditions of the personnel, minimizing the impact on the environment, protecting the health of the population living in the region. The Metinvest Holding Group also expanded problem-oriented training for engineers and technical staff, such as "Schools for Experts", where workshops dedicated to learning from specific production incidents are devised and implemented. Also it was unveiled additional programs to improve the skills and qualifications of ourtrainers.

A successful example of implementing the social standards of domestic industrial enterprises proves that the industry has already embarked on a new open model of human resources management that can create the right conditions for increasing the competitiveness of production and overcoming the crisis. Human resources can be considered as a multidimensional qualitative state of the labor potential of the recipient formed by the state, enterprise or its environment conditions on the basis of natural or physiological, mental, psycho-motor and other data. The higher the quality of human resources, the more opportunities the enterprise receives from its use in production activities and strengthening its own market positions. However, for modern domestic practice, the issue of human resources management in industry is a rather painful problem due to the occurrence of the crisis phenomena and being a long and hard way to transition from commonly administrative to a socially oriented model of industrial enterprises management systems that this process badly needs.

References:

1. Corine B. Integrating strategic human capital and strategic human resource management / B. Corine, R. Eckardt, D. P. Lepak, P. Boselie. — Journal The International Journal of Human Resource Management, 2017.
2. Burton-Jones A. The Oxford handbook of Human capital / A. Burton-Jones, J.-S. Spender. — Oxford University press, 2011. — P.32-36.
3. Official site of "Zaporizstal" JSC [Electronic resource] — Access mode: <http://www.zaporizhstal.com/en/>
4. Annual Report and Accounts 2016. Metinvest Holding [Electronic resource] — Access mode: <https://www.metinvestholding.com/en>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Підвищення національної конкурентоспроможності сьогодні є вкрай актуальним питанням. Національна конкурентоспроможність – «це здатність країни за умови вільних та прозорих ринкових відносин виробляти товари і послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, і одночасно підтримувати та підвищувати протягом тривалого часу реальні доходи свого населення».

Конкурентоспроможність національної економіки характеризують з позицій таких підходів:

- ресурсного (наявність обсяг та якість ресурсів країни таких, як: капітал для інвестування, кваліфікація людських ресурсів, наявність природних ресурсів, економіко-географічне положення країни, технології);
- факторного (темпи зростання національної економіки, що впливає на місце країни на світових ринках);
- рейтингового (відображення стану економіки за допомогою макроекономічних показників, а саме експортний потенціал, рівень цін, рівень життя, валові інвестиції та ін.). [1]

Для визначення конкурентоспроможності країн світу використовують індекс глобальної конкурентоспроможності. За опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 (The Global Competitiveness Index), Україна посіла 85-е місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79-у позицію).

Згідно з рейтингом країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності Україна погіршила свої позиції у 7 з 12 основних показників. Найбільше нами втрачено (мінус 17 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці», по 9 пунктів втрачено за показниками, що характеризують розвиток фінансового ринку країни та охорону здоров'я і початкову освіту.

За деякими позиціями країна «очолює» списки з кінця, зокрема, за міцністю банків нам другий рік поспіль присвоєно останнє місце серед оцінюваних країн світу, з поміж 138 країн за регулюванням фондових бірж ми отримали передостаннє місце; за інфляційними змінами – 136, за якістю доріг – 134. [4]

Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складні податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників. [3]

Найгірше становище склалося в Україні з вирішенням неплатоспроможності (стягнення боргів), захистом прав інвестора, виконанням договірних зобов'язань, доступністю електроенергії і отриманням дозволу на будівництво.

У сучасних умовах кожне підприємство зацікавлене в забезпеченні конкурентних переваг за рахунок технологічного рівня виробництва продукції, а тому самостійно намагається забезпечувати динамічний його розвиток. Однак самостійно підтримувати необхідні темпи розвитку технологій більшість українських підприємств не в змозі з наступних причин:

- розрив між технологічним станом розвинених країн світу та України (окрім окремих галузей: літакобудування, суднобудування, космічні технології) є досить істотним, оскільки економіка держави, яка після розвалу СРСР дещо пододала кризові явища, знаходиться в ролі "наздоганяючої" і не має достатніх інвестиційних ресурсів, а "технологічну прірву" складно подолати навіть фінансово забезпеченій системі.
- збитковість підприємств. Самостійно забезпечити достатній рівень фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) окремо взяте підприємство не в змозі.
- більшість українських підприємств знаходяться на етапі структурної перебудови та пошуку шляхів підвищення продуктивності виробництва і поліпшення конкурентоспроможності продукції.
- підприємство є складовою частиною системи коопераційних зв'язків, а отже, не одне, а вже ряд підприємств технологічного ланцюга потребують забезпечення та узгодження інноваційного розвитку.
- конкурувати з іноземними підприємствами за умов отримання ними різноманітної допомоги з боку держави фактично неможливо - необхідна чітка стратегія ліквідації відставання в інноваційній сфері. Роль держави в розвинутих країнах світу полягає у використанні цілого ряду форм стимулювання розвитку виробництва, експорту, інноваційної діяльності. Наразі для мінімізації присутності іноземних конкурентів на внутрішньому ринку потрібна політика протекціонізму.
- існує об'єктивна проблема спрямування ринкового механізму розвитку на інноваційний шлях. Зважаючи на той факт, що ринкові відносини в Україні перебувають у стадії становлення, виникає

необхідність налагодження системи відбору ефективних інноваційних проектів відповідно до загальнонаціональної стратегії. [2]

Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки в Україні, передбачають:

- енергоефективні та ресурсозберігаючі технології в промисловості і агропромисловому комплексі;
- охорону довкілля та раціональне природокористування;
- новітні біотехнології;
- нові комп'ютерні засоби і технології інформатизації суспільства;
- нові речовини і матеріали.

Принципи ефективної інноваційно-інвестиційної політики держави:

- принцип системності - передбачає розробку і забезпечення реалізації механізмів активізації одночасно інноваційної та інвестиційної діяльності.
- принцип наступності - активізація інноваційної та інвестиційної діяльності повинна відбуватись з урахуванням перспектив розвитку галузевої структури економіки.
- принцип ефективності - регламентує необхідність здійснення заходів державної підтримки підприємницьких структур лише за умови досягнення позитивного економічного ефекту.
- принцип пріоритетності - передбачає ранжування інноваційних проектів за критерієм перспективності та прибутковості при включенні їх до програм державної фінансової підтримки.
- принцип наукової обґрунтованості - формування інноваційно-інвестиційної системи є процесом довготривалим, а відтак будь-які заходи, що реалізує держава, повинні бути науково обґрунтованими та прорахованими на перспективу.
- принцип інтегрованості - передбачає визначення та виробництво тих інноваційних продуктів, з якими є ймовірність освоєння якщо не ринків, то "ніш" збуту, де є мінімальна конкуренція і відносно високий потенціал вітчизняного інноваційно-інвестиційного комплексу.
- в сьогоденні умовах інноваційно-інвестиційна політика держави повинна бути спрямована на поступове формування дієздатного інноваційно-інвестиційного комплексу, розширення його меж на все більше число галузей господарства України. Складність реалізації інноваційно-інвестиційної політики держави полягає в тому, що швидких та узгоджених змін потребують фактично усі механізми державного управління інноваційно-інвестиційним комплексом. [5]

Таким чином, для стабільності національної конкурентоспроможності економіки України слід удосконалювати та розвивати взаємодію всіх суб'єктів господарювання на засадах освітнього, наукового та інноваційного потенціалів. Головними перешкодами на шляху забезпечення конкурентоспроможності української економіки в глобалізованому середовищі є вузькість внутрішнього ринку, фіскальна спрямованість податкової політики, відсутність стимулів інноваційно-інвестиційної діяльності, тінізація економіки, поширення корупції, недієздатність системи державного управління в царині забезпечення та захисту конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників. Конкурентні переваги значною мірою здобуваються шляхом отримання пільг, дотацій із державного бюджету, за рахунок дешевої робочої сили, прямого чи прихованого субсидування галузей, отримання тінювих прибутків, експлуатації вичерпуваних природних та екологічних ресурсів.

Література:

1. Жаліла Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації./ Я.А. Жаліла К.-НІСД, 2005.- 134 с.
2. Кінзерський Ю., Паламарчук Г. Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні./ Ю. Кінзерський, Г. Паламарчук // Економіка України. – 2006. – № 8. – С. 19–29.
3. Лук'яненко Д.Г., Поручника А.М. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку./ Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручника [Монографія]-К.:КНЕУ, 2006. - 752 с.
4. Попова В. Конкурентоспроможність економіки України: джерела формування та соціальні наслідки / В. Попова // Економіка України - № 5.-2007 - С.35-42.
5. Індекс глобальної конкурентоспроможності. : [Електронний ресурс]: Звіт «The Global Competitiveness Report 2016–2017» - [Режим доступу]: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-5>

МАРКЕТИНГОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВНЗ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Сьогоденний стан освітнього простору України не дозволяє триматися вищим навчальним закладам (далі – ВНЗ) осторонь від конкурентних умов господарювання. Закони ринкової економіки здійснюють значущий вплив на діяльність освітніх установ, що змушує їх працювати в жорстких умовах конкуренції, що спонукають до постійного пошуку якісно нових інструментів та методів завоювання ринку освітніх послуг. Для того, щоб робота ВНЗ була ефективною і соціально значущою, організація в першу чергу має адаптуватись до змін маркетингового середовища, а в другу – заволодіти таким положенням на ринку освітніх послуг, щоб впливати на нього та диктувати свої правила. Саме конкурентоспроможність відображає рівень влади ВНЗ на ринку освітніх послуг. Здобуття першості в освітній галузі реалізується шляхом використання існуючих ресурсів у повному обсязі, і головне, пошуком наявних, але невитрачених запасів матеріальних та нематеріальних активів. На нашу думку, основним фактором збереження отриманих позицій в умовах конкурентного ринкового середовища є маркетинговий потенціал.

Вивченням категорії маркетингового потенціалу займаються такі українські науковці Л.В. Балабанова, О.А. Олесюк, О.П. Костенко, Р. В. Мажинський, Т.О. Адеєва, та ін. Метою тез є обґрунтування важливості використання та виділення у повсякденній діяльності маркетингового потенціалу ВНЗ з ціллю збільшення рівня конкурентоспроможності освітньої галузі України.

Глобалізація та мінливість є характеристикою сучасних ринкових відносин. З огляду на це, набуває актуальності питання використання маркетингу в освітній галузі України, не дивлячись на те, що більша частина освітнього простору, на даний момент часу, є некомерційною. Впровадження маркетингу у діяльність ВНЗ дозволяє оволодіти актуальною інформацією про стан ринкового середовища, і головне, передбачати можливі зміни в потребах цільових аудиторій. Такі дані дозволяють ввести в дію механізм застосування наявних ресурсів, тобто забезпечити використання різних видів потенціалу організації. Кожен вид потенціалу дозволяє досягнути певної групи цілей ВНЗ. Так, маркетинговий потенціал забезпечує виконання функцій маркетингу, та спрямування ресурсів на досягнення саме маркетингових цілей. Досягнуті маркетингові цілі та реалізована маркетингова стратегія, в свою чергу, є запорукою престижності та конкурентоспроможності освітнього закладу.

Маркетинговий потенціал є універсальним засобом підвищення рівня конкурентоспроможності для всіх видів підприємств. Його використання дозволяє акумулювати наявні ресурси з метою забезпечення адаптивності ВНЗ до мінливих ринкових умов, та за короткий проміжок часу оперативно вирішувати завдання маркетингового напрямку діяльності.

На даний момент часу, сутність категорії «маркетинговий потенціал» є багатоаспектною та багатогранною, що не дозволяє надати одне загальне її визначення. Найбільш повне, на нашу думку, у науковій літературі зустрічається поняття запропоноване Р.В. Мажинським [1]. Під маркетинговим потенціалом підприємства автор розуміє здатність маркетингової системи підприємства забезпечити його постійну конкурентоспроможність на основі якісного управління, стратегічного планування та контролю за поведінкою товару, конкурентів та споживачів; планування та проведення ефективних маркетингових заходів у сфері дослідження попиту, товарної, цінової, комунікативної та збутової політики; ефективного використання людського капіталу, матеріальних та нематеріальних активів підприємства.

Маркетинговий потенціал є невід'ємною складовою частиною загального потенціалу підприємства. Його доцільно розглядати у вузькому і широкому змісті. У вузькому змісті комплексний маркетинговий потенціал являє собою сукупний потенціал маркетингових ресурсів і сукупний потенціал маркетингових зусиль підприємства, ефективне використання якого забезпечить досягнення корпоративних цілей. У широкому змісті маркетинговий потенціал – це декомпозиція маркетингових ресурсів і маркетингових зусиль на окремі потенціали [2, ст. 5]. Так, маркетинговий потенціал є важелем, що приводить в дію усі активи освітньої установи, запускає механізми управління, організації та контролю за всіма напрямками діяльності з метою досягнення поставлених задач та місії організації.

Таким чином, під маркетинговим потенціалом ми розуміємо сукупність притаманних характеристик та властивостей освітньої установи, що визначають тенденції її розвитку в конкретних умовах, з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів, та можливості і межі використання наявних маркетингових ресурсів, що дозволяють стабілізувати та підвищувати конкурентну позицію ВНЗ.

В сучасних умовах господарювання маркетинговий потенціал є стратегічно важливим вектором розвитку. Саме завдяки йому реалізується можливість виходу ВНЗ України на зовнішні ринки. Маркетинговий потенціал дозволяє створити підґрунтя для отримання конкурентних переваг у ринкових умовах. Він стає фундаментальною основою діяльності освітнього закладу, що регламентує протікання всіх процесів функціонування ВНЗ. З метою підвищення конкурентоспроможності освітньої галузі України та виходу ВНЗ на

зовнішні ринки доцільно запровадити якісне управління маркетинговим потенціалом у ВНЗ України, та його абсолютне використання.

Література:

1. Мажинський Р. В. Маркетинговий потенціал підприємства / Р. В. Мажинський // Торгівля і ринок України : тематичний збірник наукових праць з проблем торгівлі і громадського харчування. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2003. – Вип. 13, т. II. – С. 196-203.

2. Балабанова Л.В. Управління маркетинговим потенціалом підприємства: Навч. посібник/ – К: Професіонал, 2006 – 288с.

БАГЛЮК Ю.Б.,
к.е.н., доцент ДонНУ імені Василя Стуса
СУБОТІНА В.В.,
студентка II курсу
ДонНУ ім. Василя Стуса
(Україна)

АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ PEST

Ключові слова: PEST – аналіз, макросередовище, моніторинг, середовище, фактори.

Актуальність аналізу полягає у виявленні й оцінці впливу факторів макросередовища на результати поточної й майбутньої діяльності підприємства.

Дослідження впливу зовнішнього середовища за допомогою PEST – аналізу розглядається в роботах таких авторів як Б. Братаніч, С. Вознюк, С. Захаренков, Е. Королькова, Н. Литвинова, І. Мороз, Т. Оболенська, О. Панкрухин, Е. Подшибякина, П. Третяков, М. Туберозова, Н. Шарай, В. Шереметова.

Об'єктом дослідження є: зовнішні фактори, що впливають на корпорацію «Оболонь».

PEST – аналіз відображує зміни макросередовища за чотирма вузловими напрямками. Він виявляє тенденції, події, невідконтрольні підприємству, але які здійснюють вплив на прийняття стратегічних рішень. PEST - це абревіатура чотирьох англійських слів, які характеризують чотири групи факторів: P – Political and legal - політико-правові, E - Economic - економічні, S – Socio-cultural - соціокультурні, T - Technological forces - технологічні фактори.

Алгоритм проведення PEST-аналізу наступний:

- * Виділяються основні групи факторів макросередовища;
- * По кожній груповій складовій макросередовища визначають конкретні фактори їх впливу на підприємство;
- * Визначають можливий прояв окремих факторів впливу на підприємство в стратегічному періоді;
- * В залежності від можливого прояву впливу факторів макросередовища на підприємстві в стратегічному періоді їх позиціонують як можливості або загрози.

Таблиця 1

Матриця PEST – аналізу корпорації «Оболонь»

Політичне середовище	Соціальне середовище
1.Зміни в законодавстві. Збільшення Верховною Радою України збору на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства з 1% до 1,5% від обсягу реалізації алкогольних напоїв і пива, тому підприємство збільшує ціну на свою продукцію. 2.Збільшення ставки податків, яке також призводить до встановлення високих цін на товари. 3.5%-ий акцизний збір з реалізації пива у роздрібних торгових мережах. Як наслідок на 18% падіння ринку пива в Україні у 2016 році.	1.«Оболонь» - один із найбільших роботодавців у харчовій промисловості України. У 2015 році «Оболонь» у трійці Топ-20 найбільших працедавців. 2.Минулого року корпорація «Оболонь» розпочала співпрацю з волонтерами, військовими частинами та шпиталями. 3.Зміни в базових цінностях призвело до збільшення споживання квасу і сидру і зменшило споживання пива на 14%.
Економічне середовище	Технологічне середовище
1.У корпорації «Оболонь» зменшились продажі на 12% у зв'язку з появою нових підприємств на ринку. 2.Стрімке зростання сегмента імпортного преміального пива, тому кількість конкурентів збільшилась на 53%. 3.Зростання цін на хміль і солод на 20%. Це сприяє збільшенню цін на продукцію корпорації.	1.На підприємстві у Києві встановили найбільшу лінію розливу, яка розливає 100000 пляшок за годину, це призводить до реалізації 11 млн гектолітрів пива на рік. 2.Вдосконалення технології. Відбувається перехід від пастеризованого до живого пива. 3.На підприємстві у Фастові 4 фільтраційні установки забезпечують високу якість 950 гектолітрів пива на годину.

Таким чином, зростання сегменту імпортного пива, зростання конкуренції майже не впливає на діяльність корпорації «Оболонь», тому що за роки свого існування вони завоювали велику частку українського

ринку. Такий фактор, як «Зростання цін на хміль» викликає збільшення ціни продукції корпорації, що можна розглядати як загрозу, оскільки є ризик втрати частини споживачів. Соціальне середовище показує, що люди довіряють цьому підприємству, адже «Оболонь» ввійшов у Топ-20 найбільших роботодавців України. У технологічному середовищі зазначено, що вдосконалення технологій, встановлення найбільшої лінії розливу та фільтрів приведе до збільшення виробленої продукції, а отже до збільшення прибутку.

Література:

1. PEST – аналіз, порядок його проведення - <http://buklib.net/books/36596/>
2. Усі дані по підприємству - http://report.obolon.ua/ua/economics/efficient_activity/

SHABURISHVILI SH.,

Doctor of Economics, Associate Professor
Ivane Javakhoshvili Tbilisi State University
(Georgia)

NEW TECHNOLOGICAL FOUNDATIONS OF A COMPANY

In the age of globalization the fate and future of a company and its competitiveness in the market depends on its ability to be included into the new innovation contours of the world economy (Meskhia I, Shaburishvili Sh., 2015). The impact of innovations on business processes and final outcomes of production is one of the pressing issues in economic development (Kadagishvili L., 2016). In modern global business management success can't be achieved without application and proper management of up-to-date technologies. As a result, in recent years, scientists pay special interest to the importance of technology and scientific and technological progress in economic development (Shaburishvili S, Chania M, 2017). In our opinion, this is caused by the global e-commerce boom beginning in the 1990s and the idea dominating in current economic thinking that scientific and technological advancement increase in productivity is one of the key factors in improving competitiveness of a company and welfare of a society.

Since 2001 European Commission has been conducting the research Innobarometer, which aims at studying the role of innovations in the European Business. The results of the last one published in 2015 look as follows:

- Almost three quarters of EU companies have introduced innovations since January 2012 (72%) – an increase of six percentage points since the last survey in 2014. More than four in ten (45%) have introduced new or significantly improved services, 42% new or significantly improved goods, 38% new or significantly improved organizational methods, 36% new or improved marketing strategies and 32% new or significantly improved processes.
- For most companies, innovative goods or services accounted for up to one quarter of turnover in 2014 (63%), while 18% say these innovations accounted for over one quarter of turnover.
- More than one in five companies (22%) have invested more than 5% of turnover on the acquisition of machines, equipment, software or licenses.
- Companies investing in innovation are most likely to have invested in machines, equipment, software or licenses (70%), in training (64%), in company reputation and branding (59%) and in organization or business process improvements (53%) (Innobarometer, 2015).

The accepted wisdom is that innovators entirely depend on “good luck” in their innovative activities, because the chances of complete loss and huge success are almost equal while implementing innovations. The economists W. Chan Kim and Renee Mauborgne have studied the problem for ten years and explored 200 innovation implementation cases (Kim & Mauborgne, 2000). In their work “Profitable Business Idea” they distinguish 4 essential economic prerequisites of commercially viable business idea. These prerequisites are integrated into “commercially viable business idea” index, which can be applied by innovators:

1. Benefit: whether new goods and services attract consumers;
2. Strategic calculation of prices: What price strategy is applied by a firm in order to attract mass consumer?
3. Business model: How profitably can a firm realize new idea? Are the innovators capable to accomplish certain tasks?
4. Determining the possibility of expected difficulties.

We can distinguish three main stages in innovators' foreign economic activities:

At the first stage, companies export final products. That is the export of technological and other novelties in an indirect way. Naturally, science intensive export requires huge investments in research and development. Despite this, it is regarded as the most profitable activity. Besides the company's competitiveness, science and technological potential of the home country, labor skills, employment and national income as a whole increase.

At the second stage, companies start producing innovative products via FDI. It enables innovators to save transport costs, use cheap foreign labor and materials and seize a new segment of the foreign market. It is useful for the recipient, too, because FDI is an additional source of income, which helps to accelerate technological progress of a country.

At the third stage, technologies are sold abroad. As a rule, technology does not have a special innovative value for the exporter any more, although there are segments of the world market, where it can bring some profit. For example, those technologies which are already obsolete in developed countries, may have considerable value from the novelty viewpoint and be commercially viable abroad (Daniels, Radenbaugh, & Sullivan, 2013)

Firms operating in high technology sectors attach particular importance to the time needed to adapt consumer with the novelty. According to this parameter, the following segments can be distinguished:

1. Innovators (about 2,5% of the market) are ready to take risk and try goods first. Although their number is moderately small, they manage to persuade more passive consumers;
2. Early followers (13,5%) are first to imitate innovators and play the role of leaders, whose view is important for adaptation to new product markets;
3. Early majority (34%) are very careful to purchase new products and don't often take leaders' positions.
4. Late majority (34%) are skeptical about innovations and adapt novelties only under certain economic and social conditions (Doyle, 2002).

When exporting innovative products companies should be focused on the first two segments, which are small in number, but make an important influence on formation of consumer attitude towards the novelty. Positioning, pricing, distribution and stimulation strategies should respond to the peculiarities of the very market segments.

In summary, continuous and progressive technological changes based on scientific-technical revolution have become common under modern globalization processes. The strategies and methods which are applied by business to reach and maintain competitiveness in the world market defines the prospects of innovative development of a company.

References:

1. Daniels J., Radenbaugh L., and D Sullivan., International Business: Environments and Operations, 14th Ed. Pearson Prentice Hall, 2013
2. Doyle, P. Marketing Management and Strategy. Financial Times/Prentice Hall, 2002
3. Innobarometer. The Innovation Trends at EU Enterprises . European Commission, <http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/innobarometer/> (seen. 2017.06.12), 2015
4. Kadagishvili L., "Development Prospects for Transit Potential of Georgia." US-China L. Rev., 2016, 513-521
5. Kim, W.C., Mauborgne R., "Knowing a Winning Business Idea When You See One." Harvard Business Review, 2000: <https://hbr.org/2000/09/knowning-a-winning-business-idea-when-you-see-one> (seen 2017.02.15)
6. Meskhia I., Shaburishvili Sh., "Basics of Researche of the Technological Environment of Business." Zeszyty Naukowe UNIWERSYTETU PRZYRODNICZO-HUMANISTYCZNEGO w SIEDLCACH, Seria: Administracja i Zarządzanie, 2015: 117-124.
7. Shaburishvili S, Chania M. "Global Innovation Trends and Georgia." European Journal of Economics and Business Studies, Nr. 1 (May-Aug 2017), p. 94-99

**СЕКЦІЯ
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ
ПРОЦЕСІВ**

БАРАННИКОВА А.П.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Екологія»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ОЦІНКА ТЕХНОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ УРБОЕКОСИСТЕМИ

Антропогенне навантаження сьогодення вражає своїми масштабами тиску на навколишнє середовище. Діяльність людини все більше проникає у глибини довкілля та спричиняє цим негативний вплив та зміни у навколишньому середовищі. У результаті такої діяльності у природному середовищі концентрується велика кількість речовин, які мають прямий вплив на живі організми екосистем та людину в цілому. Сьогодні дослідження стану навколишнього середовища, створення контролю за забрудненнями та спостереження за реакцією на них живих організмів є однією з найважливіших та актуальних проблем сьогодення, оскільки саме стан довкілля є одним із основних факторів формування безпечних та стійких умов існування людства, а формування безпечного середовища, в свою чергу, є однією з головних цілей сталого розвитку.

Пріоритетним напрямом в екологічних дослідженнях є здійснення завчасної оцінки стану середовища, що дає можливість враховувати комплексну дію чинників урботехногенного походження та організувати відповідні заходи, направлені на зменшення антропогенного впливу на середовище [1].

Одним з методів, який дає змогу фіксувати зміни середовища під впливом негативних факторів, є метод біоіндикації. Біоіндикація сьогодні є оптимальним та таким, що активно розвивається, методом оцінки стану природного середовища [2]. Біоіндикація забруднень засновується на вивченні різноманітних біологічних, фізіологічних, анатомічних та інших відхилень у розвитку організмів, а також їх спільнот, які виникають під дією зовнішніх факторів. Вона включає низку відносно простих, маловитратних та інформативних методів оцінки екологічного стану навколишнього середовища, основаних на вивченні реакцій організмів, які спостерігаються у відповідь на антропогенний вплив. Збереження оптимальних умов для життєдіяльності людини можливе тільки при забезпеченні природного режиму існування усїєї біоти і біосфери в цілому. У зв'язку з цим зростає роль біоіндикаційних досліджень при вирішенні питань охорони природи та раціонального природокористування на екосистемному рівні [3].

Рослини відіграють велике значення у біоіндикаційних дослідженнях. Спостереження за реакцією рослинних організмів на забруднення навколишнього середовища лежить у основі фітоіндикації навколишнього середовища. Цей метод поширений у наукових роботах, присвячених оцінці стану довкілля. Такий висновок був зроблений у ході аналізу літературних джерел, присвячених даному питанню.

Оцінка рівня забруднення території проводиться різними методами фітоіндикації. Оцінка стану середовища може бути виконана за допомогою фітогеохімічного та дендрогеохімічного (по вмісту хімічних елементів річних кільцях деревини) методів. Ці методи дозволяють виявити пріоритетні забруднювачі міських територій на основі коефіцієнтів концентрації – відношення вмісту елемента в рослинах на досліджуваній території до вмісту елемента в рослинах фону. Можуть бути виявлені основні забруднювачі довкілля та виділені рівні антропогенного навантаження в різних районах досліджуваної території [4].

Фітомоніторинг за станом природного середовища проводять також за допомогою методу фітоіндикації за наявністю некрозів та усихання хвої. Цей метод базується на особливості хвойних дерев, суть якої полягає у найбільшій їх чутливості до антропогенного впливу. Ця чутливість проявляється у зменшенні тривалості життя хвоїнок, відмиранні пагонів та появі некрозів (відмирання тканини). Цей метод проводиться візуально, оцінюючи стан хвойного дерева та порівнюючи отриманий результат з відповідною шкалою.

Метод фітоіндикації антропогенного впливу за шкалою крайових некрозів листя – базується на вивченні крайових некрозів (омертвінні) листя та дозволяє дати оцінку антропогенній напруженості досліджуваної території. Аналіз проводиться візуально, визначається стан листя, виявляються жовті плями, крайові хлорози та некрози, повністю пожовтіле листя. Враховується відсоткове відношення ураженого листя та робиться відповідний висновок на основі отриманих результатів про рівень забруднення навколишнього середовища.

Поширеним серед біоіндикаційних методів є метод ліхеноіндикації, який базується на спостереженні за розповсюдженням та чисельністю лишайників на стовбурих деревах. Лишайники є дуже чутливими до наявності у повітрі сульфур (IV) оксиду, який виділяється при згорянні палива теплових двигунів. Всі лишайники гинуть при середній концентрації цього газу 0,5 мг/м³. Малі концентрації сірчистого газу призводять до змін у зовнішній структурі лишайників. Існує пряма залежність від стану забруднення навколишнього середовища та скороченням чисельності лишайників. Лишайники чутливі не лише до

сірчистого газу, а й до інших газів, особливо оксидів азоту та продуктів неповного згорання метану, що забруднюють повітря у результаті викидів автомобільного транспорту [5].

Одним із найбільш поширених є оцінка стабільності розвитку організму за величиною флюктуючої асиметрії листової пластини. У основі лежить методика під назвою «Здоров'я середовища: методика оцінювання», у основі якої лежить розроблена вченими А. В. Яблоковим та В. М. Захаровим теорія «стабільності розвитку». Вченими було доведено, що стресові дії різного типу викликають в живих організмах зміни гомеостазу (стабільності) розвитку, які піддаються оцінці відповідно до порушень морфогенетичних процесів. Головними показниками таких змін є показники флюктуючої асиметрії – не спрямованих відмінностей між правою та лівою сторонами різних морфологічних структур, що володіють білатеральною асиметрією. Це відбувається в результаті помилок в ході розвитку організму. Рівень асиметрії мінімальний за нормальних умов, але зростає при будь-якій стресовій дії, що і приводить до її збільшення [6].

Рослини відіграють велике значення у індикації стану навколишнього середовища, оскільки за реакцією живих організмів можна виявити навантаження на середовище простим та недорогим за вартістю способом. Саме рослинні організми індикаторних видів є чутливими до деяких забруднювачів та несуть у собі інформацію про вплив різних антропогенних факторів, що дає змогу проводити спостереження за їх реакцією та дозволяє розробляти попереджувальні заходи з метою запобігання посилення дії негативних факторів та змін у навколишньому середовищі. Такі дії сприятимуть формуванню безпечного навколишнього середовища, що є однією з пріоритетних цілей формування сталого розвитку суспільства.

Література:

1. Морозова Т. В. Комплексна біоіндикаційна оцінка екологічного стану слабоурбанізованих селітебних територій Чернівецької області: автореф. дис. ... канд. біол. наук: 03.00.16 / Т. В. Морозова. – Чернівці, 2004. – 25 с.
2. Іванікіна Т. В. Актуальність біоіндикації рослин в умовах техногенного забруднення / Т. В. Іванікіна // Вісник АмГУ. – 2010. – с. 81–83.
3. Опекунова М. Г. Біоіндикація забруднень: навч. посіб. / М. Г. Опекунова. – СПб.: Вид-во С.-Петербур. ун-ту, 2004. – 266 с.
4. Глебов В. В. Можливості біомоніторингу в оцінці екологічного стану екосистем столичного мегаполісу / В. В. Глебов, А. А. Кірічук // Світ науки, культури, освіти. – 2014. –Т. 48, № 5. – с. 339-341.
5. Методи біоіндикації навколишнього середовища: методич. посіб. для практич. занять і самостійної роботи / укл. Г. П. Андрейко. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 30 с.
6. Здоров'я середовища: методика оцінювання. / В. М. Захаров, А. С. Баранов, В. І. Борисов, А. В. Валецький, Н. Г. Кряжева, С. К. Чистякова, А. Т. Чубінішвілі. – М.: Центр екологічної політики Росії, 2000. — 68 с.

БУГАЙ А.А.,

учениця 9 класу спеціалізованої школи
I-III ступеней №5 г. Мариуполь
(Україна)

ЗЕЛЁНАЯ ЭКОНОМИКА

Мировое сообщество сегодня уделяет большое внимание защите окружающей природной среде, этому свидетельствует «Концепция устойчивого развития», которая была подписана в 1992 году в Рио-де-Жанейро. В путях реализации данной концепции обязательным условием является снижение энергоёмкости, ресурсоёмкости и материалоёмкости современного производства. В виду этого, сегодня производство современной высокотехнологичной продукции должно ориентироваться на снижение выбросов в окружающую среду.

На сегодня современная экономика должна основываться на экологически чистом производстве, которое является основой зелёной экономики.

Загрязнения окружающей природной среды в Украине является очень большой проблемой. На данный момент присутствуют такие проблемы : 1) проблема загрязнения водных ресурсов;2) загрязнение воздуха;3)сокращение животного и растительного мира ;4) проблема мусора и бытовых отходов. Исходя из этого, мы можем прийти к выводу, что следует внедрять процессы экологизации . Также в этой проблеме нельзя забыть и о «зелёной» экономике .

Зелёная экономика – это экономика, которая поддерживает гармонию взаимодействия между людьми и природой, пытаясь удовлетворить потребности обоих одновременно. От решения перехода к «зелёной» экономике все сектора общества только выиграют.

Одним из наиболее перспективных направлений инвестиций в зелёной экономике является внедрение альтернативных источников энергии. Также уменьшение потребления энергии, воды, отходов, использования земли. Например: в электроэнергетике применение новых технологий позволяет снизить в 5-10 раз потребление

электроэнергии ; утепление зданий современными теплоизоляционными материалами позволяет значительно снизить количество гигакалорий на отопление ; переработка отходов.

Литература:

1. ru.wikipedia.org/wiki/Зелёная_экономика
2. ru.wikipedia.org/wiki/Декларация_Рио-де-Жанейро_по_окружающей_среде_и_развитию

ДОРОГАНЬ Т.П.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Екологія»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ВПЛИВ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА СТАН ТА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ ЛЮДИНИ

До погодно-метеорологічних факторів належать температура повітря, атмосферний тиск, вологість повітря, хмарність, опади, вітер, а також електричний стан атмосфери.

Сучасне уявлення про вплив погоди на організм людини ґрунтується на принципах єдності організму і середовища.

Реакції людини на дію погодно-метеорологічних факторів розглядають як частину загальної проблеми взаємодії зовнішнього середовища й організму. Вони відбивають природні періодичні процеси. Іншими словами, вони є проявами узгодженості біологічних ритмів людини зі змінами природних факторів.

Погодні умови викликають зовнішньо зумовлені – екзогенні реакції організму. Їх називають екзогенними біоритмами, тобто такими, що залежать від зовнішнього середовища, на протигагу біоритмам, які генеруються самим організмом. В основі дії на людину погодно-метеорологічних факторів полягають рефлекторні реакції на термічні, механічні й осмотичні подразники.

Ступінь реагування на зміни погоди залежить від характеру та сили подразника, стану центральної нервової системи і передусім активності правої півкулі головного мозку. Першими, хто реагує на дію погодно-метеорологічних факторів на організм є: шкіра і слизові оболонки, що межують із зовнішнім середовищем; верхні дихальні шляхи і легені; система аналізаторів. У разі значної інтенсивності впливу може відбуватися подразнення м'язів і внутрішніх органів.

Головними метеорологічними причинами, що сприяють розвитку негативних реакцій організму, є:

- 1) швидка та контрастна зміна погодно-метеорологічних факторів;
- 2) проходження фронтів, утворення циклона або антициклона;
- 3) зміни геліофізичних факторів (збурення на Сонці, зміни атмосферної електрики та ін.)

На зміну погодних умов люди реагують по-різному. Здоровий організм за рахунок запасу резервних можливостей своєчасно перебудовує свої внутрішні процеси відповідно до інших умов зовнішнього середовища. Активізуються усі гомеостатичні системи: підсилюється імунний захист, покращуються обмінні процеси; відповідно перебудовуються нервові реакції й ендокринна система; зберігається або навіть підвищується працездатність. Суб'єктивно всі ці явища сприймаються здоровою людиною як покращення самопочуття, підвищення настрою. При цьому може виникнути деяка ейфорія, благодущність, переоцінка власних можливостей.

Зовсім інша реакція на зміни погодних факторів у людей виснажених, зі зменшеними адаптивними резервами. У цю групу входять перевтомлені, ослаблені і хворі люди. В дні, що характеризуються змінами одного чи кількох із вказаних факторів, у них погіршуються стан енергетики, імунного захисту, серцево-судинної, травної, вивідної систем, органів дихання, уповільнюються реакції центральної нервової системи, знижується працездатність. Організм починає втрачати здатність швидко пристосувати свої внутрішні реакції до нових умов навколишнього середовища, що проявляється у погіршенні самопочуття, головному болю, задишці, гіпертонічних кризах та інших негативних реакціях.

За результатами психофізіологічних досліджень у період гравітаційних збурень було виявлено, що критичні ситуації призводять до появи психоемоційної напруги у 89,4% перевтомлених та таких, що мають різні відхилення у стані здоров'я людей. У цих людей швидкість реакції на зміну ситуації зменшується від норми на 6–7%. У здорових людей у критичні дні швидкість реакції на інші обставини підвищується на 3–8%, але при цьому підвищується на 5–9% кількість помилок. Суб'єктивно здорові люди в критичні дні часто зазнають покращення настрою, переоцінюють свої можливості.

Вивчення розумової працездатності здорових людей при різних типах погоди засвідчило про вплив погодно-метеорологічних факторів на процеси мислення, короткочасної пам'яті, латентний період зоровомоторних реакцій, психоемоційний стан. Показники ефективності розумової діяльності корелюють зі змінами погодно-метеорологічних факторів і змінюються відповідно до особливостей вищої нервової діяльності особистості[1].

В осіб із високим рівнем нейротизму при несприятливій погоді покращуються процеси мислення і короткочасної зорової пам'яті, спостерігається переважання стурбованих та депресивних станів, знижується увага.

Кількість помилкових реакцій у осіб з низьким нейротизмом не залежить від погодно-метеорологічних умов. У перевтомлених людей у дні кризових погодних ситуацій відбуваються зрушення в бік негативних емоцій:

- 1) приходить відчуття тривоги;
- 2) різко погіршується настрій;
- 3) виникає безсоння;
- 4) стан дискомфорту;
- 5) психічна напруга;
- 6) невдоволеність;
- 7) підвищена дратівливість, яка призводить до безпричинних конфліктних
- 8) ситуацій;
- 9) страх перед уявними небезпеками.

Наприклад, встановлено, що існує тісний зв'язок між смертністю, народжуваністю та сонячною активністю. З виникненням плям на Сонці у людей псується настрій, знижується працездатність, порушується ритм життя. У цей період реєструють підвищення загострень хронічних хвороб, насамперед серцево-судинної системи та ЦНС, дорожнього травматизму. Відомо, що короткі хвилі ультрафіолетового випромінювання Сонця згубно впливають на живий організм, вони поглинаються нуклеїновими кислотами, що призводить до генетичних мутацій, водночас збільшується кількість злоякісних утворень -- раку, саркоми, лейкозу. З кліматичними чинниками, а саме: температурою, вологістю, вітрами, погодою і т.п., тісно пов'язані функціональні стани та захисті реакції організму, а також мотивація поведінки, що в свою чергу, може призвести до виникнення низки захворювань, в тому числі і психічних розладів,

З'ясовано, що погода по-різному впливає на людей із однаковими захворюваннями, наприклад, деякі хворі на астму вважають, що на них повітря пустелі справляє дивовижний вплив, тоді як іншим воно не приносить полегшення, а причини таких розходжень до цього часу нез'ясовані. Інколи дуже важко визначити, яким чином погода впливає на поведінку та психологічний стан людини, проте такий вплив, безперечно, існує: наприклад, позитивні відчуття з настанням перших теплих сонячних днів навесні після довгої холодної зими. Водночас, найвищий показник смертності внаслідок захворювань реєструється взимку. Більша частина захворювань, особливо це стосується хвороб легень, припадає на зиму, Взимку збільшується кількість простудних захворювань і випадків грипу; в окремі роки грип набуває характеру епідемій. Метеорологічні чинники, що сприяють захворюванню на грип, точно не відомі. Деякі фахівці вважають, що розвиток цієї хвороби найбільш ймовірний за умови відносної вологості менше ніж 50% і слабких вітрів. Вони припускають, що низькі температури сприятливі для виживання і поширення вірусу[2].

Метеорологічні умови мають значний вплив на здоров'я людини, зі змінною погодних умов – це проявляється в першу чергу погіршенням самопочуття. Але, кожен організм на змінну погоду реагує по – різному, де у кого навіть покращується стан здоров'я. Вплив метеорологічних умов також, може залежати і від пори року.

Література:

1. Вплив погодно-метеорологічних факторів на стан і працездатність людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studopedia.org/9-206621.html>
2. Діагностика та прогнозування метеорологічних умов забруднення повітря в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://otherreferats.allbest.ru/geography/00592334.html>

ЛІСНА А.С.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Екологія»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА РІВНІ УНІВЕРСИТЕТУ

Повноцінна реалізація концепції сталого розвитку нерозривно пов'язана з відповідним її забезпеченням на різних рівнях управління, елементи якого повинні передбачати повну взаємну узгодженість для максимізації отримання корисного результату управління складовими соціо-еколого-економічного розвитку.

25 вересня 2015 року 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку одноставно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку, що містить 17 цілей, яких світ має досягнути до 2030 року[1]. У цьому переліку є одна з актуальних цілей - зробити міста та інші поселення зручними, безпечними, стійкими та екологічно дружніми. Сталий розвиток охоплює не тільки міста, а й його

структурні одиниці - вищі навчальні заклади, які в умовах глобалізації перетворюють свій устрій на енергоефективний.

Університети, що стурбовані станом навколишнього середовища та впливу антропогенної діяльності на неї, впроваджують екологічний проект GreenCampus (Зелений університет). Цей проект ґрунтується на принципах стратегії сталого розвитку, тобто університети впроваджували і продовжують підтримку таких ініціатив, як енергозбереження, раціональне використання водних ресурсів (питної води), управління та поводження з твердими побутовими відходами (роздільний збір та вторинне використання відходів), озеленення зон відпочинку в навчальному закладі та навколо нього, введення електронного документообігу, розробка екологічної інфраструктури. Університети стають прикладом для забезпечення сталого розвитку на більш високих рівнях урбоекосистем.

Початковим етапом в цьому проекті є управління та поводження з побутовими відходами. Сюди входить сортування відходів за морфологічним складом та їх передача до спеціалізованих компаній, що займаються переробкою відходів для вторинного використання в життєдіяльності соціуму. В провідних закордонних і українських університетах вже налагоджена система «нуль відходів», тобто сортування відходів до стану, коли частина побутових відходів продається компаніям-переробникам, а друга – на звалище (полігон твердих побутових відходів). У відсотковому співвідношенні на полігон відправляється найменше від загального вмісту. Кожний університет розробив свою систему управління та поводження з твердими побутовими відходами, але між закордонними та українськими університетами є спільна риса – послідовність впровадження сортування побутових відходів, де побічною позитивною дією є екологічна свідомість студентів та співробітників вищих навчальних закладів [2].

У 2014 році студентка Аріанна Москоне з університету Массачусетса – Амхерст, розробила програму на базі наукових проектів «нуль відходів» - «Wastenot, wantnot: a student manual to create zero waste college campuses». Програма орієнтується на «Десять кроків до нуля відходів» доктора Пола Коннетта, автора книги «The Zero Waste Solution». Існує десять етапів щодо позитивного впровадження сортування побутових відходів, але вони є лише основою, котру можна модифікувати під свій університет. Перший етап - розподіл джерел – визначення місць для відходів, щоб не створювати звалищ на території гуртожитку чи навчальних корпусів. Другий - колекція «від дверей до дверей» - публічне розміщення відходів; використання різнокольорових контейнерів для роздільного збору відходів, при цьому в цей етап входить навчання студентів та співробітників розуміти куди і які відходи викидати. Третій етап характеризується компостуванням – це не важливий етап, але при можливості виділення території на систему знезараження органічних побутових відходів дуже дійсний. Четвертий – переробка, де укладаються угоди з компаніями, що будуть забирати відсортовані побутові відходи для переробки. П'ятий етап - повторне використання і ремонт, куди входить використання тих речей, що ще можна використовувати, якщо оновити їх зовнішній вигляд або просто відремонтувати (одяг, техніка, деревинні вироби та ін.). Шостий - ініціативи щодо скорочення відходів – розробка програм та проектів при наукових дослідженнях кафедр. Сьомий етап - економічні стимули – не одразу та й не у кожної людини, що навчається чи працює в університеті з'явиться бажання займатися сортуванням відходів. Тому потрібний економічний стимул, щоб зацікавити кожного в університеті. Восьмий - дослідження «нуль відходів» - ведення статистики впровадження та стану системи сортування в університеті. Дев'ятий етап – це попит на більш ефективний дизайн – через деякий час існування сортування відходів в закладі можливе вдосконалення кольору контейнерів, флаєрів.

Заключний десятий етап передбачає повагу – це етап узагальнення – екологічна свідомість студентів та співробітників, виховання бережливого ставлення до навколишнього середовища та підвищення статусу університету серед інших закладів[3].

Концепція сталого розвитку університету, зокрема Зеленого університету передбачає стратегічну організацію комплексу дій по її реалізації. На основі досвіду закордонних та українських університетів можливо впровадити систему роздільного сортування побутових відходів з метою посилення зацікавленості студентів, структурних підрозділів та співробітників університету у раціональному використанні матеріальних ресурсів, підтриманні належного стану приміщень та території, у тому числі за рахунок своєчасного збору та вивезення утильсировини (макулатура, металобрухт, скло, пластик тощо).

У систему роздільного сортування побутових відходів повинно входити:

1. укладання договору з компаніями, що спеціалізуються по закупці відсортованих побутових відходів, які підходять для переробки та використання як вторинної сировини (макулатура, пластикові пляшки, метал, скло);
2. розміщення контейнерів для кожного виду побутових відходів: жовтий – метал, скло, полімери; зелений – органічні речовини (адже у кожної людини зелений колір асоціюється з рослинами, їжею); синій – папір; сірий – змішані відходи, ті, що не йдуть на переробку.;
3. з метою ефективного роздільного збирання побутових відходів необхідно розпочинати проведення агітаційної роботи (етап інформування: ознайомлення студентів та співробітників з впливом побутових відходів на довкілля та схемою роздільного збирання відходів; етап переконання: передбачає формування в аудиторії власної позитивної думки про необхідність свідомої участі в роздільному збиранні відходів, також слід вести постійне інформування через засоби масової інформації про проведення

експерименту і його позитивні сторони; етап нагадування: застосовується вже при сталій системі роздільного збирання побутових відходів і ставить своєю метою нагадування про необхідність його виконання);

4. підготовка організаторських заходів - встановити пункти прийому утильсировини у кожному корпусі, передбачивши при цьому місце для її зберігання, наявність важелів тощо; ввести на зазначених пунктах прийому відповідні журнали реєстрації; визначити працівників відповідальних за прийом та облік утильсировини з укладанням договорів матеріальної відповідальності та виданням відповідного наказу; крім організації щоденної роботи зазначених пунктів передбачати окремі дні (не рідше одного разу на місяць) прийому утильсировини «виїзним пунктом» у місця, які наближені до відповідних структурних підрозділів (гуртожиток, навчальні корпуси); затверджувати відповідний графік, який своєчасно оприлюднювати; проводити реєстрацію обсягів утильсировини при прийомі та вивезенні безпосередньо зі структурних підрозділів (за умови великої ваги, габаритів) до спеціалізованих підприємств з якими університетом укладені відповідні договори, проводити в журналах реєстрації на підставі актів прийому-продажу.

Існуюча практика поводження з твердими побутовими відходами не забезпечує захист населення і навколишнього природного середовища від їх шкідливого впливу. Ця ситуація характерна нині практично для усіх населених пунктів України і становить загальнодержавну проблему, необхідність вирішення якої відповідає основним принципам державної політики у сфері поводження з відходами, сформульованим у Законі України «Про відходи» щодо забезпечення нормальної життєдіяльності населення, належного рівня санітарного очищення населених пунктів, охорони довкілля та ресурсозбереження. Проблема може бути вирішена лише за практичного досвіду, який може надати університет на своєму прикладі. Ідея системи роздільного сортування побутових відходів є одним з перших кроків до сталого розвитку вищого навчального закладу – екологічність, енергоефективність та технологічність. Впровадження системи буде практичною моделлю для впровадження управління та поводження з твердими побутовими відходами на рівні інших навчальних закладів, міста, регіону та країни.

Література

1. Прокопенко О. В. Устойчивое развитие предприятия, региона, общества: инновационные подходы к обеспечению // О. В. Прокопенко. – П.: Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium. - 2014. – 474 с.
2. USAID Ukraine Programme. Project «Energy efficient university campuses», 2010-2011. Green Campus: Partnership to Advance Energy Efficiency at U.S., Ukraine Universities [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ase.org/resources/green-campus-partnership-advance-energy-efficiency-us-ukraine-universities>
3. Arianna Moscone Wastenot, wantnot: a student manual to create zero waste college campuses [Електронний ресурс]: // University of Massachusetts. – 2014. - Режим доступу: http://scholarworks.umass.edu/sustainableumass_studentshowcase

МАКОГОН Ю.В.,

д.э.н., профессор, профессор кафедры
экономики и международных экономических отношений
Мариупольского государственного университета,
заслуженный деятель науки и техники Украины
(Украина)

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ И ИННОВАЦИИ В СФЕРЕ ЭНЕРГЕТИКИ В УКРАИНЕ

Среди мировых проблем в последние годы одной из важнейших является энергетическая проблема. Для сбалансированного экономического развития человечества не хватает 5-6 кратного количества энергии по отношению к ныне производимой (рис. 1). Особенно это актуально для старопромышленных регионов, экономика которых во многом зависит от импорта энергоносителей. К таким регионам, кроме Украины, мы относим и старопромышленные регионы стран ЕС – Бельгии, Германии, Франции, Польши, Чехии, Словакии, Румынии. Проблема энергоэффективности для них была и есть одной из насущных.

Для решения проблемы энергообеспечения и энергосбережения предприятий в старопромышленных регионах [4] следует еще раз обратить внимание на проблему согласованности действий всех заинтересованных сторон.

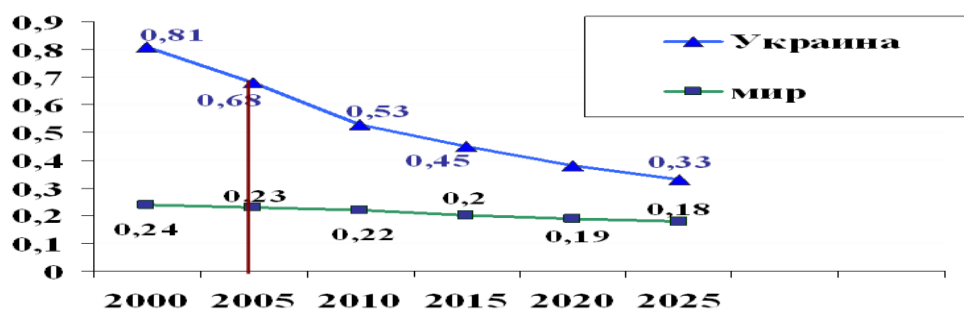

Рис. 1. Энергоемкость ВВП в Украине и мире (т у.т./1000 долл.) [1]

Данные топливно-энергетических балансов большинства индустриальных регионов стран ЕС показывают, что новые и альтернативные источники энергии пока еще не могут составить достойной конкуренции традиционным топливно-энергетическим ресурсам (ТЭР). В настоящее время в мире до 70% энергии вырабатывается из углеводородов: нефти, газа и угля. Однако, есть страны, которые удовлетворяют свои потребности в ТЭР не за счет увеличения импорта нефти и газа, а за счет использования других альтернативных ресурсов (Япония, Германия, США). При очень низких объемах запасов нефти, газа и угля они имеют высокие объемы использования атомной энергии, гидроэнергии и новых возобновляемых источников энергии.[10] Сравнение структуры потребления энергоресурсов в Украине с соответствующими структурами энергопотребления мира, ЕС и США приведено в табл. 1.

Таблица 1

**Использование основных топливно-энергетических ресурсов
в Украине и мире**

№	Показатели	Мир в целом	Украина	Страны ЕС	США
1.	Природный газ	21,1	39,5	24,5	23
2.	Нефть	33,1	11,8	36,6	38,9
3.	Уголь	27	28	15,7	23,7
4.	Уран	5,8	18	13,5	9,3
5.	ВИЭ	12,8	2,7	9,0	5,1

Источник: [5; 8-10]

Основные выводы, которые можно сделать из этого сравнения такие, что в Украине неоправданно высокая доля природного газа в энергетическом балансе (почти в 2 раза выше, чем в мире и в странах ЕС). Наравне с этим, в Украине неоправданно низкая доля ВИЭ (в 4 раза ниже, чем в мире, и в 3 раза ниже, чем в странах ЕС) [1].

Для решения проблем энергообеспечения и энергосбережения в Украине есть ряд путей, таких как: повышение потенциальных возможностей разведки, добычи и переработки нефти и газа, включая «сланцевый»; диверсификация импорта энергоносителей; максимальное использование вторичных энергоресурсов; повышение эффективности использования альтернативных источников энергии путем внедрения инноваций. Наибольшего внимания заслуживают два последних пути, так как первый путь хоть и перспективный, но очень затратный, а со вторым нужно быть очень осторожным, так как импорт всегда означает зависимость от другого государства.[4]

Необходимость развития возобновляемой энергетики продиктована также намерениями Украины интегрироваться в ЕС. Минимальный показатель для возобновляемой энергетики в общем энергобалансе европейских стран и стран-претендентов на вступление в ЕС составляет 12%. Кроме того, Украина также располагает богатыми потенциальными возможностями использования альтернативных энергетических ресурсов, таких как солнце, ветер, торф, отходы древесины, угольные шламы, биоотходы, биогаз и др. Но из-за отсутствия достаточного финансирования уровень использования альтернативных энергоресурсов в пересчете на 1000 жителей в Украине примерно в 100 раз ниже, чем в странах ЕС.[4]

Согласно «Концепции развития топливно-энергетического комплекса Украины на 2006-2030 гг.» предусматривается увеличение объема производства тепловой энергии за счёт термотрансформаторов, тепловых насосов и аккумуляционных электронагревателей с 1,7 млн.Гкал/год в 2005 г. до 180 млн. Гкал/год в 2030 г., т.е. больше, чем в 100 раз. Сейчас в Украине создание и внедрение ТНУ базируется в основном на энтузиазме исполнителей [2].

Технико-экономические расчеты показывают, что затраты топлива в системах теплоснабжения на базе ТНУ для объектов ЖКХ могут быть уменьшены по сравнению с крупными отопительными котельными в 1,2-

1,8 раз, по сравнению с мелкими котельными и индивидуальными теплогенераторами в 2-2,6 раза и по сравнению с электронагревателями в 3-3,6 раза. Срок окупаемости капиталовложений в ТНУ обычно составляет от 2 до 5 лет. Применение ТНУ, кроме того, позволяет снизить выбросы CO₂, по сравнению с традиционными системами теплоснабжения в 2-5 раз, в зависимости от вида замещаемого органического топлива [6].

Получение энергии из биомассы (древесных и сельскохозяйственных отходов, соломы, навоза, органической части твердых бытовых отходов) является одной из наиболее динамично развивающихся отраслей во многих странах мира. Этому способствуют такие ее свойства, как большой энергетический потенциал и возобновляемый характер. Согласно оптимистическому прогнозу общий потенциал биомассы, доступный для энергетического использования в Украине, составляет 17,6 млн. т у.т., вероятный прогноз дает 10,6 млн. т у.т. В обоих случаях основную часть потенциала составляют отходы сельского хозяйства (солома, стебли, лузга и т.п.). Биомасса (без доли, используемой другими секторами экономики) может обеспечить 5,3-8,8% общей потребности Украины в первичной энергии (с учетом различных оценок энергетического потенциала биомассы) [3].

Приоритетного развития в Украине требуют технологии прямого сжигания древесины, в первую очередь для производства теплоты и технологического пара. Технологии сжигания соломы также являются очень перспективными для Украины. Но широкое распространение этих технологий требует решения ряда вопросов организации сбора, прессования тюков, транспортировки и хранения соломы. Крупные биогазовые установки также играют важную роль в концепции. Их широкое внедрение возможно на свинофермах с поголовьем более 5 тыс., фермах крупного рогатого скота (КРС) с поголовьем более 600 голов, птицефабриках и предприятиях пищевой промышленности.

Развитие биоэнергетических технологий уменьшит зависимость Украины от импортируемых энергоносителей, повысит ее энергетическую безопасность за счет организации энергоснабжения на базе местных возобновляемых ресурсов, создаст значительное количество новых рабочих мест (преимущественно в сельских районах), внесет большой вклад в улучшение экологической ситуации.[7]

В Украине образуется ежегодно около 2,6 млрд. м³ отходов, в их числе твердых бытовых отходов (ТБО) – 30 млн. т. Определенный энергетический потенциал, для теплоснабжения можно получить сжиганием бытовых отходов. Особенностью установки, которая сжигает ТБО, являются постоянные затраты сжигаемого топлива, так как количество ТБО постоянное на протяжении всего года и мало изменяется в зависимости от сезона. Это вызовет необходимость использования установки, которая сжигает ТБО в виде базового источника тепла, в соединении с пиковой водонагревательной котельной или, как источник для покрытия потребностей технологического теплопотребления. Удельные тепловые параметры при этом следующие – усредненная теплотворная способность ТБО лежит в пределах 1000-1200 ккал/кг [6].

В странах ЕС, как и в большинстве других стран мира, для стимулирования производства ВИЭ, как правило, применяется 4 основных экономических механизма:

1. Рыночные, а часто даже сверхрыночные, завышенные за счет дополнительного налога, стоимости традиционных энергоресурсов (природного газа, нефтепродуктов, угля).

2. Специальные повышенные тарифы на выработку электроэнергии из возобновляемых источников – так называемые «зеленые тарифы».

3. Субсидирование конечному потребителю от 20 до 40% общей стоимости покупки энергосберегающего оборудования и оборудования для производства энергии из ВИЭ.

4. Государственные программы по использованию ВИЭ.[5]

Украина имеет огромный потенциал практически всех видов ВИЭ. При желании в ближайшие десятилетия можно решить вопросы электро- и теплоснабжения страны за счет энергии солнца, ветра, биоэнергетических отходов, тепла земли и гидроэнергетических ресурсов.

Литература:

1. «Золотое дно» нетрадиційного газу / Спеціальний звіт журналу The Economist. - 14 липня 2012, С. 4-5.
2. Украина 2012. Общие положения и рекомендации. Общая энергетическая политика // Международное энергетичне агентство. – 2012. – 38 с.
3. Обзор энергии биомассы. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://re.buildingefficiency.info/renewable-energy-technologies/biomass-energy-overview>
4. Макогон Ю. В.. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций [Электронный ресурс] / Ю. В. Макогон, В. П. Шевченко. – Режим доступа: http://vuzlib.com.ua/articles/book/18944-Problemy_razvitiya_vneshneekonomicheskikh_svyazey_i_privlecheniya_inostrannykh_investitsiy
5. Гелетуха Г. Відновлювана енергетика в Україні: стимули і бар'єри [Электронный ресурс]/ Гелетуха Г. // Українська енергетика. – Режим доступу: <http://ua-energy.org/post/14674>
6. Анализ перспектив использования тепловых насосов в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.insolar.com.ua/library/articles/analiz/>
7. Мировой энергетический рынок [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=537973>

8. EU energy and transport in figures, 2010. Statistical Pocketbook, European Commission [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/energy/>
9. Renewables Information 2010, IEA. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iea.org/>
10. Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

ПАРАМОНОВА І.С.,
студентка ОС «Магістр»
спеціальності «Екологія»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ІНДЕКСІВ ПОСУШЛИВОСТІ

Питання глобального потепління є одним з ключових екологічних проблем, коло якого ведуться постійні дискусії, будуються гіпотези та прогнози, а також генеруються різноманітні шляхи вирішення проблеми. Проте факт залишається фактом, і відповідно до Заяви Всесвітньої метеорологічної організації про стан глобального клімату, глобальні температури потепління продовжують відповідати тенденції збільшення на 0,1-0,2°C за десятиріччя. В 2016 році було відмічено нове рекордне значення температури, приблизно на 1,1°C, що перевищило значення доіндустріального періоду і на 0,06°C – попереднє максимальне значення, зафіксоване в 2015 році [1]. Отже концепція сталого розвитку, що передбачає контроль над зміною клімату, поки що не досягла гармонії в соціальній, економічній та екологічній сферах. Актуальність обраної теми полягає в тому, щоб надати пріоритетного значення кліматичним показникам, які мають тісні причинно-наслідкові зв'язки з всіма складовими сталого розвитку.

Одним з несприятливих метеорологічних явищ, викликаних підвищенням температури повітря, яке довготривало та деструктивно впливає на екологічні системи та порушує людську життєдіяльність є посуха. Більш схильні до посух території степової зони, що характерно і для України, яка завдяки сприятливому поєднанню помірного клімату з родючими ґрунтами є однією з основних землеробських країн в Європі. Останнім часом, через вплив крупномасштабних циркуляційних систем, клімат змінюється та виникають довготривалі періоди дефіциту вологи, в результаті чого формуються посухи та суховії. Наслідки посух коштують набагато більше від інших небезпечних явищ, тому що впливають на різні сектори людської діяльності. Збиток, який вони приносять з собою перевищує 20% від загального. У випадках, коли це явище триває протягом сезону чи довший відрізок часу, недостатня кількість опадів не здатна задовольняти потреби людини в виробничій галузі та в взаємодії з навколишнім середовищем. Тому на явище посухи звертають пильну увагу не лише такі спеціалісти, як метеорологи та кліматологи, але й багато інших дослідників та практиків, чия діяльність пов'язана з землею, сільським і лісовим господарством, гідроенергетикою, пожежами, медициною, службами надзвичайних ситуацій та катастроф.

Посуха – це комплексне явище, для оцінки якого застосовується широке коло методик та розрахунків. Для того, щоб вирішити проблему її прогнозування, необхідно встановити закономірності та особливості її виникнення, а також зв'язку з антропогенною діяльністю. Важливо визначити, якими методами можна оцінити феномен посухи для території нашої країни, щоб досягти максимальної правильності та отримати справедливий розрахунок зміни продуктивності сільськогосподарських культур.

На формування посух різної інтенсивності та тривалості впливає взаємодія багатьох механізмів. Проте початковим показником є саме циркуляційні фактори, безпосередньо це встановлення антициклонів з характерною малохмарною погодою без опадів. В результаті підвищеного випаровування через високий рівень інсоляції та сухість повітря запаси ґрунтової вологи виснажуються. Зменшується потрапляння води в кореневу систему рослин, витрата вологи перевантажує її вбирання з ґрунту, зменшується водонасиченість тканин, порушуються нормальні умови фотосинтезу рослин. Метеорологічне явище посухи дуже складне і відбувається в різних широтах земної кулі зі своїми особливостями. Над територією Східно-Європейської рівнини посухи загалом формуються при трьох варіантах циркуляційних умов. Перше це арктичне вторгнення, яке сформувалося за холодним фронтом атлантичного циклону, поширюючись на західну, центральну частину Східно-Європейської рівнини. В теплий час року виникає меридіональна полоса підвищеного тиску, що з'єднує арктичний антициклон з Азорським. Посуха формується на шляху руху арктичного повітря, проте локалізується частіше в південних регіонах. Другий шлях полягає в арктичних вторгненнях, що прямують на Атлантичний океан та Західну Європу, від яких формується потужний відріг Азорського антициклонів, що поширюється на схід до півдня Західного Сибіру та створює такі умови для розвитку масштабної посухи, від якої Україна зазнає великих збитків. Останній варіант формування посух відноситься до руйнування Азорського антициклонів або полоси високого тиску над сходом європейської частини Росії та кількох антициклонів, що залишилися та виступають в ролі осередків посух на території європейської частини Росії чи території України [2].

На даному етапі питанню виявлення причин утворення посух та встановленню механізмів зв'язку надається різноплановий підхід та ставиться питання, які умови найбільше провокують поширення та

повторюваність посух. Серед них новим науковим надбанням стали роботи з вивчення явища Ель-Нінья/Ла-Нінья. Ці процеси тісно пов'язані з коливаннями атмосферного тиску, температури повітря, океанічної поверхні, що здатні спровокувати виникнення небезпечних ситуацій в світі. Іншою думкою про вирішальний поштовх до сучасних змін клімату та поширення посух є вирубка лісів, як пояснення порушення гідрологічного циклу планети. Ще однією теорією почастищення та посилення процесів посух є вплив антропогенної діяльності на глобальне потепління, а саме збільшення емісії парникових газів. Повітря стане прогріватися все сильніше, в більшою мірою над суходолом. Це викличе посилення мусонних вітрів та зміщення кліматичних зон від екватора до полюсів.

Хоча не існує однозначної відповіді на те, що буде відбуватися в майбутньому на планеті, виникає необхідність моніторингу феномену посухи, як складному і руйнівному кліматичному явищу. Значно полегшує задачу те, що посухи розвиваються протягом тривалого часу, що дає змогу спостерігати за зміною кількості опадів, температури, станом водного запасу. Виконання моніторингу відбувається за рахунок показників та індексів посушливості, яких в літературі існує дуже велика кількість, але в загальному вигляді їх можна класифікувати за кількома критеріями. Наприклад, за вхідними даними існують групи комплексних та модельованих показників, дистанційне зондування, гідрологія, вологість ґрунту, метеорологія. В залежності від простоти використання класифікують за кольорами світлофору: зелені індекси характеризуються невеликою кількістю критеріїв: код та програма розрахунку легкодоступна, не потрібні добові дані, можлива відсутність певних даних. Для жовтих індексів необхідна множина вхідних параметрів, у відкритому доступі розрахунок відсутній, розрахунки не потребують багато зусиль. Та червоні індекси, найскладніші за критеріями, де необхідно самому розраховувати код індексу на основі описаної методології, статистичні дані не є легко досяжним, індекс маловідомий та не має широкого застосування.

Враховуючи особливості місцевого клімату та доступні вхідні параметри для оцінки посушливості в нашому місті можна застосувати стандартизований індекс опадів, відсоток від норми опадів, гідротермічний коефіцієнт Селянинова. Кожен з цих індексів свідчить про те, що посушливі сезони повільно, але стабільно набирають обертів і посилюють свою тривалість та інтенсивність. Якщо порівняти параметри температури повітря за 1982 та поточний рік, можна яскраво відстежити динаміку потепління. Так, середньомісячна температура березня, червня та серпня в 1982 році в місті Маріуполь становила 0,4°C, 15,1°C, 21,2°C, а в 2017 році 5,7°C, 20,7°C та 25°C відповідно.

За останні роки було зафіксовано посилення посушливих явищ, які негативно впливають на екосистеми та всі сфери сільськогосподарського життя людини. Зменшення площ сільськогосподарських угідь призведе до втрати від 24 до 40 млн тон урожаю зерна й інших продовольчих культур (овочів, плодів, ягід, винограду, горіхів, кормів), які традиційно вирощували у степовій зоні. Неповоротно зміниться традиційний устрій життя в цих місцевостях. Зникне сільське господарство, через обмеженість водних ресурсів зупиниться промисловість, та й для побутових потреб води не стане [3].

Для боротьби з посухою застосовують комплекс агротехнічних і меліоративних заходів, спрямованих на посилення водопоглинаючої і водоутримуючих властивостей ґрунту, на затримання снігу на полях. Для зменшення випаровування вологи ґрунт на парах і широкорядних посівах необхідно утримувати в пухкому стані, не допускаючи утворення ґрунтової кірки. З цією метою застосовують боронування, культивування, обробку міжрядь і т.п. Селекційно-генетичне напрямком полягає у створенні рослин з певними (іноді заданими) властивостями. Для умов нашої країни попереду стоїть завдання створення сортів рослин, стійких насамперед до повітряної посухи, оскільки зрошення переважно розвивається в південних районах, для яких характерний цей тип посухи. Щоб попередити процес опустелювання слід збільшувати лісистість, розроблювати проекти землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни, встановлювати водоохоронні зони та прибережні захисні смуги, запроваджувати заходи по збереженню та відтворенню родючості ґрунтів. Тільки сформувавши єдину систему моніторингу та попередження посушливих явищ вдасться підготуватися до невідворотних кліматичних змін, які стали наслідком загарбницької людської поведінки стосовно природних ресурсів планети.

Література:

1. Заявление ВМО о состоянии глобального климата в 2016 году / Всемирная метеорологическая организация, 2017. – ВМО-№1189.
2. Засухи и динамика синоптических процессов на юге Восточно-Европейской равнины в начале XXI века / Е. А. Черенкова, И. Г. Семенова, Н. К. Кононова, Т. Б. Титкова. – 2014. – 21 с.
3. Наслідки зміни клімату для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uain.press>

ДО ПИТАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проблема узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку потребує системного і комплексного вивчення прямих і зворотних взаємозв'язків, що існують між людством та природним навколишнім середовищем. Індекс екологічного виміру ЕРІ (Environmental Performance Index) дає змогу оцінити рівень екологічної ситуації та розвитку національної екологічної системи країни. Екологічний індекс країни 2016 рік складається з двох категорій показників: навантаження навколишнього природного середовища на здоров'я людини (вода та санітарія, якість повітря (додали показник вміст NO₂), вплив на здоров'я) та забезпечення життєздатності екосистем і розумного використання природних ресурсів (сільське господарство, біорізноманіття, клімат та енергетика, ліси, рибні запаси, водні ресурси). В 2016 очолює рейтинг Фінляндія (90,68), Ісландія (90,51), Швеція (90,43), Данія (89,21), Словенія (88,98). Україна займає 44 місце серед 180 країн з показником 79,69. Останнє місце рейтингу посідає Сомалі, в нижній частині знаходяться в основному країни Африки, невелика кількість країн Південної і Східної Азії. В країнах присутні внутрішні політичні конфлікти та проблеми, це підтверджує, що екологічні показники є питанням управління.

Одне з ключових питань екологічної безпеки України – проблеми із накопиченням відходів виробництва і споживання. Значення управління відходами для сталого розвитку визнається задачами та відповідними показниками Цілей сталого розвитку. «Упродовж усього терміну до кінця 2030 року поступово підвищувати глобальну ефективність використання ресурсів у системах споживання і виробництва та прагнути, щоб економічне зростання не супроводжувалося погіршенням стану навколишнього середовища, як це передбачається Десятирічною стратегією дій з переходу до використання раціональних моделей споживання і виробництва, причому першими цим повинні зайнятися розвинені країни (8.4). До 2030 року зменшити негативний екологічний вплив міст у перерахунку на одну особу населення, в тому числі шляхом приділення особливої уваги якості повітря і видаленню міських та інших відходів (11.6). До 2030 року домогтися раціонального освоєння й ефективного використання природних ресурсів (12.2). До 2030 року скоротити вдвічі в перерахунку на одну особу населення загальний обсяг харчових відходів на роздрібному та споживчому рівнях і зменшити втрати продовольства у виробничих ланцюжках (12.3). До 2020 року домогтися екологічно раціонального використання хімічних речовин і всіх відходів упродовж усього їх життєвого циклу відповідно до узгоджених міжнародних принципів, істотно скоротити потрапляння цих речовин у повітря, воду і ґрунт, щоб звести до мінімуму їх негативний вплив на здоров'я людей та навколишнє середовище (12.4). До 2030 року суттєво зменшити обсяг відходів шляхом вживання заходів щодо запобігання їх утворенню, їх скорочення, переробки та повторного використання (12.5)» [2].

Національна стратегія управління відходами (2017 р.) на період до 2030 року визначає цілісну державну політику у сфері поводження з відходами в Україні. Документ запроваджує принципи поводження з твердими побутовими, промисловими, будівельними, небезпечними, відходами сільського господарства, окремими групами відходів: електричними та електронними відходами, відпрацьованими батарейками та акумуляторами, медичними відходами. Стратегія передбачає запровадження принципів економіки замкнутого циклу та розширеної відповідальності виробника. Впровадження «ієрархії» поводження з відходами (запобігання – підготовка до подальшого використання – переробка - відновлювання – утилізація), передусім запобігання утворенню відходів і лише в останньому варіанті – захоронення. Кількість населених пунктів, де запроваджено роздільну систему збирання відходів повинна збільшитися з 575 до 5000, кількість відходів, що направляються на перероблення з 3 % до 20 %, відсоток відходів, що направляється на термічну утилізацію з 2,4 до 10 % [3]. Загальними для усієї стратегії є принципи поводження з відходами: забруднювач платить, користувач платить та принцип доступності, фінансової автономності, включення приватного сектору, суспільства, самодостатності, сталого розвитку, інтеграції, обережності.

Економіку замкнутого циклу, циклічну економіку (анг. «circular economy») розглядають як основу стратегії розвитку суспільства в країнах ЄС, як спосіб знайти рівновагу між навколишнім середовищем і економікою, розглядають її вплив на кількість робочих місць, економічне зростання і навколишнє середовище. Згідно з ідеями Фонду Елен МакАртур ключові принципи еколого-економічної концепції [4]: повне виключення відходів; відмінність витратних матеріалів і довговічних компонентів: біологічні матеріали повинні повернутися в біосферу, а технологічні матеріали - залишатися в експлуатації як можна довше; знаходження способів повторного використання матеріалів; ліквідація токсичних хімічних речовин, щоб використовувати інші компоненти без ризику забруднення; використання паливних систем з відновлюваними джерелами енергії; побудова стійкості через різноманітність; коригування цінової політики; створення конструкцій, що враховують можливість подальшого розбирання та повторного використання, вимагають мінімальних змін для повторного використання деяких деталей продукту; системне прийняття рішень з урахуванням того, як одна дія вплине на іншу. Модель «лінійна економіка» працює за принципом «бери-

виробляй-викидай», коли технічні та біологічні потоки речовини змішані, а енергія береться з вичерпних ресурсів. Циклічна економіка працює за принципом поділу речовин на технічні та біологічні потоки, а енергія береться з відновлюваних джерел.

Європейська комісія 2 грудня 2015 року затвердила новий пакет законів по циклічній економіці, що включає в себе законодавчі ініціативи щодо відходів. Пакет заходів по переходу до економіки замкнутого циклу складається з плану дій ЄС, що охоплюють весь цикл: від виробництва і споживання до утилізації відходів і використання вторинної сировини. В пакеті встановлені цілі щодо скорочення відходів та їх переробки до 2030 року: утилізація 70% побутових відходів, 80 % пакувальних відходів; зниження кількості захоронення до 5 %; впровадження економічних інструментів з метою протидії утворенню звалищ; спрощення процедур визначення та узгодження методів розрахунку показників переробки відходів на всій території ЄС; впровадження конкретних заходів щодо сприяння повторному використанню і стимулювання промислового симбіозу, тобто перетворення побічного продукту однієї галузі в сировину для іншої; економічне стимулювання виробників до постачання екологічних продуктів на ринок і підтримка схем переробки [5].

Згідно Стратегії управління відходами Україна повинна перейти з моделі лінійної економіки на модель економіки замкнутого циклу, яка є основою стратегії сталого розвитку. Такий перехід потребує удосконалення нормативно-правової бази, масштабної технологічної модернізації, перебудови свідомості громадян, відмови від споживацького ставлення до природних ресурсів.

Література.

1. 2016 Report [Електронний ресурс]: Environmental Performance Index. Режим доступу: <http://epi.yale.edu/reports/2016-report>.
2. Про глобальні цілі [Електронний ресурс]: Цілі сталого розвитку в Україні. Режим доступу: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili>.
3. Національна стратегія управління відходами [Електронний ресурс]: Міністерство екології та природних ресурсів України. Режим доступу: <https://menr.gov.ua/files/docs/news/Prezentazij.pdf>.
4. Circular Economy. [Електронний ресурс]: Ellen MacArthur Foundation. Режим доступу: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy>.
5. An EU action plan for the Circular Economy [Електронний ресурс]: European Commission. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-614-EN-F1-1.PDF>

ПАСЬКО О.,

студент ОС «Магістр»

спеціальності «Екологія»

Маріупольського державного університету

(Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН НАКОПИЧЕННЯ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ

Поховання відходів мегаполісів постійно вимагає відчуження все нових і нових площ. Відомо, що для поховання 1 т відходів потрібна площа 3 м². За даними на 2016 рік в Україні налічується 6,5 тис. законних і близько 35 тис. незаконних сміттєзвалищ, загальна площа яких становить 7% від території країни і займають понад 43 тис. кв. км. Це можна прирівняти до площі всієї Данії.

За деякими оцінками, площа території, схильною до впливу полігону, приблизно в 10 разів перевищує площу, яку займає полігон (звалище). Ці території зіставляють з зонами екологічного лиха. Полігони проєктуються на термін експлуатації від 15 до 20 років. Однак реально експлуатація їх триває набагато довше, в деяких країнах - до 50 років. При закритті полігонів потужність шару ґрунту, що закриває полігон зазвичай складає близько 1 м, а потужність звалищ них відкладень може досягати десятків метрів.

У зону впливу полігону (звалища) потрапляє геологічне середовище, підземні води, повітряне середовище, а також поверхневі води, донні відкладення, ґрунтовий і рослинний покрив прилеглих територій. Дані обстеження полігонів і звалищ в Україні свідчать, що вплив цих об'єктів на природну середу змінюється в широких межах - від слабкого до катастрофічного. Різноманіття природно-технічних систем «полігон ТПВ - природне середовище» обумовлено головним чином типом геоекологічних умов ділянок із дотриманням природоохоронних заходів. Однак для будь-якої системи «полігон ТПВ - природне середовище» використовуються загальні критерії оцінки відхилення даної системи від рівноважного стану.

Складування і захоронення відходів призводить до концентрування хімічних речовин у навколишньому середовищі і формування дрібноконтурних поліелементних геохімічних аномалій. Звалищні відкладення є концентратором біофільних елементів і важких металів. Концентрації таких елементів, як вуглець і азот в сотні разів перевищують концентрації їх в земній корі [1].

Відомо, що в звалищних ґрунтах зміст важких металів в десятки разів перевищує ГДК. Зона забруднення ґрунтового і рослинного покриву навколо смітників оцінюється в 500 - 1500 м. Особливо небезпечним є ртутне забруднення.

Міські звалища є джерелом забруднення навколишнього середовища хлорорганічними сполуками, в

тому числі діоксинами, дибензофурантами, біфенілами, поліциклічними ароматичними вуглеводнями. Токсиканти включаються в геохімічні цикли міграції, проникають в тканини живих організмів і починають переміщатися по трофічних ланцюгах. Відомі випадки захворювання населення в результаті міграції забруднюючих речовин зі звалищ.

Характер і інтенсивність мікробіологічних процесів, що протікають в звалищах дозволяє розглядати їх як своєрідні твердофазні ферментера геологічного масштабу і найбільші штучні системи по виробництву біогазу. Зі звалищ земної кулі щорічно викидається в атмосферу 30-70 млн. т біогазу. Швидкості емісії газів від поверхні звалища ТПВ в атмосферу в 10-100 разів перевищують відомі величини інтенсивності потоків газів від природних екосистем (грунт, заболочені території). У повітряному середовищі звалищ ТПВ виявлені великі кількості патогенних мікроорганізмів і високі концентрації газових домішок.

При дослідженні газової складової звалищ виявлено понад 100 компонентів. Встановлено присутність в біогазі важких (в тому числі ароматичних) вуглеводнів, хлорованих вуглеводнів, спиртів, ефірів та інших летких органічних речовин. Припускають, що основна частина вуглеводнів і хлорвуглеводнів має синтетичне походження, а їх присутність в біогазі є результат випаровування різних видів палива і розчинників та хімічних реакцій, що протікають у звалищах (деструкції виробів з гуми та інших синтетичних матеріалів). Газ зі звалищ уявляє собою унікальну щодо компонентного складу газову суміш, що не має аналогів серед газових сумішей, утворених природними біокосними і геологічними тілами. У зв'язку з цим, прямим наслідком наявності великого звалища буде виникнення аномалій в прилеглий до неї атмосфері, як по кількісному змісту, так і за якісним складом летких органічних сполук [2].

Оцінки показують, що кількість біогазу, що утворюється, залежить від змісту органічної фракції (харчові відходи, папір, деревина). Найбільшу концентрацію метану в біогазі (60% і більше) дає процес розкладання харчових відходів. Анаеробне розкладання ТПВ з виділенням біогазу починається через 180-500 днів після поховання відходів, з кожної тонни відходів утворюється до 250 м³ біогазу. За деякими оцінками, 1 т ТПВ з вмістом 200 кг органічних речовин дає 100 м³ метану. Стадію метаногенезу поділяють на активну фазу (10 - 30 років) з високими швидкостями виділення метану і стабільну фазу (до 100 і більше років).

В активній фазі протікає ферментативне розкладання утворених кислот, при цьому вміст метану в біогазі поступово зростає досягає 50-60% . У цей період можливе промислове отримання і утилізація біогазу. У стабільній фазі протікає повільна деструкція целюлози, а також важко розкладаються фракції відходів - лігніну, деяких видів пластмас. Швидкість і обсяг емісії метану в цій фазі знижуються [3].

Утворений біогаз мігрує вгору по розрізу і в поверхневих шарах в аеробних умовах окислюється, а неокислені компоненти і продукти окислення можуть виділятися в атмосферу. Завдяки існуванню окислювального біофільтру, верхній шар ґрунту (від 0 до 1 м) служить геохімічним бар'єром на шляху атмосферного кисню в нижні шари і біогазу в атмосферу. Звалища ТПВ вносять помітний внесок в глобальний потік метану. Надходження СН₄ від звалищ оцінюється в межах 20-70 Мт / рік, що становить від 6 до 8% сумарного надходження метану в атмосферу від всіх джерел. Роль метану в глобальних процесах не обмежується його безпосередньою участю в поглинанні теплового випромінювання Землі в інфрачервоній області спектра (вклад метану в створення парникового ефекту становить приблизно 30% від величини, прийнятої для вуглекислого газу). Зміст його в значній мірі визначає окисні властивості атмосфери і, тим самим - долю багатьох інших газових складових, в тому числі парникових газів і забруднюючих компонентів.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених показали, що основним фактором небезпеки впливу полігонів ТПВ на геологічне середовище є поширення водоносного техногенного горизонту (фільтрату), що утворюється при взаємодії ТПВ з атмосферними опадами, що інфільтруються, і представленого сильно забрудненими водами. Фільтрат через ґрунт і зону аерації може потрапляти в горизонт ґрунтових вод. У товщі відходів присутні різноманітні розчинні або дисперговані у воді неорганічні, органічні та біологічно-активні компоненти.

Для звалищ в цілому характерний натрієво-хлоридний і натрієво-гідрокарбонатний склад техногенних вод, високий вміст амонію, переважання амонійного азоту над нітратним, високий вміст органічних речовин, наявність заліза та інших металів. Можливо також наявність діоксинів і фуранів.

Встановлено, що кожна тонна ТПВ містить близько 80 кг водорозчинних речовин. Рідина, що вимивається з побутових відходів має БСК (біохімічне споживання кисню), що перевищує 20000 мг/л. У стічних водах міст БСК складає від 200 до 3000 мг/л. За санітарно-гігієнічним нормам для джерел господарського питного водокористування БПК не повинно перевищувати 3 мг/л. Є відомості, що терміни виходу фільтрату, що формується у звалищі, може коливатися від 1 року (для піщаних ґрунтів) до 25 років (для глинистих ґрунтів) після поховання відходів.

Зона впливу полігонів (звалищ) на ґрунтові води може розповсюджуватись на значні відстані від джерела. Таким чином, до впливу фільтрату потенційно схильні водоносні горизонти і ґрунти. Узагальнення наявних літературних даних дозволяє стверджувати, що одним з основних чинників дестабілізації геоєкологічної обстановки на звалищах, полігонах і прилеглих до них територіях є процес трансформації органічної фракції ТПВ та розподіл продуктів трансформації по компонентам техногенної екосистеми. Якщо на полігоні відсутні ізоляційні покриття, то цей вплив триває довгі роки.

В процесі розкладання харчових відходів утворюються різні органічні з'єднання, в тому числі деякі карбонові кислоти (такі як яблучна, молочна, щавлева) і оксикислоти, які здатні переводити нерозчинні

сполуки важких металів в розчинну форму. Карбонові кислоти утворюють з катіонами важких металів різноманітні комплексні з'єднання, в тому числі хелатного типу, які, як правило, добре розчинні в воді. Відзначено, що під дією продуктів трансформації харчових відходів відбувається вимивання токсичних хімічних елементів, що містяться в звалищних масах, наприклад, в складі елементів живлення (батареєнок), що відслужили [4].

Включення перероблених відходів в біологічний круговорот узгоджується ззагальноекологічним завданням - збереження стійкості біосфери. Розсіювання органічної фракції ТПВ, за умови нормування і контролю, безпечно для навколишнього середовища на відміну від спалювання або створення техногенних геохімічних утворень з аномально високими концентраціями органічної речовини, макро- і мікроелементів (звалища, полігони). Для ефективного і безпечного використання біотермічно перероблених ТПВ для підвищення родючості ґрунтів необхідно прогнозування зміни стану агроєкосистем, дослідження процесів розподілу хімічних елементів по структурних компонентах агроценозів в процесі трансформації органічної речовини компосту, обґрунтування підходів до нормування і контролю при використанні компосту в якості органічного добрива і меліоранта кислих ґрунтів.

Література:

1. Дуденков С. В., Зайцев В. А., Пекеліс Г. Л., Шубова Л. Я. Рациональне використання твердих побутових відходів. - М.: ВІНТІ. 1984. Т. 15.
2. Астрецов В.М. Полігони твердих побутових відходів (ТПВ) (Аналіз. Проблеми. Нова політика) / В. М. Астрецов, С. Є. Зайцев, А.Б. Ліфшиц, Е.М. Чужакова // Чисте місто. – 1998 - № 4.
3. Алборов І. Д. Дослідження геохімічних процесів, що відбуваються на полігонах твердих побутових відходів / І. Д. Алборов, С.Н. Степанова // Вісник міжнародної академії екології та безпеки життєдіяльності - 200. - Т. 7. - № 9 (57). - С. 32-34
4. Венциліс Л. С., Скорик Ю. И., Флоринская Т.М. Система обращения с отходами: принципы организации и оценочные критерии / Л.С. Венциліс, Ю.И. Скорик, Т.М. Флоринская. – СПб. Изд-во ПИЯФ РАН.

РОМАНЮК Р.О.,
студент ОС «Магістр»
спеціальності «Екологія»
Маріупольського державного університету
(Україна)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОГО НОРМУВАННЯ І СТАНДАРТИЗАЦІЇ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Основне завдання інноваційної діяльності в галузі охорони навколишнього середовища - скоротити викиди і скиди забруднюючих речовин до рівня, що не перевищує асиміляційну здатність навколишнього середовища. Теоретично, якщо обсяг забруднювачів, що потрапляють у навколишнє середовище, не перевищує гранично допустимі величини (ГДВ в межах нормативних значень), то дана природна система сама, без додаткових витрат, справляється зі вступниками в неї забруднюючими речовинами і нешкодує їх без скільки-небудь істотних для себе наслідків.

Питанням якості атмосферного повітря приділено в природоохоронному законодавстві ЄС чи не найголовне місце. Реалізація законодавства відбувається у розвиток загальної стратегії ЄС шляхом встановлення довгострокових цілей стосовно якості атмосферного повітря.

В даний час система управління навколишнім середовищем включає в себе наступні методи регулювання: законодавчо-інформаційні, економічні та адміністративні. Ці методи можуть бути поділені на складові, кожна з яких впливає на формування внутрішньої екологічної політики підприємства і відображається на його економіці.[1]

Як правило, роль держави зводиться до регламентації і контролю за допомогою законодавчих і адміністративних заходів: законів, постанов, наказів і методик; нормування та стандартизації, з одного боку, та моніторингу, аудиту та експертизи - з іншого. Дозвільної функцією володіють процеси сертифікації та ліцензування.

Нормативи якості навколишнього середовища встановлюються для оцінки стану навколишнього середовища і визначення допустимого впливу на навколишнє середовище з метою збереження природних об'єктів, генетичного фонду тварин, рослин та інших живих організмів. Оцінка стану компонентів природного середовища та природних об'єктів здійснюється за хімічним, фізичним, біологічним та іншими показниками. [2]

Економічні інструменти припускають впровадження системи платежів за негативний вплив на навколишнє середовище, податків, штрафних санкцій, а також субсидій, пільгових позик та інших економічних стимулів, щоб зацікавити виробників і споживачів в раціональному природокористуванні.

Звідси видно, що економічні інструменти в Україні мають в основному примусовий характер.

Диференційований підхід в обчисленні ставок плати досить затребуваний. Ці заходи стосувалися обсягів платежів і умов їх справляння. Можливо істотне підвищення платежів у разі невиконання встановлених нормативів, одночасно з цим для підприємств, що застосовують сучасні природоохоронні технології, платежі можуть мінімізувати або скасувати.

Зниження рівня споживання природних ресурсів і негативного впливу на навколишнє середовище може бути досягнуто за допомогою економічних та адміністративних заходів.

Позитивна сторона використання економічних інструментів в системі платного природокористування та охорони навколишнього середовища повинна полягати в наступному:

- застосування механізмів регулювання еколого-економічних відносин, заснованих на кількісних і якісних характеристиках виконання нормативів; платежів і податків, цілеспрямовано використовуваних для фінансування природоохоронних робіт, систем ліцензування та субсидій;
- поєднання різноманітних методів стимулювання раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища, наприклад податкових знижок, субсидування, безстрокових позик, податкових пільг і кредитів і т. д., що надаються виключно в разі вдосконалення екологічних технологій;
- організація діяльності спеціальних фінансових структур екологічного спрямування.[3]

Співпраця між Україною та Європейським Союзом спрямована на збереження, захист, поліпшення і відновлення якості довкілля, охорони здоров'я населення, розумного і раціонального використання природних ресурсів та сприяння прийняттю заходів на міжнародному рівні для вирішення регіональних або глобальних екологічних проблем. Якість атмосферного повітря є одним із восьми напрямків, які становлять найважливіші зобов'язання по навколишньому середовищу.

Література:

1. Маглакелідзе, Т. Екологическая безопасность: взаимосвязь и влияние на экономический рост / Т. Маглакелідзе // Экономист. – 2002. – № 6. – С. 83
2. Ширококов, А.С. Правовые основы установления и применения лимитов на выбросы и сбросы загрязняющих веществ и микроорганизмов / А.С. Ширококов // Юрист. – 2006. – №2.
3. Тихонова, Т.В. Регулирование экологических затрат – новые точки отсчёта / Т.В. Тихонова // Экология промышленного производства. – 2008. – №1. – С. 8

ТЕРЕЩЕНКО С.І.,

к.біол.н., доцент, доцент кафедри
раціонального природокористування та
охорони навколишнього середовища
Маріупольського державного університету
(Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕХОДУ СУСПІЛЬСТВА ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

На сучасному етапі в країні загальна увага приділяється проблемам інтеграції складових сталого розвитку для збереження довкілля, впровадження принципів інклюзивної освіти, необхідності врахування екологічної збалансованості у використанні природних ресурсів, популяризації моделі збалансованого споживання та виробництва.

1 січня 2016 року набули чинності 17 Глобальних цілей сталого розвитку на період до 2030 року. За ініціатииви Уряду України та за підтримки Програми розвитку ООН в Україні визначені завдання щодо реалізації цих цілей, які відповідають стратегічним напрямкам розвитку країни. Успіх у повній реалізації буде залежати від ефективності заходів на регіональному та місцевому рівнях, на рівні громад. Тому на різних рівнях проводяться численні засідання представників органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських природоохоронних організацій, бізнесу, провідних фахівців та науковців різного спрямування, де часто ініціаторами заходів виступають Всеукраїнська екологічна ліга та Національна екологічна рада України. Відбуваються обговорення щодо реалізації цих цілей, національних завдань розвитку та першочергових дій щодо їх виконання, насамперед на регіональному рівні. Учасники засідань знайомлять слухачів з власним досвідом кращих практик сталого розвитку у своїх регіонах. Приймаються відповідні рішення.

Звертаючи увагу на ці проблеми, слід додати, що, експерти Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) у Давосі представили доповідь, де визначили 30 глобальних ризиків для людства у 2017 році. Аналітиками стверджується, що головними є екологічні та геополітичні проблеми. У числі найбільш вірогідних ризиків виявились три з сфери екології: екстремальні погодні явища, масштабні стихійні лиха, антропогенні екологічні катастрофи, і три з геополітики: великі теракти, міждержавні конфлікти, неефективне державне управління. Наголошується, що збільшенню геополітичних ризиків сприяє однобічний підхід до вирішення міжнародних питань замість необхідного колективного втручання міжнародного співтовариства, неефективність державних влад, відкриті обвинувачення країн в адресу одна другій стосовно втручання у свої внутрішні справи. Серед

таких тенденцій, які можуть посилити глобальні ризики або змінити співвідношення між ними, виявились старіння населення, втрата колишньої ролі міжнародних структур (ООН, МВФ, НАТО), зміни клімату, погіршення стану оточуючого середовища, збільшення поляризації суспільства, числа людей, які страждають хронічними хворобами, залежності від цифрових технологій, зростаюча географічна мобільність населення, глобальна урбанізація, яка продовжує посилюватись та інші негативні явища [1].

Поняття «сталий розвиток» тобто «розвиток, що підтримує сам себе» поширилось в усьому світі і на сучасному етапі глумачиться у вузькому і широкому значеннях.

У вузькому значенні підкреслюється його екологічна складова, пов'язана з вимушеною оптимізацією господарської діяльності людини – створенням техноприродних систем і появою такого аграрного сектора, який забезпечував би потреби нинішнього і майбутнього поколінь за умов раціонального використання природно-ресурсного потенціалу.

У широкому значенні сталий розвиток – це процес не тільки раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, а й усієї сукупності природно-соціокультурного багатства. Розроблена ціла система показників, які визначають тенденції і динаміку сталого розвитку людства.

Повний перехід суспільства до сталого розвитку залежить від виконання основних завдань сучасності:

1. Охорона віцлілих і відновлення до рівня природного функціонування деградованих екосистем.
2. Раціоналізація споживання.
3. «Екологізація» виробництва.
4. Нормалізація чисельності населення.

Отже, біосфера – універсальна регуляторна система стану навколишнього середовища і перехід до сталого розвитку можливий тільки завдяки прагненню усього світового співтовариства за умови наполегливої міжнародної співпраці.

Головним багатством планети є земельні ресурси. На сучасному етапі загострились соціоекологічні проблеми літосфери у контексті впливу діяльності людського суспільства, їх розумного, бережливого використання й охорони. На протязі тисячоріч людство провадить вперту боротьбу за розширення земель, придатних для сільськогосподарського освоєння. Тільки за ХХ ст. розораність землі збільшилась удвічі. В останні десятиріччя в окремих країнах площі орних земель розширювались. Але загалом за останні роки вони скоротились. Ще 20 років тому на душу населення Землі припадало 0,5 га. Тепер – 0,35 га. У багатьох країнах світу площа орних земель на душу населення істотно відрізняється. Так, у США на душу населення припадає 0,65 га орних земель, у Німеччині – 0,12, у Великій Британії – 0,11, в Японії – 0,03 га, в Україні – 0,80 га. Збільшення антропопресингу на земельні ресурси планети, зумовлене зростанням чисельності населення та науково-технічним прогресом, призвело до зменшення площі земельних ресурсів, яка припадає на душу населення, до щорічного зменшення на 2%, а площі сільськогосподарських угідь – на 6-7%.

Фахівці оцінюють і прогнозують погіршення стану з використанням земельних ресурсів, перш за все, орних земель. За останніми підрахунками, гранична площа економічно вигідних для експлуатації земель становить 1,5 млрд. га. Це свідчить про те, що весь доступний фонд орних земель людство вичерпало. За іншими прогнозами, цей фонд значно більший і дорівнює 2,5 млрд. га і, як наслідок, людина може у майбутньому розорати понад 1 млрд. га. І негативні наслідки цих намірів сьогодні є очевидними.

На сучасному етапі оперують основними показниками рівня інтенсифікації сільського господарства, де підраховують дані щодо вартості продукції з одиниці площі, кількості людей, яких може прогодувати 1 га ріллі, або щодо одного працівника, зайнятого у сільському господарстві. Так, найвищий рівень інтенсифікації сільського господарства спостерігається у Бельгії, де продукція на 1 га ріллі становить 3750 дол. США і 1 працівник сільського господарства годує 100 людей, а найнижчий – у Португалії, депродукція на 1 га ріллі становить 1600 дол. США і 1 працівник сільського господарства годує тільки 13 людей.

Виникає цікаве питання: скільки людей зможе забезпечити їжею наша Земля? Таких розрахунків зроблено чимало. За прогнозами ФАО, Земля зможе прогодувати близько 30 млрд. людей, однак реальна кількість – 10-15 млрд. осіб.

М.І.Вавілов, мандруючи по країнах світу, зробив висновок, що сільськогосподарські угіддя земної кулі заселяють не більше 1 тис. видів і форм рослин, які використовує людство. При цьому більше половини площі припадає на 8 основних злакових культур: пшениця, жито, ячмінь, овес, кукурудза, просо, сорго, рис.

Нині на Землі проживає більше 7 млрд. людей. Упродовж ХХ ст. чисельність населення збільшилась у чотири рази. У містах мешкає 47% населення, у селах – 53%. За оцінками ООН, кількість населення щорічно збільшується на 80 млн. осіб.

З розвинених країн високий рівень народжуваності спостерігається у США. Ця країна посідає сьоме місце у світі за темпами приросту населення, 80% якого забезпечують іммігранти. Чисельність населення в Європі скорочується, незважаючи на імміграцію. Особливо швидкими темпами зростає чисельність населення в країнах Азії, Африки, Латинської Америки, що розвиваються.

Зовсім недавно демографи ООН стверджували, що впродовж одного-двох сторіч кількість населення подвоїться і досягне 12 млрд. Тепер вони прогнози переглянули і доводять, що до 2200 р. кількість людей на земній кулі досягне 10 млрд., а потім почне скорочуватись. Ще кілька десятиріч жінки Бразилії, Індії, Мексики народжували по 5-6 дітей. Тепер загальний рівень народжуваності у світі становить 2,1 дитини на одну жінку[2].

Серед країн світу за територією і кількістю населення Україна займає важливе місце. Зростаючі темпи населення планети вимагають вжиття заходів, спрямованих на збільшення кількості продовольчих ресурсів. В зв'язку з цим виникає потреба широкого ознайомлення з асортиментом корисних рослин і можливостями їх широкого застосування. Тому знання світового фонду культурних і дикорослих корисних рослин, продукції їх переробки і використання, представляє актуальний, життєво важливий інтерес.

Очевидно, що розвиток суспільства у ХХ ст. був направлений на прискорене зростання економіки, наслідком якого став шкідливий вплив на оточуюче природне середовище – масове забруднення атмосфери і ґрунтів, збіднення і забруднення водних ресурсів, суттєве перетворення природних ландшафтів. Виникли найгостріші протиріччя між потребами світового співтовариства й обмеженими можливостями природи самовідновлюватися. Стало зрозуміло, що ліквідація цих протиріч і подальше покращення якості довкілля можливі тільки в рамках сталого соціально-економічного розвитку, що не руйнує природно-антропогенні системи і всіляко сприяє саморегуляції природних біотичних компонентів. При переході суспільства до сталого розвитку повинні бути вирішені зазначені вище основні завдання сучасності, реалізація яких залежить від розуміння існуючих глобальних ризиків, які за даними експертів ВЕФ, досягли «безпрецедентних масштабів».

Література:

1. Эксперты ВЭФ в Давосе определили 30 глобальных рисков для человечества в 2017 году /Экология плюс. – Полтава, 2017.– № 1. – С. 33.

2. Шувар І.А. Екологічні основи збалансованого природокористування: навч. посібник / І.А. Шувар, В.В.Снітинський, В.В.Бальковський. – Львів – Чернівці: Книги – ХХІ, 2011. – 760 с.

ЧЕНТУКОВ Ю.И.,

д.э.н., профессор, заведующий кафедрой экономики
и международных экономических отношений
Мариупольского государственного университета
(Украина)

НАПРАВЛЕНИЯ И ПРИНЦИПЫ РЕАЛИЗАЦИИ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ СТРАН ЕС

На пути формирования эффективной системы эколого-экономической безопасности важным представляется рассмотрение опыта более прогрессивных участников (как отдельных государств, так и интеграционных групп) мирового сообщества, знание которого позволит оптимизировать решение аналогичных проблем в Украине. Наиболее развитой интеграционной группой является Европейский Союз (EU), который включает 28 стран мира. Стратегическим направлением развития EU является реализация концепции устойчивого развития, которая предусматривает экономический рост наряду с необходимостью решения экологических вопросов и сохранения окружающей среды для будущих поколений.

Основными принципами региональной эколого-экономической политики, реализуемой в EU, являются: принцип subsidiarity, децентрализации, партнерства, программирования, концентрации и адидонализма и комплиментарности. Среди вышеуказанных принципов EU в экологической сфере большое значение для деятельности интеграционного объединения имеет принцип subsidiarity, поскольку охрана окружающей среды является предметом совместного внимания EU и государств-членов. Данный принцип играет важную роль для разграничения компетенции между Сообществом и государствами-членами в области экологии.

Основными направлениями экологического регулирования, осуществляемого сегодня в EU, являются:

- экологическая стандартизация;
- оценка антропогенного воздействия на окружающую среду;
- сбор и обработка экологической информации, мониторинг окружающей среды;
- экологическая сертификация;
- экологический менеджмент и экологический аудит;
- развитие механизма финансирования;
- защита экологических прав.

Деятельность EU в экологической сфере в своем развитии прошла несколько этапов: 1957- 1972 гг. (Первый этап), 1972-1986 (второй этап), 1986-1992 (третий этап), 1992-2002 (четвертый этап), 2003-сегодня (Пятый этап).

Первый этап охватывает период с 1957 по 1972 гг., для которого характерно отсутствие экологической компетенции у Европейского сообщества, проведение единичных факультативных мероприятий в сфере охраны окружающей среды, незначительное количество норм организации в затрагиваемой сфере.

Второй этап охватывает период с 1972 по 1986. На этом этапе были проведены начальные мероприятия Европейского Союза по защите окружающей природной среды, появились первые программы организации в рассматриваемой сфере, получило начальное развитие правовое регулирование в области экологии.

Третий этап охватывает период с 1986 по 1992 годы. Данный период характеризуется закреплением компетенции в сфере окружающей среды в учредительном акте Европейского сообщества (легализацией), завершением в целом формирования экологической политики интеграционной группы и последующим развитием правового регулирования этой сферы.

Четвертый этап начался в 1992 г. и продолжался до 2002 г. В этот период проходило совершенствование деятельности и компетенции Европейского Союза в области охраны окружающей среды, существенно расширилась система правового регулирования, и внедрялись первые попытки кодификации норм ЕУ в сфере экологии.

Пятый этап (2003 - сегодня) характеризуется тем, что экологическая деятельность ЕУ осуществляется на основе экологической компетенции, предусмотренной статьями Договора ЕУ, и неразрывно связана с другими направлениями политики, реализуемой в Евросоюзе. Фактически, можно отметить, что значительно совершенствуется законодательная основа правового регулирования охраны окружающей среды в ЕУ, развивается система мониторинга окружающей среды, экологической сертификации, механизма финансирования экологических мероприятий.

Новая программа в области охраны окружающей природной среды, предложенная Еврокомиссией на период до 2020 года («Living well, within the limits of our planet»), направленная на повышение экологической устойчивости в Европе с целью создания в Евроне всеобъемлющей и устойчивой зеленой экономики, устойчивой к рискам и изменениям [1]. Фактически признано, что защита природного капитала, поощрения более эффективного использования ресурсов и ускорения перехода к низкоуглеродной экономике является ключевыми функциями программы, которая также направлена на устранение экологических причин различных заболеваний. Полученные результаты должны стимулировать устойчивое развитие и создание новых рабочих мест.

Эколого-экономическая политика реализуется с помощью дифференциации деятельности ЕУ в зависимости от специфики проблем окружающей среды в каждом регионе интеграционного объединения. Таким образом, она направлена на: сохранение, защиту и улучшение состояния окружающей природной среды; защиту здоровья населения; достижение разумного и рационального использования природных ресурсов; содействие на международном уровне мерам, которые касаются региональных и глобальных проблем окружающей среды.

Реализация экологической политики ЕУ связана прежде всего с предупреждением, профилактикой загрязнения или иного ущерба окружающей среде. Дифференциация экологических проблем в странах ЕУ связана со следующими факторами. Прежде всего, регионы Европы имеют существенные различия в достигнутом уровне экономического развития, который формирует отраслевую структуру (пропорции добывающей, обрабатывающей промышленности, сферы нематериального производства). Соответственно, под влиянием данного фактора оказывается и уровень развития региональной инфраструктуры. Географическое расположение региона (его удаленность) является важным параметром, влияющим на формирование транспортных и коммуникационных расходов. Кроме того, дифференциация регионов вызвана и их отличиями по демографическим показателям (агломерация, структура расселения и т.д.). Выравнивание уровней регионального развития, решения экологических проблем требовало (и требует) концентрации фондов Европейского Союза и их эффективного использования.

Постепенное развитие европейской интеграции привело к большей конкретизации направлений региональной политики, в частности экологической и эколого-экономической. В условиях усиления евроинтеграционных устремлений Украины важна возможность внедрения общеевропейских норм охраны окружающей природной среды в социально-экономическое развитие регионов страны.

Экологический аспект евроинтеграции регионов Украины может быть удачно реализованным за счет взвешенной работы институциональных органов различных уровней и внедрения и соблюдения стратегий экологической политики ЕУ (стратегии национального регулирования, дерегулирования и наднационального контроля) [3].

В диапазон функций национального регулирования экологически сбалансированного хозяйствования согласно стратегии национального регулирования входят следующие основные задачи:

- Разработка принципов финансирования природоохранных мероприятий;
- Развитие институциональной структуры целевого бронирования финансовых и кредитных ресурсов;
- Формирование рынка экологических услуг;
- Настройка рыночных механизмов экономическими инструментами регулирования;
- Совершенствование правовой базы с учетом специфики экономических и экологических целей устойчивого развития.

Проведение политики дерегулирования позволяет изменить средства и механизмы национального вмешательства, найти баланс между экологическим качеством и экономической конкуренцией, что одновременно является следствием повышения ответственности государств-членов ЕУ по охране окружающей среды. Именно в этом контексте политика дерегулирования позволила решить ряд проблем по сохранению окружающей среды. Процессы дерегулирования находились в центре внимания в период завершения создания Единого европейского рынка. В настоящее время в Европейском союзе политика дерегулирования осуществляется на разных, но взаимосвязанных уровнях.

Согласно принципу субсидиарности каждое государство EU может выбирать те механизмы и способы контроля, которые помогают лучше выполнять функции сохранения окружающей среды и экологической безопасности.

В 2008 Европейская комиссия по охране окружающей среды предложила странам EU принять новую Директиву о контрольных функциях Европейского союза в области охраны природных ресурсов и охраны окружающей среды европейского континента, в которой в будущем акцент будет делаться на контрольные наднациональные функции. Государства-члены EU в рамках стратегии наднационального контроля должны осуществлять мониторинг экологического качества среды и выработать программы улучшения состояния окружающей природной среды при соблюдении принципа гласности и проведения всесторонних консультаций между странами. В основе стратегии наднационального контроля EU в настоящее время используются в основном рыночные механизмы экологических штрафов, в дополнение к количественному регулированию, например, выбросов, сбросов и концентрации загрязняющих веществ, а также за счет введения общих норм и стандартов качества.

Литература:

1. Proposal for a new EU Environment Action Programme to 2020 [Electronic resource]. – URL: <http://ec.europa.eu/environment/newprg/index.htm>
2. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: монографія / Олена Валеріївна Булатова. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – 386с.
3. Гусев А. Экологическая политика Европейского союза в контексте концепции устойчивого развития / Алексей Гусев // Обозреватель. – 2012. – №4. – С. 88-100
4. Доклад об осуществлении целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия за 2009 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // www.mdgs.un.org.
5. Дубовіч І.А. Сучасні еколого-економічні та правові проблеми реалізації концепції сталого розвитку / І.А. Дубович // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.19. – С.213-218
6. Ковальський Г.Є. Екологічний аспект транскордонного співробітництва на Сході України [Електронний ресурс] / Г.Є. Ковальський // Стратегічні пріоритети. - № 4(13). – С. 225-230. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/30.pdf
7. Потапенко В. Формування «зеленої» політики та економіки в контексті реалізації стратегії сталого розвитку в Україні [Електронний ресурс] / В. Потапенко, Л. Якушенко // Національний інститут стратегічних досліджень. Відділ екологічної та техногенної безпеки. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

ЧЕЧЕТА Н.О.,
асистент кафедри
раціонального природокористування та
охорони навколишнього середовища
Маріупольського державного університету
(Україна)

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Все, щонеобхідно людству для життя, виробництва, господарської та культурної діяльності, воно бере у природи у вигляді природних ресурсів.

На сьогодні природні ресурси можна розділити на наступними критеріями:

1. Генетична класифікація, тобто за джерелом походження природних ресурсів. До цієї групи належать: мінеральні (корисні копалини), земельні (у т.ч. ґрунті), водні (прісні води, гідроресурси, води Світового океану), біологічні (рослинного світу (в т.ч. лісові) та тваринного світу), кліматичні, ресурси енергії природних процесів (сонячне випромінювання, внутрішнє тепло Землі, енергія вітру тощо);
2. За можливістю їх використання, а саме: у промисловості: паливно-енергетичної, металургічної, хімічної, лісової, текстильної, для будівництва тощо (мінеральні, водні, лісові), для сільськогосподарського виробництва (земельні (в т.ч. ґрунті), водні), для рекреації, туризму тощо;
3. За ступенем їх вичерпності: вичерпні: невідновні (багатства надр) та відновні (земельні, біологічні, компоненти атмосфери), невичерпні ресурси (сонячне випромінювання, внутрішнє тепло Землі, енергія вітру).

Лісові ресурси у сукупності з іншими природними ресурсами являють собою складову частину продуктивних сил країни безпосередньо беруть участь в економічному розвитку, у забезпеченні соціальних потреб суспільства [3]. Лісові ресурси часто називають «легенями» планети, адже вони відіграють важливу роль, виконуючі водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні функції. Також варто виділити науково-дослідну та господарську функції.

До лісових ресурсів відносять деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва та відтворюються у процесі формування лісових природних комплексів [4].

До лісових ресурсів також належать корисні властивості лісів (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти регулюванню стоку води, оздоровленню населення та його естетичному вихованню тощо), що використовуються для задоволення суспільних потреб [4].

Лісопромисловий комплекс – це міжгалузеве утворення в межах України, що об'єднує лісові галузі (від вирощування й експлуатації лісу до глибокої переробки деревини) з метою раціонального використання сировини і відходів. Лісопромисловий комплекс України об'єднує підкомплекс, які в свою чергу охоплюють низку галузей, що функціонують у процесі виробництва різних видів продукції [1]:

- лісогосподарський (лісове господарство та лісозаготівельна промисловість, які займаються як виробництвом основних видів продукції лісового господарства з деревини так і побічними лісовими ресурсами – кори, деревної зелені, грибів, ягід, горіхів, дикорослих плодів, лікарської сировини, деревних соків, сіна, очерету).

- деревообробний (лісопильна, фанерна, меблева галузі),
- целюлозно-паперовий (переробка целюлозної сировини та макулатури, виробництво паперу і картону),

- лісохімічний (суха перегонка деревини, вуглевипалювання й різні види каніфольно-скипидарних виробництв).

Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн. га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн. га. Лісистість території країни становить 15,9 %. Ліси на території України розташовані дуже не рівномірно. Вони сконцентровані переважно в Поліссі та в Українських Карпатах [2].

Антропогенна діяльність людини, яка призводить до стихійних лих, лісові пожежі (необережне поводження з вогнем, порушення правил пожежної безпеки та недбальство), надмірне використання хімічних засобів захисту лісу від хвороб і шкідників, нераціональне використання природних ресурсів (вирубка лісів для розширення сільськогосподарських угідь, використання їх у лісозаготівельній галузі), незаконна інтенсивна вирубка (для господарських потреб, у випадку експорту лісових ресурсів), недосконалий розподіл функцій управління призводять до катастрофічного зменшення площі лісів.

Державним агентством лісових ресурсів України розроблено проект Стратегії сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року.

Згідно даної Стратегії, високий рівень незаконних рубок, непрозорий ринок деревини, погіршення стану лісів та їх вразливості до антропогенних впливів є основними проблемами українського лісового господарства.

Облік всіх лісів України, збільшення лісистості території України, електронний облік деревини та прозорий ринок, інституційна реформа Держлісагенства, фінансування лісової галузі, розвиток деревообробної галузі визначено основними завданнями та кроками даної Стратегії.

Також зазначено, що позитивні якісні і кількісні зміни в лісовому фонді призведуть до оптимізації його вікової структури, що дозволить забезпечити сталі ведення лісового господарства на екологічних принципах та краще задовольняти зростаючі потреби суспільства у деревині, інших лісових ресурсах та корисних властивостях лісів [2].

Регульована та планова рубка дерев, здійснення контролю лісових пожеж, здійснення штучного лісонасадження, забезпечення належного рівня лісової охорони, широке впровадження у лісогосподарське виробництво новітніх технологій повинні стати пріоритетними напрямками охорони і раціонального використання лісових природних ресурсів.

Література:

1. Іщук С. І. Географія промислових комплексів: підручник / С. І. Іщук, О. В. Гладкий. – Київ, 2011. – 375 с.
2. Державне агентство лісових ресурсів України [Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index>
3. Зінь Е. А. Регіональна економіка: підручник / Е. А. Зінь. – Київ: «ВД «Професіонал», 2007. – 528 с.
4. Лісовий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України : прийнятий Верховною Радою 03.09.2017 № 3852-12 // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ВОДОВІДВЕДЕННЯ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ З УРАХУВАННЯМ АВАРІЙНИХ СИТУАЦІЙ

На територіях населених пунктів (НП) зосереджено багато джерел шкідливих скидів забруднюючих речовин, які можуть негативним чином впливати на водні ресурси. В Україні особливо уразливими виявилися водні екосистеми поверхневих водних об'єктів (ПВО) – річок, водосховищ, озер та морських акваторій, якісний стан вод яких погіршується. При загальній тенденції до значного зниження водоспоживання різними секторами економіки, ступінь антропогенного навантаження на водоресурсний потенціал збільшується.

Основними причинами цього є [1]:

- скидання у водні об'єкти неочищених та недостатньо очищених стічних вод житлово-комунального господарства як в штатних, так і в аварійних ситуаціях;
- надходження у водні об'єкти значних об'ємів забруднень з поверхневими стічними водами із забудованих територій;
- забруднення водозбірних ландшафтів важкими металами, нафтохімічними продуктами, біогенними та радіоактивними сполуками;
- скидання забруднених дренажних вод безпосередньо у поверхневі водні об'єкти, як це робиться у більшості населених пунктів України, де є дренажні мережі.

Наведене свідчить про те, що значимість водного фактору з усіх компонентів динамічного розвитку критичного стану екосфери НП найвища, оскільки наявність достатньої кількості та задовільної якості водних ресурсів є не тільки одним з важливих аспектів розподілу продуктивних сил та їх розвитку, але й суттєвим чинником життєзабезпечення людини, що впливає на рівень та якість життя населення.

Для відводу з території НП побутових, виробничих, поверхневих стічних та дренажних вод створюють систему водовідведення [2]. В Україні використовують чотири способи водовідведення стічних вод: роздільний, загальносплавний, напівроздільний та комбінований.

Для всіх способів водовідведення, незважаючи на їх деяку відмінність, можливо визначити наступні основні проблеми:

- вони не забезпечують в НП стабільну роботу очисних біологічних споруд у відповідності до проектних показників. Тому споруди є беззахисними перед надходженням на них виробничих стічних вод, які мають забруднення понад вимоги біологічного способу очищення;
- поверхневі стічні води у переважній більшості скидаються у ПВО недостатньо очищеними, або зовсім без очищення;
- внаслідок аварій на водовідвідних мережах побутових і виробничих стічних вод, частина цих стічних вод перетворюється у поверхневі стічні води, а потім переважна їх частина надходить неочищеними у водні об'єкти, а частина інфільтрується у ґрунт при протіканні по газонах і ґрунтових поверхнях;
- скидання забруднених дренажних вод здійснюється безпосередньо у ПВО без очищення.

Екологічно безпечна система водовідведення (ЕБСВ) представляється як така, що здійснює безперебійне відведення стічних вод усіх видів з території населених пунктів при забезпеченні безумовного збереження або поліпшення стану екосистем водних об'єктів - приймачів стічних вод. Пропонується доповнити це визначення і додатково покласти на систему відведення не тільки стічних, але і дренажних вод, які утворюються на території НП. З урахуванням цього ЕБСВ повинна мати такі основні функції - прийняття стічних і дренажних вод у місцях їх утворення; транспортування стічних та дренажних вод до очисних споруд; забезпечення безперебійної роботи очисних біологічних споруд відповідності до проектних показників та утилізація корисних речовин, які перебувають у них; скид очищених стічних та дренажних вод у водойми.

Для реалізації ЕБСВ, з урахуванням вище наведеного, до існуючих систем водовідведення НП потрібно ввести такі конструктивні, експлуатаційні та організаційні зміни:

- 1) додавання в існуючі системи водовідведення модернізованого модуля, що керується;
- 2) застосування біоінженерних очисних споруд для очищення поверхневих стічних вод;
- 3) проведення вертикального планування територій, прилеглих до усіх водних об'єктів на території населеного пункту, для припинення надходження у водостоки і водойми по рельєфу неочищених поверхневих стічних вод;
- 4) застосування дощоприймачів, пристосованих для уловлювання тонучого і плаваючого сміття з метою припинення захаращення трубопроводів і засмічення водних об'єктів;
- 5) організаційне об'єднання управління експлуатацією водостічних мереж НП у відання однієї організації [3].

Для запобігання замулюванню та засміченню трубопроводів водовідвідних мереж поверхневих стічних вод необхідно застосовувати лише такі дощоприймачі, які пристосовані для уловлювання тонучого і плаваючого сміття. Практика свідчить, що вартість робіт із впровадження таких дощоприймачів значно нижча, ніж вартість очищення засмічених трубопроводів [4].

На сьогодні єдина система керування водовідведенням на території НП практично відсутня, є лише окремі її елементи. У більшості НП України вуличні та внутрішньоквартальні мережі для відведення побутово-виробничих стічних вод підпорядковані системі Мінжитлокомунгоспу, а переважна більшість мереж поверхневих стічних вод знаходиться у віданні шляхових служб НП або комбінатів комунальних підприємств і це призводить до зниження оперативності реагування відповідних служб на усунення проблем, які виникають не тільки на стику елементів відведення побутово-виробничих, поверхневих стічних та дренажних вод, але і при вирішенні загальних питань водовідведення, наприклад, використання резервних потужностей комунальних біологічних очисних споруд. Тому при впровадженні ЕБСВ необхідно обов'язково передбачити створення єдиної системи керування водовідведенням усіх видів вод НП. Організація єдиної системи керування водовідведенням об'єктивно збільшить обсяг функцій, що виконуватимуться при управлінні водовідведенням НП.

При впровадженні в НП України ЕБСВ буде досягнуто:

- припинення скиду у водні об'єкти після біологічних очисних споруд НП недостатньо очищених стічних та дренажних вод, тенденція скидів яких у водні об'єкти залишається високою;
- припинення скиду неочищених поверхневих стічних та дренажних вод, у тому числі і в аварійних ситуаціях, у водні об'єкти;
- зменшення скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти у складі стічних вод житлово-комунального господарства в 2,5 рази, а в складі поверхневих стічних та дренажних вод – до 25 разів;
- захист в межах НП ґрунтових вод від забруднення інфільтраційними стічними водами і витокami з водонесучих комунікацій, а також підтримання рівня ґрунтових вод на певній глибині від поверхні землі.

Таким чином, перелічені здобутки показують, що запропоновані заходи можуть стати основою перебудови водокористування НП України в екологічно безпечне.

Література:

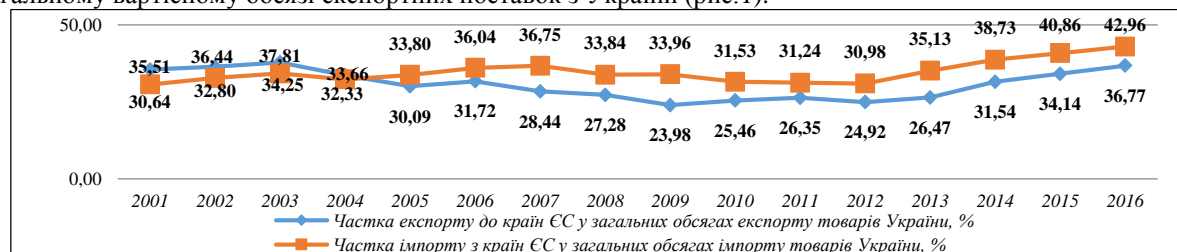
1. Реймерс Н.Ф. Экология. Теории, законы, правила, принципы и гипотезы [Текст] / Н.Ф.Реймерс.- М.: Россия, 1994. –345 с.
2. Council Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 concerning urban waste- water treatment [Text] // official Journal L 135, 30/05/1991/ P. 0040-0052. CEIEX:3199110271:EN:HTML.
3. Tyler Miller g. living in the Environment (Ninth Eddition) [Text] / g. Tyler Miller // Wadsworth Publish Company. – ITP.: California USa, 1997. – 800 p.
4. Дмитрієва О.О. Інноваційні технології перебудови водокористування в населених пунктах України [Текст] / О.О. Дмитрієва; Механізм регулювання економіки . –2008. – №2. – С. 196-200.

БАЛАБАНОВА Н.В.,

к.н.держ.упр., доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Мариупольського державного університету
(Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ НА РИНКАХ КРАЇН ЄС

Аналіз статистичних даних зовнішньої торгівлі України за період 2001-2016 рр. дозволяє зробити висновки, що реальна експортна політика країни не була достатньо зорієнтованою на посилення присутності українських виробників на ринку країн ЄС, підставою чого може слугувати динаміка частки експорту до країн ЄС у загальному вартісному обсязі експортних поставок з України (рис.1).

Рис. 1. Питома вага країн ЄС у загальних обсягах товарного експорту та імпорту України, 2001-2016 рр. (%)

З наведеного графіку видно, що впродовж тривалого періоду спостерігалася тенденція до скорочення в структурі загального українського експорту товарів питомої ваги поставок на ринок країн ЄС. Так, з 35,5% у 2001 р. вона скоротилася до 24% у 2009 р., і впродовж 2010–2013 рр. утримувалася на рівні, що не перевищує 27%. Стрімке її підвищення протягом останніх трьох років більшою мірою є не наслідком реалізації конкретних цільових заходів щодо просування української продукції на європейський ринок, а згортанням загального обсягу українських експортних поставок товарів. [8].

Щодо сучасних тенденцій зовнішньої торгівлі продукцією машинобудування, то нині відбувається процес доволі радикальної її трансформації. Експорт продукції українського машинобудування скорочується не лише відносно, а й абсолютно. Не зважаючи на те, що питома вага експорту українського машинобудування в країні ЄС зросла з 20,3% у 2007 р. до 42,5% у 2016 р., в абсолютному вираженні даний показник протягом аналізованого (2007-2016 рр.) періоду залишався приблизно на одному рівні (1,67 млрд. дол. у 2007 р.; 2,0 млрд. – у 2016 р.) (табл.1).

Таблиця 1

**Розподіл експорту продукції машинобудування за країнами ЄС,
2007-2016 рр. (%)**

Країна/рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Чехія	2,68	2,88	3,41	3,95	4,27	3,63	6,14	7,01	7,57	7,19
Німеччина	17,05	19,07	20,97	21,02	22,43	21,79	20,55	21,57	22,68	22,38
Угорщина	31,46	26,89	24,45	29,31	31,65	27,02	24,79	26,97	24,87	22,79
Литва	3,17	2,71	1,13	1,54	1,43	2,07	2,92	1,61	2,12	2,06
Нідерланди	5,65	3,02	3,67	4,45	2,47	1,47	2,82	2,09	2,71	2,78
Польща	6,74	11,16	10,74	12,20	14,28	10,31	16,52	17,82	17,06	18,17
Румунія	1,09	2,60	1,45	0,60	1,48	2,55	3,02	2,44	1,80	3,51
Словаччина	5,30	5,56	4,73	3,67	4,85	3,08	4,24	4,36	4,70	4,43
Загалом за зазначеними країнами	63,22	65,56	64,31	70,15	77,48	65,83	72,24	77,73	76,88	74,95
Інші країни ЄС	26,87	26,11	29,44	23,26	17,14	28,08	19,00	16,14	16,49	16,70
Питома вага країн ЄС у загальному обсязі експорту продукції машинобудування України	20,25	19,65	24,68	20,56	17,82	19,47	20,51	30,86	42,41	42,47

Розраховано на підставі даних [3]

На цей час у розвитку поставок українських товарів до країн ЄС можна визначити дві основні проблеми: по-перше, недостатня активність українських як урядових структур, так і безпосередньо виробників щодо використання існуючих можливостей від лібералізації торговельного режиму з боку ЄС, по-друге, наявність значних диспропорцій між структурними параметрами попиту європейських країн та українського експорту товарів [5].

Товарна структура експорту машинобудівної продукції до країн ЄС свідчить про переважання в ній металоємних машин і механізмів, частка яких складає майже 93% (2016 р.), з яких 18,5% припадає на котли, машини, апарати і механічні пристрої, 81,5% - на електричні машини і устаткування. Друге місце займають транспортні засоби, частка яких складає 5,7%, з яких 41% - залізничні трамвайні локомотиви та шляхове обладнання, 34,4% - наземні транспортні засоби (окрім залізничних), 24,5% - судна (таблиця 2).

Таблиця 2

**Товарна структура експорту та імпорту продукції машинобудування у зовнішній торгівлі
України з країнами ЄС, 2007/2016 рр. (%)**

Товарна позиція	Експорт		Імпорт		Коефіцієнт покриття експортом імпорту	
	2007	2016	2007	2016	2007	2016
Реактори ядерні, котли, машини	21,09	17,12	42,14	44,56	0,08	0,15
Електричні машини	57,77	75,40	19,40	22,46	0,49	1,33
Залізничні локомотиви	8,79	2,35	0,58	0,81	2,53	1,16
Засоби наземного транспорту (крім залізничного)	1,75	1,85	32,82	26,95	0,01	0,03
Літальні апарати	0,98	0,12	0,69	0,29	0,24	0,17
Судна	8,23	1,40	0,05	0,08	28,63	7,06
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	1,39	1,76	4,32	4,86	0,05	0,14

Розраховано на підставі даних [3]

Говорячи про перспективи машинобудівних підприємств України, слід зазначити, що значними перешкодами їх присутності на ринках країн ЄС є: брак уваги держави до розвитку високотехнологічних галузей промисловості, зокрема наукоємних підгалузей машинобудування, що спричиняє нераціональну структуру експорту і малоперспективну модель міжнародної спеціалізації України; відсутність конкретної

програми планування діяльності підприємств в умовах євро інтеграційного напрямку України [2]; збереження високої сировинної спрямованості промислового виробництва (у 2015 р. в обсязі реалізованої промислової продукції дві третини (66,5%) належало сировинній продукції і лише 15,4% – продукції інвестиційного призначення; невідповідність національної продукції вимогам світового ринку (якість, екологічні характеристики), високий рівень матеріало- та енергоємності продукції; експлуатація фізично і морально застарілих основних засобів (існуючі темпи оновлення основних фондів у машинобудівній галузі на рівні 4–5% за рік в умовах, коли накопичений ступінь їх зносу становить близько 70%); наявність технічних бар'єрів у торгівлі та висока конкуренція з боку західних компаній, які, створюючи різноманітні перешкоди під час входу на ринок, не дають можливість вітчизняним підприємствам конкурувати зі своєю продукцією на ринках.

Література:

1. Балабанова Н.В. Економічні наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk-ekonomics.mdu.in.ua/uk/visnik-12.pdf>
2. Латишева О.В. Основні тенденції розвитку, перспективи та можливості забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/123125>
3. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa-torgivlia.org.ua/wp-content/uploads/2014/06/Selling2theEU_ukr.pdf.
5. Шинкоренко Т.П., Білоцерківець О.Г. Структурні диспропорції українського експорту товарів до країн ЄС та напрями їх подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/10862-struktur-disporosyi-ukrayinskogo-eksportu-tovarv-do-krayin-yes-ta-napryamki-yih-podolannya.html>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Корганашвили Л. Д.	Интеграционная стратегия Грузии.....	4
Меленюк А.С.	Вплив процесів регіональної економічної інтеграції на конкурентоспроможність країн.....	5
Путятін Е.І.	Регіоналізм та мультилатералізм як основні напрями інтеграційних стратегій розвитку.....	7
Резнікова Н.В.	Проблеми економічної безпеки України в нових вимірах залежності національної економіки в процесі інтеграції у глобальну економіку.....	8
Рубцова М.Ю.	Проблема вимірювання глобальної і регіональної торгової інтеграції.....	10

СЕКЦІЯ

РОЗВИТОК МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ

Беззубченко О.А.	Теоретичні основи організаційно-економічного моделювання міжрегіонального співробітництва.....	12
Булатова О.В.	«Європа регіонів» та регіональна політика.....	13
Відякіна М.М.	Інтеррегіоналізм в системі сучасних міжнародних економічних відносин.....	15
Захарова О.В.	Перспективи розвитку морських портів України в контексті активізації міжрегіонального співробітництва.....	16
Корня В., Корня С.	Еврорегионы - форма трансграничного сотрудничества местных сообществ Республики Молдова.....	18
Марена Т.В.	Фінансові аспекти розвитку міжрегіонального співробітництва.....	20
Ніколенко Т.І.	Розвиток національної інноваційної системи України в умовах міжрегіонального співробітництва.....	22
Radulova A. K.	Examining the convergence processes in Bulgarian Danube region.....	24
Стаканов Р.Д.	Теоретичні аспекти розвитку регіональних ринків праці в умовах глобалізації.....	25

СЕКЦІЯ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Афанасьєва Н.С.	Экономические санкции, их эффективность и роль во внешней политике стран мира.....	27
Балабаниць А.І.	Аналіз розвитку торговельно-економічних відносин між країною та Італією ...	28
Балабаниць А.В., Дорошев Д.В.	Українсько-білоруські відносини у координатах «Східного партнерства».....	30
Брух О.О., Федак Н.Є.	Перспективи поглиблення зовнішньоторговельного співробітництва України та ЄС.....	32
Годованик Є.В.	Міжнародні стандарти надання освітніх послуг та їх імплементація до національної правової системи України.....	34
Городовенко А.В.	Моделі судоустрою у сучасному світі: порівняльно-правовий аналіз.....	36
Коваленко К.А.	Особливості експортно-імпортової діяльності АПК України на сучасному етапі.....	37
Мороз Д. Г.	Перспективи розвитку інтернет-маркетингу в Україні.....	39
Отченашенко І.А.	Україна у зовнішній торгівлі товарами.....	41
Putkaradze R.	Development Tendencies of the Trade Relations between Georgia and China.....	43
Tabagari K.	The evaluation of trade relationship among Georgia-Ukraine-EU and its impact on their economies in terms of globalization.....	44

Трофименко М.В.	Комерційна діяльність британської ради як засіб покриття дефіциту державного фінансування.....	45
Узун В.В.	Перспективи економічного співробітництва України та АСЕАН.....	48
Хачко М.Г.	Аналіз розвитку міжнародної трудової міграції в Україні.....	50
Цинцадзе Л.В.	Глобальные цепочки создания добавленной стоимости: новая реальность международной торговли.....	51
Utalishvili E.	The new opportunities of deep and comprehensive free trade area establishment with European union for Georgia's primary production of food.....	53
Ямпольський О.Р.	Маніпулювання трансфертними цінами.....	53

СЕКЦІЯ

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ТА ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА УЧАСТЬ КРАЇН НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Агеева А.В., Катрачило М.Ф.	Финансовые пирамиды и экономические последствия их действий.....	56
Белаш Я.А.	Фондові ринки України.....	57
Vasylenko A.A.	Purchasing-power parity approach for equilibrium exchange rate assessment.....	58
Добровольская С.В.	Банковский кредитный риск и методы его легализации.....	60
Донін Є.О.	Методика аналізу оборотних активів підприємства.....	61
Іващенко О.А.	Проблеми інтерналізації валют нових гравітаційних центрів: приклад юаня	62
Ismailov T. M.	Theoretical aspects of financial globalization.....	63
Мігоцький І.О.	Які причини і наслідки зміни курсу валюти для економіки і населення.....	65
Панченко В.Г.	Досвід ЄЦБ у використанні інструментів нетрадиційної монетарної політики як інструменту стимулювання економічного розвитку.....	66
Саркісов Б.С.	Безготівкові розрахунки в Україні.....	68
Федів Р.Д., Байдецький Ю.Ю.	Особливості визначення та диференціації поняття державного боргу.....	70
Шишман А.В.	Фінансові злочини: економіко-правовий аспект	72
Шкурат О.О.	Наслідки кредитування економіки України міжнародними валютно-фінансовими організаціями	73

СЕКЦІЯ

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН У СВІТОВИХ КООРДИНАТАХ РОЗВИТКУ

Березіна А.Г.	Особливості інноваційно-інвестиційного розвитку країн ЄС.....	75
Бондаренко П.В.	Місце України в основних світових рейтингах, що характеризують інвестиційну привабливість країни.....	76
Воробйов Є.Г.	Інноваційний розвиток країн ЄС.....	79
Воронін А.В.	Тенденції розвитку ринку спільного інвестування в Україні.....	81
Герашенко А.В.	Оцінка стану міжнародної інноваційної активності України.....	82
Гнідіна В.С.	Краудінвестинг як альтернативний фінансовий інструмент залучення капіталу: особливості функціонування та розвитку.....	84
Голубчикова Д.Р.	Сучасні тенденції руху прямих іноземних інвестицій в світовому господарстві.....	86
Губенко В.Є.	Інвестиційна привабливість України для країн Європейського Союзу.....	87
Долженко В.В.	Перспективні напрямки покращення інвестиційного клімату в Україні.....	89
Євтєєва В.Є.	Принципи застосування податкових важелів державного стимулювання інноваційного підприємництва.....	91
Іванова І.М.	Аналіз впливу ТНК на економічний розвиток України.....	92
Коваленко К.Ю.	Перспективи поліпшення інвестиційного клімату України в умовах співробітництва з ЄС.....	94

Ларіна Д.Є.	Особливості розвитку інвестиційної привабливості та інвестиційної конкурентоспроможності національної економіки.....	95
Ліпуга А.Р.	Маркетингова товарна політика та інновації промислового підприємства.....	97
Македон В.В., Забава О.М.	Інноваційно-інвестиційна діяльність країн в аграрному секторі.....	99
Мацука В.М.	Інноваційна діяльність країн у світових координатах розвитку.....	100
Перонко А.М.	Електронна економіка: нова ера бізнесу.....	103
Полехов А.І.	Особливості здійснення регулювання іноземної інвестиційної діяльності в Україні.....	104
Протолюк В.С.	Інноваційно-інвестиційна діяльність країн Європейського Союзу.....	106
Сагірова Г.С.	Сучасний стан залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України....	108
Сорокіна І. А.	Основні складові нормативно-правової бази та особливості здійснення регулювання іноземної інвестиційної діяльності в Україні.....	110
Усачова В.Е.	Особливості міжнародної інвестиційної діяльності України.....	111

**СЕКЦІЯ
ПРОБЛЕМИ МІЖГАЛУЗЕВОЇ СПІВПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Барладян М.	Особенности применения диаграмм сравнения в экономике.....	114
Блонская С.	Методика оценки стабильности производства продукции.....	116
Бойко О.Р.	Аналіз фінансово-економічного потенціалу залізорудної галузі в Україні.....	118
Дудогло Т.Д.	Предел безопасности как показатель эффективности использования земли в сельском хозяйстве.....	120
Кислова Л.А.	Аналіз факторів маркетингового середовища на ринку металургійної продукції	122
Мітюшкіна Х.С.	Система енергетичної безпеки Японії.....	124
Кожухова А., Смирнова А.	Этнографический туризм в Украине как современная составляющая мирового туризма.....	126
Пармакли Д.М., Зеленский В.А.	Оценка использования потенциала продуктивности земли в Хмельницкой области.....	127
Пармакли Д.М., Сорока Л.Н.	Методика обоснования потенциала продуктивности земли в сельском хозяйстве.....	129
Політаєва А.І.	Сучасні тенденції міжнародної торгівлі природними ресурсами.....	130
Сарахман А.В.	Тенденції ринку праці в Україні та світі.....	132
Сухова К.В.	Сучасний стан розвитку транспортної галузі України.....	133

**СЕКЦІЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ ТА РЕГІОНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Aleksandrova A.V.	Achieving Bulgarian and Romanian national employment goal in the context of the Europe 2020 strategy – expectations vs. reality.....	136
Абдулов Н.А.	Теневая экономика и влияние на развитие страны.....	138
Алшибаия М.Т.	Инновационный аутсорсинг как инструмент повышения конкурентоспособности.....	139
Бернацька І.Я., Карпінський А.Р.	Розвиток персоналу як ключовий фактор успіху організації.....	140
Богатирьов Д.Ф.	Нові технології виробництва: перспективи розвитку та ризики для економіки.....	142
Гаджиев Р.	Перспективы диверсификации экономики Азербайджана в новой концепции развития.....	143
Герашенко Д.В.	Україна в системі міжнародної конкурентоспроможності.....	144

Жадан А.В.	Проблеми забезпечення конкурентоспроможності української металургійної галузі.....	146
Зайковський О.С.	Роль вищої освіти у побудові наукоємної економічної системи в Україні.....	148
Колева Д., Пармакли Д.М.	Показатели рентабельности реализованной продукции и рентабельности продаж: экономическая взаимосвязь.....	150
Мельникова К.М.	Управління конфліктами в організації.....	152
Perepadya F.L.	Management of human resources of industrial enterprises in conditions of global integration processes.....	153
Сабадир Д.Р.	Забезпечення конкурентоспроможності галузей національної економіки України.....	155
Снісарчук І.В.	Маркетинговий потенціал ВНЗ як основний фактор підвищення рівня конкурентоспроможності освітньої галузі.....	157
Баглюк Ю.Б., Суботіна В.В.	Аналіз підприємства за допомогою методу PEST.....	158
Shaburishvili SH.	New technological foundations of a company.....	159

**СЕКЦІЯ
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ
СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ**

Баранникова А. П.	Оцінка техногенного навантаження урбоєкосистеми.....	161
Бугай А.А.	Зелёная экономика.....	162
Дорогань Т.П.	Вплив метеорологічних факторів на стан та працездатність людини.....	163
Лісна А.С.	Забезпечення сталого розвитку на рівні університету.....	164
Макогон Ю.В.	Устойчивое развитие и инновации в сфере энергетики в Украине.....	166
Парамонова І. С.	Еколого-економічний аспект використання індексів посушливості.....	169
Пастернак О. М.	До питання поводження з відходами для сталого розвитку.....	171
Пасько О.	Сучасний стан накопичення твердих побутових відходів в Україні.....	172
Романюк Р.О.	Ефективність екологічного нормування і стандартизації в галузі охорони атмосферного повітря.....	174
Терещенко С.І.	Перспективи переходу суспільства до сталого розвитку.....	175
Чентуков Ю.И.	Направления и принципы реализации эколого-экономической политики стран ЕС.....	177
Чечета Н.О.	Проблеми використання лісових ресурсів України.....	179
Яковенко О.О.	Екологічна безпека водовідведення населених пунктів з урахуванням аварійних ситуацій.....	181
Балабанова Н.В.	Перспективи підприємств машинобудування України на ринках країн ЄС.....	182